

KONGL. VITTERHETS HISTORIE
OCH
ANTIQVITETS AKADEMIENS
MÅNADSBLAD.

5
ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

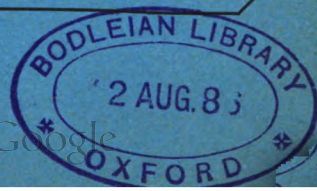
MED 80 FIGURER.

1879.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1879.

Pris: 3 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1888—1852.

—, Ny följd. Del 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr. del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1874): 4 kr; del. 5 (1867): 4 kr; del. 6 (1869): 4 kr; del. 7 (1876): 4 kr.

Antiquarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr; del. 2 (1878): 3 kr; del. 3 (1870—73): 4 kr; del. 4, h. 1, 2 (1872—73): 2 kr; del 5, h. 1—3 (1873—78): 3 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872, 1873, 1874. Andra bandet: årgångarne 1875, 1876, 1877. Tredje bandet årgångarne 1878, 1879. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende ställda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

—, *Anglosachiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord.* 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

Tornberg, C. J., *Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T.* 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor.* 1860. Pris: 7 kr. 50 öre.

—, *Svenska Sigiller från medeltiden.* I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

—, *Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer.* 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, *Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande.* 3 uppl. 1877. Pris: 75 öre.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans. *Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.* Första häftet. (Serien IV. pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien IV. pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

M Å N A D S B L A D.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 80 FIGURER.

1879.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1879.

I N N E H Å L L.

	Sid.
Besökande i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet	197
Finnes Tor afbildad på en svensk funt?	42
Från Akademiens sammankomster.....	30, 63, 80, 154, 187
Funtar, Svenska kyrkors	78
Fynd af en gammal grafkista af ek.....	101
Grafundersökningar i Södermanland, berättelse af ingenjör Friberg	5
Gåfvor till Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet 1878.....	193
Hednalagen, den fornsvenska.....	100
Hjelmor med vildsvinsbild.....	1
Jernåldern på Gotland 3, 4	49, 163
Klockinskrifter	18, 93
Kronologiska anteckningar om våra runstenar 2.....	8
Lyckans hjul.....	3
Märkedagar	23, 60, 151, 185
Namnen i almanackan.....	20, 35
Nya bidrag till Sveriges mynthistoria under medeltiden.....	180
Nyfunna medeltidsmålningar	47, 74
Norre port i Halmstad, utlåtande af Riksantikvariern.....	67
Två nordiska bronsåldersfornsaker funna i Schweiz	141
Ur Akademiens arkiv.....	25, 88

I denna årgång förekomma uppsatser af

Friberg, A., ingenjör,

Hildebrand, B. E.,

Hildebrand, Hans,

Montelius, Oscar,

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

85 och 86.

1879.

Januari och Februari.

Innehåll: 1. Hjelm med vildsvinsbild. (1 fig.). — 2. Lyckans hjul. (1 fig.). — 3. Ingeniör Fribergs berättelse om grafundersökningar i Södermanland. (1 fig.). — 4. Kronologiska anteckningar om våra runstenar 2. (5 fig.). — 5. Sveriges klockinskrifter. — 6. Namnen i Almanackan. — 7. Märkelsedagar i Januari och Februari. — 8. Från Akademiens sammankomster.

Hjelmnar med vildsvinsbild.

1.

Den här meddelade figuren (fig. 1) är ej längre för den arkeologiska världen en nyhet. Den jämte tre liknande med reliefbilder prydda bronskifvor afbildades (1872) i *Månadsbladet* nr 6 och hänfördes der till den senare delen af jernaldern eller vikingatiden på grund af vapnens form. De återgäfvos 1875 i Montelii *Svenska Fornsaker* fig. 518—521 under Jernaldern III. År 1876 afbildade jag tvenne af dem i *Månadsbladet* nr 55 & 56 och visade, att just de på dem förekommande vapenformerna göra det nödvändigt att hänföra dem icke till

den senare, utan till den tidigare jernåldern, icke till vikingatiden, utan till en föregående period, om hvilken historien, vår egen och grannlandens, icke har något att förtälja. Samma år afbildades den här (fig. 1) återgifna plåten i Montelii bok *Om lifvet i Sverige under hednatiden* s. 86 såsom tillhörande den yngre jernåldern, och hafva de till samma period blifvit af Dr Montelius hänförda i de olika upplagorna af musei-katalogen, både de svenska (den tredje upplagan 1877) och den tyska (samma år), i illustrerad *Sveriges Historia* del. I s. 286 (samma år) samt i den andra upplagan af boken *Om lifvet i Sverige under hednatiden* s. 87 (1878). Då det emellertid är fullkomligt visst, att dessa plåtar måste på grund af vapnen, i synnerhet svärdfästets och spjutens form, föras till den tidigare jernåldern, — intet nytt fynd har sedan år 1876 rubbat beviskraften af detta påstående — hafva dessa plåtar nu mera från lådan nr 107 (senare jernåldern) i det s. k. norra galleriet (tredje salen) i Statens Historiska Museum flyttats till lådan nr 95 (senare delen af den tidigare jernåldern).

Att svinbilder å hjelmar icke voro okända under den senare jernåldern kunna vi sluta deraf, att det poetiska språket använde som omskrifning för hjelmen orden *hildisvin* och *hildigöltr*, d. v. s. stridssvin och stridsgalt. Men ännu vanligare synas dessa bilder hafva varit under den tidigare jernåldern, att döma deraf att de så ofta omtalas i Bjovulfssången.¹ Der förekomma t. ex. följande yttranden:

v. 303—305. svinbilder glänste öfver hufvudbeklädnaden, öfverdragna med guld.

v. 1111, 1112. helförgyllda svin, jernhårda;

v. 1286. svin öfver hjelmen.

¹ Om dennas förhållande till den svenska jernåldern, se min bok *Svenska folket under hednatiden* (andra uppl.) s. 120. Verserna citeras här ofvan efter Greins upplaga af år 1867.

v. 1448. men den hvita hjelmen hufvudet värjde
 — — — så honom i forntiden vapensmeden arbetade
 och underbart gjorde, satte derpå svinbilder, att honom
 sedan ej svärd skulle skada.

Hans Hildebrand.

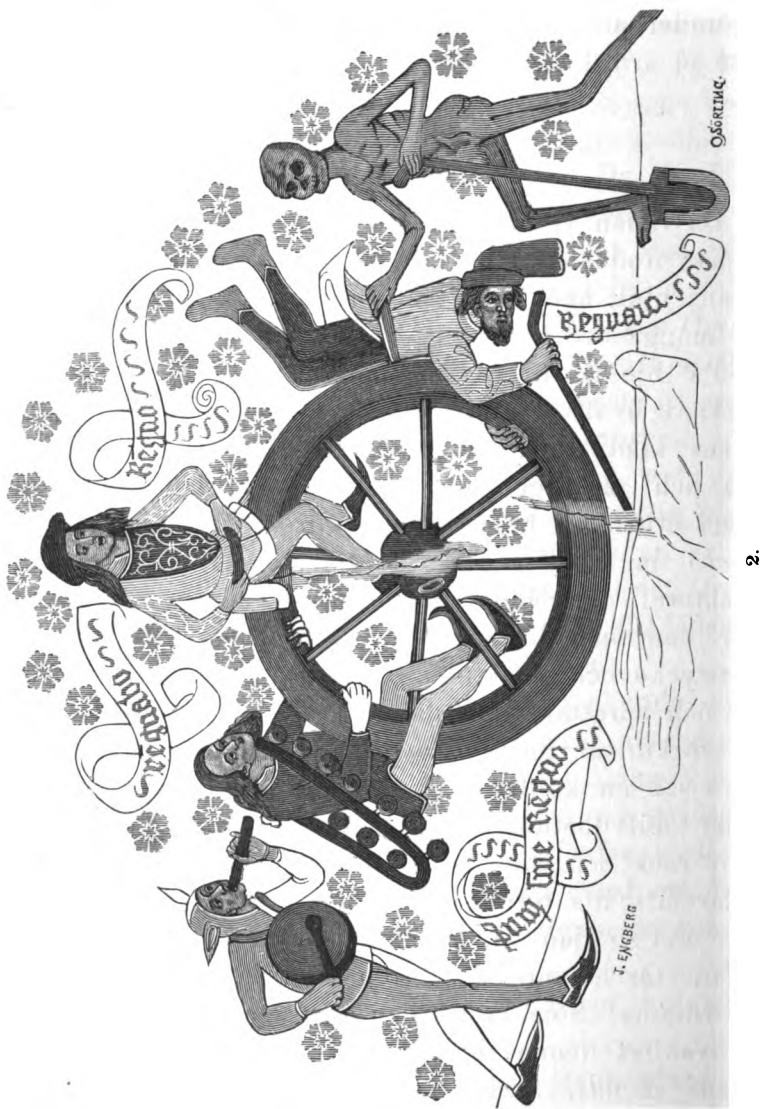
Lyckans hjul.

Då redan vid föregående tillfällen blifvit omtaladt,
 att man under medeltiden plägade i våra kyrkor afbilda
 lyckans hjul, kan fig. 2 här införas utan att beledsagas
 med många ord.¹

På hjulet, hvars midtparti är otydligt genom en
 spricka i hvalfvet, uppstiger på den ena sidan en ung,
 elegant klädd ung man med långt hår, en åtsittande
 tröja och prydliga snabelskor, öfver den ena axeln
 hänger ett skärp besatt med bjällror; öfver honom står
regnabo, jag skall regera. Öfverst sitter en man, ännu
 elegantare: det långa håret utbreder sig på axlarne,
 öfver den fina, pelsbrämade, ljusa tröjan med mörkare
 bröststycke och smakfulla broderier, bältet sitter oprak-
 tiskt och sprättaktigt nedanom veka lifvet. Med öppen
 mun förkunnar han *regno*, jag regerar. Den andra si-
 dan visar en kontrast af sorglig beskaffenhet: en man
 störtar hufvudstupa ned, iklädd hvardagsdrägt, med
 längre rock och staf; hans öppnade mun visar, att han
 uttalar sitt lifs bittra erfarenhet: *regnauü*, mitt rike är
 slut. Vid början af banan, med dess ljusa förhopp-
 ningar, står en musikant, som samtidigt behandlar pipa
 och trumma. Som motstycke står å andra sidan döden,
 som vanligt denna tid i gestalt af ett med något kött
 beklädt skelett, färdig att med sin spade gräfva en
 graf åt det på marken utsträckta svepta lik, hvilket
 konstnären låter säga *sum sine regno*, jag är utan rike.

¹ Olaus Petri säger: "hafver konung Carl mer än nog försökt
 lyckohjulet och verldenes ostadighet."

Denna bild förekommer i Herkeberga kyrka, Uppland. Målningarna derstädes äro icke signerade, men

deras karakter är så utpräglad, att man icke gerna kan taga miste om upphofsmannen; det kan icke vara någon annan än den ofta omtalade mästare Albrekt.

Hans Hildebrand.

Ingenjör Fribergs berättelse om grafundersökningar i Södermanland.¹

På grund af Kongl. Akademiens genom dess sekreterare, riksantikvarien, B. E. Hildebrand mig meddelade tillåtelse af den 29 maj detta år har jag öppnat och undersökt tillsammans nio grafhögar, samtliga tillhörande det stora och vackra graffältet på sandåsen strax norr om Lundby egendom i Husby socken af Österrekarne härad, Nyköpings län.

En gemensam egenskap hos alla högarne på denna ås är deras runda form samt saknad af fotkedja. De äro temligen låga: ingen öfverstiger en manshöjd.

Alla de öppnade högarne, med undantag af nr 5, bestodo af ett stenröse, täckt af sand. Röset, som i allmänhet tycktes utgöras af ett enda hvarf stenar, betäckte i sin ordning ett lager af starkt kolblandad jord, hvori brända benbitar lågo kringspridda. Vid öppnandet borttogs alltid först torfven och den öfver stenarne befintliga sanden, hvarefter stenarne försiktigt aflägsnades. Allt derunder befintligt genomsöktes noggrant tills den ursprungliga, fasta, ej kolblandade sanden nåddes. Högarne återställdes alltid så noggrant som möjligt i sitt förra yttre skick.

Lerkärlen, grofva, svagt brända, utan spår af något slags utsirning och utan öron, äro alla af samma form och likna M. 655. De funnos alltid ställda på den kolblandade sanden under röset, ofta hvilande på ett lager af småsten samt emellanåt omgifna af större stenar och skyddade från trycket uppifrån af en åtminstone på undre sidan något plan sten. I allmänhet voro de temligen väl fyllda med ben.

¹ Hr Friberg har på egen bekostnad utfört dessa undersökningar samt öfverlemnad fynden till Statens Historiska Museum, i hvars inventarium de hafva nr 6310.

I *högen nr 1*, hvars diameter är omkring 7 meter, anträffades mot södra sidan och 0,75 meter under dess topp skärfvor af ett af trädrötter alldeles söndersprängdt lerkärl, hvars höjd tycktes utgöra 130 mm. Det var tätt omgifvet af små stenar; på ett plan af dylika hvilade det äfven. Inuti detta kärl och omgifvet af brända ben stod ett mindre lerkärl, äfven skadadt, 67 mm högt och hvars botten håller 82 mm i diameter. Båda stodo upprätt och voro fyllda med benbitar, hvarjämte det större äfven innehöll 4 nitnaglar af jern. Bålets utsträckning var ungefär 0,9 meter på längden (i norr och söder) samt 0,6 meter på bredden. Här hittades bland en massa mycket brända ben och kol 14 nitnaglar och 25 spikar jämte några andra jernsaker, hvilka tyckas vara delar af ett handtag till en ask eller dylikt. Slutligen äfven ett ändjern med hål, genomdraget af en jernten.

3.

Högen nr 2. — Bredd 4,75 meter. 0,6 meter under högens topp påträffades under en flat sten ett lerkärl, inkiladt mellan två större stenar, 130 mm högt och 135 mm i tvärmått i botten, delvis skadadt. I och bredvid detta en mängd ben och kol, samt af jernsaker: 3 nitnaglar och 10 spikar lika dem i *högen nr 1*, samt en pilspets (fig. 3), hvars hela längd är 87 mm och största bredd 15 mm. Tången, 22 mm lång, är fyrkantig. Dessutom tillvaratogos tvänne bitar af, såsom det tyckes, ett kalkaktigt ämne.

I *högen nr 3* (diameter 7 meter) fanns, 1,2 meter under dess spets, invid en större sten ett på sida liggande lerkärl, omkring 150 mm högt och omkring 130 mm i botten, fylldt med benbitar. Det var redan till en del krossadt. Bland lemningarna efter bålet er-

hölls en liten del af ena rygglisten till en benkam med vidsittande jernnagel. Följande föremål af jern påträffades: 5 spikar och 4 nitar samt 3 små delar af något beslag med vidsittande nitar. I benmassan urskildes en temligen skadad oxeltand af menniska.

Högen nr 4 inneslöt 0,9 meter under högens topp ett lerkärl, delvis redan söndrigt, täckt af två stenar samt kringkiladt af många små dylika. Dess höjd var 150 mm; botten och mynningens storlek omöjlig att bestämma. Det innehöll endast ben. Öfriga fynd (utom en mängd ben och kol) utgjordes af: en jernknif med fyrkantig, platt tånge, denne senare afbruten nära klingan. Han liknar M. 267, men någon skilnad mellan blad och tånge tyckes icke finnas på undre sidan. Bladets längd är 63 mm, största bredden 13 mm och dess största tjocklek 3 mm. Vidare 6 spikar 35—40 mm långa; 2 krampor och en del af en tredje; ett ändjern likt det från högen nr 1, med en obetydlig del af en jernten ännu sittande i hålet; några obestämbara småbitar af jern samt en liten bit af en rygglist till en benkam, prydd med 4 stungna ovaler. En jernnagel, 11 mm lång, satt ännu kvar; 20 mm från denne ses hålet efter ännu en.

Högen nr 5, en låg kulle, saknade stenröse och innehöll endast några små kol. Tycktes dock ej vara rörd förut.

Högen nr 6. Invid ett af stenar omgifvet och med en flat sten täckt (och äfven krossadt) lerkärl med en bottendiameter af 160 mm (höjden var omöjlig att bestämma), var en spjutspets af jern nedstucken med spetsen nedåt, invid kärlets norra sida. Spjutspetsens mått äro: hela längden 200 mm, bladets längd 120 mm och största bredd (vid basen) 40 mm; den runda holkens öppning 20 mm. I denne är ett knifblad inkiladt, likaledes af jern, hvars längd är 112 mm, den fyrkantiga, tillplat-

tade tången inräknad. Spjutspetsen påminner något om M. 504. I och omkring kärlet kol och ben som vanligt.

I den temligen oansenliga *högen nr 7* påträffades under en flat sten ett lerkärl, mycket remnadt, 170 mm högt, bottenens yttre diameter 175 mm och kärlets öppning 250 mm. Detta innehöll något ben och kol jämte grus. Utanför fanns äfven obetydligt med ben samt en af elden illa medfaren knif af jern, 85 mm lång.

Högen nr 8 saknade kärl och innehöll endast obetydligt af benbitar och kol. En liten jernten tillvaratogs äfven. Sjelfva högen var till sitt yttre liten och oansenlig.

Högen nr 9 innehöll spillror af ett lerkärl, ben och kol, samt en lerskärfva, möjligen också efter ett kärl, hårdt bränd och på yttre sidan försedd med grofva refflor. På innersidan synas märken efter en i leran intryckt liten granqvist (?)

Högarna 1, 2, 3 och 4, eller i allmänhet de mot södra ändan af fältet belägna, innehöllo många stora stenar, ofta utgörande full mansbörda.

Märkena efter bälén voro icke särdeles vidsträckta, vanligen 1,2 till 1,5 meter på hvarje led.

I skogen mellan Lundby och Hållsta jeruvägsstation finnas flere spridda grafhögar, om hvilkas läge jag hoppas kunna nästa år afgifva närmare beskrifning, för den händelse de icke redan förut äro kända.

Den 18 december 1878.

Kronologiska anteckningar om våra runstenar.

2.

Det finnes en mycket sen isländsk saga om en svensk Ingvar, som företog färder i österväg. Sagan¹

¹ Sagan om Ingvar Widtfarne, utg. af N. B. Brocman (1762).

är i historiskt afseende utan det ringaste värde; allenast en tidsuppgift är riktig — under förutsättning, att de förut citerade isländska annalerna äro tillförlitliga — nämligen den, att Ingvar dog år 1041. Resten af sagan synes vara sanmanväfd af dunkla hogkomster af verkliga tilldragelser samt godtyckliga kombinationstilltag. Att sagans hjelte är runstenarnes Ingvar torde vi kunna med fullkomlig trygghet antaga — eller rättare en Ingvar af de flere, som å runstenarne nämnas. Den omständigheten, att mer än en funnits, som burit detta namn, gör det i vissa fall svårt att säga, huruvida det är den rätta Ingvar som det är fråga om.

Färdas man sjöledes från Stockholm till Uppsala har man under en del af vägen på venster hand en landmassa, hvars södra del hör till Bro härad (fordom en del af Attundaland), den drygare norra delen åter till Håbo härad (Tiundaland). Fordom var denna landmassa i norr och söder genomskuren af ett temligen smalt sund, hvars sydligaste del (vid den nu varande ångbåtsstationen Kalmarsand) nu är fast mark. Vid den södra mynningsviken ligger Kalmar kyrka; längre i norr, vid det f. d. sundet (den nu varande långdragna från norr inskjutande viken) ligga Ytter- och Öfver-Grans kyrkor — vid denna farled hafva således legat hufvudorterna för tre bygder och vi kunna deraf sluta till farledens forna betydelse. På två ställen är sundet mycket smalt, och på de der utskjutande uddarne, vid Ekala och Varpsundet, hafva fem bröder, Gisle, Kår, Blese, Djerf och ännu en, hvars namn icke är fullt tydligt,¹ rest runristade stenar till minne af sin fader

¹ Stenarne återfinnas: Bautil 334, 343; Liljegren 47, 38; Dybeck, Uppsala Län 46, 37. Om det otydliga namnet se C. Säves anmärkning i *Upplands Fornminnes Förenings Tidskrift* I s. 30. Då han der synes fästa någon vikt vid att Liljegren (L. 47) läser det första namnet som *Anvitr*, må anmärkas, att de runskriftsläsningar, som Liljegren ibland föreslår i sina *Runurkunder* i de flesta fall icke bero på granskning af stenarne och deras inskrifter, hvadan hans förslag i allmänhet icke äro af något stort värde.

Gunlef, "som for i öster med Ingvar" (såsom det heter å den ena stenen), "som vard i öster med Ingvar dräpen" (såsom det heter å den andra). Att det senare uttrycket får anses innebära, att äfven Ingvar stupade i östern, torde kunna slutas deraf, att omedelbart derefter tillägges: "Gud hjelpe *deras* ande". Den döde fadren gifva sönerna vitsordet, att "han kunde väl knarren (skeppet) styra". Å den ena stenen namngifver sig runristaren; han hette Aþken.

På andra sidan sundet, ungefär midt i Håtuna-bygden bland Råbyns hedniska grafflock, står en runsten, som Gervi och Kulla rest till minne af sin fader Anund, "som var i öster död med Ingvar". Bönen att Gud måtte hjälpa Anunds ande visar, att döttrarna voro kristna, stenens plats bland grafhögarne visar, att de likväl ännu stodo den förgångna hedna tiden nära; bland de hedna fädernas grifter reste de fadrens minnesvård.¹ Gunlef och Anund voro helt visst grannar och hade anslutit sig till Ingvars följe; hem vände de aldrig ur österväg.

Alla tre stenarne hafva † såsom tecken för a, imperfektformen *vas* o. s. v. De kunna mycket väl vara uppresta omedelbart efter dödsbudens ankomst till hembygden.

Den fjerde stenen fanns fordom vid Steninge i Odensala (Odinshargs) socken — således i närheten af den stora farleden i söder om Sigtuna — och var rest af två barn åt en fader (namnet ej fullt tydligt), som styrde ett skepp med Ingvar.²

En femte sten fanns på Tierps kyrkogård i norra Uppland, rest åt minnet af Gunvid, som "for bort med Ingvar", af två hans söner. Här användes ‡ = a och u der man i senare runskrifter hade haft skäl att

¹ B. 305; L. 2; Dyb. UL. 16.

² Curio 35; L. 551.

vänta o (trutin). På grund deraf torde man ock böra läsa runristarens namn icke som Thure trone, såsom Såve gjort, utan som Thore trane.¹

I Svingarns kyrkas vapenhus (i Enköpingstrakten) är insatt en stor runsten, hvilken jämte andra stenar fordom blifvit å ort, som nu ej är känd, men helt visst legat i närheten, upprest af Tjälve och Holmlög åt deras son Banke, som med eget skepp styrde i Ingvars här. Vi kunna således vara vissa om, att Ingvar lemnade Sverige med *åtminstone* tre skepp, sitt eget, ett som tillhörde en man i Steninge-trakten och ett som egdes af Banke från Enköpingstrakten.

I mellersta delen af Roslagen (Rimbo och Husby-Skederids socknar) finnas två runstenar, reste af syskon (Anund, Erik, Håkan, Ingvar, Ragnhild), den ene åt en broder, den andre åt en person, hvars namn ej längre finnes å stenen, men som dött i Grekland. Att denna Ingvar icke är densamme som Greklandsfararen kunna vi taga för gifvet, till en del på grund af slingans form.²

I hjertat af Attundaland omtalas å flere runstenar två med hvarandra beslägtade män, som bära namnet Ingvar. Vi skola en annan gång egna dem uppmärksamhet. Ingen af dessa stenar omtala Greklands- eller Östervägsfärder.

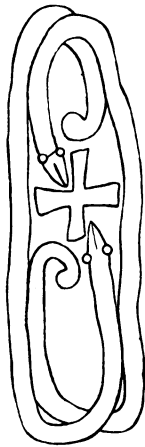
Jag nämnde nyss runslingans form. Det lider intet tvifvel, att ju man har vid försöken att utröna tidsförhållandet mellan runstenarne att fästa sig vid slingan lika väl som vid inskriftens runbokstäfver. De undersökningar jag i detta syfte gjort hafva öfvertygat mig, att äfven mångfalden af varierande slingor låter fördela sig på bestämda grupper.

Den enklaste anordningen af runskriften visar raka eller bugtade linier utan försök att åt dem gifva djur-

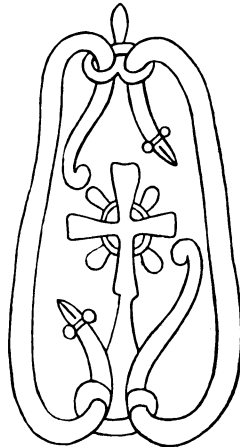
¹ B. 565; L. 259.

² Den ena tillhör gruppen D², den andra gruppen E.

skepelse. Denna grupp, som bör vara den tidigaste och som jag därför tills vidare betecknar med A — ehuru visserligen samma enkla anordning har fortlevvat samtidigt med de följande grupperna — lemnar jag här å sidan, för att begynna med de grupper, till hvilka Ingvarsstenarne höra, alldenstund för dessa en ungefärlig datering är möjlig. Som ingen af Ingvarsstenarne synes vara rest före Ingvars död eller rättare förr än under rättelsen derom kom till Sverige, kunna vi således hänföra dem till tiden omkring 1050 d. v. s. ungefär till slutet af k. Anund Jakobs regering.

4. B¹.

5. B¹.

Ingvarsstenarne i Uppland hafva alla inskriften anbragt på två ormar, antingen sins emellan fria, men lagda öfver hvarandra i motvänd riktning eller (två gånger, Råby- och Tierp-stenarne) med hvarandra sammanbundna upptill och nedtill. Kroppen har fullständig ormgestalt, den saknar fötter och ben, och visar en inrullad stjärtända. Hufvudet är i allmänhet triangulärt med två runda (ibland fyrkantiga) ögon placerade i hufvudets utsidor baktill samt med munnen synlig å hufvudets öfversida. Tierp-stenen har ensam en hufvudform, som påminner om

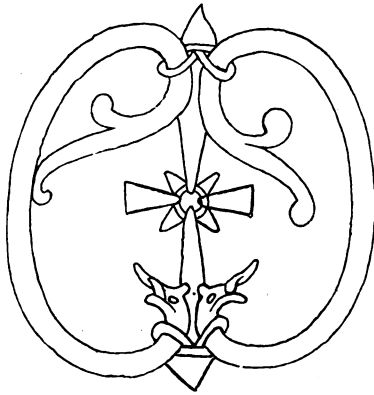
den rikt utbildade typ, som är å de uppländska runstenarna vanligast.

Med dessa två former hafva vi att sammanställa en annan, som i enkel teckning och rundragens karakter visar sig stå i närmaste sammanhang med de nyss nämnda två grupperna; det är en grupp med mera oregelbundet, behornadt hufvud — en form, som visar stor benägenhet för att öfvergå i den nyss nämnda vanliga, rikt utbildade hufvudtypen.

Som en beskrifning ensam icke lemna någon tillräcklig klarhet, bifogar jag här några figurer. Fig. 4 och 5¹ visa de två hufvudformerna af Ingvarstenarne

6. C!

7. D!

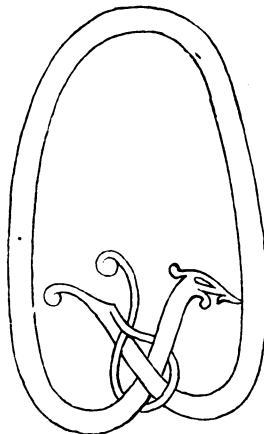
med triangulärt hufvud — dem hänför jag till gruppen B. Fig. 6 visar formen med oregelbundet, behornadt hufvud, hvilken jag kallar C. Fig. 7 visar formen med det vanliga ormslingehufvudet, hvilket förekommer å Tierp-stenen — grupp D.

¹ Som teckningen af Råbysten hvarken i Bautil eller hos Dybeck synes fullt riktig, har jag i de två förenande banden förslagsvis tillagt två linier, en i hvardera; utan dessa linier kunna nämligen banden icke uppfylla sin bestämmelse att sammanhålla, äro de icke band. Tiden har icke medgifvit att nu företaga en utflykt till Håtuna. Så snart jag fått tillfälle dertill, skall jag redogöra för resultatet.

Men hvar och en af dessa grupper, bestämda efter hufvudets form, sönderfaller i två underafdelningar — den ena (nr 1) visar tvenne ormar, den andra (nr 2) allenast en orm. Vi kunna således tala om grupperna B^1 , B^2 , C^1 , C^2 , D^1 och D^2 . En slinga hörande till den sist nämnda gruppen är här nedan afbildad fig. 8.

En granskning af de i Bautil intagna runstensafbildningarna har ledt till följande resultat.

Gruppen B^1 (jfr fig. 4 och 5) tillhör uteslutande den tid då man ännu använde runan þ eller ƿ såsom tecken för *a*. Gruppen B^2 visar sig samtidigt, men varar längre; den användes icke sällan äfven efter det þ fått betydelse af *o*.

8. D^2 .

Gruppen C^1 (fig. 6) förekommer mest inom den tidigare perioden — vi kunna för korthetens skull säga *a*-tiden — men användes äfven efter dennas upphörande. Detsamma gäller om gruppen C^2 . Båda dessa grupper äro icke mycket talrikt representerade, B dock vida mera än C. Gruppen B^2 träffas synnerligen inom Upplands vestra delar.

D-stenarne (fig. 7 o. 8) äro ojämförligt mycket allmännare. D¹ förekommer talrikt under a-tiden, flere stenar finnas som kunna hänföras till en öfvergångsperiod, som visar större benägenhet för att använda u än o; några tillhöra afgjordt o-tiden. Af dessa sist nämnda är en ristad af den bekante runmästaren Bale.

Gruppen D² visar sig under a-tiden, men blir först derefter, under o-tiden, ymnig; en ofta förekommande varietet visas af fig. 8. Denna typ användes under a-tiden af den mycket anlitade runmästaren Åsmund.

Om Ingvarstenarne kunna hänföras till slutet af a-tiden, bör i allmänhet o-tiden anses ligga efter ungefär år 1050. Under sådant förhållande är det viktigt att anmärka, att tre stenar af gruppen D² från o-tiden äro resta till minne af personer som dött "i hvita våder" d. v. s. i dopkläder. Således var icke hela den vuxna uppländska befolkningen kristnad under den del af o-tiden, då gruppen D² existerade.

Det finnes en annan hufvudafdelning af de å runstenarne förekommande slingor, sådana nämligen som icke längre hafva fullständig ormform. Hufvudet är detsamma som inom gruppen D, men alla dessa slingor om hvilka jag nu talar hafva ett framben.

Inom denna hufvudafdelning kunna vi urskilja två grupper: den enas slinga (E) har bakändan ytterst inrullad eller en annan enkel, oorganisk afslutning; den andras (F) har baktill antingen ett bakben och en svans eller allenast ett bakben, som visserligen afslutas med en fot, men i öfrigt förlorat karakteren af ett ben — det behandlas som en fortsättning af djurbålen, är lika böjlig som denna. Det är icke min mening, att behandla dessa två grupper nu. Jag vill blott tillägga, att gruppen E, som i sina enklaste exempel står i närmaste sammanhang med gruppen D — Åsmund använde såväl D- som E-typen, och äro de således otvifvelaktigt

samtida — uppträder redan under a-tiden, men har sin bästa tid först senare. Gruppen F tillhör a-tidens allra sista del, men är under o-tiden ytterst ymnig. Alla Yppers stenar tillhöra F-gruppen och a-tiden.

Jag tror, att de resultat, till hvilka jag här kommit skola visa sig vara bestående, ehuru jag till fylles inser, att inom detta fält stora vacklingar mellan gammalt och nytt icke blott kunnat ega rum, utan verkligt funnits: den ene var mera konservativ än den andra, den ene kunde hålla på det gamla, under det rundt omkring honom det nya redan herrskade. Men sannolikheten af misstag minskas tydligen, så snart man rör sig icke med ett eller annat enstaka fall, utan med en mängd. Just af den anledningen lämpa sig de Upländska runstenarne vida bättre än alla andra till undersökningar af detta slag.

Om förhållandet mellan grupperna E och F har jag tidigare uttalat en annan åsigt;¹ den var emellertid tydligen förhastad och må härmed anses vara för min del annullerad.

Det är gifvet, att den tid, under hvilken runan $\text{f} - \text{f} - \text{f}$ öfvergick från att beteckna a till att beteckna o, kan hafva varit ganska långvarig; det är likaledes gifvet, att det kan hafva dröjt länge innan t. ex. D¹ började gifva vika för D² och för E. Men det är å den andra sidan fullkomligt visst, att en större tidskilnad icke *måste* finnas mellan en sten från a-tiden och en från o-tiden, mellan stenar hörande till en äldre och en yngre grupp. I detta afseende förtjenar ett ganska upplysande exempel anföras.

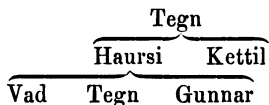
På Åkerby gårde i Fundbo socken står en runsten, som af Haursi och Kertil blifvit rest öfver fadern Tegn,

¹ *Tidskrift för bildande konst* 2.

en god bonde å Funum (Funa gård eller by, Fundbo).¹ Den nu varande prepositionen *å*, medeltidssvenskans *a*, återgifves å runstenen med **‡**, annars användes **†** = *a*. Här finnes således minst sagdt en reminiscens från *a*-tiden.

På den närliggande Brobyns egor stå invid hvarandra tvenne runstenar. Å den ene,² i en slinga hörande till gruppen B¹ — således en grupp från *a*-tiden — läses att bröderna Vad, Tegn och Gunnar rest stenen åt sin fader Haursi, hvars ande gud bevarer. Fader och ande skrives **‡††††** och **‡†** — alltså äfven i detta fall *a*-tiden. På stenen derbredvid³, i en slinga hörande till gruppen D² — således en grupp, som finnes under *a*-tiden, men öfvervägande tillhör *o*-tiden — står, att den är rest af bröderna Tegn och Gunnar efter den tredje brodern Vad. Alltså hade Vad dött *sedan* stenen L. 305 och *innan* stenen L. 304 restes. L. 304 är således yngre än L. 305, hvilket väl öfverensstämmer med det resultat hvartill jag ofvan kommit, nämligen att gruppen D² har en afgjordt yngre tycke än gruppen B¹. Men då de båda stenarne äro resta af samma personer kan skilnaden i tid icke hafva varit så synnerligen stor, låt vara att en broder kan dö ett och annat decennium före sina syskon.

Det är icke omöjligt, att den fader Haursi, som stenen L. 305 omtalar, är densamme som sonen Haursi, som reste stenen L. 303, hvarigenom vi få slägttaflan

¹ B. 549; L. 303; D. UL. 251. Dybeck är ej säker, om fadrens namn skall läsas **‡†††** eller **‡†††**. Bautil har det senare, hvilket synes sannolikare.

² B. 544; L. 305; D. UL. 248.

³ B. 546; L. 304; D. UL. 249.

och ligger således mellan uppresandet af stenarne L. 303 och 305 ungefär en mansålder. Slingan å stenen L. 303 är också mycket enklare, men man skulle, derest man icke fäste sig vid slingans utseende och slägtskapsförhållandena, hafva kunnat känna sig benägen att flytta den yngre stenen L. 305 längre tillbaka i **a**-tiden än den sannolikt äldre stenen L. 303. Deri ligger onekligen en ny maning till försigtighet, och vi få helt visst deraf sluta oss till, att den **a**-period, som vi för dessa runstenar urskilt, i grunden icke är en fullt bestämd **a**-period, utan snarare en period af vackling. Vi böra således karakterisera denna **a**-period som den tid, då **a** ibland uttryckes med **‡**, hvilket ännu aldrig har värde af **o**. Derefter kommer en tid då **‡** icke längre användes = **a**, men allenast med en viss försigtighet användes som **o**. Slutligen kommer **o**-tiden, då **‡** aldrig betecknar **a**, utan regelbundet **o**.

Hans Hildebrand.

Sveriges klockinskrifter.

En från Tyskland gjord förfrågan rörande Sveriges klockinskrifter har föranlett mig att redan nu samla dem — något som jag annars hade ämnat göra vid ett senare tillfälle. Då en sådan samling bör kunna vara af intresse för flere, begynner jag här publicera den. Det högsta intresset hafva visserligen de äldre inskrifterna, men äfven de yngre innehålla ofta bidrag till vårt folks kulturhistoria och jag har därför ansett dem böra medtagas. Det kan vara likgiltigt, i hvilken ordning inskrifterna meddelas; jag börjar norrifrån. I några socknar torde de klockor, som här omtalas, hafva fått vika för nyare.

Hernösands stift.

1. **Neder-Torne.** 1. *Storklockan, gjuten i Stockholm af Sam. Ch. Grönvall 1826. (3 Sk:⌘ 5 ⌘).* Kuningan Carl XIV. Johannexen 9:nä halli tuxen vuonna o stettu Ruotsin ala Tornion Pitäjälä, sitte kuin kirkkoherran Lääni oli asetettu vuonna 1821 ja kirkko rakettu vuonna 1825 — Kommer och församlens till den stora Guds nattvard. Upp. B. 19 : 17. *Det allseende ögat med strålar omkring, ett kullslaget kors jämte löfverk. Kyrkans inventarium 1831. — En äldre storklocka var gjuten 1724. Hülphers.*

2. *Gjuten i Stockholm af G. Meijer 1723, tillhörde den ursprungliga genom 1809 års fredsslut till Ryssland öfverlemnade kyrkan. (2 Sk:⌘ 11 L:⌘ 10 ⌘).* In laudes gratiæ divinæ et usus Tornensis ecclesiæ, ipsius præcipue sumtibus, nec non civitatis adjacentis liberali symbola, cura et ex parte dono præp. et pastoris, Mag. Henrici Forbus me anno 1723 d. 14 Maji Holmiæ Gerh. Meijer confecit. *K. Fredrik I:s bild. Fridericus D. G. R. S.* In monumentum restitutæ pacis, quam Deus perpetuo servet. Gloria in excelsis Deo et pax in terra. Församler mig mina heliga, som förbundet mehr achta än offer. Ps. 50 : 5. *Inv. — En äldre lillklocka var gjuten 1723.*

2. **Carl Gustaf.** 1. *Storklockan gjuten 1746; sprucken 1771, omgjuten 1772. (2 Sk:⌘ 1 L:⌘).* Kuinga ihanat ovat sinum Asuinsias, HERRA Zebaoth. Ps. 84 : 2. När konung Adolf Fredrik här i döden mände blekna, Skull äfven jag med ljudet mitt det svåra ödet tekna, Jag gjordet ock mäst helan tid, som sådant skulle ske, Och dagligt lät jag ljudet mitt förkunna sorg och ve; Då bistra ödet stötte till, jag svårligt kom att remna, Nu måste jag ock gjutas om at återfå mitt ljud Till ständig muntran för en hvar at lofva Herren Gud. Jag ropar: kommer till Guds hus. Besinner ock at I dö måsten. *Inv.*

2. *Gjuten i Stockholm 1826 af Christoffer Grönvall* (1 Sk:æ 2 L:æ 1 æ). Under konung Carl XIV Johans åttonde regerings år är denna klocka upsatt i stället för den, som enligt 1813 års gränse reglering blef till-
 egnad Ryska andelen af soknen.

O menniska, din röst ej likne malmens ljud,

Men af ett helgadt bröst sig höje up till Gud.

Tulkat, kummertakamme ja polvillemme langetkamme
 ja maahan laskekamme Herran mejdän Jumalamme eteen.
 Tänä päne jos te kuuletta hären äänensä; niju älkät
 paaduttako sydändänne. Ps. 95 : 6, 7, 8. Jumala neuvo
 mejdängin kauttamme. 2. Cor. 5 : 20. *Inv.* (Forts.)

Namnen i almanackan.

En och annan gång hör man önsknings framställas
 angående en ändring af de personnamn, som i almanac-
 kan förekomma — man anser de der intagna helgon-
 namnen olämpliga, man önskar dem ersatta med namn
 som nu brukas och särskildt har man den allra senaste
 tiden, då intresset för Nordens forntid allt kraftigare
 uppenbarar sig inom olikartade områden, yrkat att de
 nya namnen företrädesvis skulle vara svenska eller åt-
 minstone nordiska. Det sätt, på hvilket dessa önsknin-
 gar pläga framställas, visar en temligen allmänt före-
 kommande obekantskap med härkomsten af den namn-
 längd, som f. n. är intagen i almanackan, hvadan det
 torde kunna intressera Månadsbladets läsare, om detta
 ämne här blefve föremål för behandling.

Dessförinnan må dock lemnas några notiser angå-
 ende tidigare förslag till ändring af almanacksnamnen.
 K. Vetenskaps-Akademien anmälte år 1749 det olämp-
 ligen i de godtyckliga namnförändringar, som ofta före-
 tagas af enskilda almanacksutgifvare och i anledning
 deraf gaf Kongl. Maj:t den 17 november s. å. nämnda

akademi uppdrag att inrätta namnlängden i almanackan "på sådant sätt som den af ålder varit" samt att om sedermera i sådant syfte ändringar befundes nödiga till Kongl. Maj:t inkomma med underdånigt förslag.

Icke fullt ett århundrade derefter var Vetenskaps-Akademien mindre konservativ. Den 9 februari 1831 aflät denna akademi till Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien en skrifvelse, i hvilken bland annat heter: "Sedan det blifvit et bruk, att hvarje dag i calendarium skall bära ett eget namn, och denna omständighet ofta föranlåter glädjefester inom familien i anledning af namnsdagar, har Vetenskaps Akademien tids och ofta erhållit ansökningar att få i calendarium införde åtskillige nu mera brukliga namn, emot uttågandet af andra, som synes vara i mindre bruk eller aldeles oanvända." Skrifvelsen avslutas dertfore med en begäran, att Antiquitets Akademien ville bestämma: 1) hvilka dagars namn icke få ändras, antingen för stora historiska minnen eller för dervid af allmänheten fästade bemerkelser; — 2) hvilka dagars namn kunna ändras samt, — — — i dessa göra den ändring, som med mera brukliga dopnamn kan finnas bäst förenlig."

Inom Antiquitets Akademien afgåfvos utlåtanden af riksantikvariern Liljegren, erkebiskop von Rosenstein, professor J. H. Schröder, envoyén von Brinckman och expeditionssekreteraren friherre von Adlerbeth och i skrifvelse, som justerades den 13 december 1831 svarades, att frågan borde med varsamhet behandlas. "Såsom ytterligare skäl för en, under närvarande omständigheter, blott partiel namnförändring, har [Antiquitets] Akademien icke lemnat utan uppmärksamhet, att om man ur calendern uteslöte alla deri införda främmande namn, hvilkas bruk numera upphört, skulle, till fyllande af dessas rum, hela förrådet af allnänt brukliga svenska namn blifva så mycket mera otillräckligt, som nå-

gon plats i calendern icke lärer kunna upplåtas åt den mängd af namn, hvilka från grundnamn, som deri redan förefinnas, blifvit af godtycket i senare tider härledde och på åtskilligt sätt förändrade. Lika litet torde härvid kunna komma i åtanka de ur forntidens ¹ sagokretsar och nutidens romaner lånade namn, enär dessa icke sällan äro lika vanskliga som de lynnen, hvilka i dem förälskat sig." Antiquitets Akademien ansåg att för tillfället allenast 46 namn kunde ifrågakomma att utbytas mot andra af svenskt ursprung och af allmännare bruk. "Härvid synas de stora fosterländska namnen icke med skäl kunna förgätas. I det calendarium, som redan bevarar namnen af Sten Sture (28 nov.), Gustaf I (6 juni) och Gustaf II Adolf (6 nov.), torde hågkomsten äfven böra lifvas af de bragder och dygder, som utmärkte Braut Anund, Sigurd Ring, Ragnar Lodbrok, Fale Bure, Birger Jarl, Engelbrekt och Philippa. Fordom hafva äfven flera af dessa namn der ägt ett rum, som de utan antagliga skäl förlorat. Om införandet af k. Sverkers namn i vår kalender blifver en rättvis gärd åt hans fromma gudsfruktan, synes hans värdiga maka dr. Alfhild böra tillerkännas en lika utmärkelse" o. s. v. Utlåttandet visar, att äfven fastställandet af historiska namn, som äro förtjenta af att införas, kan vara förbundet med vanskligheter — hvad en tid blindt godkänner, blir af en annan tid förkastadt.

Resultatet af det hela blef, att Kongl. Maj:t i skrifvelse af den 11 februari 1832 anmodade Antiquitets Akademien att från presterskapet inbegära uppgifter å de dagar, som ännu af allmogen ansågos vara märkedagar. Sådana uppgifter inkommo och ur dem meddelar jag i denna årgång af Månadsbladet de för hvar månad förekommande märkedagarne. (Forts.)

¹ Sammanhanget gifver vid handen, att här menas den klassiska forntiden.

Hans Hildebrand.

Märkedagar i januari och februari.

Januari 1. Om det dagas långsamt och qvällas fort, sen och svår bergsel VG.¹ — Regnar det, blir det godt år VG. — Är det klart, blir det oväder, krig och sorgligt år Sm.

Jan. 6. Töar det, blir det stadig vinter till Vårfrutid (25 mars) VG. — Töar det, blir det tidig vår VG. — Tretton veckor efter tövädret närmast efter trettendedagen bör sådden börja Sm.

Jan. 7. Märkelsedag i Upl. och VG.; anledning ej uppgifven.

Jan. 13. Julfestens slut, då man skall, efter olika uttryckssätt, köra, dansa, leka eller dricka julen ut; så heter det t. ex. i Halla sn Söd.:

tjugonde dag Knut
dricka vi julen ut,

hvarvid bör anmärkas, att den 13 januari ingalunda af gammalt är Knutsdagen. Denna sammanfaller nämligen med den 7 januari, då hertig Knut Lavard dödades. Jultiden afslutas utom Norden vanligen med den 6 januari; möjligen har hos oss, i sammanhang med framflyttandet af julens slut Knutsdagen fått andra plats. I Sjögerstads sn VG heter det att den 13 jan. är "den lilla goda räppens sista dag".

Jan. 19. Henrik. Märkelsedag i Upl., Söd., ÖG, VG. Marknadsdag i Örebro och Kristinehamn.

Jan. 20. Timmer, som fälles den dagen, är fredadt för mask.

Jan. 22. Är vädret klart, blir det godt år VG.

Jan. 24. Hinner solen skina så länge, att man derunder hinner sadla en häst, blir det godt år Jämtl.

¹ Förkortningarna af landskapsnamnen torde icke behöfva någon förklaring.

— Nu är det midt i vintern och björnen vänder sig i idet Verml.

Jan. 25. Påfvelsesmessa. Vintern halfliden, man bör se till om hälften af vinterfodret är qvar Söd. — Användes för "ett slags årsräkning" VG. — Är dagen klar, blir det god årsväxt, om storm och brus, skall krig föröda folk och hus Hels., ÖG, VG. — Skiner solen så länge, att en karl hinner sätta sig till häst, blir det godt år KL.

Jan. 28. Köld mellan denna dag och kyndelsmessen (2 febr.) betecknar, att det förblir vinter till påsk VG.

Februari 2. *Kyndelsmessa, Maria kyrkogång.* Regnar det, blir vintern ostadig.

Hennes blia

är hvar mans qvia Hels.

Regnar det, blir det godt mjölk- och smörår VG. — Flyger lärkan så högt, som oxen bär oket, blir det tidig vår VG. — Det dryper af taket, då jungfru Maria torkar sina kyrkogångskläder VG. — Dryper det af kyrkotaket, blir det god årsväxt VG. — Nu är vintern starkast Söd. — Göas pelsverk (urväder) betecknar stark köld; Göja röster sin tröja, då blir det urväder i februari VG. — Mellan jul och Maria kyrkogång är det bäst att tvätta kläder, ty då har jungfru Maria lagt tvål i vattnet VG. — Dagen kallas i VG lilla jul.

Febr. 3. Blåsmessa (Blasii dag). Vintern är halfliden VG. — Skiner solen blir det godt år VG.

Blasii vinter kall och stark

bråtar (vägar) sjö och mark VG.

Man får ej spinna (ty då blåser linet bort på rötval-larna) eller i allmänhet företaga något arbete, som medför en kretsgående rörelse VG.

Febr. 15. Sigfrid. Är det vackert och klart, blir det godt år, är det köld och snödref, blir året svagt Jämtl. VG.

Febr. 22. Peter i stolen (Peter katt). Inleder en af de fyra trettingar, i hvilka året af allmogen indelas ÖG.¹ — Första vårdag Söd. — Om tre droppar falla från taket, blir det god vår Hels. — Isen fräter ofvan och under ÖG, VG. — Kastar första varma sten i sjön ÖG. — Stiger vattnet i källorna, blir året vått VG. — Åt söder rinnande vatten, som hemtas före soluppgång (s. k. kråkvatten), förekommer skabb och klåda VG.

Febr. 25. Mattis. Starkt urväder betecknar god vårand Dal. — Blid väderlek betecknar tidig vår Hels. — Droppar det från taken före denna dag blir det länge kallt Jämtl. — Mats flyttar varma stenen ur källan i sjön Söd. — Mats kastar varma sten i vattnet VG. — Dricker hönan denna dag i takdroppet på norra sidan om huset, dricker oxen ur rinnande vak Vestm.

Matts med sitt långa skägg
lockar barnen utom vägg Vestm.

eller: lockar barnen söder om vägg Verml.

Ur Akademiens arkiv.

1.

Bref från kyrkoherden Thure Ljunggren¹ till hofintendenten Pehr Tham.

Högvälborne Herr Hof-Intendent,

Nådige Herre,

Härhos dristar jag ödmjukast öfversända ritningar² af några ålderdomsminnesmärken, dem jag uptäckt, därtill upmuntrad, af det gynnsamma omdöme, en förnäm Herre försäkrat mig Eders Nåd behagat falla, om mitt ringa försök till en sockne Beskrifning öfver Slöta församling, och af hvilken jag med fägnad finner, att sal. Professor Tidgren begagnat sig på några ställen i den delen af Westergöthlands beskrifning,

¹ Sankt Klemens vill oss vintern gifva,
Sankt Peder vill oss våren indrifva,
sommaren förer Sankt Urban,
hösten Sankt Symforian. — KL.

som före hans död utkom.³ Kände jag intet Eders Nåds lyckeliga bemödande uti, att skaffa lius i Fäderneslandets forntids Historia, och Dess ynnest emot dem, som finnes hogade i sin mohn, att till ett så vackert ändamål bidra, hade jag icke vågat communicera Eders Nåd mine små upptäckter.

Att Runestenerne voro hittills okände och af mig först afritade, ville jag önska och vågar det äfven hoppas. Den vid Rådene, var för mig en kär upptäkt, hålst namnen bära vittne, att han är från heden tima, och jag aldrig sett någon Runsten huggen på alla sidor som denna, ej eller Thors Hammar på någon så väl exprimerad.⁴

Slöta stenen är af den på Fahlebygden bekanta stenhuggarn Mäster Haralv, af hvilken vi hafva flere stycken i behold.⁵ Stenen, som afslogs vid nedbrytningen och tienade som ett tvärband öfver kyrkodörren, ligger än kvar på kyrkogården därstädes.

Att nästan hvart och ett Härad i forntiden haft sitt sätt att utmärka sina dödas hviloställen, tycker jag mig hafva observerat. Här uti Kåkind, äro sådane ställen utmärkte 1:o med stenläggning i jämsidig fyrkant och större spitsiga hörnstenar, 2:do med stenläggning i cirkelrund och stort stenrör innuti, 3:o med stenläggning i spitshörig triangel och större stenar i hörnen, samt stenrör innuti, såsom ock 4:o de 2 senare slagen på några ställen dubbelt utlagda, som bifogade ritning utvisar.⁶

Osäker om jag icke kunnat irra i mitt omdöme, vågar jag icke försäkra, att det är rudera efter ett, af både Natur och Konst förträffeliggen befastat ställe, mellan Sköfde och Hene, Bore Berget kallat, där jag, åtminstone på öfversta högden, ser oafbrutne spår efter ett circlerundt Hus samt ringmur utomkring, och tycker mig finna anledningar till någre utanvårk, en väg, som i spiral leder dit upp, samt 3:ne stora vatten Recervoirer. Till $\frac{2}{3}$ -delar är stället med träsk omgifvet, i hvilket flere sköna källor uppspringa, Alfs-källor kallade. Hela stället är nu med skog öfvervuxet.

Under förhoppning, att min dristighet ej onådigt blifver upptagen, har jag äran framlefvat

Högvälborne Herr Hof-Intendentens

Min Nådige Herres

Ödmiukaste tjenare

Thure Ljunggren

Sköfde d. Aug. 1792. Design. Pastor in Häggum.

2.

Från samme till samme.

Det är med synnerlig fågnad, jag får nåden afgifva berättelse om ett opus Herculeum, i vår ort, ett älderdoms minnesmärke, som från glömskan hittills förvarat, genom tradition, man från man, än ytterligare är värdt att förvaras.

Under det jag efter min hitkomst i Höst, genomvandrat snart alla tracter häromkring, tyckte jag mig uptäcka en gammal väg, från ett hemman St. Boslycke här i Församlingen. Denna anledning har jag följt, och funnit honom öfver Billings ryggen vara anlagd, genom grymma Kärr och Backar (af sin anläggare *Svensbo-kärr* kallade) linea recta till Hornborga Siön, Norr om Bolum, där den skall vara continuerad öfver Siön. I kärren är denna väg grundlagd af grof grästen, till 8 a 9 alnars bredd, och på fasta landet stenen upvältrad å ömse sidor, med större gråbergshallar lagda öfver, der små bäckar eller rännilar förekommit. Vid efterfrågan hos allmogen har jag fått den enhälliga underrättelse, att man hört af förfäderne, att denna Bro eller väg blifvit anlagd, af en man, som för nidings-mord varit dömd till döden; men genom detta arbetet ärbudet sig, och fått tillstånd frälsa sitt lif. Då Siön är stilla, skall vägen tydeligen skönjas och då vattnet är mäst affallet, skall han vara så nära i vattenytan, att man med ekstock svårigen skall kunna komma öfver honom, och tillägges äfven att en Bo Ribbing, i senare tider skolat gagnat samma grundläggning till väg åt en lustbyggnad uti Siön. Det är åtminstone visst, att om den mennens lif ej varit dess dyrbarare, har det, genom ett så ofanteligt arbete, blifvit mer än väl betalt.

Den förnöijelsen att igenfinna hans namn, har jag haft, som varit Sven Gisslarsson, jämte fullkomlig stadfästelse, på sielfva traditionens rättighet, uppå en Runesten, den han upprest vid denna väg, och hvilken jag i afritning härhos vågar öfversända, med försäkran, att hvarje Bokstaf med full noggranhet är aftagen. ⁷

Skada att denna sköna sten, genom anställd gräfning vid honom, förmodeligen efter jordagods, blifvit afslagen. Tillåte årstiden, vore jag hogad anställa ny gräfning i samma grop, efter stycket, där det torde igenfinnas, då äfven någon uplysning kunde ärhollas, antingen om hans brott eller gifte, hvartill de öfriga orden, synas gifva någon anledning.

Om icke detta arbete och denna Runesten bör hänföras till konung Braut-Anunders tid, då Espriten varit, att rödja och anlägga vägar, då äfven dispensation ifrån Lagens stränghet, genom slike storverk, kanske kunnat äga rum; det lämnar jag till Eders Nådes upplystare omdöme.

Att en vacker Runesten blifvit nedlagd i en qvarndamm vid Tolta i Broddetorps Församling, sedan han en lång tid först tienat till spång öfver en liten Bäck, med skriften nedåt vänd, har jag hört med förtryksamhet.

Om Runestenen öfver Tuve Jarls fader finnes i Bautil kan jag icke ärhiudra. Nog mins jag att någon sten från Vårkumla är intagen; men oviss om det icke kan vara den samma, som, efter min ringa gissning, förvarar minnet af Vahlgöthe Hundheden, dristar jag icke med någon afskrift Eders Nåd besvära. ⁸

Häggum d. 30 Oct. 1792.

3.

Från samme till samme.

— — — — —

Under mina excursioner i Höst, för att samla ämnen till en anbefallad socknebeskrifning, har jag händelsevis kommit att besöka Segerstad, och därvid genomsökt kyrkan och klockestapeln. Hvad jag där funnet dristar jag härjemte i afskrift öfversända, med önskan att det vore något sådant, som i någon måtto kunde rickta Eders Nåds samlingar.

Runeskriften på klockan är fuller af Gjutarens okunnighet bakvänd; men hvad den i alla fall skulle villa säga, blir mig en hemlighet.⁹

Om Vrå-altaret varit bygt till någon helig Cecilias ära, hvars reliquier där kunnat vara förvarade; eller om någon andäktig Cecilia, genom sticktning af detta Altare, velat förvara sitt minne och bereda sig siälamässor, är ej lätt att säga¹⁰; men det vet jag visst, att jag med vördnadsfullaste tillgifvenhet vill framlefvä o. s. v.

— — — — —

Häggum d. 1 Dec.
1794.

4.

Från samme till samme.

— — — — —

Såsom tillägg till den berättelse jag förr haft äran afgifva, om Sven Gisslarssons väg, öfver de så kallade Svensbo kärr och Storsjön, samt stenen, som till åminnelse af detta storverk blefvit rest, får jag nu omnämna, att när denna väg kommer hit in i socknen, och öfver Häggums åkergården och ängar vänder sig i söder åt Brunnnum, blifva åkrar, vallar, led och ängbitar å ömse sidor om honom kallade Skarastigsåkeru, -vallen, -ledet, -ängen o. s. v. hvilket torde gifva tillkänna att vägen i fordom tid hetat *Skarastigen*, och varit nyttjad som allfarsväg till detta namnkunniga ställe, i synnerhet, om det skulle kunna uppäckas, att vägen på Stenums sidan ytterligare varit fortsatt.

Under det jag gått omkring att bese dessa tracter, för att kunna afgifva en socken beskrifning öfver Häggum¹¹, som blef anbefallt vid Prästemötet, har jag blefvit förvånad, öfver den oändeliga hop af ålderdomsminnesmärken, som här, i synnerhet i ängarne under Brunnnum berg förekomma, så att det förekommit mig, som hade denna vackra ängen varit en allmän ättehage för hela orten. Här förekomma respectabla Ättebackar 2:ne i synnerhet föga mindre än Upsala högar, *Kongs- och Konu hög* kallade, förutan en stor mängd af mindre. Till en helgad höjd *Sihlborör* leda breda vägar, å ömse sidor med större sten lagde, högden är krönt med ett stort rör, och många Bautastenar i åtskilliga figurer upreste. På somliga ställen när man följt en sådan väg till högden dit han leder, vidgar han sig där och liksom omfamnar högden. Intill dessa vägar ser man 4-kantiga grundläggningar till små Hus,

förmodligen rudera efter Hedningarnes Compita, hvilken Årke Biskop Spegel omtalar. En kedja af stora Ättebackar i Åkergårdet, alla krönta med stora rör i toppen, stundom genom en stenväggning 2 och 2 förenade, kallas Gethar-bergen. Har någon utvandrande Höfdinge med sina Gother här någon tid haft sammelplass och läger, så äro desse minnesvårdar nog uråldriga. En af dem kallas *Katterör*.¹²

Så långt i Norr som vid Häggums gränser, hade jag icke väntat någon Graf af den Construction som de på Fahlebygden allmänne; men har i Höst på Ranstads Åkergården funnit en, *Thore Rör* kallad, som är en af de respectablaste jag sett. Svillarna bestå af kalksten till hela alnens tjocklek och däröfver, på hvilka äro uplagde 5 st. stora klippor, och mycken sten upförd rundt omkring.¹³

Ett gammalt Placat författat med Runska bokstäfver, det jag funnit i min sal. Svärfars Bibliotek och hvilket ingen annan merit har, än att det med mycken möda blifvit utritat, får äran härjemte öfversända med ödmjukaste begäran att det finge läggas till Eders Nåds vackra samlingar, såsom rart i sitt slag, och bevis att äfven någon Neriikesbo velat lära känna Runeskriften.

— — — — —
Häggum d. 8 Dec. 1794.

5.

Från samme till samme.

— — — — — i synnerhet som jag därigenom får anmäla Häggum, som en vrå i Landet, hvilken är ganska rik på gamla monumenter. Utom hvad sielva Beskrifningen någorlunda utförligt innefattar, förekomma här en art af stenväggningar; som kanske ej finnas på många ställen i Riket. Jag har med upmärksamhet följt vissa stycken af sådana, och funnit dem så besynnerliga, att jag ej gifvet mig till frids, förr än jag fått Broder Helfeling till mig, som lagt en sådan på papper. Många sådane finnas här; men om de stå i sammanhang, är mig ej lätt att säga, mindre hurudan Figur, de då skulle föreställa. Emedlertid tyckas de utgöra nog talande vägvisare, till märkvärdige och helgade platser, och fagnar det mig att Broder Helfeling, som mycket rest, förr ej sedt sådane och finner dem all upmärksamhet och vidare undersökning värda. Honom har jag äfven att tacka för den vackra prospecten af Aeternis stupan vid Biessesjö, som den gamla pergaments lappen omtalar, såsom ock för den af Häggums kyrka. — — —

Till 2:ne grafvar af respectabel storlek har jag fördt Broder Helfeling, hvilka måtte hända, äro de sidsta mot Norr af den gamla structur, som tyckes varit Gudhem och Landthögden af Vestergöthland ensamt förbehollen, och dem Han vid tillfälle lärar ha äran framvisa.

Att framdeles återfå socken Beskrifningen anholder jag ödmjukast; men utbeder ett rum i Eders Nåds vackra samling för medsända Rune stafven — —

Häggum d. 8 Nov.
1795.

— — — — —
Thure Ljunggren.

Anmärkningar.

1. Magister Thure Ljunggren f. 1748, studerade i Uppsala, tjänstgjorde vid ett par läroverk i Vestergötland, utnämndes till kyrkoherde i Häggum 1792, erhöi Sjögerstads pastorat 1797, dog den 4 juni 1825. Hans första fru var prestdotter från Slöta.
2. Ritningarna finnas nu icke brefven bilagda. I Liljegrens Bautil (mscr. i Akademiens arkiv) finnas under nr 1638 och 1691 teckningar af två runstenar med skriftliga anteckningar af Ljunggrens hand. Den förra lyder "En tresidigt huggen sandsten, inmurad öfver dörren i den gamla Slöta kyrka, som nedrefs 1786; men var med murbruk öfverdragen, så att ingen skrift var synlig, förr än han blef utbruten" — det är en af de vanliga Vestgötagrafstenarne med tresidigt öfverty, jfr t. ex. *Antiquarisk Tidskrift för Sverige* 3 s. 126. Den senare lyder: "sönderslagen runsten, funnen i kyrkobalken i Slöta 1787, då sten däraf togs till kyrkobyggnaden". Ingen runsten finnes nu å Slöta kyrkogård (jfr P. A. Säve, *Antiquarisk Tidskrift* 3 s. 119).
3. Westergöthlands Historia och Beskrifning I. Stockholm 1787. — I bokens föreltelser heter det: Uppå Herr Biskopen och Commendeuren af Kongl. Nordstjerne-Orden Doct. Forsseni gynnande Föreskrift hos Skara stifts Respektive Prästerskap, hafva redan mer eller mindre fullständiga Beskrifningar öfver vid pass tredjedelen af Församlingarne i berörde Stift, efter en af Författaren uppgifven och för trenne år sedan utdelad tryckt plan, blifvit till honom öfversända.
4. Derest med denna sten menas runstenen L. 1562 är Ljunggrens tolkning felaktig, ty å denna sten finnes ett kristet kors, ej Tors hammare, samt ett kristet namn Peter (P. A. Säve, *Antiquarisk Tidskrift* 3, s. 125). I Liljegrens Bautil finnes en af Per Tham år 1793 gjord afbildning af stenen. Den andra runskriften i Rådene kyrka, om hvilken Liljegen (1903) icke lemnar någon närmare upplysning, förekom enligt Tham på en träbåge. Bland dem som bygt kyrkan nämnes äfven en Peter, måhända samme man, som omtalas å runstenen.
5. Stenhuggaren hette Harald (Haraldus magister eller Haraldæ stenmästari). Af honom huggna grafstenar förekommo vid Uglums och Vings (Åse hd) och Valtorps kyrkor.
6. Antagandet att hvarit härad skulle kunna uppvisa egna former af fornlemningar torde icke kunna godkännas. Till ett sådant antagande kunde man dock lätt komma i Vestergötland, der falan och skogsbygden i arkeologiskt hänseende äro hvarandra mycket olika. Den åberopade ritningen är ej bilagd brefvet.
7. Å runstenen (B. 946, L. 1352) står, att Sven Gislanson lät göra denna bro för sin och sin faders själ. Stenen uppgifves i Göranssons Bautil stå på Hofskogen, hos Liljegen på Korsbacka vid Korstorp och Bölum. I den senare uppgiften bör tydligen ordet *vid* ändras till *mellan*, ty gården Hof ligger mellan Korstorp, uppe vid Billingen, och Bölum, som ligger temligen nära Hornborga sjön.
8. Om Tufve Jarls fader Valgöt se Strinholm, *Svenska Folkets Historia* del. 1, s. 475. På ingen af de nu kända Vårdkumlastenarne finnes namnet Valgant.
9. I Segerstads kyrkas inventarium uppgifvas klockorna hafva *götiska inscriptioner*, sannolikt menas der senare medeltidens minuskelskrift.
10. Den nu varande Segerstads kyrka begynnade byggas 1804. Om der förut fanns ett Cecilia-altare, är väl den meningen troligare att det varit helgadt åt den hel. Cecilia.
11. Denna sockenbeskrifning synes, att döma efter ett yttrande i G. Brusevitz reseberättelse af år 1861 (mscr. i Akademiens arkiv), finnas i Häggums kyrka.
12. Brunshems- eller Brunnumsberget, den sydligaste delen af Billingshöjden, stöter med sitt sydöstra hörn till Häggums socken.
13. Ranstad ligger i Stenstorps socken, gånggriften ligger i socknens nordligaste, mycket sankt del.

Från Akademiens sammankomster.

Den 7 januari 1879.

Akademiska angelägenheter. Anmältes, att professor C. W. Böttiger som år 1870 invaldes till arbetande ledamot, afidit.

Till ordförande för januari—maj månader valdes hans excellens hr greve *Sparre*, till vice ordförande hr *F. F. Carlsson*.

Från Regeringen. Kongl. Maj:t hade infordrat förslag å 26 namn å svenska sjöheltar eller eljes utmärkte män, som tillhört flottan och gjort sig företrädesvis förtjente att af fosterlandet ihogkommas, hvilka namn äro afsedda att anbringas på yttersidan af sjökrigsskolans nya hus på Skeppsholmen i Stockholm.

Hembjudna fynd. Vederbörande landshöfdinge-embeten hade insänt:

1. Tre endalers kopparplåtar af åren 1738, 1746 och 1748, på Akademiens begäran uttagna ur Riekkolafyndet (jfr *Månadsbladet* nr 82—84 s. 774); — inlöstes. Inv. 6300.

2. Elfva dr. Kristinas 1-ören i koppar, funna vid Christinelunds tegelbruk i Valbo socken, Gestrikland; — två ex. (varianter) för år 1745 inlöstes. Inv. 6301.

3. En k. Erik XIV:s 16-öre klipping af silfver, f. vid Hedemora stad; — inlöstes icke.

4. 120 danska och tyska silfvermynt slagna 1528—1611, f. under ett stenröse vid Ubbhult Sjögården, Fjärås socken och härad, Halland; — 50 mynt inlöstes. Inv. 6302.

På enskild väg hade hembjudits:

5. En stenyxa med skafthål, f. på Vankesta egor, Öfver-Järna socken, Södertörn; — inlöstes. Inv. 6303.

Undersökning af fornlemningar. Drättselkammaren i Enköping hade anmält, att arbetet för anläggande af Klostergatan ofördröjligen kommer att företagas, hvarvid lemningar af det forna franciskanerklostret torde komma att blottas. Akademien beslöt anmoda kollega *E. Th. Sundelin* att öfvervaka gräfningarna och tillvarataga fynd, som möjligen komma att anträffas.

Kyrkorestauration. Akademien fann icke skäl förefinnas att för de i trätaket anbragta moderna målningarna lägga hinder i vägen för den af Sällstorps församling (Halland) beslutade kyrkoreparationen.

Medaljförslag. Ett af fru *L. Ahlborn* inlemnadt förslag till minnespenning öfver *J. J. Micklej* i Philadelphia godkändes.

K. Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk. Till Akademiens representant i denna direktion utsågs hr *Bowallius*.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum*:

1. Af *Länna* församling i Uppland: två altarskåp och fyra lösa bilder. Inv. 6304.

2. Af rektor *N. G. Bruzelius*: en klubba af hjorthorn med skafthål, f. i en torfmosse i Hylla, Torna härad, Skåne. Inv. 6306.

b) till *K. Myntkabinettet*:

1. af riksarkivarien *R. M. Bowallius*: ett ex. i brons af den medalj, som präglats med anledning af Vasa hofrätts hundraårsfest den 28 juni 1876. Inv. 6305.

2. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg*: en k. Karl XI:s minnespenning i silfver (B. E. Hildebrand, *Sveriges minnespenningar* nr 7 a). Inv. 6307.

3. Af majoren grefve *C. G. Ridderstolpe*: ett ex. i brons af en medalj, som år 1719 tillagnats kejsar Karl VI af bröderna Alexander och Kristofer, grefvar Dohna. Inv. 6308.

Den 22 januari 1879.

Akademisk angelägenhet. Inom föreskrifven tid hade inkommit en täflingsskrift innehållande förslag till minnespenningar och inskrifter.

Utlåtande. Akademien beslöt i underdånighet föreslå följande namn till upptagande på k. Sjökrigsskolans hus: *Måns Svensson Some* 1537, *Jakob Bagge* 1563, *Clas Kristersson Horn* 1565, *Nils Stjernsköld* 1627, *Clas Larsson Fleming* 1644, *Karl Gustaf Wrangel* 1658, *Clas Bjelkenstjerna* 1658, *Clas Ugglå* 1676, *Johan Bergenstjerna* 1676, *Hans Wachtmeister* 1680, *Jonas Hökenflycht* 1702, *Karl Gustaf Löschern* 1704, *Gustaf von Psilander* 1704, *Nils Ehrensköld* 1714, *Clas Sparre* 1715, *Anton Johan Wrangel* 1719, *Augustin Ehrensvärd* 1756, *Henrik af Trolle* 1780, *Henrik af Chapman* 1783, *Per Gustaf Lagerstråle* 1788, *Gustaf af Klint* 1788, *Otto Henrik Nordensköld* 1789, *Johan af Puke* 1790, *Victor von Stedingk* 1790, *Paul Adolf Sölfverarm* 1808, *Carl Johan af Wirsén* 1809.

Leverans från K. Myntverket. Till k. Myntkabinetten hade lemnats sju mynt och 23 medaljer, präglade år 1878. Inv. 6309.

Undersökning af fornlemningar. Kollega *Sundelin* hade insänt uppgift om de tillämnade gräfningsarbetena i Enköping. Akademien beslöt till hans förfogande ställa en summa af 100 kr, till företagande af sådana gräfningar, som kunna behöfva utföras utöfver dem, som för stadens räkning företagas.

Ingeniör *Algot Friberg* hade insänt berättelse om de undersökningar han med Akademiens tillstånd förlidet år företagit i nio grafhögar vid Lundby, Husby-Rekarne socken, Södermanland (jfr s. 5). De anträffade fynden förevisades. Akademien beslöt att till hr Friberg skulle uttalas Akademiens tacksamhet för den väl utförda undersökningen.

Kyrkliga fornlemningar. Anmäles, att Norunga församling i Västergötland, beslutat till Statens Historiska Museum försälja en funt.

Hospitals Direktionen i Visby hade insänt en ansökan af föreningen *Gotlands Fornvänner* om rätt att få aptera ruinen af den h. Lars kyrka till lokal för föreningens kulturhistoriska samlingar. Akademien beslöt att infordra närmare upplysningar.

Gåfva till Statens Historiska museum:

3. Af ingenjör *A. Friberg*: de vid hans undersökningar å Sundby egor, Husby Rekarne socken, anträffade fynd (jfr s. 5). Inv. 6310.

Den 4 februari 1879.

Kongl. Skrifvelse. Kongl. Maj:t hade beviljat Akademien ett anslag af 1,500 kr som bidrag till bestridande af kostnaden för utgifvande af en ny katalog öfver k. Myntkabinetten angelsaksiska samling.

Hembjudna fynd. Vederbörande landshöfdinge-embete hade insändt:

6. Åtta fornsaker af sten och 4 bitar af dylika, f. på olika ställen inom Högsätters, Järbo och Rännelanda socknar, Valbo härad på Dal; — inlöstes. Inv. 6311.

7. 81 på särskild förteckning upptagna fornsaker af sten, f. inom Brålanda och Frändefors socknar, Sundals härad på Dal; — inlöstes. Inv. 6312.

På enskild väg hade hembjudits:

8. En stenyx med skafthål och en half stenhammare, f. vid Sundtorp, Mällösa socken, Södermanland; — inlöstes. Inv. 6313.

Kyrkliga fornlemningar. Hr Scholander hade afemnat en skrifvelse innehållande anmärkningar rörande förslaget att aptera den hel. Lars' ruin i Visby till ett museum, samt frågor, å hvilka svar borde begäras från vederbörande i Visby.

Medaljförslag. En enskild person hade anhållit att få å k. myntet afpräglade en medalj öfver H. K. H. Kronprinsen, hvartill stamparne blifvit graverade af E. H. Ekvall i Jönköping. Akademien fann medaljen röja så stor brist på god smak, att tillstånd till dess afpräglade icke kunde lemnas.

Fornminnessöreningarna. Helsinglands fornminnessällskap hade insändt berättelsen om sin verksamhet år 1878 jämte en karta öfver Kärböle skans, Färila socken, upprättad af landmätaren O. Widmark.

Den 18 februari 1879.

Akademiska angelägenheter. Åt andre amanuensen dr Oscar Montelius beviljades sökt tjänstledighet för april och maj månader och förordnades dr *Hjalmar Stolpe* att under denna tid förestå tjänsten.

Förslag afgåfvos till återbesättande af det genom professor Böttigers bortgång lediga rummet i de arbetande ledamöternas klass.

Från regeringen. Chefen för eklesiastik-departementet hade meddelat, att Kongl. Maj:t icke funnit skäl bevilja det extra anslag som Akademien hade begärt till förstärkande af anslaget till fynds inlösen (jfr *Månadsbladet* nr 82—84 s. 774).

Hembjudna mynt.

9. 45 utländska medaljer i brons, tenn och messing, hembjudna af grosshandlaren Carlströms sterbhus, inlöstes. Inv. 6315.

Kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att söka för Statens Historiska Museum förvärfva Okome kyrkas (Halland) funt.

Ekebyborna församling hade förklarat sig villig att till Statens Historiska Museum öfverlemnas sin paten från medeltiden, om Akademien ville i utbyte lemna en paten med samma utseende. Akademien beslöt antaga detta anbud.

Runsten. Kyrkoherden O. Larsson hade insänt teckning af skriften på den runsten han, med Akademiens bifall, uttagit ur kyrkogårdsmuren vid Lucksbergs kyrka och rest fristående på samma kyrko-

gård, hvarjämte han meddelat upplysning om åtskilliga andra i trakten befintliga fornlemningar.¹

Undersökning af fornlemningar. Dr *H. Hofberg* hade inlemnad antiqvarisk beskrifning öfver Faurås härad i Halland, hvilket han år 1878, med anslag af Akademien, hade undersökt.

Mundliga fornlemningar. Akademien inlöste en samling anteckningar ur folklivet i Södermanland, upptagande lekar, dansar, vidskepelse, huskurer m. m., inlemnad af metallarbetaren G. Eriksson.

Medaljförslag. Ett af kammarherre M. Lagerberg inlemnadt förslag till en minnespenning öfver S. Andreas' skotska frimurareloges "de tre förenade kronor" hundraårsfest den 17 december 1877 godkändes.

Böredrag. Dr Hans Hildebrand förevisade 24 sällsynta, de flesta hittills okända tyska medeltidsmynt.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum*:

4. Af löjtnant *Sandberg*: fornsaker af flinta, f. vid Solotizk vid Hvita Hafvet. Inv. 6316.
5. Af friherre *C. Cederström*: en rund bronskifva med djurmotiv (senare jernåldern), f. vid Madar, Skee socken, BL (afb. *Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen* s. 331 fig. 84 a, b), samt en sönderbruten nål af brons, f. vid Hee, samma socken (afb. samma bok s. 326 fig. 80). Inv. 6317.
6. Af hemmansegaren *Gustaf Johansson*: en rund bronskifva, tredelad, med slingsirater (senare jernåldern), f. vid Tängberg, Löts socken, Uppland. Inv. 6318.

b) till *k. Myntkabinetet*:

4. Af fruarna *L. Mörck* och *F. Wahlgren*: en prisedalj i guld, som deras broder professor J. F. Höckert hade erhållit vid verdensutställningen i Paris 1855. Inv. 6319.

c) till *Akademiens boksamling*:

1. Af *M. A. Antoine* i Le Havre: *Biographie de l'abbé Granditier Historiographe du Roi pour la province d'Alsace, membre de la Société royale de Stockholm etc. etc.*

¹ Enligt kyrkoherden Larssons teckning skulle runskriften varit följande: **YNTNR:**
1(R)11: 'N1: D11: (1)Y11(R) ... x 1(1)B x 1Y1 x Y1NR: DR11 x. —
 Runstenen L. 1330 (B. 971) har sin plats på den s. k. Leksbergs backe — en annan med samma inskrift och tillägget "af system Olaf" finnes på ett gårde å egorna till Karleby Nolgården, Leksbergs församling. Ett runstensfragment är träffadt i Nolgården Hindeberg.

Pris för årgången af Månadsbladet i bokhandeln och på postkontoren Tre kronor.

Detta nummer lades under pressen den 5 april 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

---

87 och 88.

1879.

Mars och April.

Innehåll: 1. Om namnen i Almanackan. — 2. Finnes Tor afbildad på en svensk funt? (5 fig.). — 3. Jernåldern på Gotland 3. (18 fig.). — 4. Märkedagar i Mars och April. — 5. Från Akademiens sammankomster.

Om namnen i Almanackan.

(Forts. från s. 22.)

Det är en obestriddig verklighet, att den namnlista, som för närvarande är intagen i vår svenska almanacka, innehåller en mängd namn, som för vår tid och vårt folkmedvetande äro fullkomligt främmande. Det är likaledes en verklighet, att stundom, då ett barn skall döpas, almanackan anlitas af en rådvill fader, och att i följd deraf barn få under en kortare eller längre lefnadstid bära namn, som äro både fula och besynnerliga. Någon stor olycka är dock dervid icke skedd, åtminstone ingen större än den som vållas i andra fall, då man af brist på smak begär en dumhet. Man har emellertid framhållit, att det är bättre att välja namn åt sina barn med smak och förstånd, och till hjälp för dem, som icke ega något sjelfständigt omdöme eller hvilkas minne icke eger nog styrka att bevara ett större antal personnamn, har man yrkat, att almanackan skulle förses med en lista på namn, valda med sådan urskilning, att den enskilde, som icke eger tillräckligt deraf, skulle kunna utan olägenhet välja hvilket namn som helst. Det nu-

varande släktet har lyckligtvis en stor benägenhet att blicka tillbaka till sin forntid och på nytt tillägna sig fädernas egendom, man är i våra dagar angelägen om att på alla vis stärka det nationela medvetandet. Äfven om man med fog kan uttala en önskan, att denna återgång till vårt folks ursprungliga väsende i högre grad gällde dettas innersta och väsentligaste egenskaper än en mängd yttre detaljer, må för visso det fosterländska i den nya tidsriktningen lofordas, man kan ju hoppas att med åren skall en större mognad inträda. Med denna riktning står i närmaste öfverensstämmelse den yrkan, som från flere håll blifvit framstald, att i svenska hem skola svenska namn bäras. Alltför ensidigt får man dock icke kräfvva detta, ty den odling vi i närvarande stund besitta, är ingalunda uteslutande en fortsättning af den, som våra hedne fäder egde, vårt folk har icke under seklernas lopp utbildat sig oberoende af den yttre verlden, utan det har tvärtom — och huru långt skulle vi annars hafva hunnit? — inträdt i arfvet efter andra folk och andra kulturer, hvilkas män och qvinnor i följd deraf kunnat få för oss den vikt och betydelse, att vi med fog upplifva deras minne i de namn vi gifva våra barn.

Man kan visserligen gifva namn på måfå, men hvarje tänkande menniska torde äfven i detta fall vilja ledas af en förnuftig eftertanke; man väljer då namnet för dess betydelses skull. Men ett namn kan hafva en dubbel betydelse, dels en etymologisk, dels en historisk. Hvert namn innebär i och för sig en mening, ehuru väl denna ofta är för den stora allmänheten okänd, och det ligger helt nära, att man i valet af namn uttalar sina önsknigar om det barns framtid, åt hvilket namnet gifves. Man tänker sig gerna den son, som ännu är omedveten af lifvets svårigheter, skola komma att gå dem oförfärad till mötes och man kallar honom då helt

naturligt Karl eller man väljer något af forntidens namn, som på ett bildligt sätt uttrycker begreppet kraft och styrka, t. ex. Torvald, Torfast, Torkel. Men månet namn har oberoende af dess ursprungliga betydelse fått en egen karakter genom minnet af den, som burit det inom verklighetens eller diktens områden, och denna historiska betydelse har i hög grad förmågan att uttränga den etymologiska. Det är i våra dagar och var än mer för några årtionden sedan icke ovanligt att åtgossar gifva namnet Fritjof; man gjorde det för den Tegnérska sångens skuld, i strid mot den ursprungliga betydelsen, som är helt enkelt fridtfuf.

För att välja namn har man hela det förråd, som föregående tider användt. Det är emellertid beqvämt att på ett ställe hafva en förteckning på namn, som i ett eller annat hänseende äro lämpliga att välja, och man har föreslagit, att en sådan förteckning skulle införas i vår almanacka i stället för der nu förekommande namnlista. Men för den allmänhet, som icke har nog grundliga etymologiska studier och nog utpräglade historiska eller litterära sympatier, för att på egen hand kunna välja, är en sådan naken lista af föga värde; skall förteckningen blifva till verklig nytta, måste hvart namn vara motiveradt genom uppvisande af dess betydelse i det ena eller det andra hänseendet. Men dertill lemnar almanackan icke utrymme. Att en sådan namnförteckning med ordförklaringar och historiska upplysningar utgifves, kunde nog vara både intressant och nyttigt, men att uppställa en sådan lista bör helt visst öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten, den bör icke hafva den officiella karakter, som densamma, intagen i almanackan, skulle få. För öfrigt, ovilkorligen nödvändig kan man icke kalla en sådan lista utgifven till allmänhetens tjänst. Det är mera skäl att arbeta på en sådan allmänhetens uppfostran i intellektuellt hänseende, att

den blir mogen att sjelfständigt välja det som svarar mot ett sundt tycke.

Men vi hafva ju i närvarande stund i vår almanacka en namnlista, som i flere fall är besynnerlig och olämplig, det är ju således icke meningen att skapa något nytt, allenast att bättra något gammalt som är bristfälligt, heter det.

I denna uppfattning ligger emellertid ett stort miss-tag, här är nämligen fråga om att införa något nytt, i det man vill åt hvar dag gifva ett namn, som icke har det minsta med dagen att skaffa. Så har icke den gamla namnlistan tillkommit, ty i den är åt hvar dag gifvet namnet af en person, för hvilken just den dagen haft en särskild betydelse, i de flesta fall som dödsdag, någon gång som födelsedag e. d. Liksom i en almanacka, som årligen utgifves af firman Norstedt & Söner, för enstaka dagar uppgifves, att då föddes eller då dog den eller den personen, som är värd att af sitt folk minnas, så uppgjorde den romerska kyrkan en almanacka och gaf åt hvar dag namnet på det helgon, för hvilket den dagen varit dödsdagen eller på annat sätt en märkelsedag. För mången dag finnas flere namn, emedan flere helgon den dagen hade affidit, och bland de olika namnen kunde hvart lands kyrka välja något, likasom inom hvar nationalkyrka namn tillades å helgon, som mer uteslutande tillhöra den kyrkan. Namnet Erik står sålunda antecknad för den 18 maj icke derföre att namnet är svenskt och märkligt, utan derföre, att just den dagen blef konung Erik Jedvardsson halshuggen. Af denna anledning kan samma namn förekomma å mer än ett ställe i almanackan, hvilket beror derpå att samma

¹ Den 24 januari kallas nu ibland i almanackan *Erik translator*, men dagen var icke helgad åt någon tolk Erik, utan bevarade minnet af *translacio s. Erixi*, d. v. s. flyttningen af den hel. Eriks ben från gamla Uppsala, som samtidigt förlorade karakter af en hufvudstad inom en del af Sverige, till nya Uppsala.

namn burits af flere personer. Namnet Knut förekommer den 13 januari och den 20 juli. Den 10 juli dog den danske konungen Knut den helige. Den 13 januari har fått namnet Knut i senare tid, då man redan börjat glömma almanacksnamnens betydelse. Namnet har flyttats till den 13 från den 7, som under medeltiden bar namnet Knut, alldenstund hertig Knut Lavard den dagen mördades. Vi finna namnet David både den 25 juni och den 30 december; det förra tillhör Vestmanlandsaposteln af detta namn, det senare den judiske konungen ¹.

Om nu någon vill anmärka, att vi icke längre tillhöra den katolska kyrkan och således icke hafva något att skaffa med hennes helgon och deras minnes firande, så medgifves att detta är riktigt, men vill man på grund häraf handla, så finnes icke mer än en förnuftig åtgärd att vidtaga — nämligen att helt enkelt stryka hela namnlistan, såsom man, om jag icke misstager mig, har gjort i den norska almanackan. Men det finnes ingen giltig anledning, hvarför man skulle ersätta en namnlängd, som står i ett bestämdt sammanhang med de särskilda dagarna, med en namnlängd, i hvilken namnen och deras inbördes ordning icke stå i minsta sammanhang med dagarne i året.

Vill man taga bort namnen ur almanackan, kan deremot intet invändas ur principiell synpunkt. Men man kan dock från historisk synpunkt hafva skäl att förorda namnlängdens bibehållande.

Under forna tider angafs en dag i månaden gemmenligen icke med dess nummer inom månaden, utan medels angifvande af det helgonnamn, som dagen bar.

¹ Det medgifves att vissa dagar bära namnen af personer, hvilkas dödsdag ingen menniska med säkerhet känner, men dessa undantagsfall rubba icke giltigheten af påståendet, att medeltidsalmanackans namnlängd var afsedd att hafva en historisk karakter, och i hufvudsak har den en sådan.

I stället för att säga, att om rågen hade skjutit ax den 18 maj, kunde man baka af årets skörd den 29 juli, sade man: eriksmesse-ax ger olsmesse-kaka. Af gammal vana har allmogen, som är minst fallen att antaga nya tidens påfund, utmärkt tiden för hvarjehanda i det ekonomiska lifvet vigtiga tilldragelser, sånings- och skördetider, marknads-, uppsägnings- och flyttetider o. s. v. med namn å de helgon, som de i fråga varande dagarne hade under medeltiden erhållit. Så uppkommo de s. k. märkelsedagarne och af undseende för dem beslöt man sig år 1832 för att låta almanackans namnlängd blifva oförändrad. Emellertid försvinner år för år vigten af detta skäl; ju mer de tryckta almanackorna blifvit spridda, desto mera har man vant sig att räkna tiden efter datum.

Men ju mer vanan och de första elementen af kunskap blifvit spridda, desto mer kan äfven en större allmänhet egna sig åt mera detaljerade studier. Detta gäller särskildt studiet af fosterlandets historia; smaken för att läsa sjelfva källskrifterna, memoirer, brefsamlingar o. d. befinner sig utan tvifvel i växande, och denna smak skall utan tvifvel ganska snart riktas lika väl på äldre handlingar som på 1700-talets. Men ju längre tillbaka man kommer, desto oftare finner man dateringar efter helgonnamn än efter dagar och för det nyvaknande intresset i detta afseende kan det vara af mycket stor nytta att ständigt och jämnt hafva tillgänglig förteckningen öfver de almanacksnamn som af gammalt användes vid dateringar. Man kan visserligen gifva ut medeltidens kalendarium med fullständiga namn, och ett sådant arbete, med historiska upplysningar lämpade efter svenska förhållanden, måste förr eller senare komma till stånd, men skola icke blott de historiska bearbetningarna, utan äfven en del historiska källskrifter blifva det svenska folkets verkliga egendom, tillgängliga och

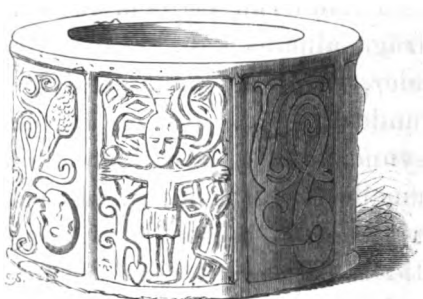
njutbara för vida kretsar, då är det tvifvelsutän af vigt, att finna de vigtigaste kronologiska data i en bok, som af gammalt finnes i händerna på hela folket, och en sådan bok är utan fråga almanackan. Funnes icke den gamla namnlängden der, vore det måhända icke skäl att föreslå dess intagande, men då den redan finnes der, synes det mig vara synnerligen stort skäl att icke taga bort den.

För att emellertid den nuvarande namnlistan skall uppfylla detta ändamål, måste den i någon mån sofras från senare tiders tillsatser, som insmugit sig. Med Vetenskaps-akademien och Kongl. Maj:t år 1749 håller jag före att det vore bäst att återföra namnlistan till hennes ursprungliga gestalt. I de flesta fall torde detta kunna gå för sig lätt nog. Allenast en grupp af nya namn bereder någon svårighet. I nyare tider har Kongl. Maj:t delat den allmänna uppfattningen, att namnen i almanackan äro till för att möjliggöra namnsdagars firande, och derföre har gång efter annan blifvit beslutadt att i almanackan införa nya dopnamn, som burits af den kongliga familjens medlemmar. Frågan är icke af den vigt, att man torde behöfva hos Kongl. Maj:t göra en hemställan om ändring af de tidigare fattade besluten. Man kan ju vid sidan af och framför dessa få moderna och utan principiell eller historisk grund placerade namn sätta de gamla ursprungliga, hvilkas platser kunna med historiska skäl försvaras.

Hans Hildebrand.

¹ Åtgärden hade fått en historisk betydelse, i öfverensstämmelse med namnlängdens uppkomst och karakter, derest dessa nya namn blifvit införda på de dagar, då vederbörande medlemmar af den kongl. familjen hade blifvit födda eller förmälda c. d., men så har icke skett, utan har åt de kongl. namnen beredts plats genom godtyckligt strykande af äldre namn. Derest man hade fasthållit namnlistans karakter, hade all strykning varit öfverflödigt. Det nya namnet kunde hafva införts på den motsvarande personens märkelsedag vid sidan af det gamla namnet. Af gammalt hafva på sådant sätt många dagar haft flere namn.

Finnes Tor afbildad på en svensk funt?

9.

År 1878 införlifvades med Statens Historiska Museum en cylindrisk funt af kalksten, som tillhört Ottrava kyrka i Skara stift och den senaste tiden förvarats i Dimbo kyrka. Dess form visas af fig. 9. Dess mått äro: diameter 82 cm, höjd 58—59 cm.

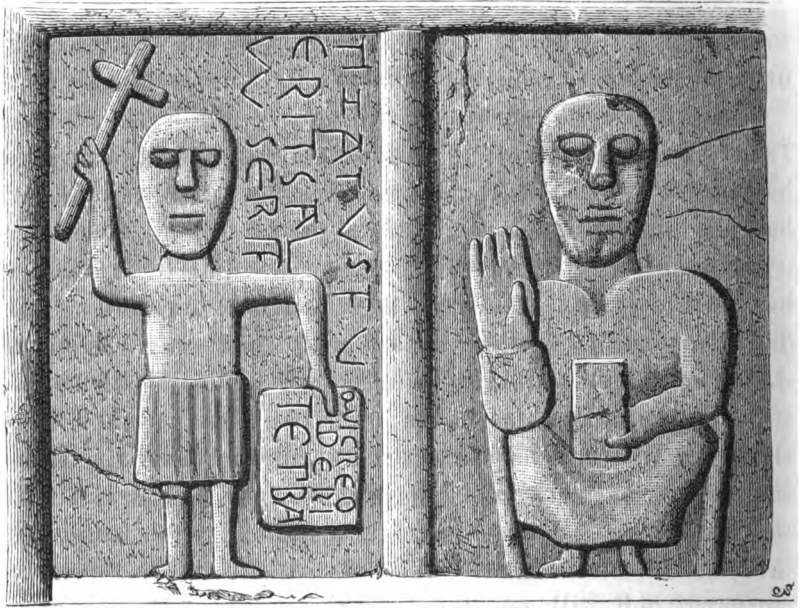
Funtens ytersida är delad i åtta rektangulära fält, hvilka fyllas med reliefbilder, utförda med en ganska hög grad af råhet. En af dessa bilder har vid denna funt fäst en mycket stor uppmärksamhet, sedan professor G. Stephens i den trott sig se en bild af guden Tor med hammare och årblad. Denna tolkning är publicerad i C. J. Ljungströms arbete *Vartofta härad och staden Falköping* s. 159—161 samt i Stephens' egna arbeten *Thunor the thunderer* och *Dundreren Thor*. Som fyndet af en fornnordisk gud å en kristen funt i en sjelfständig bild och icke återgifven som besegrad af kristendomen eller dennes förkunnare, skulle vara icke allenast en intressant, utan äfven en högst egendomlig företeelse, tarfvar påståendet en granskning och denna leder nödvändigt till ett förnekande resultat: *på Ottrava-funten finnes ingen bild af Tor*. De teckningar, på hvilka professor Stephens grundat sin tolkning, hafva i flere delar varit oriktiga och vilseledande. Jag bifogar der-

före här fig. 10—13 nya, fullt noggranna teckningar, utförda af hr O. Sörling och af mig kontrollerade.

Stephens Torsbild förekommer i bildfältet E (fig. 12). »Tor har i pannan märkena efter jättnen Rungnes hammare, kraftbältet om midjan, hammaren i högra handen och i den venstra åran, med hvilken han rodde i Hymes båt; de tre djuren representera de vidunder han fällde i sina strider.» Att Tor fällt vidunder i sådan djurgestalt som här omtala mig veterligen de mytiska sägnerna icke. Rungne kastade mot Tor en brynsten, af hvilken hälften fastnade; icke kan man dermed förklara de tre parallel-skråmorna i bildens panna. Hammaren finnes verkligen på bilden; men hammaren tillkommer icke allenast Tor, utan äfven vissa handverkare, t. ex. stenhuggare, och att vi här hafva en stenhuggare och till på köpet just den stenhuggare, som tillverkat Ottravafunten, ses ganska tydligt på originalet, liksom på här införda teckning. Hvad Stephens uppfattat som en åra är två föremål: mannen håller i sin venstra hand en mejsel, hvars fullkomligt tydliga egg är satt mot det andra föremålet, som ser ut som en fyrkantig skifva, men helt visst är en naivt utförd bild af den cylindriska funten. Att utfinna orsaken, hvarföre djuren blifvit tillagda, vill jag icke ens försöka; symbolerna äro här till en del lika oklara som arbetet är groft.

Det finnes många funtar, å hvilka stenhuggaren ristat sitt namn; det finnes många kyrkliga monument, byggnader, skulpturverk och målningar, på hvilka mästarens eller gifvarens bild förekommer. Helt naturligt har derföre en stenhuggare, för blygsam att föreviga sitt namn, här afbildat sig sjelf sysselsatt med ett arbete i kyrkans tjänst. Hans blygsamhet visar sig ock i den plats han utvalt för sin bild, ty den befinner sig midt emot den bild (A fig. 10), som visar oss en man

A

B

10.

E

F

12.

C

D

11.

G

H

13.

(Christus eller en prest), som i ena handen håller en bok med orden QVI CREDIDERIT ET BATIZATVS FVERIT SALVVS ERIT, »den som tror och blifver döpt, han skall varda salig» — antagligen hufvudbilden.

Vi skola nu som hastigast betrakta de öfriga bilderna. I B fig. 10 se vi en sittande man, som i venstra handen håller en bok och välsignar med den andra. Enligt Stephens skulle bilden beteckna konfirmationens sakrament, men här finnes intet enda drag, som syftar på konfirmationen; denna skulle i den romerska kyrkan förrättas af biskopen, men intet hos bilden antyder den biskopliga värdigheten. Denna förklaring måste vi derföre anse gripen ur luften. Vilja vi söka för bilden en förklaring, ligger det måhända närmast till hands att tänka på den kyrkliga lärans meddelande.

Bilden C fig. 11 visar bröstbilden af en korsbärande man, placerad öfver en båge. Skall bågen möjligen representera funten sedd uppifrån? Enligt Stephens är bågen regnbågen och mannen med korset den hel. Johannes som säger: »små barn, älskens inbördes». Äfven denna förklaring saknar nödigt stöd hos bilden.

Bilden D fig. 11 visar en inhägnad och derinom ett träd; Stephens gissning att det skall vara lifsens träd är måhända riktig, men hans förklaring, att de ormligt böjda linierna utanför skola föreställa de fyra paradisdoderna förfaller för den omständigheten, att dessa linier icke äro fyra, utan tre.

Efter stenhuggarens figur kommer nu bilden F fig. 12 en vinranka, som utgår ur munnen af ett hufvud, förmodligen, att döma efter andra fall, en död människas hufvud. Denna symboliska framställning är under medeltiden icke ovanlig och torde enklast kunna tydas som en framställning af det ur döden uppspirande lifvet.

Bilden G fig. 13 visar en bild af den Korsfäste. Tomrummen äro fyllda med bladslingar, hvilka till huf-

vudbilden stå i samma lösa förbindelse som djurbilderna kring stenhuggaren. Bilden H visar en orm m. m.

Stephens' tolkning och en annan, framställd af dr C. J. Brandt, gå ut från förutsättningen, att de åtta bilderna utgöra en sammanhängande cykel. Derföre finnes dock ingen sannolikhet. Stephens har åt sin framställning gifvit formen af en predikan hållen vid pass år 1000 af en engelsk missionär i Vestergötland. Visserligen uppgifves, att Sigfrid, som döpte Olof Skötkonung, skulle hafva varit en engelsman, men som jag förut visat, är det mycket sannolikare att han var af tysk börd. Att bestämma funtens ålder är i följd af arbetets råhet vanskligt; det synes mig emellertid mycket vågadt att gifva den så hög ålder, sannolikt är den arbetad närmare år 1100 än år 1000. Sjelfva tonen i predikan förefaller lika trogen som en mängd i senare tid i Sverige gjorda försök att teckna scener ifrån heden tid och medeltid i s. k. historisk kostym¹.

Hans Hildebrand.

Nyfunna medeltidsmålningar.

3.

Ännu återstå några prof af målningarna i Husby Sjutolfts kyrka att meddela, men för större omvexlings skull återgifver jag denna gång bilden af en ganska vacker målning i Vätö kyrka i Roslagen (fig. 14) — mötet mellan jungfru Maria och Elisabeth.

Kyrkoherden Nordlund i Vätö hade anmält, att under hvitmeningen i Vätö kyrka syntes målningar. På Akademiens uppdrag besöktes kyrkan först af hr W. Schürer von Waldheim på Mellinge-holm, sedan af Aka-

¹ Dr Montelius har först uttalat denna uppfattning af den s. k. Torsbilden; se *Dundreren Tor*, sista sidan.

demiens artist hr C. F. Lindberg, som aftecknade en del af de blottade bilderna, bland dem den här återgifna, hvilken onekligen eger en ganska stor konstnärlig

14.

förtjenst och dessutom synes vara ett alster af en annan skola än den som frambragt de hittills kända medeltidsmålningarna i mellersta Sveriges kyrkor. Det bör

derföre vara af det allra högsta intresse att målningarna i Vätö kyrka fullständigt blottas.

Att dessa målningar tillhöra slutet af medeltiden är uppenbart. Om de helt blottas, kan man törhända finna uppgifter såväl om konstnären som om året då de tillkommo.

Hans Hildebrand.

Jernåldern på Gotland.

3.

Jag anhåller, att läsaren ville åter kasta en blick på figurerna i min föregående uppsats öfver detta ämne (*Månadsbladet* nr 82—84) för att upplifva minnet af de typer, som voro karakteristiska för den grupp, med hvilken vi då sysselsatte oss. — Derefter skola vi gå vidare.

Fig. 15 och 16 visa ett för det inhemska arbetets historia viktigt föremål, ett rundt spänne funnet vid Hägdarfve, Akebäcks sn, dess värre ensamt (St. H. M. Inv. 2671). Fig. 15 visar dess öfre yta, fig. 16 större delen af sidokanten; vid *a* ses det utsprång, i hvilket nålen varit fäst, vid *b* nålhylsan. Hvad formen beträffar hafva vi här tydligen en utveckling af den typ, som framställes af fig. 48 i den förra uppsatsen — en rund, ornerad skifva med en ornerad kantlist; här har allenast kantlisten blifvit något förhöjd och kunde därför blifva föremål för en rikare ornering.

Ornamentiken företer något nytt. Den tidigare typen fig. 48 visar tre eller fyra från midtpartiet utspringande halsar med tillhörande hufvud; den nya typen siras å den öfre ytan med tre eller fyra (fig. 15 har tre) mjukt och behagligt bugtade ormlika djurkroppar — djuren hafva liksom krupit ut ur midtpartiet och

visa sig nu fullständiga, i hela sin längd. Att denna förändring skett under ett nytt och väckande kulturinflytande torde man tryggt kunna antaga. Den föregående gruppens typ befann sig på god väg till upplösning, då något griper in, hämmar den gryende förvirringen och förmedlar utbildandet af det nya motivet. Att detta icke är en ny och själfständig skapelse synes deraf, att af de många hithörande slingor jag haft till-

15.

16.

fälle att se, har ingen ett fullt utprägladt hufvud, utan är hufvudet alltid i någon mon förkrympdt. För en tid hämmades upplösningen midt i sin väg.

De tre djurslingorna å fig. 15 skiljas från hvarandra af tre rätliniga mellanbalkar.

Kantlisten fig. 16 har varit indelad i fyra lika stora fält, af hvilka allenast ett är graveradt. Å den återstående delvis skadade ytan ser man den med ett skarpt instrument utförda konturteckningen till en tillämnad,

men aldrig utförd gravering. Spännet är således allenast halffärdigt, men har likväl, hvilket man ser af jernrosten i nålens fästhål, varit begagnadt. Vi se således, att å detta spänne hafva *ornament graverats i en ursprungligen slät yta*, hvilket afgifver ett hedrande vittnesbörd om den tidens arbetsskicklighet. Senare utförde man ornamentens hufvuddrag redan genom gjutningen och upphjelpste dem derefter genom ciselering.

Fig. 17 visar en varietet af samma grupp. Skiljebalkarne hafva här fått en finare utveckling, de bilda

17.

18.

en triangel med något konkava sidor, med fyra uppstående rundlar, en i midten och en i hvart hörn — det är samma form som hos de s. k. fotangelformiga stenläggningarna med resta hörnstenar och ibland en rest midtsten. De tre fälten upptagas af böjda djurkroppar, som stå sin upplösning temligen nära. Sidlisten, ungefär lika hög som i föregående fall, har fyra af stolpar skilda slingor, liksom den öfre ytans icke fullt rediga.

Detta spänne (Inv. 2502) tillhör ett fynd från Sandegårda i Sanda sn, om hvilket jag strax skall meddela närmare upplysning.

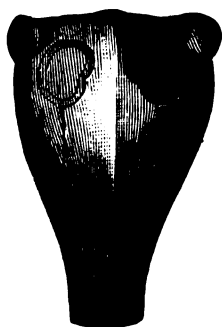
Fig. 18 visar ett annat spänne, funnet vid Nygårds i Vesterhejde sn (Inv. 2731). Öfversidans fyra bugtade ormfignurer äro inrymda i fyra ovala fält. Djurfigurerna äro äfven här stadda i upplösning. Å sidoslisten, som är 0,9 cm. hög, ses fyra slingor af liknande slag, skilda af enkla upphöjda linier. Om öfriga samman med detta spänne funna fornsaker skall jag strax nämna ett par ord.

Flere spännen af samma slag förvaras i Statens Historiska Museum.

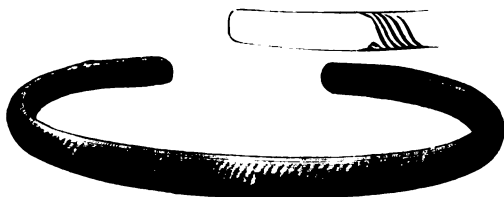
Sandegårdafyndet (Inv. 2502) innehåller utom spännet fig. 17 följande föremål: ännu ett rundt spänne hörande till samma grupp; spännet fig. 19, som är en senare utvecklingsform af det fig. 40 i min förra uppsats afbildade bågspännet; ett liknande spänne stående ungefär midt emellan denna figur och fig. 19; den fyr-sidiga ändskifvan af ett större bågspänne af den fina typ, som utmärker den förra gruppen (jfr nr 82—84 fig. 38); fem bronsarmringar (fig. 20) af en typ, som är karakteristisk äfven för den föregående fyndgruppen; två ringformiga spännen af samma slag som fig. 39 i den förra uppsatsen, allenast något rikare utvecklade; en bronsnyckel af samma modell som fig. 47 i den förra uppsatsen, dock elegantare; en annan bronsnyckel; ett ändbeslag af brons till ett dryckeshorn; en sländtrissa af bernsten; bitar af ett lerkärl med inpressade fyrkanter; en mängd perlor. Den nära frändskapen mellan detta fynd (som möjligen innehåller beståndsdelar af två nära beslägtade fynd) och den förut afhandlade gruppen faller genast i ögonen — det är samma kultur, allenast kommen ett steg längre.

Nygårdsfyndet Inv. 2731 synes innehålla två olika fynd, hvilka af hittaren blifvit sammanblandade; då man derföre icke kan på detta fynd bygga några säkra slut-

ledning, tjener en närmare beskrifning till ingenting. Här må allenast omtalas att i detta fynd förekomma djurhufvudformade spännan af den typ M. 536 visar — en typ som står i nära sammanhang med typen fig. 19

19.

20.

och den föregående utvecklingen, men i vissa afseenden visar ett betydligt framskridande och särskildt hvad de å den öfre ytan anbragta djurhufvudena beträffar, ett splitter nytt motiv, som icke inom dessa spännans förberedande historia, ej heller i den föregående tidens ornamentik eger sina förutsättningar.

Häruti ligger det stora intresse, som just den fyndgrupp, med hvilken vi nu sysselsätta oss, eger. Dess föremål stå hvad formen beträffar i det allra närmaste sammanhang med hela den föregående utvecklingen, vi hafva för oss en och samma utvecklingsserie utan något afbrott, men på ytor, som sålunda voro gifna i följd af den tidigare utvecklingen, och vid sidan af ornament, som uppenbarligen äro sena former af de ornament, som under den föregående tiden med förkärlek användes, uppenbara sig nu ornament af en helt annan karakter, ornament, som icke kunna ledas tillbaka till de äldre typerna, ornament som, då de äldre motiven visa sig stadda i upplösning och tillhöra en tid af dekadens, ega hela friskheten af nyhet och lifskraftighet, orna-

ment, som verkligen återgifva något, som fanns till i verkligheten eller för fantasin, och återgifva det tydligt, skarpt och precist.

Något sådant nytt uppenbarar sig icke utan att ett nytt inflytande börjat göra sig gällande. Detta inflytande kan hafva utvecklat sig inom ett folk sjelft, men så snart sådant sker, då begynner det nya visa sig inom alla områden, det gamla antingen försvinner eller uppgår i det nya. Detta kan icke hafva varit händelsen här, alldenstund det nya i ornamentiken står fullkomligt oförmedlat vid sidan af det gamla. Man måste därför här antaga ett inflytande utifrån, som icke varit nog starkt att helt uttränga eller ombilda de gamla motiven.

De nya ornamentsmotiv, som inom denna fyndgrupp uppenbara sig, äro främmande för det svenska fastlandets, för Norges och Danmarks äldre jernålder, de äro deremot karakteristiska för dessa lands senare jernålder, och torde deras uppträdande på Gotland stå i sammanhang dermed, att denna senare jernålder hade uppträdt i de öfriga delarne af den skandinaviska Norden. Deruti visar sig emellertid skillnaden mellan det öfriga Norden och Gotland, att på den i kulturhistoriskt hänseende märkliga ön spelar det nya elementet allenast en underordnad rol, i de andra områdena en fullständigt genomgripande. För den skull är det nödigt att i Svenska Statens Historiska Museum ordna de gotländska jernåldersfynden för sig, såvida nämligen en vetenskaplig anordning inom ett arkeologiskt område icke skall bero på ett teoretiskt och själlöst skematiserande, utan i stället söka gifva ett uttryck åt de lifsföreteelser, som uppenbara sig inom forntidens verld. Grunderna för en anordning måste sökas hos föremålen inom hvart område, icke uti de allmänna regler, som man trott sig kunna draga ur förhållandena inom andra områden.

Jag skall nu framlägga några exempel på den nya ornamentiken.

Fig. 21 och 22 återgifva delar af ett och samma spänne, af alldeles samma slag som fig. 15, 17 och 18, till sin ornamentik stående ytterst nära det sist nämnda. Denna likhet visar sig så väl å öfversidan (fig. 21) som

21.

23.

22.

i sidofältet (fig. 22). Detta spänne hittades i ett graf-röse vid Stenbro, Silte sn, samman med ett annat rundt spänne, spännet fig. 23, som tillhör samma grupp, som fig. 40 i den förra uppsatsen samt fig. 19 i denna, fem armringar, af hvilka fyra tillhöra samma typ som fig. 20, en ringsölja¹, två rikt utvecklade och rikt ornerade skifvor, med hvilka de mellan ett par axelspännen gående kedjorna varit fästa (jfr fig. 52 i den förra uppsatsen och fig. 28 här), bitar af de dit

¹ Till dessa ganska intressanta ringsöljor skall jag en annan gång återkomma.

hörande kedjorna, fyra holkformiga hängsmycken (jfr fig. 51 i förra uppsatsen), samt en mängd perlor. Fyndet har således samma karakter som den föregående gruppen, men visar mer utvecklade former (är således senare) och har jämte de vanliga ornamentsmotiven det nya som ses i två exemplar å spännet fig. 23. (Inv. 2239).

I Öja sn, söderut på Gotland, har hittats ett rundt spänne, hvars öfre yta och sidofält visa i det närmaste samma ornament som fig. 21 och 22, men här ses mellan sidofälten sådana motiv, som fig. 24, hvilket tillhör den nya ornamentsgruppen (Inv. 3577).

24.

Ett utsökt vackert rundt spänne är funnet i Vesterhejde sn; dess utseende ses af fig. 26, en del af sidan fig. 25. Indelningen af den öfre ytan är densamma som å de närmast förut omtalade och afbildade runda spännen, men slingorna i de fyra fälten hafva försvunnit och ersättas med starkt upphöjda djurbilder af den nya ty-

25.

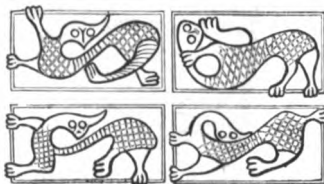

26.

pen. På sidan ses den från den föregående utvecklingen arfda, rika, men ej längre fullt rediga slingan och mellan sidofälten människofigurer, hvilka höra till den

nya gruppen. Tillsammans med detta spänne hittades två spännen af typen M. 536, ett spänne af typen M. 537 och en ringsölja. Olikheten i stil mellan de tre sistnämnda spännena gör det sannolikt att här tvenne fynd blifvit af insändaren sammanslagna, för hvilket äfven en viss olikhet i färg hos de olika föremålen talar.

Ett rundt spänne, hörande till samma grupp som de föregående, men ännu något mera olika, är funnet vid Stenstugu i Dalhems sn (Inv. 1072). På den öfre ytan ses af den gamla indelningen allenast de fem (i midten och i utkanten) uppstigande knapparne (jfr fig. 18 och 21), i öfrigt är ytan betäckt af ett nätverk af djurgestalter, hörande till den nya gruppen. De fyra sidofälten upptagas af slingor af samma slag som fig. 22, men mellan dem förekomma de fyra djurbilder, som här äro afbildade fig. 27. De höra till de nya motiven.

27.

Till denna grupp af fynd hafva vi äfven att hänföra det fig. 28 afbildade föremålet, en hängskifva, som varit fäst nedanför ett spänne för att fasthålla kedjorna. I fyndet, anträffadt inom det stora graffältet å Vallstena rum (Inv. 5578), förekommo dessutom de två till fästskifvorna hörande bågspännena (fig.

28.

29.

40 i den förra uppsatsen), bitar af kedjorna, ett stort bågspänne af typen M. 444 m. m.

Tydliggen hör ock till denna fyndgrupp det stora rikt ornerade bågspänne, som här är afbildadt fig. 29. Till de nya motiven höra ornamenten å de två små uppstående knapparne mellan bågen och den (å figuren) främre ändan. Detta spänne är funnet vid Othemars, Othems sn (Inv. 4555).

Statens Historiska Museum eger ett lika stort, men ej lika fullständigt spänne, ännu icke afbildadt. Deri spela de nya ornamentsmotiven en mera framstående rol, ehuru äfven den gamla smakens motiv äro ymnigt representerade. Bland de nya motiven å detta spänne märkas fig. 30—32. Som en egenhet kan förtjena nämnas, att sjelfva spännet hittades år 1843 i en åker under Gumbalde i Stånga sn; i samma åker hittades fyra år derefter den dosformiga prydnad som varit fäst å toppen af bågen (jfr fig. 29).

30.

31.

32.

Denna dosformiga bågprydnad har å fig. 29 i midten ett uppstående toppornament; ett liknande förekommer redan å bågspännet i Rikvidefyndet, som tillhör den förra gången omtalade fyndgruppen¹. Detta ornament, som ersätter den enkla midtknappen, som ses å fig. 38 i förra uppsatsen, står i närmaste sammanhang med utvecklingen af de runda spännena. Detta upphöjda ornament är tydligen enahanda motiv, som intager midten af fig. 17. Der är det plant, här är det så att säga uppblåst. Så kunna olika, men beslägtade utveck-

¹ Detta spänne är afbildadt af Montelius *Från Jernåldern* pl. 7 fig. 4.

lingar gå in i hvarandra; en och samma smak uppénbarar sig lekande i en mångfald af former.

Hans Hildebrand.

Märkedagar i mars och april.

Mars med sitt skägg lockar barnen utom vägg VG.

Mars 7. *Perpetua.* Isen blir osäker VG, Dal. Hvad Blosus (Blasius) bråtat, Perpetua förstör; i hafvet hon varma stenar utströr VG.

Mars 9. *Fyratio martyrer.* Vädret under föregående natt bestämmer vädret för 40 dagar VG. — Tjällossning VG. — Sjöisarne lossna BL.

Mars 12. *Gregersmessa.* Första vårdag ÖG. — Tjäderleken börjas ÖG. — Gäddan vänder hufvudet mot land Söd. — Bestämmer vädret för 40 dagar VG. — Nu bör sommarveden huggas VG. — Är dagen klar, blir skörden god VG.

Mars 14 kallas i Skeda sn ÖG Vårfrudagen.

Halfiden mars bär tranan ljus i säng VG.

Mars 20. Joachims och Tekle tid är dag och natt lika vid VG.

Mars 21. *Bengt.* Skiner solen, godt år ÖG. — Är Bengt torr, skall åkern sås våt ÖG. —

Är Benedikt klar och skär, skall åkern sås så snart han bär,

om mulen och kall, väl torkas skall Hels. —

Bestämmer vårens väderlek ÖG, VG. — Tjädern börjar skjutas VG. — Bengt kommer med oket VG. — Bengt med plojen Hall.

Mars 22. *Victor.* Klart väder ger torrt år VG.

Mars 25. *Vårfrudag.* Frost under föregående natt ger frost i 40 nätter Hels, Vestm, ÖG, VG, Smål.

April torr och ren är bonden till stort men VG.

April våt ger god gröda VG.

April med sin lufva kör barnen i grufva VG.

April 4. *Ambrosius.* Fryser det föregående natt, blir det frost i 40 nätter, fryser det icke ut nu, fryser det under sommaren Jämtl. — Nu åtminstone slutar vintern VG. — Man börjar så vårråg Hall.

April 5. Nu börjas veckoräkningen till gamla mid-sommar i Kind och Ydre ÖG.

April 6. D:o d:o Hall.

April 8. »Iakttogs fordom vid jordbruket» ÖG.

April 12—14 de gamla duggnätterna, efter hvilka kölden släpper Jämtl.

April 13—15. Nu börjar sommaren, hvars väderlek är motsatt dessa dagars Hels. (i Enånger kallas dessa dagar sommarmåla).

April 14. *Tiburtius.* Första sommardag Upl., Söd., ÖG, KL, När, VG, Hall. — Köld föregående natt gör våren kylig Jämtl. — Är dagen kall, blir sommaren varm Upl. — Islossning VG. — Hästarne svängas VG. — Jordarbetet började förr den dagen VG (Borås — nu mera vid Marcus, 25 april). — Före denna dag böra ärterna vara sådda Upl., Söd., ÖG, VG. — Tjädern börjar spela Jämtl. — Bästa fogelleken Dal. — Nu inträffande mänskifte utmärker tiden för sommarens krokfiske Jämtl. — Tidigt på morgonen blåses i horn och lurar för att bortjaga rofdjuren Söd.

Är Tiburtius klar och skär, skall man så då det bär, men är han sur och våt, skall man så, då man kommer åt Vest.

April 14—Maj 25. Gemenligen ruskigt väder VG.

April 16. Sista dag för ärtsådd Söd.

April 17. Gäddan går åstad VG.

April 23. Hästarne släppas till stona Hall.

April 25. *Marcus* med göken, Gökedagen VG. — Då bör man icke så, ty råg som nu sås uppåtes af mask

VG. — Nu sås bästa vårrågen VG. — Denna dag bör man ej köra i åker ÖG. — Nu bör kälfrö sås VG. — Lam och kalvvar märkas, säng- och gångkläder luftas, alla gamla stjelkar uppräckas i kålgården VG.

April 25—27. Duggnätter. Natten till den 25 bestämmer vårens, natten till den 26 sommarens, natten till den 27 höstens väderlek. Fryser det dessa nätter och fryser ej ut inom 40 nätter, blir höstetiden kall Jämtl.

April 28 och 29. Bästa tid att så råg VG, BL.

April 29, första gökdagen Söd.

April 28—30. Tre dagar före och tre dagar efter 1 maj de s. k. luddredagarne¹, hvilkas väder ger motsatt väder under sommaren VG.

April 30. Valborgsmessafton firas med eldar, ringdans, skott och skri för att skrämman rofdjuren VG.

Under *fastlagen* bör man ej lysa till äktenskap VG.

Är *palmsöndagen* klar, god kornskörd VG.

Under *dymmelveckan* ville man förr ej spinna, ej låna, man ritade kors öfver dörrar och satte jern i sädesbingar VG. — Ej brygga eller baka, ej mala på hemqvarn, ej spinna, ej låna eld VG. — Nordanvind betyder missväxt VG.

Dymmelonsdagen bestämmer väderleken under vår och sommar VG.

Långfredagen bör man ej äta mjölk, smör eller kött VG. — Blåser det nordlig vind, lönar det sig ej att köra gödsel på åker VG. — Om klar, god vårråg VG.

Vid *påsk* tändas eldar och skjutes VG. — Påskafton eller Kristi himmelfärdsdag tändas eldar VG. — Husdjuren böra smaka julkakan VG. — Regnar det påskdagen och två följande söndagar, godt år VG. — Går solen klart upp, godt år VG. — Går solen klart upp

¹ Med afseende på luddre- och duggnätterna jfr v. Möller, *Ordbok öfver Halländska landskapsmålet* s. 132, ordet *Naddar*.

påskdagen, annandagen och tredjedagen, torrt år VG.
— Fjerdedagen nordanväder, kallt till pingst VG.

Rödesöndag (Röe-) (1 sönd. efter påsk) bestämmer sommarens väderlek VG.

Andra söndagen efter påsk vacker, god höbergsgel VG.

Tredje söndagen efter påsk vacker, god sädesbergning VG.

Nedanet efter nyt efter Tiburtius kallas *kråknedanet*; då är det vanligen kallt, all växtlighet afstannar. Det följande ny kallas Hyllingeny, då växer mer på en dag än annars på fjorton. Regnar det ymnigt i Hyllingeny, väntas förmånlig bergning i hvarje by VG.

Från Akademiens sammankomster.

Den 4 mars 1879.

Akademiska ärenden. Vid sammanträdet början öfverlemnade Akademiens ordförande h. exc. hr grefve Sparre å egna och öfriga ledamöters vägnar, till Sekreteraren ett exemplar i guld af den öfver honom präglade minnespenningen.

Den af H. M. Konungen gillade förslagslistan till återbesättande af ett ledigt rum i arbetande ledamöternes klass upplästes och beslöts, att valet skulle hållas den 18 mars.

Akademien lemnade bifall till en af sällskapet *Le Syllogue littéraire hellénique* i Konstantinopel gjord anhållan om utbyte af skrifter.

En inom föreskrifven tid inkommen täfingssskrift »Förslag till minnespenningar och inskriptioner», med motto ur Cornelius Nepos *Non dubito fore plerosque* o. s. v. befanns icke kunna belönas.

Från Regeringen. Chefen för k. ecklesiastikdepartementet hade, till den åtgärd Akademien kunde anse lämplig, öfverlemnadt en skrivelse från öfverståthållaren med framställning i fråga om ändring af sköldemärket å Birger Jarls å Riddarholmen resta bildstod¹. Akademien beslöt att till öfverståthållaren sända en teckning af Birger Jarls sigill, innehållande skölden med folkungarnes vapenbild, ett upprest lejon öfver tre ginbalkar, fältet beströdt med hjertan, på det öfverståthållaren måtte anmoda vederbörande, som bekostat eller besörjt bildstodens uppsättning, att foga anstalt om vapensköldens förändring.

Inlösta fornsaker. 10. En mindre samling fornsaker, de flesta från Halland, hembjuden af H. Bäckström, inlöstes. Inv. 6320.

¹ Stodens sköld bär icke Birger Jarls, utan Matts Kettilmundasons vapenmärke.

Byte. 1. Lunds universitet hade insändt sin samling af angelsakiska mynt, med rättighet för Akademien att genom byte förvärfva de mynt, som saknades i k. Myntkabinettet. Af 283 mynt hade 52 uttagits, nämligen 1 mynt slaget för en k. Knut af Northumberland, samt för Edgar 1, Edvard martyr 1, Eitelred II 12, Knut den store 20, Harold 12, Hårda-Knut 2, Edvard bekännaren 3. Akademien beslöt att i utbyte lemna ur k. Myntkabinettets förråd af dupletter 280 mynt, nämligen för Edgar 4, Edvard martyr 1, Eitelred II 152, Knut den store 74, Harold 32, Hårda-Knut 1, Edvard bekännaren 16. Inv. 6321.

2. Genom byte förvärfvades från handlanden C. F. Lundberg i Göteborg en liten silfverbrakteat, å hvilken läses baklänges *Ericvs*, samt två likartade brakteater med otydlig omskrift. Inv. 6322.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Pastorsembetet i Råda församling Skara stift hade anmält, att Mellby kyrka var ämnad att rifvas. Riksantikvarien upplyste, att kyrkan, som blifvit tillbygd år 1669, saknade antiqvarisk märkvärdighet samt att de under kalkrappningen förekommande målningarna, hvilka Akademien låtit år 1878 undersöka, voro moderna och af torftig beskaffenhet.

Pastorsembetet i Villstad, Vexjö stift, hade anmält att Båraryds kyrka kommer att innevarande år rifvas. Akademien beslöt infordra närmare upplysningar.

Kyrkoherden i V. Vram A. J. Björck hade anmält, att på botten af altarbordet i en af pastoratets kyrkor hade anträffats en duk af fint linne med deri medels rödt silke broderade figurer. Akademien beslöt anhålla, att den broderade duken insändes.

Meddelande. Sekreteraren meddelade professor E. Tegnér's tolkning af inskriften å en marockansk penning eller amulet, af hvilken doktorn frih. C. Cederström hade insändt en kopia.

Gåfvor anmäles a) till *Statens Historiska Museum*:

7. Af stadsläkaren i Enköping *E. O. Th. Westerlund*: en plånbok af saffian med derå broderad inskrift: *Constantinopoli 1709*. Inv. 6323.

8. Af doktorn friherre C. Cederström: den s. k. Skee runsten, afbildad och af professor G. Stephens beskrifven i *Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia* s. 166 f. Inv. 6324.

9. af öfverstekammarjunkaren greve *J. A. A. Sparre*: en sigillstamp i stål med den i Sverige utgångna adliga ätten Klingstedts vapensköld. Inv. 6326.

b) till *k. Myntkabinettet*:

5. af grosshandlaren *J. A. Sandberg*: 2 små ovala k. Gustaf II Adolfs medaljer af förgylt silfver. Åts. konungens bild, på den ena högra sidan, på den andra nästan framvänd, utan inskrift; *fråns.* en fenix med omskrift *PERIT VT VIVAT*. Inv. 6325.

Den 18 mars 1879.

Akademiska angelägenheter. Akademiens föregående täflings-program antogs att gälla äfven för 1879¹.

¹ Programmet är infördt i *Månadsbladet* nr 41 s. 78. Sedan dess har dock tiden, som får behandlas i täflingskrift rörande Sveriges historia blifvit utsträckt till 1818.

Till arbetande ledamot i ledigheten efter professor Böttiger valdes professorn i österländska språk vid universitetet i Lund dr *Esaias Tegner*.

Inlösta fornlemningar och mynt. 11. Skee församlings (Bohuslän) funt, om hvars inköpande hade under förlidet år underhandlats, hade inkommit. Inv. 6327. — Som denna funt redan blifvit tecknad å trä för att intagas i *Månadsbladet*, lemnas här ingen beskrifning.

12. För Akademien uppvisades den paten, som guldsmeden Feron förfärdigat såsom kopia af den paten, som blifvit insänd från Ekebyborna kyrka och hvilken nu får stanna i Statens Historiska Museum. Inv. 6328. I midten af patenen är afbildadt Lammet med korsfanan; kring kanten läses *Bero de Fughilsund et consors sua Ingridis fecerunt me fieri in honorem sancte ecclesie*; midt på undersidan ses Guds välsignande hand hvilande på ett kors. Patenen är tydligent arbetad vid medlet af 1300-talet.

Byte. 3. Genom byte med justitierådet Wedberg förvärfvades för k. Myntkabinetet 8 angelsaksiska mynt (5 k. Etelreds och 3 k. Knuts).

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Från vederbörande pastors-embete har inkommit underrättelse, att Virserums kyrka i norra Kalmar län kommer att rifvas. Akademien beslöt att inhemta närmare underrättelser.

Från Ekesjö lands- och stadsförsamling hade inkommit underrättelse, att den vore villig att till Statens Historiska Museum öfverlemla en del äldre inventarier.

Om funten från Skee se ofvan under *Inlösta fornlemningar*.

Stipendiatberättelse. Rektor N. G. Bruzelius hade inlemnadt en antiqvarisk beskrifning öfver Bara härad i Skåne.

Gåfvor till Akademiens bibliotek. 2. Af professor *G. Retzius*, hans stora verk *Finska kranier jämte några natur- och literaturstudier inom andra områden af finsk antropologi*. Stockholm 1879.

3. af lektor *O. Rancken*: hans uppsats: *Förteckning öfver folksånger, melodier . . . från Österbotten*. Vasa 1878.

4. af Akademiens ledamot grefve *Gozzadini*: hans afhandling *Di un antico sepolcro a Ceretolo nel Bolognese*. Modena 1879.

Den 1 april 1879.

Akademisk angelägenhet. Till revisorer af Akademiens räkenskaper för år 1878 valdes h. exc. hr grefve Sparre och hr Bowallius.

Från regeringen. Kongl. Maj:t hade infordrat utlåtande rörande lönerogleringskomiténs förslag, att k. lifrust- och klädkammaren skulle förenas med Statens Historiska Museum.

Inlösta fornsaker. 13. Fyra spiraltenar af silfver samt 48 hela och 51 brutna kufiska mynt, funna i en torfmossen ära södra ändan af Fårön. Inv. 6330.

14. Sju spiralarmringar, två armbygglar, nål till en sölja, en månformig häkthalfva (jfr M. 589), en knippa fin silfvertråd, bitar af flätade ringar, tenar, tackor m. m., 253 hela och 2222 brutna kufiska

mynt, 9 hela och 5 brutna byzantinska mynt, 14 hela och ett brutet tyskt mynt, allt af silfver, funnet vid kullgräfnig af ett trä, å egorna till Bols hemman, Hafdhems sn, Gotland. Hela skatten, som väger 10 & 40 ort, låg i tvenne lerkrukor, af hvilka den ena äfven innehöll en dosa af bark. Inv. 6331. De byzantinska mynten voro präglade af kejsarne Romanus I, Konstantin X, Stefan och Konstantin (928—944) samt Konstantin X och Romanus II (948—959). Bland de tyska mynten kan tiden närmast bestämmas för ett prägladt af biskop Theodorik I i Metz (964—984) och ett prägladt för biskop Erkambold i Strassburg (965—991).

15. Ornunga kyrkas (VG) funt, med en delvis ofullbordad romansk bladranka, som för någon tid sedan inköptes, anmältes vara till museet insänd. Inv. 6332. — Beskrifning af denna funt kommer framdeles att lemnas i *Månadsbladet*.

16. En mindre fornsakssamling, tillhörig telegrafassistenten Jönsson i Varberg förevisades och inlöstes. Samlingen, hvars flesta föremål äro funna i Halland, består af 4 bilor och mejslar af flinta, 5 d:o af annan stenart, 3 yxor med skafthål, 2 spjutspetsar, 4 dolkar, 3 s. k. halfmånformiga skrapor, en pilspets och 22 spåner och skärfvor af flinta, 2 ovala brynen, m. m. Inv. 6333.

Byten: 4. Af grosshandlaren J. A. Sandberg erhöles ett ex. af D. Fehrman's medalj öfver riksbankens stiftelse år 1668 i utbyte mot ett duplettexemplar af Hedlingers egen medalj öfver samma ämne (B. E. Hildebrand, *Sveriges minnespenningar*. I, s. 394 nr 21 och nr 21 a). Inv. 6335.

5. I utbyte mot ett ovanligt stort s. k. nålbryne af skiffer, som blifvit insändt af rektor N. P. Nilsson i Landskrona, funnet i en torfmosse i Dagstorps sn, Harrjagers hd, Skåne, lemnades ur duplettförrådet 2 angelsaksiska och 2 kufiska mynt. Inv. 6336.

Medaljförslag. 4. Ett inlemnadt förslag till Jämtlands läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj godkändes med någon ändring.

5. Ett af gravören Engström inlemnadt förslag till medalj för Karlshamns handverksförening godkändes.

Gåfva till Statens Historiska Museum: 10. Af *Ekesjö* församling följande föremål, som tillhört dess kyrka: *a.* En aflång fyrkantig duk af violett sammet med en enkel bladslinga kring kanten, i midten en sömmad bild af den hel. Georg, öfver hufvudet läses en grekisk inskrift angifvande helgonets namn — *ryskt arbete*; *b.* En modern messhake af rödt sammet med broderade bilder från 1400 talet å fram- och baksidan (de hel. Hieronymus, Barbara, Margareta, Jakob d. ä., Katarina af Alexandria och Johannes döparen samt ett qvinligt helgon med äkta perlor i kronan); *c.* En messhake af svartblommigt tyg med broderier från 1600-talet, öfver hvilka blifvit sydda ribbor af en korkåpa från medeltiden. Inv. 6334.

Detta nummer lades under pressen den 29 maj 1879.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

89 och 90.

1879.

Maj och Juni.

Innehåll: 1. Om Norre Port i Halmstad. — 2. Nyfunna kyrkomålningar (2 fig.). — 3. Svenska kyrkors funtar (2 fig.). — 4. Från Akademiens sammankomster. — 5. Ur Akademiens arkiv. — 6. Märkedagar i maj och juni. — 7. Svenska klockinskrifter.

Riksantikvariens utlåtande rörande förslaget att nedrifva Norre Port i Halmstad.

Genom konungens befallningshafvande i Hallands län har till Kongl. Majt blifvit inlemnad en af stadsfullmäktige i Halmstad aflåten underdånig skrifvelse, i hvilken anhålles om tillåtelse att borttaga den vid slutet af Stor- eller Österlånggatan i staden befintliga gamla fästningsporten, kallad Norre Port, hvarmed följer en af stadsfullmäktiges ordförande, godsegaren, kommandören C. Hammar och fyra andra ledamöter skriftligen afgifven reservation mot pluralitetens beslut att med en sådan anhållan ingå till Kongl. Majt.

Som skäl för denna anhållan anföres i stadsfullmäktiges skrifvelse följande: att det ändamål, för hvilket porten blifvit uppförd, icke numera förefinnes, sedan fästningsverken blifvit raserade; att porten, som är byggd i en vinkel af omkring 115 grader mot Storgatan, är 60 fot lång, med en bredd af endast 12 à 15 fot, och således besvärande och till viss grad farlig för den med hvarje dag ökade samfärdseln ej blott mellan staden och norra förstaden, utan jämväl mellan länets norra och södra del; att med denna port icke är förenadt något historiskt minne, på grund hvaraf dess bibehållande vore önskvärdt; att den icke är något arkitek-

toniskt konstverk och att således det vore tillräckligt att genom en teckning förvara dess minne åt efterverlden. Slutligen tillägges, att staden genom köp blifvit egare af halfva porten och erhållit ytterligare en fjerde del i densamma genom gåfva, med vilkor att porten bibehålles, samt att staden är villig att expropriera den eganderätt till återstående fjerdedelen, hvilken möjligen, inom viss af Kongl. Majt föreskrifven tid, kan af enskilde personer styrkas.

Innan jag yttrar mig öfver denna stadsfullmäktiges anhållan, hvilken af konungens befallningshafvande blifvit på goda skäl afstyrkt, anser jag mig böra ur de vidlyftiga, vid ansökningen bilagda handlingarna framlägga en kort öfversigt af portens historia och grunderna för stadens eganderätt till densamma.

Tiden för uppförandet af de fästningsverk, hvaraf Norre Port nu utgör sista återstoden, synes, att döma af de teckningar, som finnas i behåll och hvaraf ett fragment är bilagdt stadsfullmäktiges skrifvelse, vara slutet af 1500-talet eller början af 1600-talet. Uti *Hallands historia och beskrifning* af S. P. Bexell uppgifves, att grunden till den nya befästningsbyggnaden lades den 2 juni 1598 och att arbetet blifvit afslutadt 1605, hvilket årtal ännu finnes kvar, uthugget å Norre Port. Huru mycket af de äldre fästningsverken vid denna nybyggnad blifvet bibehållet, och hvilka förändringar denna möjligtvis efter hand undergått, torde icke nu kunna bestämdt uppgifvas, och är icke heller behöfligt att känna för den nu framställda frågans afgörande.

Uppå ansökning af handelsmännen i Halmstad Bengt Liedberg och Lars Gabrielsson, att efter mätismanna ordom få till tobaksplantering köpa de i staden dels raserade, dels under rasering stående fästningsplatser, emedan dem alltför kostsamt och besvärligt skall falla, att med utländska tobaksblader underhålla och drifva

deras spinneverk, resolverade Kongl. Majt den 10 mars 1737, "att så väl husen som platserna måge försäljas genom offentlig auktion till den mestbjudande och med vilkor, att platserna skola till tobakspplanteringar inrättas och framgent dermed fortfaras, så vida inroparne dem behålla vilja".

Vid de auktioner, som på grund af detta kongl. bref anställdes den 2 och 10 maj samma år, försälldes så väl fästningens särskilda byggnader som mellanliggande platser, styckade i flere delar, då Norre Port och Norre Katt med sjelfva grafven och jordstycket intill utanverket jämte vallstycket intill Norre Port samt platsen mellan nämnda port och bastionen vid Laboratorium med grafven och glacisen inberäknad, inköptes af rådman Liedberg. Särskildt för porten betaltes 5 daler 16 öre.

Sedan dessa lägenheter genom arf eller köp och testamente öfvergått till andra egare, beslöto stadens äldste den 4 april 1780, att af råd- och handelsmannen Hammar inköpa för 100 daler silfvermynt halfva delen af stadens Norre Port, så "mycket hellre, som den *"i nuvarande skickelse ej allenast är på sitt sätt nyttig, utan ock prydelig för staden, hvilken till sitt yttre anseende ofelbart skulle minskas i händelse porten blefve till någon del raserad"*.

Redan samma år funno stadens äldste nödigt att reparation af porten måtte företagas, och yrkade att egaren af andra hälften i densamma, handelsman Borelius, skulle för sin andel deltaga i den härtill erforderliga kostnaden. Sedan Borelius vägrat att härtill lemna bidrag, och stadens äldste förkastat hans anbud att sälja sin andel för samma summa som staden betalt för den andra hälften, inlemnades den 4 juli 1781 till magistraten ett gåfvobref, i hvilket Borelius och hans hustru Anna M. Hagström förklara, att de, utan betal-

ning till staden öfverlåta den fjerde del de ega i Norre Port, "hvaremot de icke akte och tillförse sig något annat, än att staden tackes med välbehag anse denna deras, ehuru ringa, men frivilliga gåfva, och att denna port till stadens framgena prydnad alltid må varda bi-behållen". Stadens äldste betygade deras tacksamhet och erkänsla för denna gåfva, hvarigenom staden alltså blifvit innehafvare af $\frac{3}{4}$ i merberörda port; men som ännu saknades rätter egare till den återstående fjerdedelen, kunde för denna gång något visst beslut icke tagas angående portens reparerande.

Den 26 augusti 1799 utfärdade magistraten, sedan stadens äldste, oaktadt både muntliga och skriftliga påminnelser, ännu icke gått i författning om takets öfver norra stadsporten reparerande, en erinran att denna portbyggnad eller hälften (menas väl fjerdedelen) deraf blifvit med det vilkor åt staden gifven, att porten skulle af staden underhållas, samt befallning att genast, senast inom 14 dagar, nämnda reparation borde verkställas. Om denna befallning blifvit efterkommen, kan ej ses af handlingarna.

Den 3 maj 1833 upprättades, på grund af Kongl. Majts bref af den förutgående 30 mars, ett kontrakt mellan kongl. Krigs-kollegium och magistraten i Halmstad, hvori bestämmes:

1:o. Att magistraten till persedelupplag för Halmstads beväringssmanskap upplåter de i stadens s. k. Norre Port belägna 2:ne större rum mot en årlig hyressumma af 60 riksdaler banko.

2:o. Att, enär ifrågavarande lägenhet, innan den kan för det afsedda ändamålet begagnas, erfordrar en betydligare reparation, denna reparation äfvensom de 2:ne rummens inredning skall verkställas på Kongl. Majt och kronans bekostnad, mot vilkor att reparationskostnaden blifver kronan godtgjord genom innehållning af

den årliga hyressumman, intill dess nämnda kostnad blifvit till fullo ersatt, samt med förbindelse för magistraten, att sedan lägenheten eller den s. k. stadens Norra Port blifvit för Kongl. Majts och kronans räkning iståndsatt och sedermera af kronan, intill dess staden komme i åtnjutande af den här ofvan bestämda årliga hyran, underhållen, *samma lägenhet vidare och allt framgent skall till ytterväggar och tak samt dörrar genom stadens försorg vidmakthållas.*

3:o. Att detta kontrakt förblifver gällande i 10 år från den tid då, efter fulländad reparation, lägenheten kan för ändamålet slutligen upplåtas, samt fortgår derefter, med rättighet af ett års ömsesidig uppsägning.

Efter denna, så vidt möjligt varit, kortfattade framställning af de bilagda handlingarnas innehåll, må det tillåtas mig göra några anmärkningar i afseende på de skäl stadsfullmäktige uppgifvit för sin önskan att få borttaga den ifrågavarande norra porten.

Den första anmärkningen, "att det ändamål, för hvilket porten blifvit uppförd, icke numera förefinnes, sedan fästningsverken blifvit raserade", är ofelbart riktig, men derjämte fullkomligt betydelslös, enär alltsedan 1737 ingen människa kunnat ifrågasätta att porten, i egenskap af försvarsverk, borde bibehållas.

Stadsfullmäktiges påstående, "att porten är besvärande och till viss grad farlig för den med hvarje dag ökade samfärdseln ej blott mellan staden och norra förstaden, utan jämväl mellan länets norra och södra del", skulle väl vara hufvudargumentet för deras ansökning.

Men konungens befallningshafvande har i sin underdåniga skrifvelse förklaradt detta skäl vara faktiskt oriktigt, alldenstund den från norr kommande trafiken är långt ifrån betydlig och har väsentligen minskats efter anläggningen af jernväg från öster till staden.

Farhågan, att genomfarten i den trånga porten kan medföra olyckshändelser, synes vara något öfverdrifven, då denna genomfart under flere sekel egt rum utan kända olycksfall, och således man bör kunna hoppas att sådana, hädanefter som hittills, kunna förekommas genom behörig försigtighet. Dessutom finnes, så som konungens befallningshafvande anmärkt och äfven stadsfullmäktige i sin skrifvelse medgifvit, för dem, som färdas till eller från norr, utvägen att, med undvikande af stadsporten, utan ringaste olägenhet begagna den gata, som löper parallelt med Stor- eller Österlånggatan. Båda dessa gator utmyнна vid stadens torg, hvarifrån andra gator föra åt vester till den der mötande landsvägen och åt öster till den på andra sidan om Nissa-ån närbelägna jernvägsstationen.

Påståendet "att med denna port icke är förenadt något historiskt minne, på grund hvaraf dess bibehållande vore önskvärdt", torde vara något förhastadt, ty, om än en och annan bland stadsfullmäktige hyser en sådan mening, torde likväl ingen, som intresserar sig för något annat än dagens bestyr, kunna likgiltigt betrakta denna sista kvarlefva af ett storartadt fästningsverk, hvars uppförande vitnar om den stora betydelse man i en aflägsen tid fäste vid försvaret af Halmstad såsom en af de viktigaste orterna på landets westkust, innan återföreningen med Sverige gjorde detta försvar obehöfligt. Halmstads invånare borde dessutom icke förgäta, att dessa fästningsverk år 1676 skyddade deras stad mot angreppet af den danska här, som sedan af konung Karl XI och Svenskarne besegrades i stadens grannskap.

Anmärkningen att porten saknar arkitektoniskt konstvärde, är betydelselös, ty det är icke i egenskap af konstprodukt dess bibehållande blifvit yrkadt.

Stadens eganderätt till porten gifver icke ringaste stöd åt stadsfullmäktiges förslag att borttaga densamma, utan snarare tvärtom lägger hinder för denna önskan. En fjerdedel af denna eganderätt har erhållits genom en af stadens äldste antagen gåfva, med uttryckligt vilkor "*att denna port till stadens framgena prydnad alltid må vara bibehållen*".

Eganderätten till den år 1780 inköpta hälften i porten gifver icke heller stöd för stadsfullmäktiges nu framställda önskan, ifall de hysa någon aktning för sina företrädares som skäl för inköpet uttalade åsigt, att nämnde port var "icke allenast på sitt sätt nyttig, utan ock prydelig för staden, hvilken till sitt yttre anseende ofelbart skulle minskas i händelse porten blefve till någon del raserad". Porten är dessutom, såsom ett forntida minnesmärke, ständ under lagens skydd, utan afseende på hvem som är eller anses vara dess egare.

Att porten varit och kan vara för staden nyttig visar sig bäst af det år 1833 mellan kongl. Krigskollegium och magistraten upprättade kontraktet, hvilket tillförsäkrade staden en årlig hyra af 60 rdr banko för 2:ne rum i densamma, hvarjämte portens reparation verkställdes på kronans bekostnad, dock med förbindelse för staden att vidare och allt framgent underhålla porten till ytterväggar, tak och dörrar.

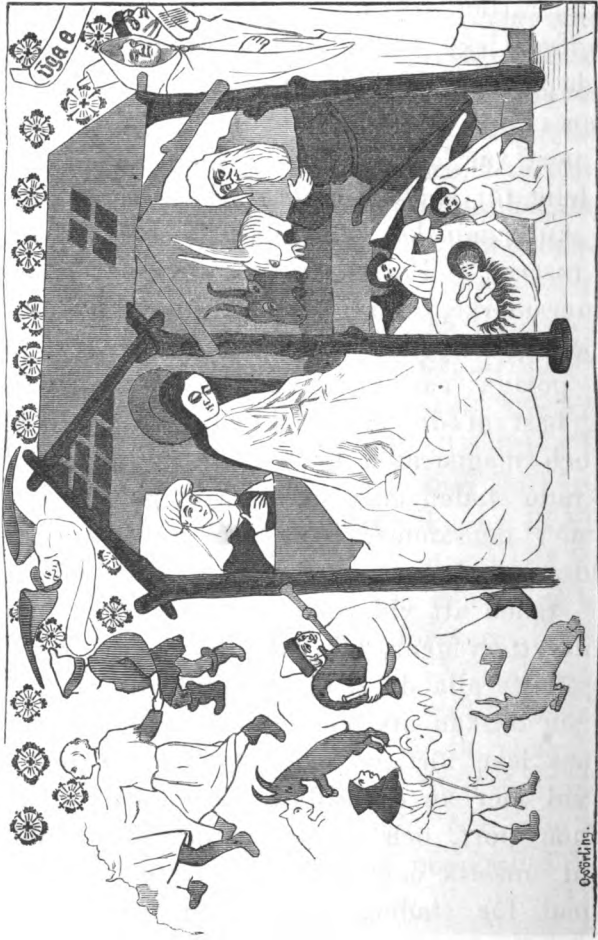
Då således alla de skäl, stadsfullmäktige anfört till stöd för sin önskan att borttaga Halmstads s. k. Norre Port, synas icke förtjena afseende; då tvärtom stadens styrelse vid mer än ett tillfälle förbundet sig att bibehålla denna port, och då densamma både i äldre och senare tid ansetts och ännu med rätta bör anses som en prydnad för staden, samt insigtsfulla män bland stadsfullmäktige reserverat sig mot pluralitetens beslut; hemställer jag för min del, huruvida icke Akademien skulle finna skäl att i underdånigt utlåtande, i likhet

med konungens befallningshafvande, tillstyrka att stadsfullmäktiges ifrågavarande underdåniga ansökning må af Kongl. Majt varda afslagen. — (Jfr s. 98).

Stockholm den 13 maj 1879. Bror Em. Hildebrand.

Nyfunna medeltidsmålningar.

4.

33.

Till de prof på Husby-Sjutolfts kyrkas bildgrupper, som i det föregående blifvit meddelade, är jag denna gång i tillfälle att meddela tvenne nya.

Fig. 33 visar en scen från stallet vid Bethlehem. Vår fru knäböjer inför Jesusbarnet, som hvilar i ett kläde, i ena ändan upplyftadt af tvenne englar. Derbakom står den gamle Josef framåtlutad öfver barnet; bredvid honom ses de egendomligt formade hufvudena af oxen och åsnan. Genom en glugg tittar en kvinna in i stallet — måhända en person, som bekostat mål-

34.

ningarnas utförande. Utanför stallet ses herdarne, som vakta hjorden. Engeln förkunnar det glada budskapet och herdarne dansa af glädje under ackompanjement af säckpipa.

Fig. 34 framställer en scen ur den legendariska berättelsen om Jesu barndom, särskildt om flykten till Egypten. Jungfru Maria är sysselsatt med att tvätta Jesusbarnet, Josef står bredvid och bakom hans rygg

bortleder en man en åsna. Öfverskriften lyder *signatur quod raptor furtauit asinum Marie* — här tecknas, att rövaren stal Marias åsna. På andra sidan Maria står *uxor raptoris*, rövarens hustru, med ett lindebarn i armarne.

I »Jesu barndomsbok», intagen i P. A. Bäckströms *Svenska folkböcker* omtalas (s. 177 f.) följande tilldragelser från flykten till Egypten.

»Omsider kommo de till en stor skog, hvarest voro rövare, som plögade rövva ifrån folk hvad de medförde och slå dem ihjäl. Då desse rövare sågo Josef och jungfru Maria, lupo de emot dem, togo dem fast och sade, att Josef, den gamle mannen, hade stulit den unga frun och hennes barn, och ville slå honom ihjäl för omaket samt taga den unga frun med hennes barn.

»Då var der en gammal rövare med dem, som hade sitt hus i skogen. Denne skulle hafva det rofvet de fingo den dagen. Han blef mycket glad och tog dessa hem med sig; men Josef och Maria voro i stort bekymmer om hvad det skulle blifva af dem.

»Denne rövare hade en hustru, som var honom så kär som hans eget lif. Den stund hon såg mannen komma och att han hade jungfru Maria med sig, då fick hon stor kärlek till henne och barnet, och hon undfick dem väl, följde dem i sitt hus, gaf dem mat och dricka och hvad dem gjordes behof. Hon tillredde ett bad att tvätta barnet, likaledes tillagade hon en vacker säng med rena kläder och bad jungfru Maria lägga barnet Jesus deruti. Hustrun hade ock ett barn, som var fullt af sår och svart på hela sin kropp; det tog hon och lade uti samma vatten som Jesus tvåddes uti, och det blef strax helt igen.»

Det är tydligen denna tilldragelse som bilden föreställer, måhända dock efter en något varierande text.

En variant af berättelsen förekommer i en dikt om Jesu barndom, författad af den tyske skalden Konrad von Fussesbrunn, som lefde på 1100-talet. Der heter det, enligt ett referat i professor Alvin Schultz' mycket förtjenstfulla arbete *Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters*, på följande sätt:

»Så kommo de omsider till en del af vägen, som alltid gjordes osäker och farlig att passera genom ett tolf man starkt röfwareband. När nu den lilla karavanan [bestående af Maria med Barnet, Josef och tvenne åsnor] nalkades detta illa beryktade ställe, trodde en af röfvarne, att köpmän kommo med lastdjur, men då de resande kommit närmare och spejarens misstag blef tydligt, blef han föremål för kamraternas begabberi. Harmesen beslöt han att göra sig skadeslös på de resandes bekostnad, att taga åsnorna, behålla Maria som sin hustrus slafvinna, uppfostra Jesus till tjenare åt sin son och döda Josef. Men barnets underbara blick utöfvade ett så märkligt inflytande på syndaren, att han hade uppgifvit sin plan redan innan de hunnit fram till hans hem. Han skyndade i stället förut, bad hustrun på bästa sätt pryda huset och tillreda en måltid för gästerna, som nu undfågnades på det bästa. Röfvarens hustru tillredde ett bad åt barnet, och som hon hos detta anade något underbart, förvarade hon badvattnet.

»Under tiden blef måltiden tillredd i trädgården på en plats, som omslöt af fruktträd och vinrankor. Efter måltidens slut tillbragte den heliga familjen natten i röfvarens hus och reste följande morgon vidare.

»Lönen för det gästfria mottagandet skulle icke uteblifva. Under en strid med köpmän blef röfvaren svårt sårad och fördes af stallbröderna till hemmet. Då kom hustrun ihog badvattnet, som hon hade gömt, strök deraf på mannens sår och denne blef genast frisk.

Det underbara läkemedlet blef snart fräjdadt. Från när och fjärran kommo hjälpsökande, som med rika gåfvor köpte sig rätt att begagna badvattnet. Så betalte Jesusbarnet sitt nattqvarter».

Hans Hildebrand.

Svenska kyrkors funtar.

Trots all vanvård finnes i mången svensk kyrka den under medeltiden tillkomna funten i behåll, och är denna icke sällan af stor märklighet dels ur konstnärlig synpunkt dels genom ännu för bilderna. Jag begynner här en serie funtafbildningar, som torde vara af intresse för alla vänner af vår forntid.

1.

Nottebäcksfunten.

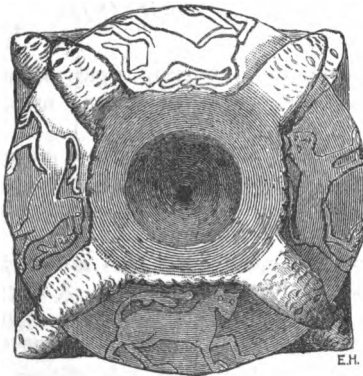
Afsides i Varend, inom den vidsträckta skogstrakt, som skiljer detta land från Njudungen i norr och Kalmar län i öster, ligger Nottebäckes kyrka, från hvilken den här fig. 35 afbildade funten förlidet år flyttades till Statens Historiska Museum.

Funten af sandsten är 89 cm hög och har öfver skålen en bredd af 66,5 cm. Skålen är skadad, så att den öfre delen kan aflyftas; springan ses tydligt å figuren. Skålen prydes med reliefbilder ställda under den romanska stilens rundbågar. Man ser här en krigare med svärd och lång spetsig sköld (ses å figuren) inbegripen i strid med en drake. Efter draken komma två centaurer, en otydlig djurbild och slutligen en fogel (ses å figuren). I skålens botten finnes ett hål för bortledande af dopvattnet, som icke fick slås ut på oheligt rum.

Som vanligt har funten en fot. Skålen hvilar på en tjock repstaf, ur hvilken rätvinkligt utspringa framdelarne af fyra får. De luta sig mot den småningom

35.

36.

sluttande foten och ses emellan de fyra fåren fyra i relief utförda djurbilder. Två hvarandra temligen lika ses å fig. 35; å de två motsatta sidorna äro afbildade

tvenne lejon (fig. 36). Ytterst ovanligt är det deremot att under denna fot, som vore för skålens uppbärande alldeles tillräcklig, finnes en fot nr 2 med åter en väldig repstaf och åter fyra framspringande får. Man har icke händelsevis stält den ena foten på den andra, ty de äro uthuggna ur samma block.

Fig. 36 visar fotens utseende uppifrån sedan skålen blifvit bortlyftad.

Att döma efter arbetet och efter krigarens utstyrelsel torde vi böra anse denna funt vara arbetad under loppet af 1100-talet.

Förtjensten att detta intressanta fornminne kunnat förvärfvas för Statens Historiska Museum tillkommer hr pastor L. Palmgren.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 15 april 1879.

Utlåtande. Akademiens sekreterare afgaf utlåtande rörande förslaget att förena k. Lifrust- och Klädkamrarna med Statens Historiska Museum.

Inlösta fornsaker. 17. En flintdolk med afbruten spets, två bitar af spjutspetsar af flinta, ett halfmånformigt redskap af flinta samt fyra sländrissor, funna å egorna till Vestra Stigen, Norra Spångcrud, Färglanda, allt i Färglanda sn på Dal. Inv. 6337.

Byte. 6. Fjorton utländska mynt (1 i guld, 13 i silfver) samt 19 utländska medaljer (3 i silfver, 14 i brons, 2 i tenn), lemnade af hr Vogel från Chemnitz i utbyte mot 66 romerska mynt (32 i silfver, 34 i koppar), en tysk thaler, ett påfligt kopparmynt och en tysk silfvermedalj. Inv. 6338.

Visby ruiner. Hospitalsdirektionen i Visby hade insändt 1878 års räkenskaper för förvaltningen af ruinkassans medel och utsågs hr Bowallius till revisor af dem.

Gåfvor anmäles a) till k. Myntkabinettet:

6. Af friherrinnan *H. Wrede f. Améen*: en k. Eriks af Pommern Stockholmsörtug, ett k. Gustaf Is markstycke af år 1543, en k.

Johan III's fyrk af 1591, ett k. Sigismunds 2-öre af år 1594, ett k. Gustaf II Adolfs Nyköpingsöre af 1627, och en creutzer af 1632, en dr. Kristinas 4-mark af 1648, ett k. Karl Gustafs $\frac{1}{4}$ -öre af 1657, 4 angelsaksiska, 7 tyska medeltids- och 2 kufiska mynt. Inv. 6339.

b) till *Akademiens boksamling*:

5. af hr *A. de Schodt* i Bruxelles: hans afhandling *Médailles romaines inédites*.

Den 29 april 1879.

Akademiska angelägenheter. På hemställan af revisorerne beviljade Akademien räkenskapsföraren decharge för 1878.

Inlöstas fornsaker. 18. Sju fornsaker från stenåldern, som tillhört framlidne målaren Lehmans i Sigtuna samling, inlöstes. Inv. 6341.

Undersökning af fornlemningar. Akademien lemnade bifall till hr W. Schürer von Waldheims anhållan att under innevarande år få företaga undersökning af skadade forntidsgrafvar inom Uppland, företrädesvis inom Sjuhundra härad, med åliggande för honom att till Akademien inlemnna noggrann berättelse om dervid gjorda iakttagelser samt anträffade fynd.

Sedan egaren af Sanna gård, Åsaka sn VG, vid stenbrytning anträffat en forntida graf, hvilken han önskar få bortröddja, emedan den är belägen tätt intill boningshuset, beslöt Akademien anmoda bibliotekarien K. Torin att företaga undersökning af denna fornlemning.

Kyrkor och andra byggnadslemningar. Anmäntes, att Kongl. Majt, i enlighet med Akademiens hemställan, medgifvit att Mellby församlings kyrka, VG (Råda pastorat) må nedrivas, samt förordnat, att en i muren vid koret insatt grafsten och en annan gammal, med bladornament försedd grafsten omsorgsfullt tillvaratagas samt att i händelse i murarna eller annorstädes skulle träffas någon inlagd runsten eller annan med inskrift eller figurer försedd sten, denna icke må i den nya byggnaden användas, utan på lämpligt ställe förvaras (jfr s. 64).

Kongl. Majt har till Akademiens utlåtande remitterat en ansökan af Brunskogs församling, Verml., att för utvidgande af kyrkogården få borttaga den gamla, i hög grad förfallna kyrkan, som icke längre behöfves. Som handlingar i Akademiens arkiv upplysa, att denna kyrka blifvit uppförd 1705 och år 1762 försedd med målning af mästaren Jonæus i Karlstad samt saknar konsthistoriskt värde, beslöt Akademien tillstyrka bifall till församlingens anhållan, med hemställan att dervid måtte förordnas, att predikstolen och altartaflan, båda prydda med snidverk, böra på lämpligt ställe förvaras, samt att, i händelse vid rifningen skulle anträffas några med inskrifter eller bilder försedda ålderdomslemningar, dessa böra omsorgsfullt tillvaratagas.

Kontraktsposten N. J. Löfgren hade med afseende på Virserums kyrka (jfr. s. 65) upplyst, att kyrkans östra del är bygd af sten med en öfverbyggnad af trä, att den vestra, yngre och högre delen af kyr-

kan är helt och hållet uppförd af trä, att kyrkan invändigt har platt brädtak samt saknar all antiqvarisk märklighet. Akademien beslöt tillstyrka församlingens anhållan att få rivva kyrkan, med vanligt vilkor.

Akademien inlöste planritningar och genomskärningsteckning af källarvåningarna i huset nr 1 vid Tyska stallplan i Stockholm, det gamla Dominikanerklostret¹.

Medaljförslag. 6. Ett af sällskapet W 6 inlemnadt förslag till belöningsmedalj, som kommer att af sällskapet utdelas, godkändes.

Gåfvor anmäldes *a)* till *Statens Historiska Museum*:

12. Af trafikdirektören *C. J. Hammarsköld*: ett fynd af stenåldersfornsaker från Gestrikland, hvilket kommer att i *Månadsbladet* beskrivas. Inv. 6342.
13. Af folkhögskoleläraren *H. Larsson*: fynd från stenåldersverkstäder på Hisingen och Koön i Bohus län. Inv. 6343.
14. Af byggmästaren *Schunström*: en människoskalle skadad af ett svärds- eller yxhugg samt ett lärben, som afbrutits och illa läkts, funna inom f. d. dominikanerklostret vid Tyska stallplan. Inv. 6344.
b) till *k. Myntkabinettet*:
17. Från *k. Vetenskapsakademien* öfverlemnadt: dess minnespenning öfver framl. professor *C. J. Sundevall*. Inv. 6340.
c) till *Akademiens arkiv*:
  1. Af kontraktsprosten *N. J. Löfgren*: af honom utförda teckningar och planritningar af Virserums och Tveta kyrkor, Kalmar län.
  2. Af löjtnant *J. Hagdahl*: kapten Lindbergs originalteckning af den år 1805 på Axevalla hed VG öppnade och bortröjda gänggriften med deri funna lik i sittande ställning.
  3. Af majoren vid generalstaben *J. G. Kleen*: k. Vitterhets- Historie och Antiquitetsakademiens originalräkenskaper för år 1793, austruäffade bland handlingar i krigsarkivet.

Den 13 maj 1879.

Inlösta fornsaker. 19. Sexton fornsaker från stenåldern funna i Högsätars och Järbo snr på Dal. Inv. 6345. — Bland dessa fornsaker förtjenar särskild uppmärksamhet ett groft tillformadt råämne till en s. k. halfmånformig skrapa af flinta.

Hembjuden fornsakssamling. Löjtnant A. Sahlin hade hembjudit en samling af icke fullt 600 stenåldersfornsaker, de allra flests funna inom Hästefjordens område på Dal. Akademien, som för fyndomständigheternas skull gerna hade velat förvärfva denna samling för Statens Historiska Museum, måste dock afböja det gjorda anbudet, emedan det uppgifna priset öfversteg både Akademiens tillgångar och samlingens värde.

Undersökning af fornlemningar. Akademien utdelade för innevarande år följande stipendier:

¹ Om detta skola i ett följande nr meddelas upplysningar.

åt ryttmästaren *C. A. Klingspor* 200 kr. för fortsatta forskningar i Uppland;

åt dr *Herman Hofberg* 500 kr för undersökningar inom Himle och Viske hd i Halland;

åt godsegaren *C. F. Nordenskjöld* 500 kr. för fortsatta undersökningar i Östergötland;

åt filosofie kandidaten *F. Nordin* 200 kr. för undersökningar inom Tingstäde sn på Gotland;

åt dr *E. Ekhoff* 200 kr. för undersökningar inom Qville hd, BL.

Akademiens tillgångar medgäfvos icke att f. n. lemna sökta anslag åt rektor *N. G. Bruzelius*, kandidat *G. Gustafson* och studeranden *P. G. Wistrand*.

Stipendiatberättelse. Hr *C. F. Nordenskjöld* hade inlemnad berättelse om sin förlidit år företagna forskningsresa inom Kinda hd, ÖG.

Förstörd fornlemning. Landshöfdinge-embetet i Skaraborgs län hade inberättat, att, med anledning af ett på riksantikvariens begäran väckt åtal Falköpings rådhusrätt dömt hr *C. J. Lundahl* att böta 50 kr. för det han å egorna till sin gård Ranten förstört en forntida graf, att till Statens Historiska Museum aflemna de fornsaker, som funnits eller ännu finnas i den förstörda grafven, samt utbetala ersättning till tre hörda vittnen och lösen för rättens beslut.

Kyrkor och andra äldre byggnader. Kongl. Maj:t hade infordrat Akademiens utlåtande rörande stadsfullmäktiges i Halmstad ansökan att få borttaga den år 1605 uppförda Norre port. Riksantikvarien hade i särskildt (främst i detta nr infördt) yttrande afstyrkt bifall till denna ansökan, i hvilket afstyrkande hr *P. von Möller* instämde. Akademien beslöt att, med åberopande af hvad i riksantikvariens yttrande blifvit anfördt, hos Kongl. Maj:t afstyrka bifall till stadsfullmäktiges ifrågarvarande anhållan.

Som Husby Långhundra församling i erkestiftet anhållit, att någon sakkunnig person måtte utsändas att besigtiga de målningar, som finnas i kyrkans hvalf, beslöt Akademien anmoda artisten *Sörling* att på Akademiens bekostnad företaga förberedande undersökning af målningarna.

Ordföranden i Helsinglands fornminnessällskap dr *Wiström* hade anmält, att sedan Enångers nya kyrka nedbrunnit, hade pastor yrkat, att den gamla kyrkan, som den 17 oktober 1858 hade lemnats »i Antiquitets-Collegii vård» och af fornminnessällskapet använts till förvarande af kyrkliga fornsaker, skulle tills vidare till gudstjeust upplåtas. Akademien beslöt hemställa, om icke det närliggande rymliga skolhuset skulle vara tillräckligt och passande gudstjenstlokal.

Dialektforskning. Ledamoten af riksdagens andra kammare *Jan Magnusson* hade hemställt, huruvida Akademien skulle vilja lemna något bidrag till tryckande af en samling ord ur det vermländska folkspråket, som han bildat. Akademien beslöt att afbida sakkunnig persons utlåtande öfver samlingens värde.

Medaljförslag. 7. Ett af kammarherre *M. Lagerberg* inlemnad förslag till medalj öfver ceremonimästaren friherre *A. W. Stjernsted* godkändes med afseende på medaljens åtsida.

Gåfva till Akademien boksamling:

6. Af ryska arkeologiska kongressen: ТРУДЫ ТРЕТЬЯГО АРХЕОЛОГИЧЕСКАГО СЪЪЗДА БЪ РОССІИ БЫВШАГО ВЪ КІЕВЪ БЪ АВГУСТЪ 1874 ГОДА, 2 delar med en atlas.

Den 27 maj 1879.

Från regeringen. Akademien afgaf utlåtande rörande förslaget att med Statens Historiska Museum förena lifrust- och klädkamrarna (jfr s. 65).

Inlösta fynd. 20. Ur ett myntfynd från Bottenberget i Bohuslän (läget af detta berg var icke i landshöfdinge-embetets skrivelse angifvet), bestående af 85 silfvermynt från 1500- och 1600-talen, inlöstes 27 mynt, nemligen:

<i>Sverige.</i> Dr. Kristina, 1 öre för 1633, 1634, 1636, 1653	4.
<i>Norge.</i> K. Kristian IV, 4-skilling 1642.	
K. Fredrik III, 2-mark för 1652, 1658, 1662, 1663 —	
16-skilling för 1655 -- 2-skilling för 1657	7.
<i>Danmark</i> Kristian IV, 2-mark för 1644, 1645, 1646, 8-skillingar	
för 1622, 1624, 6-skilling för 1629, en 2-skilling lybsk	
utan år	8.
<i>Lübeck</i> , stiftet	3.
» staden	1.
<i>Hamburg</i>	1.
<i>Meklenburg</i>	1.
<i>Sachsen</i> , kurfurstendömet	1.
<i>Phirt</i> (Elsass)	1.

De öfriga mynten återsändes. Inv. 6346.

21. Ett fynd från Ducker, Bunge sn, Gotland, bestående af 2 skedar, 71 knappar med tillbehör, 30 perlor med tillbehör, 12 paljetter, 21 hyskor och hakar samt delar af sådana, 6 spännen, 1 fingerring, 4 nålar — allt af silfver; 98 bernstensperlor, 8 gyllen från Bremen, Köln, Schwabach, Utrecht och Lüttich, 211 silfvermynt svenska, norska, danska och tyska (de yngsta från 1520-talet) samt en ini glaserad lergryta — allt detta jämte mer än 600 för statens samlingar obehöfliga silfvermynt, som återsändes, hittades nästan i jordytan i en hage. Inv. 6347.

22. En i Norrköping fuunen 8-dalersplåt för år 1661 inlöstes. Inv. 6348.

23. Ett af kyrkoherden C. J. Ljungström insändt fynd från Hörlycke, Gerdhems sn, VG. inlöstes, bestående af en fin kedja med vidhängande krucifix, en något gröfre kedja med vidhängande krucifix, 6 fingerringar, 2 ändbeslag till ett bälte, 24 halfsferiska skällor med ögla (allt detta af silfver, delvis förgylldt) samt 5 tyska thalermünt från slutet af 1500-talet för Tyrolen, Böhmen, Phirt (Elsass) och Mansfeld-Schraplau. Inv. 6349. — Fyra thalermünt för Tyrolen, Böhmen och Phirt återsändes.

24. Ett äldre järnåldersfynd från Bjällum-Källegården, Bolums sn, VG, insändt af bibliotekarien K. Torin, inlöstes. Inv. 6350. — Ut­ förlig beskrifning skall framdeles lemnas.

Hembjudna mynt. 4-dalersplåtar för åren 1720, 1728, 1729, 1734, 1736, 1740 och 1741, funna i Söderhamn, inlöstes icke.

Medaljförslag. 8. Ett af grosshandlaren Cederlund inlemnadt för­ slag till belöningsmedalj att utdelas af svenska segelsällskapet godkändes.

Gåfvor anmäles a) till *k. Myntkabinettet*:

8. Af hr *O. Heilborn*: ett ex. i silfver af en Stockholms murareför­ enings belöningsmedalj af den 3 juli 1869. Inv. 6351.

b) till Akademiens *böksamling*:

7. Af *Kristiania Universitet*:

Forhandlingar i Videnskabs-Selskabet i Kristiania 1878. Register till Sällskapets Forhandlingar 1868—1877.

Fortegnelse over Separat-aftryk af Kristiania Videnskabs-Selskabs Forhandlingar.

S. Bugge, Altitalische Studien I.

Joh. Johannesen, Slægttaavler, væsentlig vedkommende Ullensvang.

Kortfattet fortegnelse over Norske Medailler siden 1814.

8. Af *l'Académie roy. des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*:

Mémoires de l'Académie XLII. 4:o. — Mémoires couronnés etc XXXIX, 2 — XLI. 4:o. — Mémoires couronnés XXVII, XXVIII. 8:o. —

Bulletins XLII—XLV. — Annuaire 1877—1879.

Namur, Tables de logarithmes à 12 décimales jusqu'à 434 milliards, avec preuves.

Den 3 juni 1879.

Akademska angelägenheter. Anmäles, att Akademiens arbetande ledamot professor *A. Cronholm* (invald 1862) hade affidit.

Till ordförande och vice ordförande för tiden 3 juni 1879—2 janu­ ari 1880 utsågos genom val och lottning professor *Sven Nilsson* och presidenten *C. F. Wærn*.

Från regeringen. Kongl. Maj:t hade remitterat en af Carl Johans­ förbundet gjord ansökan om anslag till fortsättning af dr *G. Svederus'* arbete *Konung Carl XIV Johans historia*. Akademien anmodade sin sekreterare samt hrr *Bowallius* och *Hans Hildebraud* att afgifva utlåtand­ e öfver denna ansökan.

Inlöst fynd. 25. En yxa med skafthål, af grönsten, funnen vid Almarestäk, Upl. och på enskild väg hembjuden, inlöstes. Inv. 6352.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Artisten *Sörling* hade in­ lemnat tecknade och fotografiska afbildningar af *Husby-Långhundra kyrkas* hvalfmålningar och altarskåp. Akademien ansåg, att väggmålningarna icke voro af den beskaffenhet att de förtjenade restaureras.

Gåfvor anmäles a) till Akademiens *arkiv*:

4. Af kyrkoherden *L. C. Wiede*: afskrifter af 10 bref från medeltiden intagna i *Ekebyborna kyrkas* kopicbok.

b) till Akademiens *boksamling*:

9. Af *Styrelsen för ekonomiska kartverket*: beskrifning till kartor öfver Hammarkinds, Hanekinds, Bobergs, Aska, Gullbergs och Fernebo härad.
10. Af *k. Ecklesiastik-departementet*: Thesen, *Beskrivelse over Romsdals Amt*.
11. Af *Stockholms stadsfullmäktiges Beredningsutskott*: *Berättelse angående Stockholms stads kommunalförvaltning år 1877*.
12. Af bibliotekarien dr *J. V. Broberg*: andra upplagan af hans afhandling *Om pesten i Stockholm 1710*.
13. Af lektor *C. J. Bergman*: tredje upplagan af hans bok *Gotlands geografi och historia*.

Den 18 juni 1879.

Från regeringen hade meddelats, att riksdagen på sätt Kongl. Majt äskat, åt Akademien anvisat följande extra anslag för år 1880:

till arfvoden åt vetenskapligt bildade biträden vid ordnaudet och värden af de under Akademiens inseende ställda statssamlingar och till aflönning åt vaktbetjening vid samlingarnas offentliga förevisande	kr. 4,000.
till undersökning och beskrifning af fäderneslandets fornlemningar m. m.	3,200.
till utgifvande af planchverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i Statens Historiska Museum m. m.	2,000.

Inlösta fornsaker och mynt. 26. En fingerring af brons från början af den nyare tiden, f. vid Lilla Brunneby, Stenåsa sn, Öl. samt 27. två små bronsringar och en liten bronsholk, f. å Ebbelunda egor, samma sn. Inv. 6353 och 6354.

28. En något skadad tregrenig bronsnyckel (jfr *Månadsbladet* nr 47) f. i Nösslinge sn, Halland. Inv. 6355.

29. 2 mejslar och yxor af sten, 6 stenyxor med skafthål från Sevalle och Björksta sn i Vestmanland samt Vesterlöfsta och Vittinge sn i Uppland, en slipsten, som möjligen tillhör stenåldern, från Björksta sn, ett s. k. ovalt bryne f. vid Strömsberg, Breds sn, Uppland — allt hembjudet af en enskild person. Inv. 6356.

30. En spjutspets af skiffer (liknande *Månadsbladet* nr 35 fig. 70, men längre, med större hullingar, kortare tånge), en stenmejsel och en stenxyxa med skafthål, f. å Lännersta egor, Vermdön, hembjudna af enskild person. Inv. 6357.

31. Ett silfvermynt prägladt på den trakiska ön Thasos, hembjudet af en enskild person. Inv. 6360.

32. En kejsar Theodosii II:s guldsolidus med påfäst guldögla, f. i Hols sn, VG, hembjuden af enskild person. Inv. 6361.

33. En tunn skiffermejsel, f. vid Kläpp, Skogs sn, samt ett bryne, f. vid Bålsjö, Bjärträ sn, Ångermanland, hembjudna genom P. Edholm. Inv. 6362.

34. Ett fynd från den senare jernaldern, från Broby, Lannaskede sn, Småland — jernvapen, ovala spännbucklor m. m., insänt genom hr C. F. Nordenskjöld. Inv. 6363.

Inlemnade fynd. 1. De fornsaker, som kandidat G. Gustafson funnit vid de undersökningar han år 1878, med anslag af Akademien, anställde på Gotland. Inv. 6358. — Härom mera framdeles.

Hembjudna fynd. En spelpenning och en bit af ett modernt smycke, f. på Öland, inlöstes icke.

Byte. 10. Sedan Visby elementarläroverks samling af angelsaksiska mynt hade blifvit insända, hade ur densamma urvalts för k. Myntkabinetten följande antal mynt: Eadgar 3, Edvard Martyr 1, Etelred II 38, Knut 63, Harald 17, Hardaknut 9, Edvard Confessor 10, Harald II 1; de irländska konungarne Sigtrygg och Thymn 5; de danske konungarne Hardaknut och Magnus den gode 4 — tillsammans 151 mynt. Akademien beslöt att i utbyte lemna 305 angelsaksiska, 2 danska och 20 romerska mynt. Inv. 6459.

Stipendiatberättelse. Kandidat Gustafson hade inlemnat berättelse om de undersökningar han förliden sommar utfört på Gotland.

Undersökning af fornlemningar. Kamreraren W. Berg i Göteborg hade insänt redogörelse för de undersökningar han med vederbörligt tillstånd anställt i 2 stenkretsar och 2 grafhögar, som under jernvägsarbetet blifvit skadade vid Tormansbol nära Mellerud i Dalsland. Han hade i dem icke funnit annat än ben och kol. På flere ställen faun han tätt under jordytan små runda hål, fyllda med svart, kolblandad jord.

Åt kandidat Gustafson lemnades ett anslag af 200 kr. för fortsatta undersökningar på Gotland.

Akademien beslöt att ställa till ingenjör A. Fribergs disposition en summa af 150 kronor till fortsatta grafundersökningar i Södermanland.

Akademien lemnade, med vanliga vilkor, trafikdirektören C. J. Hammarsköld tillstånd att inom uppgifna orter i Kalmar län och Bohus län företaga grafundersökningar.

Akademien bestämde att hennes två amanuenser skola företaga sina tjänsteresor dr Hildebrand mot slutet af sommaren, dr Montelius under början af sommaren.

Skadade fornlemningar. På begäran af riksantikvarien hade landshöfdinge-embetet i Skaraborgs län anställt undersökning rörande en stenättning i Brynåsa egor, Götslunda sn, VG, som uppgifvits hafva blifvit förstörd. Landshöfdinge-embetet inberättade, att en sten vid öppnandet af en grusgrop blifvit borttagen, att fem stenar ännu stå orubbade samt att jordegaren förbundit sig att åter resa den borttagna stenen å hans ursprungliga plats.

På grund af anmälan, att förstöring af grafhögar egt rum vid Kurlunda å Tjörn beslöt Akademien att hos landshöfdinge-embetet begära laglig undersökning.

Kyrkor. Kongl. Maj:t hade godkänt Akademiens framställningar rörande Virserums och Brünskogs kyrkor (jfr s. 81).

Akademien beslöt afslå en ansökan af Gotlands fornvännen att få till museum aptera ruinen af den hel. Lars kyrka i Visby, då genom

de föreslagna åtgärderna ruinen skulle vanprydas och dess bestånd hotas.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum*:

15. Af hr *C. F. Nordensköld*: Två stenyxor med skafthål och öfre delen af en dylik, alla tre funna i Tjällmo sn, ÖG, ett mycket litet lerkärl och en bågfibula från Strå sn, ÖG, en böjd silfvernål till ett ringspänne; aftryck i lack af ett medeltidssigill, S. CO(N)UIVII PAVPERV(M). Inv. 6364.
  16. Af professor *G. Retzius*: en vacker stenyxa med skafthål f. i Nerike och en runstaf, å hvilken de ursprungliga runtecknen blifvit utplånade och delvis ersatta med minuskler. Inv. 6365.
  17. Af friherre *Knut Fägersköld*: en likkista af ek. Inv. 6366. — Jfr s. 99.
  18. Af handlanden *J. Th. Thorén* i Grebbestad: 3 fornsaker från stenåldern, ett bryne från järnåldern, 2 sländtrissor m. m. Inv. 6367.
- b) till *Akademiens boksamling*:
14. Af *Germanisches Museum* i Nürnberg: *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit*. Årgångarne 1—25.
  15. Af *La Commissione di antichità e belle arti in Sicilia*: dess *Bulletino* 1—8.
  16. Af hr *F. Moreau*: hans arbete *Collection Caranda*.
  17. Af dr *O. Montelius*: hans uppsats *Schliemanns upptäckter i Mykenä*.

Ur Akademiens arkiv.

6.

Från *J. G. Liljegren* till *Per Tham*.

Stockholm den 22 Oct. 1818.

Då jag nu tar mig friheten att uppwaakta Min Nådige Herre utan att likväl kunna få det nöjet öfversända derjemte ritningar öfver de fornlemningar jag under min färd fick tillfälle att betrakta, är det för att aflägga min ödmjukaste tacksägelse för den godhet jag haft lyckan åtnjuta under ett lika angenämt som för mitt yrke gagnrikt vistande på Dagsnäs och det flerfaldiga understöd jag dervid erhöil. Det verkamma deltagande Min Nådige Herre tar uti allt hvad som rör wetenskaperne och dess idkare, äro mig en borgen, att en liten uppsats öfver fortsättningen af min färd ej måtte onådigt upptagas. Jag hade velat jemte en sådan liten uppsats bifoga teckningarne af monumenterne, men jag har intet kuunat vänta till dess dessa små utkast hunnit bli renritade.

Öfver trakten kring Kilja mosse, Thun, Karleby och Frielstrakten¹ vill jag hafwa en Antiquarisk charta construerad; och sedan de inom nämde område befintliga monumenter serskilt afritade, såsom vid Friel

¹ Tuus, Karaby och Friels socknar i Åse hd VG utmed Venerstranden.

flere stensättningar, vid Sotenäs i Thuns socken en mängd ättehögar och stensättningar; den vid Kängs (3: Tängs) kyrka anmärkte nu mest utplånade och åtminstone alldeles oläsliga Runsten¹, m. m. samt vid Bitterna befintliga runsten², och stora reste stenar vid Tolanda.

Sedan jag åter begifvit mig åt sydliga trakterna af Westergöthland och betraktat de många gamla grafvarne vid Karleby, hvilka förut hos Nådiga Herren lära finnas; begynte jag åter att wandra omkring i skog och marker i trakten af Slöta och Smula. Kring Slöta voro flera betydliga stora halfkorsgrafvar; hwarwid får såsom, jag förmodar, mera owanligt anmärkas några särskilta små iholigheter af 1—2, stundom 3 tum breda och nära 1 och stundom ända till 2 à 2½ tums djuphet, hvilka tydligen synas vara af människohänder, och i stor mängd förekommande på hvarje sten. Vid Oxerör voro 2:ne öfwerliggare försedda med en otalig mängd sådana utgröpningar, hvilka woro mer och mindre synbara i den mån de varit utsatta för luftens och regnets åverkan³. Underlagsstenarne hade till största delen varit kalksten, som vittrat sönder och de öfrige nedfallne, så att täckstenarne till en del nu voro öfverhöljde med jord. Härigenom woro urgröpningarne på den ena stenen särdeles väl bibehållne, och, sedan jordtorfwan war uppdragen, syntes dessa hål, liksåsom små jättegytor, alldeles så väl bibehållne, som de varit huggne för ett par år sedan. På en sten af 5 alnars längd och fyra alnars bredd funnos mellan 60 à 80 sådana urholkningar utan att de tillsammantagne syntes kunna utgöra någon slags figur. Deras bestämmelse synes bättre kunna afgöras af en med dylika hol öfvertäckt sten, kallad bockahall. Denne såsom mera utsatt för störning har mindre märkbara håligheter, men en ifrån den största urgröpningen gående rännil, lika djup med de medelmåttigt djupa urhållningarne, eller $\frac{3}{4}$ tum djup och $1\frac{1}{2}$ kvarter lång och slutar sig vid stensens mäst brådstörtande och hvassaste kant; hwilket tyckes visa att urgröpningarne tjent antingen till flytande sakers, såsom offerblods eller ock andra lätttrörligare sakers, såsom askas uppsamlande och afledande genom rännilen, till upptagaende. Jag hemställer till Vår Nådige Herres afgörande om de ej kunnat snarast varit begagnade till blodets upphemtning vid offer, som blifvit anställda kanske åt *Divis manibus* — när de finnas på grafvar³, såsom jag fann vid Oxerör och vid Vårkumla; eller ock endast till offer-förrättning såsom på Bockahall, hvilken sten ofwantill är ganska kullrig, och ej synes wara lagd öfwer någon graf, utan hela kullen, hwarpå den, hvilande på 3 understående lägre stenar, synes vara en offerhög. En mängd grafvar besöktes och betraktades, hvaraf en öfwerliggare på en halfkors graf nära vid Olleberg var considerabel för sin storlek, nemligen 8 alnar lång, 5 alnar bred och 7 alnar hög samt hvilade på 2½ alns höga stenar.

Vid Hög fick jag se hvad våra förfäder esomoftast ment med de broar, som nämnas på runstenarne. När jag frågade bönderna, hwar den bro var, som stenen omtalar, fick jag till svar att borta i gårdet

¹ L. 1368.

² L. 1391.

³ Jfr Montelius *Sveriges Forntid* s. 147 f.

war en gammal väg, som kallas *jordabroar*; hwarwid jag påminner mig att i Småland heter det alltid *broa* i stället för *våga* eller *laga* om vägarne. Vid Åsarp läste jag en klocka, som enligt alla både skriftliga, muntliga och tryckta intyg, skulle vara oläslig. Påskriften var på vers: *Capio moveri, sonitum quoque confero plebi* (jag låter röra mig; jag meddelar äfven mitt ljud åt folket). Vid Åsaka ett stycke af en runsten, hvilken fordom ibland annat äfwen legat vid en staldörr. Men i och wid samt hela trakten omkring Smula war alldeles utan alla ålderdomsmärken på närmare håll än åt Åsaka, der en mängd stenar, som allmänt kallades *piggstenar*, som antingen voro uppreste i rör eller på högar.

I Småland besågs en gammal runinscription, 17 alnar högt ifrån jorden befutlig i Rydaholms kyrkotorn, och några fragmenter efter en runinskrift på en sten i kyrkoväggen¹, samt utom annat äfwen en kula eller hopläggning af stora hällar till en grotta, hvilken hade blifvit ansedd för en kummelgrotta, men som det aldrig nånsin varit.

I Östergötland war jag äfven på flere ställen ifrån stora vägen ute på marker och i skogar, innan jag betraktade Vadstena, men sedau jag varit i Alvastra, war jag vid den betydiligen stora tingeckeln vid Näs kyrka. Den utgjordes af 24 stora stenar, dock alldeles utan någon inskrift (hvilket likväl var mig uppgifvet), och derjemte flere stensättningar och 2:ne st. i fyrkant m. m. som jag framdeles får äran meddela.

På Linköpings Bibliotek anmärktes utom andra goda saker några blad Kopparstick af Buræi Runakänslones lärospån, grafverade af honom sjelf.

Märkedagar i maj och juni.

Maj 1. *Valborg.* Köld denna dag betecknar hårdt år VG, Sm. — Vårsådd Verml. — då skall man dricka märg (stjelk) i benen VG.

Maj 3. *Korsmessa.* Svalan kommer Vestm., Ner., Söd., ÖG, VG, Verml. — vårsådden, ploganden börjar VG, Hall., Verml., Jämtl. (strelingsplog) — korsmessa fodernöd VG — den som ej har att gifva sin ko i kornekeveckan, honom vore bättre ingen ko hafva, ty hvitelocka sätter henne på knäna, men kabulecka reser henne upp igen VG. — Korsmesseveckan är alltid fullt

¹ L. 1249, 1906.

väder, kallas luderdagarne VG — regn, som nu faller, är för växterna som etter ÖG. KL, (åtminstone såvida nytt regn ej kommer snart) — regn ger ondt väder i åtta dagar VG — blåsig, då blåst under sommaren VG — regn denna vecka ger godt år VG — den på kålgården Knutsdagen utkastade julhalmen skall nu brännas och kors ritas i alla osådda åkrar VG.

Kan geten ej då till tufva gå

bör hon bäras dit för att föda få Jämtl.

Maj 4. Om en fölunge födes denna dag, godt tecken VG.

Maj 6. Gökdagen ÖG.

Maj 14. *Corona.* Korndag VG — regn bebådar våt sommar VG.

Maj 15. Bästa dag för linsådd VG — nyttigt att bada och svänga hästar Dal — den timma fisken leker denna dag kommer den att leka bäst sommaren om Dal.

Maj 16. *Peregrinus.* Man löper i marken med buller och ropar »Peregrinus, bind dina hundar»; då komma ej vargarne öfver den trakt der ropen höras VG — man tänder eldar på höjderna VG — vargskall på morgonen VG — man samlas i de delar af skogarne, der boskapen betar, för att genom skott, rop och buller skrämman vilddjuren Verml. — nu hänger bonden upp sina mulgrimor och kreaturen släppas på gräsbyte VG.

Maj 17. Linsådd VG, Hall. — fåren klippas VG.

Maj 18. *Erik.* Erikmesse ax ger Olsmesse kaka Upl, ÖG, VG, Hall., Vestm. — korndag VG — hör-Erik, (= lin-Erik) VG.

Maj 20. Linsådd KL, VG.

Maj 25. *Urban.* Börjar årets andra treeting ÖG — första sommardagen Söd., ÖG — bestämmer sommarens väderlek Jämtl. — sommaren förer Sankt Urban BL — före soluppgången bör man tvätta husdjuren mot skabb

war en gammal väg, som kallas *jordabroar*; hwarwid jag påminner mig att i Småland heter det alltid *broa* i stället för *väga* eller *laga* om vägarne. Vid Åsarp läste jag en klocka, som enligt alla både skriftliga, muntliga och tryckta intyg, skulle vara oläslig. Påskriften var på vers: *Capio moveri, sonitum quoque confero plebi* (jag låter röra mig; jag meddelar äfven mitt ljud åt folket). Vid Åsaka ett stycke af en runsten, hvilken fordom ibland annat äfwen legat vid en staldörr. Men i och wid samt hela trakten omkring Smula war alldeles utan alla ålderdomsmärken på närmare håll än åt Åsaka, der en mängd stenar, som allmänt kallades *piggstenar*, som antingen voro uppreste i rör eller på högar.

I Småland besågs en gammal runinscription, 17 alnar högt ifrån jorden befutlig i Rydaholms kyrkotorn, och några fragmenter efter en runskrift på en sten i kyrkoväggen¹, samt utom annat äfwen en kula eller hopläggning af stora hällar till en grotta, hvilken hade blifvit ansedd för en kummelgrotta, men som det aldrig nånsin varit.

I Östergötland war jag äfwen på flere ställen ifrån stora vägen ute på marker och i skogar, innan jag betraktade Vadstena, men sedan jag varit i Alvastra, war jag vid den betydligen stora tingscirkeln vid Näs kyrka. Den utgjordes af 24 stora stenar, dock alldeles utan någon inskrift (hvilket likväl var mig uppgifvet), och derjemte flere stensättningar och 2:ne st. i fyrkant m. m. som jag framdeles får äran meddela.

På Linköpings Bibliotek anmärktes utom andra goda saker några blad Kopparstick af Buræi Runakänslones lärospån, grafverade af honom sjelf.

Märkedagar i maj och juni.

Maj 1. *Valborg*. Köld denna dag betecknar hardt år VG, Sm. — Vårsådd Verml. — då skall man dricka mærg (stjelk) i benen VG.

Maj 3. *Korsmessa*. Svalan kommer Vestm., Ner., Söd., ÖG, VG, Verml. — vårsådden, ploganden börjar VG, Hall., Verml., Jämtl. (strelingsplog) — korsmessa fodernöd VG — den som ej har att gifva sin ko i kornekeveckan, honom vore bättre ingen ko hafva, ty hvitelocka sätter henne på knäna, men kabulecka reser henne upp igen VG. — Korsmesseveckan är alltid fult

¹ L. 1249, 1906.

väder, kallas luderdagarne VG — regn, som nu faller, är för växterna som etter ÖG. KL, (åtminstone såvida nytt regn ej kommer snart) — regn ger ondt väder i åtta dagar VG — blåsigt, då blåst under sommaren VG — regn denna vecka ger godt år VG — den på kålgården Knutsdagen utkastade julhalmen skall nu brännas och kors ritas i alla osådda åkrar VG.

Kan geten ej då till tufva gå

bör hon bäras dit för att föda få Jämtl.

Maj 4. Om en fölunge födes denna dag, godt tecken VG.

Maj 6. Gökdagen ÖG.

Maj 14. *Corona.* Korndag VG — regn bebådar våt sommar VG.

Maj 15. Bästa dag för linsådd VG — nyttigt att bada och svänga hästar Dal — den timma fisken leker denna dag kommer den att leka bäst sommaren om Dal.

Maj 16. *Peregrinus.* Man löper i marken med buller och ropar »Peregrinus, bind dina hundar»; då komma ej vargarne öfver den trakt der ropen höras VG — man tänder eldar på höjderna VG — vargskall på morgonen VG — man samlas i de delar af skogarne, der boskapen betar, för att genom skott, rop och buller skrämman vilddjuren Verml. — nu hänger bonden upp sina mulgrimmor och kreaturen släppas på gräsbete VG.

Maj 17. Linsådd VG, Hall. — fåren klippas VG.

Maj 18. *Erik.* Eriksmesse ax ger Olsmesse kaka Upl, ÖG, VG, Hall., Vestm. — korndag VG — hör-Erik, (= lin-Erik) VG.

Maj 20. Linsådd KL, VG.

Maj 25. *Urban.* Börjar årets andra treeting ÖG — första sommardagen Söd., ÖG — bestämmer sommarens väderlek Jämtl. — sommaren förer Sankt Urban BL — före soluppgången bör man tvätta husdjuren mot skabb

VG — hästarne böra svängas VG — slut på vårsånings-
tiden Hels., VG, Verml., Dal, Jämtl. — korndag VG,
Sm., Sk., Hall —

All säd bör vara i jord
men linfrö än i bod Hall. —

— den som sår hafre vid Urbans tid
får stora baljor och litet i VG.

Rätta tiden för linsådd (ty Urban var en linne-
väfvere VG) Upl., Vestm., Ner., VG, Hall. — hamp-
såningsdag ÖG, BL.

Maj 27. *Beda.* Turska bönor och ärtor böra sättas
ÖG, KL, Hall.

Maj 31. Kornsådd Sk., Hall.

Juni 10. Regn denna dag gör rågen lång med korta
ax VG.

Juni 12. *Eskil.* Rof-eskil VG — denna dag till och
med rofonsdagen (onsdagen före midsommar) bästa tiden
för rofsådd VG — denna dag sås rofvor, äfven om den
infaller på söndag Vestm. — efter Eskil komma jern-
nätterna, nätterna till den 14—18 tändas rishögar å gär-
dena VG — bestämmer sommarens väderlek Jämtl. —
Eskils regn

snödjar åker och äng Jämtl.

Juni 17. *Bottesmessu.* Rofsådd ÖG, Ner., Vestm.
— Rofvegubben VG, Hall. — Botolfsregn ger skörd
som är bättre än kungens stora guldstycke VG.

Juni 22. Solståndsregn vanligen långvarigt.

Juni 23. Vid solståndet komma jernnätterna VG
— natten mellan den 23 och 24 samlas vatten, som är
nyttigt mot utslag och ersätter jäst i brödet VG — ägg
på majstången VG — rofsådd VG.

Juni 24. Torrt väder ger dålig sommar VG — regn
ger dålig sommar Sm.

Juni 28. *Leo.* Roffrödag ÖG, KL, Söd., Ner.

Juni 29. *Petrus.* Regnet, som faller denna tid efter starrtiden, är välgörande, men regn under starrtiden är skadligt («kråknedan och hyllingeny omtalas icke i denna trakt») Hels. — Loppmasken flyr Vestm. — Sankt Peter med sin nyckel och räfsa, läste dörren och gick ut att raka VG.

Bönsöndag. Regn skadligt VG. •

Kristi himmelsfärdsdag solas vilddjurens ungar, hvar man tidigt bör passa på att taga dem VG — man bör försöka sin lycka med att meta Sm.

Pingst. Regn skadligt, VG, Sm.

Trefaldighetssöndagen. Regn välgörande VG.

Sveriges klockinskrifter.

3. **Öfver-Torne.** 1. *Storklockan gjuten i Stockholm 1821 af G. Horner (2 Sk:⌘ 5 L:⌘).*

2. *Gjuten i Stockholm 1729 af G. Meijer (17 L:⌘ 12 ⌘). Inv.*

4. **Korpilombolo.**

5. **Hietaniemi.** 1. (2 Sk:⌘ 2¹/₈ L:⌘). — 2. (1 Sk:⌘ 11 L:⌘ 3 ⌘). *Inv.*

6. **Pajala.** *Två smärre ringklockor. Inv.*

7. **Muonionalusta.**

8. **Juckasjärfvi.** 1. *Storklockan gjuten i Stockholm 1830 af S. Ch. Grönwall.* År 1830 under konung Carl d. XIV Johans tolfte regeringsår är denna klocka för Juckasjärfvi församling gjuten i Stockholm af Samuel Ch. Grönwall.

O menniska! din röst ej likne malmens ljud
men af ett troget bröst sig höje upp till Gud.

Tulkat, kumertakamme
 Ja polvillenma langetkamme
 Ja maahan laskekamme
 Herran meidän Suojamme eteen.

Ps. 95 v. 6.

9. **Karesuando (Enontekis).** *En enda klocka, som säges vara anskaffad från Kengis bruk. M. W. ANNO DOMIMI 1656. Inv.*

10. **Neder-Lule.** 1. *Storklockan gjuten 1747. På en äldre klocka stod*

*Mitt ljud det kallar Christi folck
 til kyrckio, at höra skriftens tolck. An 1554.*

Hülphers; Hackzell, De vrbe Lulo.

2. *Gjuten 1684, omgjuten 1762. Hylphers.¹*

11. **Lule stadskyrka.**

12. **Öfver-Lule.**

13. **Råne.** 1. *Storklockan gjuten i Stockholm 1648 af G. Meijer. Anders Johansson Lulensis, Eric Ersson i Arbyn, Luleå socken och Raneo kapell anno 1648.*

En ego campana

nunqvam denuntio vana 1648.

Dr. Kristinas bild, derunder två lejon. Drottning Christina till Sverige, furstinna till Finland, hertigginna till Estland och Carelen, fröken öfver Ingermanlanden. Anno 1648. Durch Gottes hilf mich Gerdt Meijer in Stockholm. Anno 1648.

2. *Gjuten i Stockholm 1680. Soli deo gloria. 1680. Hjort, 2 fiskar, hjort, 2 fiskar. Denna klocka hörer Ranea församling till. Gloria in excelsis Deo. Holmiæ me fundebat (. . . ?). Inv.*

14. **Neder-Kalix.** 1. *Storklockan gjuten i Stockholm 1728 af G. Meijer. Anno 1728 är denna klocka af Neder-Calix församling åpkjöpdt, dåwarande Kyrkoherde*

¹ Dessutom finnes, enligt Hülphers, en »signalklocka» ini kyrkan, hvori ringes när skriftermålet är slutadt.

Mag. Hans Walltier. Guten af Kongl. styckhjutaren Gerh. Meyer i Stockholm. *K. Fredriks bild.* Fredericus I Rex Sveciæ. Kommer låter oss tilbedja och knäböja och nederfalla för Herranom then oss gjort hafver Ps. 95 v. 6.

2. *Mellanklockan gjuten i Stockholm 1682 af M. Bader.* Soli Deo gloria Anno 1682. Åra vare Gudh i högden. Till Gudz namps ähra och Calix kiörkio prydnadh. Guten under Konung Carl XI regemente Anno 1682. Gloria in excelsis Deo. Me fecit Holmh Michel Bader.

3. *Prestklockan gjuten i Stockholm 1760 af J. Ahlsten.* Då högvälborne Baron herr Joh: Funck war landshöfdinge öfwer Westerbottens Län, då högwördige Doctorn herr A: Kjørning war biskop öfwer Hernösands stift blef denna klocka omgjuten i Stockholm af Joh. Ahlsten år 1760. Kommer och låter oss gå up på Herrans berg, till Jacobs Guds hus, att han lærer oss sina vägar, och wi wandre på hans stigar. Es. 2 v. 3. *Inv.*

15. **Öfver-Kalix.** 1. *Storklockan gjuten 1642 (1 Sk:⌘ 16 ⌘).* Deo gloria in excelsis. *Inv.*

2. *Lillklockan gjuten 1657 (16 L:⌘).* Deo gloria in excelsis. *Inv.*

16. **Jockmock.**

17. **Qvickjoek.**

18. **Gelivare.** 1. *Storklockan gjuten i Stockholm 1792 af G. Meyer (2 Sk:⌘).* För Gellivare församling i Westerbotts län, under Konung Gustaf Adolphs minderårighet, Landshöfdingen herr G. A. Doner, Biskoppen och Doctorn herr Eric Hæsselgren samt Kyrkoherden Johan Björkman är denna klocka bestäld genom Bruks patron Johan Bedoire af Meldersteins bruk och guten i Stockholm år 1792 af G. Meijer. — Jag glädes i thet mig sagt är, att vi skole gå in uti Herrans hus, och att våra

fötter skola stå i tinom portom, Jerusalem. Ps. 122 v. 1. *Inv.*

2. *Lillklockan gjuten i Stockholm af G. Meijer 1746* ($\frac{1}{2}$, Sk:æ). Gloria excelsis deo. Rege vigente illustrissima ecclesiastica directione, gubernatore Bothniæ occident. Lapponiæque Lib. Bar. Gabriele Gyllengrip, pastore dioceseos Gelleware M. Petro Högström, fusore G. Meijer, in formam redacta anno æræ christianæ 1746. Alt det anda hafver lofver Herran Halleluja. Ps. 150 6 v.

Ad sacra ut populum mos est mihi sæpe vocare
 sic tua sedsera (!) funera voce sonem
 me quoties audis ad publica sacra vocantem,
 me toties dicere crede memento mori. *Inv.*¹

19. **Skellefte.** 1. *Storklockan gjuten i Lübeck 1585, omgjuten i Sundsvall 1783, i Stockholm af J. J. Mårtensson 1787.*

Kommen I af Jacobs hus

Låt oss vandra uti Herrans ljus. Es. 2.

Hufvudsumman af all lärdom: frukta Gud och håll hans bud, ty thet hörer allom menniskom till, ty Gud skall hafva fram alla gerningar för domen, ja ock the ther fördolda äro, ehvad the äro goda eller onda Pr. Bok. 12 v. 14. Tillhörig Skellefta kyrka och församling i Westerbottn.

I, som samlens för att dyrka
 Er och Era Fäders Gud,
 träden upp i denna kyrka
 när I kallens af mitt ljud.
 Träden fram med ödinjuk anda
 fallen samfäldt till Hans fot
 att er bön och suckan blanda
 inför Herran Zebaoth.

Guten i Lübeck år 1585. Omguten i Sunswall 1783 och nu i Stockholm af J. J. Mårtensson 1787, då Carl

¹ Lillklockans inskrift är uppsatt af friherre Gyllengrip.

Gustaf Nordin var församlingens kyrkoherde, Pehr P. Högström, Eric H. Mellin comministrar, Eric Olofsson i Myckle och Lars Hansson i Degerbyn kyrkovårdar.¹

2. *Lillklockan, gjuten 1677, omgjuten af Joh. Jac. Mårtensson i Stockholm 1787, omgjuten af Gerh. Horner i Stockholm 1822.* Allt det anda hafver lofva Herran Ps. 150. Guten år 1677, omguten af Joh. Jac. Mårtensson i Stockholm 1787, sist omguten af Gerhard Horner i Stockholm 1822, då Nils Ström var församlingens kyrkoherde, Pehr Eric Hogström och Er. Ol. Häggbom Comministrar, Pehr Ericsson och Lars Andersson i Degerbyn kyrkovårdar.

Låt, o Gud, din Ande föra
 detta folck uti ditt ljus
 låt ditt ord i hjertat röra
 dem jag kallar till Ditt hus.
 Styrk de troгна, fräls dem alla,
 bryt de hårdas öfverdåd,
 men låt på de svaga falla
 milda strålar af din nåd. *Inv.*

20. **Byske?** 21. **Norsjö?** 22. **Jörn?**

23. **Burträsk.** 1. *Storklockan omgjuten 1727, 1734 och slutligen af Sam. Chr. Grönvall i Stockholm 1829 (3 Sk:⌘ 14 L:⌘ 17¹/₂ ⌘).* Jag kallar i dag till bättring, i morgon till grafven, wälsignad ware den som kommer i Herrans namn. — År 1829 under Konung Carl XIV Johans regering då Doctor Erik Abraham Almqvist war stiftets biskop, Magister Isak Grape Burträsk församlingens kyrkoherde, Jonas Ullberg comminister, blef denna klocka på församlingens bekostnad omgjuten i Stockholm af Samuel Ch. Grönvall.

2. *Lillklockan, omgjuten af J. Fahlsten 1752 (1 Sk:⌘ 10 L:⌘ 7¹/₂ ⌘).* Imperante augustissimo Sveciæ rege

¹ Kyrkovårdarnes boningsorter lära i inskriften hafva blifvit förvexlade.

Adolpho Fredrico, gubernatore Botniæ occidentalis Gabriele Gyllengrijp, pastore Johanno Hedström, comministro Olao Örnberg. — Ecclesiæ Burträskiaë refusa anno Christi 1752 in Junio a Joh. Fahlsten. — Kommer, I af Jacobs hus, Vandrer uti Herrans ljus. Es. 2 v. 5. — N. A. i Gammelbyn, A. J. i Bygdeträsk, N. J. i Åbyn, L. J. et A. O. i Bodbyn. *Inv.*

24. **Pite stadskyrka.** 1. *Storklockan omgjuten af G. Meijer i Stockholm 1742.*

Unga, gamla, menn och qvinnor
hören nu mitt klang och ljud,
kommen i sann tro och lydnad
till att lofwa Herren Gud. —

(*Pite stads vapen: ett renhufvud*). År 1742 är denna klocka uppå kyrkans egen bekostnad omguten af Gerh. Meijer.

2. *Lillklockan, gjuten 1698 af G. Meijer i Stockholm.* Skaparen till ära, then stora himmels Gud, min lät jag låter höra med allt mitt klara ljud, Pite sta till prydna, jag tjenar viljelig, manar till Guds lydna konung och clerckerij. —

A:o 1698. Soli Deo Gloria. — Me fecit Holmiæ Gerh. Meijer. Gloria in excelsis Deo. *Inv.*

25. **Pite landskyrka.** 1. *Storklockan omgjuten 1761 af J. Fahlstén i Stockholm.*

Kom, min christen, Gud till ära,
när du kallas af mitt ljud,
till att höra, gömma, lära
hwad Gud säger i sitt bud. (Sirater) —

יְהוָה (*inom gloria*). Denna klocka är uppå Piteå landsförsamlings bekostnad genom Probstens och Kyrkoherdens Magis. And. Solanders föranstaltande omguten i Stockholm af Johan Fahlstén år 1760. *Inv.*

Detta nummer lades under pressen den 29 juli 1879.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

91, 92, 93 och 94.

1879. Juli, Aug., Sept. o. Oktob.

Innehåll: 1. Fynd af en gammal grafkista af ek. — 2. Om den fornsvenska "hednalagen". — 3. Två nordiska bronsålderssaker funna i Schweitz (3 fig.). — 4. Märkedagar i juli, augusti, september och oktober. — 5. Från Akademiens sammankomster.

Fynd af en gammal grafkista af ek.

I Danmark har man flere gånger funnit likkistor bildade af en ekstock i bägge ändar tvärt afskuren, på längden klufven i tvänne hälfter, som äro urholkade. I dessa kistor har man funnit människoskelett, fullständigt beklädda, jämte hvarjehanda redskap och prydnader, hvilka göra det nödvändigt att hänföra dessa fynd till bronsåldern.

Förliden vår meddelades i tidningarna en notis, att en ekkista, bildad af tvenne urhålkade halvvor af en ekstock, blifvit under arbete för Varberg—Borås-jernvägen funnen i Örby socken, Marks hd. För att erhålla närmare upplysningar om det märkliga fyndet vände jag mig till civilingenjören friherre Knut Fäger-sköld, hvilken till Statens Historiska Museum insände fyndet och derom meddelade följande underrättelser.

"Hemkommen från en resa skyndar jag att lemna de upplysningar rörande den vid Assbergs by funna ekkistan med inneliggande liklemningar, som jag kan lemna. Kistan fanns 4½ fot under dalbotten i en bäckdrög till Viska å, inbäddad i mergellera med hufvudet åt nordvest, cirka 70 fot öfver hafvet. Å topografiska korpens karta är Assberg lätt att finna något söder om Kinna by. Trots alla efterspaningar har

hvarken brons eller flinta kunnat upptäckas bland lemningarna liksom ringa fragment af kläder, hvilket senare väl kommer deraf att läget var sankt och vattensjukt. Mig förefaller detta fynd likartadt med det *Sveriges Historia* del 1 s. 124 aftecknade, som 1861 fanns i Danmark. De runda ekskifvorna äro väl lemningar från en vid hufvudet stående träask. — Platsen omkring kistläget är orörd, ehuru jag fruktar att föga hopp finnes det nya fynd der kunna göras, emedan kistan troligen varit nedsänkt, hvilket dess läge $4\frac{1}{2}$ fot under dalbotten och omkring 22 fot under omliggande marks nivå tyckes antyda”.

De i friherre Fägerskölds skrifvelse omtalade ekskifvorna äro runda, 1 cm. tjocka, med en längd af 22 cm. och en bredd af 16,5 (?) cm. Antagandet att de äro botten och lockskifvor af en ask är helt visst riktig.

Hans Hildebrand.

Om den fornsvenska hednalagen.

I Olai Petri *Svenska Krönika*, sådan den föreligger i den i Klemmings upplaga (Stockholm 1860) följda handskriften¹, läses följande (s. 50—51 hos Klemming): ”Och effter thet här warder nw talat om kamper, kan ey wara onyttigt, at man til vitnesbyrd och för selsynheet skull, setter her in then lagh som i kempande på then tijdh brukadhes, ord frå ordh, som i gamla lagböcker finnes².”

Giuer Ψ (madher) oquepins ord manni, þu er ei mans maki, och ei Ψ i brysti, Jach er Ψ sum þu, þeir sculu mötas a þriggia weggha motum, Cumber

¹ Se om denna i det följande sid. 108—109.

² Sjelfva den gamla lagtexten är af mig här för tydlighets skull skild från Olai Petri egna ord, hvilket icke är förhållandet i Klemmings upplaga eller i handskriften.

pan ord hauer giuit, och pan cumber ei þer ord
 5 hauer lutit, þá mun han wara sum han hetir, Er
 ei eidganger, oc ey witnessbeer, Er hwarti firi man
 eller kunu, Cumber och pan ord hauer lutit, och
 ei pan ord hauer giuit, þá opar han try nipingx
 opp, och merkir han a iorþu, þá¹ han Y þes werri
 10 þet talapi han ei halla þorþi, Nu mötas þeir bapir,
 þeir sculu² vapnum, faller þan ord hauer lutit,
 gilder med haluum geldum, faller þan ord hauer
 giuit, Glöper orða werster, tunga houudbani, ligger
 han i ogildom acri.

Och effter ordhen i thenna laghen äro gammul,
 och korteliga författat, så wil man giöra her een lithen
 förclaring vppå . . . . . hans
 huffuud bane. Thenna laghen som aff hedendoomen
 är kommin, haffuer en tijdh lång wordet brukat sedhan
 Christendoomen kom hijt i landet, Ty ståår hon och i
 the äldzsta laghböcker, som finnas”.

Detta af Olaus Petri afskrifna ålderdomliga lagfrag-
 ment är hos oss känt under namnet hednalagen.
 Det är emellertid icke den nu aftryckta textredaktionen
 (i det följande angifven med text A), som nyttjats vid
 de ganska knapphändiga vetenskapliga undersökningar,
 som hittils kommit hednalagen till del³, utan en i flere
 viktiga hänseenden afvikande text, hvilken återfinnes i
 ett tillägg i 1607 års tryckta upplaga af Upplandslagen
 samt, med oväsentliga afvikelser, i *Scriptores rerum
 svecicarum medii ævi*, T. I, sect. 2, s. 236 (i den der
 aftryckta Olai Petri krönika). Denna text af 1607 —
 i det följande kallad text B — lyder så:

”Af thöm gamblu Laghum sum i hedhnum tima
 brukadhus, vm kamp ok enwighe.

¹ I den tryckta texten är mellan þá och han insatt ordet *se*; jfr
 nästa not och längre fram.

² Dessa 2 meningens förstörande ord äro i den tryckta texten efter
 annan källa — hvarom mer i det följande — rättade till *med fulum*.

³ Med undantag dock af det fall, som påpekas s. 126 not. 1 här.

Giwer *madher* oquadhins ord manni: Thu är äi mans maki ok *eygh madher* i brysti. *Ek* är *madher* sum thu. Their skulu mötas a thriggia wägha motum. Kumber than ord hawer giwit, ok than kumber *eigh* ther ord hawer lutit, Tha mun han (*wan*) wara sum han heitir, är *eigh* eidhganger ok *eigh* wittnisbär, | hwarti firi man älla kunu. Kumber ok than ord hawer lutit ok *eigh* than ord hawer giwit, Tha opar han *thrif* nidhingx *op*, ok markar han a *iardu*: Tha (*se*) han *madher* thäss wärri thät taladhi han *eigh* halla thordi. Nu mötas their badhir *mädh fullum* wapnum, Falder than ord hawer lutit, gilder medh halwum gialdum: Falder than ord hawer giwit, glöpa orda wärster, tunga
 5
 10
 15

De vigtigaste afvikelserna från texten A ha i den nu senast aftryckta texten B utmärkts med kursiv stil. Det i B genomförda utbytet af *p* mot *th* i början af ord och *dh* efter vokal har dock icke särskildt betecknats, hvilket deremot skett med skrifsätten *th* en gång, der A har *t*, *d* 2 gånger efter *r*, der A har *p*, *dh* 3 gånger, der A har *d* (att en viss uppmärksamhet bör fästas vid dessa avvikelser skall längre fram visas). Smärre olikheter, såsom i bruket af *w* och *u*, af *u* och *o*, af *e* och *ä*, af *c*, *ch* och *k*, m. m., äro ej utmärkta. Två ord i B, som saknas i A, äro satta inom klammer. På 2 ställen saknas i B ord, som finnas i A, hvilket angifvits med |.

Från texten B skiljer sig texten i *Scriptores* — här kallad C — endast i följande afseenden. C har *p* öfver allt, der B har ett mot *p* i A svarande *th* eller *dh*, dessutom äfven i *prij*, såsom C har i st. f. *thrif* i B, i *jarpu*, *porpi* liksom A och i *mep* en gång, der B har *mädh*. Vidare har C alla 4 gångerna runtecknet Υ för *madher* i B, alltid *ey* för *äi*, *eigh*, *eygh* i B, omvexlande och

och *ok*, men eljes öfver allt *k* liksom B, mellan vokaler oftast *fv*, 2 gånger *d* (i *med*, *huvud*-) i öfverensstämmelse med A, der B har *dh*, *fulum* mot *fullum* i B, samt, förutom några ytterligare smärre olikheter (i bruk af *e* och *ä*, *v* och *w*, *u*, *gx* och *gz*), *ligger*, der B har *liggi* (rad 15).

I hvilket förhållande stå nu de särskilda texterna till hvarandra? Kan man med ledning af de bevarade textredaktionerna sluta något rörande den handskriftliga uppteckningen af hednalagen? Hvilken landskapslag har hednalagen tillhört? Allt detta är frågor, som ännu icke blifvit besvarade, ja, så vidt jag vet, ej ens ännu blifvit framställda. Jag skall i det följande försöka att lyfta på den hemlighetsfulla slöja, som så länge ostördt fått omgifva detta ålderdomliga minnesmärke.

Som läsaren finner, utgår jag från den förutsättning, att hednalagen är äkta. Hvarken Rydqvist eller Schlyter hafva funnit skäl att sätta dess äkthet i fråga. Ja, Lyngbys yttrande om "den noget apokryphiske 'hednalag'"¹ har af Rydqvist uttryckligen blifvit bemött i följande ordalag: "Den handskrift, hvarur det ifrågasvarande stället influtit i 1607 års edition af Upl. L., är icke i senare tider påträffad, och ej heller den i *Script. rer. Suec.* I. II. 237 följde codex; men någon särskild anledning synes icke förevara, att draga innehållets äkthet i tvifvel" (SSL. IV, s. 139 not. **). Att detta Rydqvists omdöme är fullt berättigadt framgår af hela den följande undersökningen.

Det gäller nu först att närmare granska och med hvarandra jämföra de tryckta textredaktioner af hednalagen, som finnas. Den i *Scriptores* aftryckta texten af Olai Petri krönika skall, enligt hvad i inledningen (*Script.* I: II: 217) försäkras, vara grundad på 5 olika handskrifter, hörande till de äldre. Klemming yttrar emeller-

¹ I (dansk) *Antiquarisk Tidskrift* för 1858—1860, s. 246.

tid i Erinran till sin edition, att aftrycket i *Scriptores* "synes vara gjordt efter den nyaste afskrift man kunnat finna, och är så moderniseradt, att det icke ger en trogen bild af arbetet, sådant det utgick från författaren". Förhållandet är ock, såsom jag genom bibliotekarien Styffes välvilja varit i tillfälle att inhemta, att för aftrycket i *Scriptores* varit nyttjad en helt ung afskrift af Olai Petri arbete, af hvilken blad efter blad sönderskurits och sammanhäftats med ett rent blad, hvarå de i *Scriptores* förekommande noterna af J. H. Schröder inskrifvits; någon ny afskrift, grundad på flere olika handskrifter, har sålunda icke tagits för tryckningen, utan en förut befintlig mycket sen handskrift har fått direkt tjänstgöra såsom manuskript för sättaren. Bland de Schröderska papperen finnes den sålunda för tryckningen nyttjade, söndertagna handskriften ännu kvar, med undantag af ett mindre antal blad, hvilka förkommit eller — af utg. förstörts. Bland dessa saknade blad är just det, som innehållit hednalagen (s. 59—60 i handskriften)! Det kan emellertid med full visshet påstås, att den text, som denna handskrift innehållit, ingalunda sett ut så som den i *Scriptores* tryckta. Denna senare textredaktion är utan allt tvifvel ett verk af Schröder sjelf och tillkommen så, att texten i 1607 års upplaga af Upplandslagen — möjligen föreliggande i afskrift i den ifrågavarande handskriften (jfr om ett dylikt fall s. 108 här) — bearbetats med tillhjälp af den i någon äldre handskrift befintliga, till texttypen A hörande textredaktionen, så att derigenom 1607 års text fått ett ålderdomligare utseende (med *p* för *th*, *Y* för *madher*). Riktigheten af denna uppfattning af texten i *Scriptores* skall af den följande undersökningen bekräftas. — Af det nu sagda framgår, att texten i *Scriptores* är fullkomligt otillförlitlig och för en vetenskaplig pröfning af hednalagen af intet värde.

Af de här förut omnämnda texterna af hednalagen återstå A och B. De viktigaste skiljaktigheterna dem emellan äro följande: 1) B har *ek* rad [2], *iardu* [10], der A har *Jach*, *iorpu*; 2) B har *heitir* [6], der A har *hetir*; 3) B har *markar* [9], der A har *merkir*; 4) B har *thrif* [9], der A har *try*; 5) B har *eygh*, *eigh* alla gånger utom en (der *äi*), medan A har *ei*; 6) B har *falder* [12, 13], men A *faller*; 7) B har *mädh fullum* [12], men A *peir sculu*; 8) B har *glöpa* [14], men A *glöper*; 9) B har *liggi i* [15], men A *ligger han i*; 10) B har *wittnisbär*, *hwarti* [7], men A *witnesbeer*, *Er hwarti*; 11) B har *han wan wara* [5—6], men A endast *han wara*; 12) B har *tha se han* [11], men A endast *på han*. Rörande smärre olikheter se här straxt förut s. 102. Att B har *th* och *dh* i ett antal fall, der A har *p*, beror helt enkelt derpå, att den senare typen i den tyckta texten B utbytt mot de förra tecknen i öfverensstämmelse med hvad som skett i hela 1607 års edition af Uplandslagen. Att B vidare har *madher* alla 4 gångerna, der A har Ψ (första gången med ordet *madher* inom klammer), beror säkert ock på, att i B originalets runmynd ansetts böra lämpligast omskrifvas med latinska bokstäfver. Jag skall längre fram (se s. 114 f.) söka förklara dessa till en del högst märkliga afvikelser mellan A och B.

En granskning af de talrika handskrifter af Olai Petri krönika, hvilka innehålla hednalagen, torde nu vara på sin plats. Jag har varit i tillfälle att undersöka de i Uppsala universitetsbibliotek samt Kongl. Biblioteket och Riksarkivet i Stockholm förvarade handskrifna exemplar af nämnda arbete.

Af de i Uppsala universitetsbibliotek befintliga 44 handskrifterna innehålla 29 hednalagen med dithörande stycken af Olai Petri text, hvilket allt saknas i 14 exem-

plar,¹ medan förhållandet i 1² är oviss (det har dock sannolikt hört till den första klassen). Af de förstnämnda 29 handskrifterna ha 22 samma textredaktion af hednalagen — allahanda vexlande skrifsätt,³ uppenbara felskrifningar,⁴ förkortningar⁵ och betydelslösa små olikheter⁶ frånräknade —, hvilken text ock öfverens-

¹ I Uplands-Lagen, utgifven af Schlyter, Sthlm 1834, s. 275, n. 100, heter det: "Ex manuscriptis operis OLAI PETRI exemplaribus, quot mihi contigit videre, pleraque (!) prætereunt illud caput, quod hoc antiquarum legum fragmentum continet, et incipit verbis: *Tå nu Olof Skotikonung död var, blef hans Son &c.*, finitur vero verbis: *och härom är nu nog talat* (*Script. rer. Suec. l. c. p. 236, 237*)". Den sista uppgiften rörande den del af Olai Petri text, som sammanhänger med hednalagen och tillika med denna i vissa handskrifter saknas, hvilat på ett misstag. Af alla de handskrifter af Olai Petri krönika, hvilka jag haft tillfälle att se, finnes ingen enda, som saknar vare sig det stycke, som börjar med orden "*Tå nu Olof . . .*" (och slutar med orden: ". . . i Ryssland i tvifvelachtiga saker"), eller det, som slutar med orden ". . . nog talat" (och börjar med orden: "*Om sådana kampar ther två . . .*"), medan det deremot är den mellan dessa båda stycken stående afdelning, som börjar med orden: "*Och efter thet här nu varder . . .*" och slutar med ". . . lagböcker som finnas" [jfr här förut s. 100—101; citaten äro här ur texten i *Script.*], hvilken i åtskilliga handskrifter saknas [jfr längre fram ofvan i texten, s. 109, Klemmings upplysning om detta styckes tillkomst].

² Nämligen den här förut s. 104 omtalade ofullständiga handskriften, som ligger till grund för aftrycket i *Scriptores*.

³ Så ha några handskrifter *p*, andra *p* (ett vanligt ersättnings-tecken för *p* i unga handskrifter), andra *th*; några *Y*, andra omskrifningen *madher*, *mader*; så träffas omvexlande *opp* (oftast, liksom i A r. 9) och *vpp*, *jak*, *jach* och *jagh*, o. s. v.

⁴ Ett egendomligt dylikt fel träffas i rätt många handskrifter, hvilka i st. f. *þu er ei* (A r. 1) ha *þu þeir ei* (eller förvridningar deraf). Detta har tydligen uppstått i någon af de äldsta afskrifterna, der *þu er* stått öfver *þu*, *þeir* (r. 2, 3) och derigenom förvexlats dermed. — Till skriffel kan det ock räknas, att handskrifterna, äfven de äldsta, äro mycket oesterrättliga i användningen af *p*; så finner man *triggia*, *tet* i handskrifter, som ha *þu*, *þry*.

⁵ I några afskrifter, äfven af de äldsta, har texten så slarfvigt återgifvits, att ibland flere satser saknas.

⁶ Så ha flere afskrifter *möta* i st. f. *mötas* (A, r. 3). En dylik tillfällig ändring föreligger i en handskrift, som har *ligge han* i st. f. det typiska *ligger han* (A, r. 13, 14). Något sammanhang med B (som har *liggi*, men ej *han*) har man ej att se däri; samma handskrift har *wari* tillsatt framför *þa han* (se s. 107).

stämmer med texten A. Som en afvikelse från A kan det förefalla, att flere handskrifter ha *þry*, *þrij*, *þri* för *try* i A [rad 8]; derom straxt i det följande. I några handskrifter har afskrifvaren sökt förbättra meningen genom att insätta ett *wari* (2 hdskr.) framför *þa han* (rad 9, A), eller ett *är* mellan *þa* och *han*, hvare en annan obetydlig afvikelse från A röjer sig, som dock tydligen icke har något omedelbart sammanhang med läsarten *þa se han* i B. — Alla de nu afhandlade 22 texterna af typen A ha de under 1—3 och 5—12 (s. 105) upptagna, för A i motsats mot B egendomliga läsarterna. Med denna texttyp A öfverensstämmer vidare en gammal handskrift med det enda undantag, att den har en läsart (*glöpa*) lika med B. Detta beror dock säkerligen på ett tillfalligt skriffel i just denna afskrift — *glöpa orda* i st. f. *glöper ordu* genom inverkan af det andra ordets slutande *a* på det första ordets slutändelse; jfr likartade fel i de stockholmska handskrifterna, om hvilka strax — och icke på något sammanhang med texten B, hvarför denna afskrift bör räknas som den 23:e af typen A. Denna afskrift¹ har emellertid ordet *wan* skrifvet med annan hand öfver raden mellan *han* och *wara* (A, r. 5). Denna enstaka öfverensstämmelse med B (*han wan wara* för *han wara* i A) träffas i en gammal handskrift, troligen från 1500-talet², och i två yngre, hvilka för öfrigt öfverensstämma med A (24, 25 och 26). En annan gammal, pryddlig handskrift³, för öfrigt af typen A (27), har både *wan wara* och *glöpa orda*. Huru detta *wan* bör tänkas hafva inkommit i gamla handskrifter af typen A, skall längre fram visas. — En gammal afskrift⁴, med ytterst dålig och defekt text af typen A (28), har *heiter* (!) för *heter*, hvilken

¹ Med märket Chron. svec. 10.

² Med märket Chron. svec. 9 (Cod. Lidenianus).

³ I Nordiska saml., folio, N:o 140.

⁴ Med märket Chron. svec. 7.

alldeles tillfälliga öfverensstämmelse med B, måste bero på ett skriffel. — En yngre handskrift från 1676¹ (29) slutligen har hednalagens text i afskrift efter 1607 års upplaga af Upplandslagen, efter hvilken tryckta text äfven 2 handskrifers text, hörande till typen A, blifvit af yngre händer rättad.

Af de i Kongl. Biblioteket i Stockholm befintliga 32 handskrifterna af Olai Petri krönika upptaga 19 hednalagen, medan 13 utelemna den. Alla dessa tillhöra typen A. En har *pa wari han* och 2 *pa är han* i st. f. *pa han* i A (r. 9), alldeles som några af Uppsala-handskrifterna. Tre hafva *han wan wara*, hvaraf en är från 1578. En har *ligge han*² för *ligger han* i A (r. 13). Orden *glöper orda* i texten A (r. 13) äro i flere handskrifter på ett ganska lärorikt sätt vanställda. Fyra hafva *glöper order*, i det att ändelsen i *orda* blifvit rättad efter *glöper*, medan det här förut (s. 107) påpekade skrifsättet *glöpa orda* visar en motsatt inverkan. Två handskrifter ha *glöp orda*. — I en afskrift är det underliga, till typen A hörande felet *peir skulu vapnum* upphjelpet genom ett med senare hand tillagdt ord *skiffa*³.

Af Riksarkivets 2 handskrifter af Olai Petri krönika har den ena, af Klemming utgifna den här förut aftryckta texten af hednalagen, medan den andra saknar detta stycke. Här är platsen att med några ord närmare redogöra för den förstnämnda handskriften. Den är enligt Klemming "den äldsta och bästa af de talrika afskrifterna, ty författarens original finnes dess värre icke i behåll". Afskriften är "fullkomligt samtidig med författaren, tagen innan han ännu lagt sista handen

¹ Med märket Chron. svec. 28.

² Jfr s. 106, n. 6.

³ I flere af dessa Stockholmska handskrifter är ordet *opar* (A. r. 8) på olika sätt vanställdt. Så har det i en handskrift fått den besynnerliga formen *aYar*, i en annan *Epar*.

vid arbetet, hvarom de många vidlyftiga tilläggen bära vittne". Ett sådant "tillägg på ett inskjutet blad" (se Klemmings upplaga s. 335) innehåller just hednalagen med tillhörande föregående och efterföljande stycke af Olai Petri text (från orden *Och efter till och med laghböcker som finnas*; jfr s. 106, n. 1 här).

Den handskriftsgranskning, hvarför jag nu redogjort, leder till följande resultat. Af de 49 afskrifter af Olai Petri krönika, hvilka upptaga hednalagen¹, innehåller endast en enda en text, som öfverensstämmer med 1607 års tryckta text. Denna likhet förlorar emellertid all betydelse, då det är alldeles uppenbart, att den unga afskrift, som innehåller nämnda textredaktion af hednalagen, på detta ställe ordagrant — man träffar här t. o. m. *thryf* (se B. r. 9) — följt 1607 års tryckta text. Samtliga de öfriga 48 handskrifterna hafva en text af hednalagen, som tydligen grundar sig på en och samma, af Olaus Petri gjorda afskrift af ett gammalt original (efter all sannolikhet en mycket ålderdomlig handskrift). Af de små afvikelser, hvilka ofvan visats förekomma i de granskade 48 afskrifterna, behöfva följande förklaras för att icke synas strida mot det nu gjorda antagandet om en gemensam källa för alla. Då den af Klemming utgifna handskriften har *try*, men många andra *pry*, *prij*, *thry*, är det klart, att den ursprungliga, nu förlorade originalafskriften haft *pry*, hvars *p* i den förstnämnda handskriften kommit att utbytas mot *t*, såsom i flere andra ord i andra afskrifter skett (jfr s. 106, n. 4 här). Det i sammanlagdt 8 afskrifter² — deri då en inberäknad, der ett yngre tillägg gjorts —

¹ För fullständighetens skull kan nämnas, att den ålderdomliga Codex Sernsköldianus i Vesterås ej innehåller hednalagen (Klemming a. a. s. 338). — Tillsamman 78 handskrifter af Olai Petri krönika har jag sett.

² Då Schlyter (Upl. L. s. 275, n. 100) yttrar, att ordet *wan* "in quibusdam exemplaribus operis OLAI PETRI manuscriptis abest", bör detta, som man af ofvanstående finner, rättas derhän, att detta ord "in quibusdam exemplaribus inest".

mötande *han wan wara* för de ojämförligt flesta handskrifternas *han wara* kan endast förklaras genom det antagandet, att Olai Petri originalafskrift haft den förstnämnda läsarten, men med ordet *wan* senare utstruket, dock ännu så tydligt qvarstående, att någon afskrifvare kommit att medtaga det; hvarför detta ord *wan* utstrukits, och att det är fullt berättigadt att antaga, att så skett, skall af det följande framgå. Läsarten *glöpa orda* har ofvan visats i de få till typen A hörande afskrifter, som ha den, bero på skriffel. — Vi finna alltså, att den text af hednalagen, som träffas i den af Klemming tryckta handskriften, och som aftryckts här först (s. 100—101), måste antagas öfverensstämma med Olai Petri originalafskrift af den gamla handskriften med de två obetydliga undantagen, att denna säkerligen haft *þry* (ej *try*) och *han wan wara* med ordet *wan* lätt utstruket¹.

I hvad förhållande står nu denna text A till den år 1607 tryckta textredaktionen? Schlyter yttrar (Upl. L. s. 275, n. 100), efter att ha aftryckt denna sistnämnda text: "Hæc sine dubio ex Historia Suecana OLAI PETRI (*Script. Rer. Suec. Vol. I. sect. II. pag. 237.*) transscriptit editor"². Denna åsigt är enellertid fullkomligt ohållbar³. Den torde väl få anses förfalla redan derigenom, att, såsom nu uppvisats, af de talrika afskrifterna af Olai Petri krönika ingen har en B liknande text utom en, som är skriven 70 år efter det att B blifvit tryckt, och der uppenbarligen det omvända för-

¹ Smärre olikheter i stafsättet kunna naturligtvis hafva funnits mellan de bägge nämnda afskrifterna; så rörande bruket af *ch* och *k*, *e* och *ä*, *å* för *a*, o. s. v.

² Likaså heter det i Schlyters *Juridiska afhandlingar*, II, Lund 1879, s. 145: "Det såsom ett bihang i slutet tillagda stycket om envig[,] har utgifvaren utan tvifvel tagit ur OLAI PETRI *Svenska Krönika*."

³ Det vore orättvist att icke framhålla, att denna Schlyters åsigt säkerligen föranledts af den förfälskade texten i *Scriptores*.

hållandet föreligger, att B är originalet. Men må hända vill någon söka styrka det nämnda påståendet med det nya, att utgifvaren af 1607 års upplaga af Upplandslagen, troligen riksantiquarien Johannes Thomæ *Bureus*¹, förfalskat sin text för att få den mer älderdomlig och sålunda visserligen afskrifvit texten hos Olaus Petri, men i nämnda syfte ändrat många ord, insatt och uteslutit andra. Särskild anledning till ett sådant, de flesta säkert mycket osannolikt förefallande, antagande kunde man hemta af Schlyters i företalet till hans upplaga af Upplandslagen (s. LXI—LXII)² uttalade mening, att af Bureus gjorda, talrika "förfalskningar" så af innehåll som språkform förekomma i 1607 års tryckta text af Upplandslagen. Jag har i en särskild uppsats³, ämnad att snart offentliggöras, sökt att uppvisa det oberättigade i denna mening. Här behöfver ur denna uppsats blott det meddelas, att de ord — *madher, their, igh, ein* —, hvilka af Schlyter räknas bland "förfalskningarne" och anses vara "såsom ett slags prydnader anbragta gamla ordformer", af mig visas böra på helt annat sätt uppfattas och ingalunda vara af Bureus falskeligen insatta. — Emellertid skulle en och annan möjligen kunna hålla före, att, om också icke sjelfva Upplandslagens text förfalskats, likvisst hednagens text af 1607, uppfylld med från den vanliga fornsvenskan afvikande ordformer, måste hafva varit utsatt för en förfalskares behandling. Jag skall söka uppvisa orimligheten af ett sådant antagande.

¹ Se Schlyter, Upl.L. s. LX, och *Jurid. afh.*, II, s. 145.

² Jämför ock Schlyters *Jurid. afh.*, II, s. 145.

³ Med titeln: Är Upplandslagens text i 1607 års upplaga "förfalskad"? — Till undvikande af missförstånd vill jag redan här nämna, att jag ingalunda bestrider, att den bekanta parentesen i företalet till Upplandslagen innehåller ett tillägg, gjordt vid utgifvandet.

Af de i 1607 års text af hednalagen förekommande ovanliga ordformer äro utan all fråga *ek* och *iardu* (B, r. 2, 10) de märkvärdigaste. Det förra är, som allbekant är, den norsk-isländska formen för det svenska *iak* (*jag*). Antager man ock, att Bureus för att göra ett gammalt svenskt, från heden tid stammande lagfragment mer vördnadsbjudande insatt den för en svensk på 1600-talet säkert nästan obegripliga formen *ek* i st. f. den äfven i de allra älsta svenska lagarne allmänna formen *iak* — ett antagande, som redan är bra djärft och har bra liten sannolikhet för sig —, så kan man dock icke med något sken af sannolikhet våga det ytterligare antagandet, att Bureus hittat på att ersätta formen *iorþu* med den i några i Norge skrifna fno. handskrifter¹ förekommande formen *iardu* (den allmänna fno. och särskildt isländska formen är, som bekant, *jörðu*), som icke rimligtvis heller af Bureus kunde tyckas ålderdomligare och därför i en "hednalag" mer passande än *iorþu*. Att den hos Olaus Petri mötande läsarten *þeir sculu vapnum* skulle af Bureus ha ändrats till *mædh fullum wapnum* är vidare alldeles omöjligt att antaga. Hade en ändring af den förra, meningen störande läsarten skett, hade säkert något ord blifvit insatt (såsom *skifta* i en Stockholms-handskrift; jfr här förut s. 108.) Denna nu påpekade olikhet allena är tillräcklig för att visa, att Bureus ej kan hafva afskrifvit Olai Petri text. Erinrar man sig slutligen, hvad Rydqvist, SSL. III, 300—301, uppvisat rörande Burei bristande kännedom om det gamla språket, skall man äfven af detta skäl finna det fullkomligt oantagligt, att sådana ändringar, som i hednalagen af 1607 skulle hafva

¹ Så t. ex. har den norska handskriften af den mindre Olofsagan (Cod. Delagard. Ups. 8, fol.) — skrifven "i det 13de Aarhundrede, maaske endogsaa i dettes tidligere Halvdeel" — *a iarðunni* (s. 68 i Keyzers och Ungers upplaga, Christ:a 1849) och helrimmet *engi varð a iarðu* i en vers af Ottar svarte (a. st. s. 35).

skett, blifvit af Bureus gjorda. Och icke heller har någon annan svensk vid 1600-talets början kunnat göra dylika "förfalskningar."

Den enda möjliga förklaringen, hvarför hednalagens text af 1607 är sådan, den nu föreligger, är den, att Bureus aftryckt en på hans tid ännu i behåll varande gammal handskrift.

Har nu Olaus Petri för sin textredaktion, såsom Rydqvist (SSL. IV, 139 n. *) synes antaga, och såsom de många, från Burei text betydligt afvikande läsarterna kunde göra troligt, nyttjat en annan handskrift än Bureus? Så har, efter min förmodan, icke varit förhållandet, utan Olaus Petri har troligen följt samma handskrift som Bureus, men han — och icke Bureus — har gjort allahanda ändringar i texten, der denna varit för honom obegriplig, och han har felaktigt afskrifvit några ställen i den gamla handskriften. Jag skall söka anföra skäl för denna min uppfattning af Olai Petri behandling af texten.

Hvad härvid först är att märka, är den omständigheten, att Olaus Petri uppenbarligen haft en helt annan tendens vid sitt återgifvande af det gamla lagstadgandet, än en vanlig afskrifvare. Han har sökt få mening uti de gamla, dunkla ordalagen för att kunna bifoga en omskrifvande öfversättning af dem åt sina läsare. Men nu kan man förstå, att den, som på 1500-talet, utan aning om en nyare tids grundsatser för gamla handskrifter aftryckande, meddelade en gammal text med afsigt att göra dess innehåll fattligt för sig och andra, lätt kunde komma till att, låt vara nästan omedvetet, gifva sjelfva texten en något ändrad och lättfattligare lydelse, detta oaktadt han förklarar sig "setta in" den "ord frå ord, som i gamla lagböcker finnes", och oaktadt han efteråt finner nödigt att "göra her een lithen förclaring vppå", "effter ordhen i thenna laghen

äro gammul och korteliga författat." Med andra ord: den utförliga, omskrifvande och förklarande öfversättningen har föregåtts af en liten förbättring af den gamla texten. Ett sådant antagande är, skulle jag tro, psykologiskt berättigadt. Då man nu i Olai Petri text finner läsarten *Er ei eidganger oc ey witnesbeer*, *Er hwarti firi man eller kunu*, men i Burei: . . . . . wittnisbar, *hwarti* . . . . , så ligger det, synes det mig, bra nära till hands att antaga, att det lilla ordet *Er* mellan *witnesbeer* och *hwarti* af Olaus Petri blifvit inflickadt, emedan han sökte förklara för sig sjelf och andra det gamla stadgandet — som ju i sin oförändrade lydelse är fullt riktigt och för oss lätt att tolka — på det sätt, som i öfversättningen sker med orden: "Han är icke then man, som ther kennis godh före, at han skulle gåå eedh, eller bära withne, eller wara målsman för¹ man eller quinno". Likaså synes man vara berättigad att antaga, att i textens sista ord *han* blifvit för bättre menings skull insatt efter *ligger*, såsom Olaus Petri kommit att läsa i handskriften — se derom längre fram — i st. f. *liggi*. Man är vidare frestad att antaga, att skrifsättet *opp* (i orden på opar han try nipingx opp) tillkommit i följd deraf, att det af Olaus Petri okända, gamla substantivet *op* — hvilken riktiga form Burei text har —, betydande rop, blifvit fattadt som adverbet *opp* (*upp*); anledning till en dylik förmodan gifver "förklarings" ord: "Thå skal han som kommin är, ropa öffuer¹ then honom manadhe tre reesor, och kalla honom en nidhing." Olai Petri läsart *peir sculu wapnum* i st. f. Burei *mædh fullum wapnum* synes kunna till en del förklaras på likartadt sätt, som de nu anförda afvikelserna hos Olaus Petri. Sedan det i handskriften, enligt min förmodan, stående ordet *fullū* blifvit af skäl, som nedan skola uppvisas, af Olaus Petri

¹ Spärradt af mig.

läst som *sculu*, har det föregående *mz* (= *mädh* hos Bureus) af honom ändrats till *þeir*, och i det sålunda uppkomna *þeir sculu*¹ *vapnum* har Olaus Petri trott sig finna den meningen: "Thå skola the gåå til hopa² med theres vopen och wario". Slutligen finner man det nu förklarligt, huru ordet *wan* kommit att, såsom ofvan (s. 110) antagits, blifva af Olaus Petri senare utstruket. Ordet, som hade en känd svensk form, blef först afskrifvet med den öfriga texten, men sedermera befanns det dock, att det ej kunde bli någon mening af det, och så ströks det ut. På samma sätt har ett annat ord af Olaus Petri uteslutits (ehuru detta från början); i orden þa *se* han *Y þes werri* har det gamla *se* (pres. konj.; = må vara) icke blifvit förstådt och såsom störande och obehöfligt — då meningen ändå kunde fattas³ — ej medtagits. Efter hvad jag nu sökt göra troligt rörande af Olaus Petri vidtagna ändringar i texten, kan det icke längre förefalla underligt, att orden *ek* och *iarþu* blifvit med jämförelsevis ytterst obetydlig ändring, återgifna med *iak* och *iorþu*; dessa senare skriftsätt hos Olaus Petri ha säkert tillkommit nästan omedvetet och så att säga instält sig sjelfva. *Merkir* för det obegripigare *markar* var likaså en obetydlig ändring, som gjorde sig sjelf, och det samma gäller om *hetir* för *heitir*, *ei* för *eigh*, *faller* för *falder*. — Den åsigt, som nu framstälts, bekräftas af tvänne andra ställen i Olai Petri krönika, der gamla lagtexter citeras. På det ena af dessa ställen anföres ett stadgande ur en eljes okänd Upplandslag från medlet af 1200-talet (jfr derom s. 122 här) "ordh frå ordh som här epterføljer" (Klem:s uppl. s. 71). Der är emellertid icke blott stafsättet moderni-

¹ Man erinre sig, att dessa ord voro af Olaus Petri kända från början af lagfragmentet: *þeir sculu* (*mötas* . . .).

² Spärradt af mig.

³ I "förklaringen" tolkas detta ställe så: "Thå skulle then som manade och icke kom, wara tess werre".

seradt — *th* för *p*, och för *ok* m. m. — utan ock språkformerna — *ära* för *äru*, *stonde* för *standi* —, hvarjämte en gång äfven en vigtig ändring af texten gjorts, uppenbarligen emedan den gamla lydelsen varit obegriplig (i st. f. *nipium er nester ok kyni kunnaster*, som det utan tvifvel i originalet stått¹, har Olaus Petri *honom er nester* o. s. v., der det föråldrade ordet *nipium* blifvit utbytt mot det ingalunda motsvarande *honom*). Ett annat stadgande ur "gambla laghböcker" är nästan alldeles omklädt i ny drägt (*stånde, ått* för *at* m. m., se Klem:s uppl. s. 52 och s. 132 här).

Jag har härmed genomgått och sökt förklara tillkomsten af alla de afvikelser i Olai Petri text från Burei, hvilka ofvan (s. 105) finnas sammanfattade under nr 1—3, 5—7, 9—12. Det torde då vara bäst att i detta sammanhang äfven omnämna de återstående båda fallen, då de båda texterna afvika från hvarandra. I dessa 2 fall har texten A företräde för B. Der A haft *pry* — jfr derom s. 109 — har B det underliga *thrif*. Jag förmodar, att detta senare helt enkelt är ett tryckfel, uppkommet derigenom, att i den afskrift, Bureus för tryckningen tagit af originalet, detta senares *pry* varit återgifvet med *thrij*, hvars sista *j*, såsom lätt kunde ske, blifvit af sättaren läst eller felsatt som *f*². Vidare har A glöper orda werster, der B har glöpa orda werster. Schlyter har icke anført den förra, i de allra flesta handskrifter af Olai Petri krönika förekommande, vigtiga och riktiga läsarten, utan har blott

¹ Jfr Schlyter, UL. s. 276 not från föregående sida. — Det bör påpekas, att den af Schlyter aftryckta texten af ifrågavarande lagstadgande har den sämre läsarten *kuni* för *kyni* (liksom *örff* för *orff*).

² Jag vågar icke hålla på en annan förklaring, som jag också tänkt på, nämligen att *thrif* vore af Bureus felläst för *pris* i originalet (om *f* för *s* i detta se längre fram). Detta *pris* skulle då vara ett adverb, betydande tre gånger, att jämföra med Forsaringens *twis*, två gånger. — Schlyter anmärker (se UL. s. 275, n. 100'') vid *thrif*: "*thrij* vel *thry* sine dubio est legendum. Ita quoque habet Olaus Petri."

hållit sig till den senare, som icke låter sig tillfredsställande förklaras. Också hafva så väl äldre forskare, såsom Stiernhöök och Loccenius, som ock Schlyter sjelf misslyckats i sina försök att förklara dessa ord. Om de båda förstnämndas öfversättningar se ordboken till Schlyters upplaga af UL., s. 437. Schlyter öfversätter: "den värste af (dem som talat) smådeord, den som svårast skymfat den andre"¹, hvarvid tillägges: "detta synes vara ett ordspråk, som ej kan annorlunda öfvs:s, ehuru meningen här måste vara den, att den som med sina ord mest skymfat den andre, är den värste, och sjelf orsaken till sin död", hvilken mening ock säges vara "på ett oegentligt sätt uttryckt"² i de ofvannämnda orden. Den här först gjorda öfversättningen är lika litet språkligt möjlig, som den senare förklaringen passar i det sammanhang, der de ifrågavarande orden stå. Dessa låta i denna form helt enkelt icke öfversätta eller förklara sig. Deremot gifver läsarten *glöper orda werster* såväl en lätt öfversättning som en för sammanhanget ytterst passande mening. *Glöper* är det fno. *glæpr*, ett maskulint substantiv, betydande brott, ogärning. *Glöper orda* betyder således ordaförbrytelse, eller en förbrytelse som består i (onda) ord. *Glöper orda werster* (näml. *glöper*) betecknar således, att en förbrytelse, som består i onda, uppeggande, hånande ord är den värsta förbrytelse, den moraliskt förkastligaste liksom den till sina följder farligaste. Detta passar synnerligen väl, då uttrycket — säkert ett urgammalt ordspråk — nyttjas med anledning deraf, att den, som skymfat en annan, fallit för dennes svärd. Den i de ifrågavarande orden inlagda meningen utvecklas ytterligare genom det omedelbart följande *tunga houvdbani*

¹ Se Schlyters *Ordbok till Samlingen af Sveriges Gamla Lagar*, Lund 1877, s. 734 och ordboken till UL. — Den förstnämnda ordboken angifves af mig i det följande med förkortningen LL Ordb.

² LL Ordb. s. 798.

— likaledes ett urgammalt nordiskt ordspråk —, om hvilket mer längre fram. — Innan jag lemnar frågan om betydelsen af de ifrågavarande orden *glöper o. w.*, bör det sätt, hvarpå Olaus Petri sökt förklara dem, omnämnas. Stället omskrifves hos honom så: "Ty then som glepper och owijsligha talar han är sigh sielffuo wärst, och glöper är ordha werst". Olaus Petri fann således ungefär samma mening i uttrycket som Schlyter¹, och han upprepar ordspråket i en något ändrad form, hvilket senare förhållande kan vara ganska lärorikt med afseende på hvad jag ofvan sökt göra troligt om ändringar i sjelfva texten gjorda af Olaus Petri för innehållets skull. — Den frågan framställer sig nu: hur kommer det sig, att B, som eljes, enligt hvad jag sökt visa, har den korrektaste texten, i detta fall har den oriktigare läsarten (*glöpa*)? Skälet dertill är icke lätt att säkert komma på spåren. Det kan bero på en förvexling af det följande ordets slutändelse (*a* i *orda*) — alldeles som i de här förut s. 107 (jfr s. 108) omnämnda afskrifter af typen A, enligt min förmodan, skett — och deraf följande felskrifning vid afskriftens tagande af Bureus; det kan ock bero på en felaktig läsning af slutbokstafven i *glöper* (*glöpr*; jfr längre fram s. 129). Bureus var, såsom Rydqvist uppvisat, icke säker i fornspråkets grammatik, och flerstädes i de af honom utgifna lagarne har han insatt oriktiga kasusändelser i följd af oriktig upplösning af förkortningstecknen.

Jag har sökt utförligt styrka mitt antagande, att texten A har undergått många af Olaus Petri hufvud-

¹ Liksom Olaus Petri i den tillfälliga likheten mellan *glöper* och *glepper* — verbet *gläppa*, äfven *gläpa*, *glapa*, *glåpa*, *gloppa*, är ännu allmänt i svenska landsmål — fått ett uppslag till sin förklaring, så synes ock Schlyter i följd af likheten mellan *glöpa ord* och det nysvenska *glåpord* ha föranledts att öfversätta det förra med det senare (se UL. s. 334, LLOrdb. s. 234), oaktadt båda uttrycken intet ha med hvarandra att göra.

sakligen af hänsyn till innehållet gjorda ändringar, att denna text hänvisar på samma originalhandskrift som B, att slutligen i B med tvänne undantag den ursprungligaste textredaktionen¹ träffas. Innan jag nu går att i en följande afdelning hårdare åtdraga bevisningens kedja, torde det vara lämpligt att egna ett ögonblicks uppmärksamhet åt den lilla del af Burei text, som ej återfinnes i A; jag menar de inledande orden: Af thöm gamblu Laghum sum i hedhnum tima brukadhus, vm kamp ok enwighe. Det är för en hvar uppenbart, att dessa ord icke ursprungligen hört samman med den följande texten, utan att de äro ett senare tillägg. Detta tillägg är af ganska ungt datum, såsom ordet *brukadhus* visar. Detta från tyskan lånade ord träffas nämligen i vårt lagspråk för första gången i en handskrift af Kristoffers landslag, från medlet af 1400-talet (der blott 2 ggr i index till en balk). Jag tror emellertid ej, att orden äro författade af Bureus. Språket är allt för forntroget, för att det skulle vara sannolikt, att dessa, om ock få, ord blifvit sammansatta i början af 1600-talet af en man, som icke var och knappast kunde vara fullt mäktig fornspråkets grammatik. Och för öfrigt har man svårt att finna någon orsak, hvarför Bureus icke skulle hafva skrivit de inledande orden i sin tids språkform. Jag förmodar därför, att de nämnda orden funnits antecknade af en hand från 1400- (möjligen slutet af 1300-) talet på den originalhandskrift från en betydligt äldre tid, som Bureus hade tillgång till². Jag vågar till denna förmodan foga ytterligare den, att Olai Petri bestämda uppgift, att "thenna

¹ Jag fäster mig vid detta omdömes afgifvande icke vid sådana, efter hvad ofvan (s. 105) visats, betydelselösa omständigheter, som att A har þ, ʏ, men ej B.

² Samma hand har troligen öfver det första gången mötande ʏ skrivit det förklarande madher, som i A finnes inom klammer efter det första ʏ, i B alla 4 gångerna ersatt detta (jfr s. 105).

laghen" — vår hednalag — "aff hedendoomen är komin", just grundar sig på denna anteckning, att lagen brukades "i hedhnum tima". Hur skulle Olaus Petri eljest kunnat så säkert uppgifva detta? Vi finge på detta sätt ett nytt stöd för den åsigten, att Olaus Petri och Bureus oberoende af hvarandra ¹ afskrifvit samma gamla originalhandskrift.

Jag har nu sökt besvara den första af de å s. 103 framkastade frågorna, nämligen det om de båda textredaktionernas förhållande till hvarandra. Jag kommer nu till den andra frågan, som är af vida svårare, vida mer grannliga natur. Detta spørsmål gäller, huruvida vi kunna sluta något rörande beskaffenheten af den originalhandskrift, hvori hednalagen stått. Jag tror mig kunna besvara äfven detta spørsmål och skall nu öfvergå dertill. Jag måste härvid dock anhålla om deras öfverseende, hvilka möjligen skola finna den bevisning, som jag kan åvägabringa, för svag, den slutsats, hvartill jag kommer, för djärf.

Först och främst är att märka, att hednalagen med sina alldeles egendomliga språkformer och skriftsätt — om hvilka mer i det följande — efter all sannolighet icke stått i den handskrift af Upplandslagen, som 1607 af Bureus utgafs. Den omständigheten, att det förra lagfragmentet är af Bureus aftryckt tillsammans med Upplandslagen bevisar intet för antagandet om hednalagens och Upplandslagens — sådan denna föreligger i 1607 års upplaga — härstammande från samma handskrift, om man närmare fäster sig vid det sätt, hvarpå

¹ Naturligtvis måste man antaga, att en man som Bureus känd Olai Petri krönika och vetat, att hednalagen fanns upptecknad därstädes; men då han, efter hvad jag sökt göra troligt, hade den ursprungliga handskriften till sitt förfogande, har han ansett lämpligt att uteslutande följa denna.

— jag säger för korthetens skull — de båda nämnda lagarna förenats i samma tryck. Förhållandet är nämligen det, att UL. slutar på en udda sida i 1607 års upplaga (blad LXIII a), nästan midt på sidan, med samma vers som hos Schlyter. En ren sida blef sålunda öfrig, och denna kan mycket väl hafva nyttjats till aftryck af ett gammalt lagfragment, som Bureus sett i en annan handskrift. Så mycket naturligare vore det, att Bureus begagnat sig af det tillfället, då våra gamla lagar för första gången skulle tryckas, till att offentliggöra och från undergång rädda ett så märkligt stycke gammal lag, i fall detta lagstadgande — såsom jag längre fram skall göra troligt — fanns nedskrifvet på ett handskriftsfragment, utan känt samband med någon annan lagkodex. — Schlyter har uppenbarligen äfven ansett, att hednalagen ej hörde samman med Upplandslagen i 1607 års upplaga, då han kunnat uttala den ofvan omnämnda förmodan, att texten till hednalagen afskrifvits ur Olai Petri krönika. Emellertid har det knapphändiga sätt, hvarpå Schlyter i sin upplaga af UL. omnämnt hednalagens förekomst i 1607 års upplaga — i en not vid pingmalæ-balkens slut heter det blott: "E" (= 1607 års upplaga) "add. sub titulo: *Af thöm gamblu . . . . . Giver madher . . . . .*" — föranledt den missuppfattningen hos en och annan, att hednalagen vore en del af Upplandslagen och särskildt af dess pingmalæ-balk.¹ Det är äfven för att tydligt och klart uppvisa oriktigheten deraf, som jag här ofvan något vidlyftigt framställt rätta förhållandet. —

Har nu hednalagen icke stått i den 1607 utgifna handskriften af Upplandslagen, så synes det icke vara lätt att uppvisa någon annan handskrift, der den med

¹ Sålunda talar Rosenberg, *Nordboernes Aandsliv . . .*, 2:t Bind, 1:e Hefte, Kjøbh. 1879, s. 126, n. ***, om "det malende lille stykke i *Upl.L.* sidst i pingm. B.", hvarmed hednalagen afses.

större sannolikhet kan antagas hafva stått. Följande omständigheter kunna emellertid leda oss på spåren i vårt sökande efter en dylik handskrift:

1) Hednalagen måste antagas hafva funnits på Olai Petri och Burei tid skrifven på ett fragment af en eljes förlorad handskrift.

Flere omständigheter göra detta mer än sannolikt. På några andra ställen i sin krönika, der Olaus Petri anför eller omnämner gamla lagstadganden, säger han uttryckligen, i hvilken lag dessa finnas. Sålunda anföres ett stadgande¹ ur "then Sweriges laghboock som thå" — "widh tolff hundrad och fyratiyo år" — "brukades i Vpland" (Klem:s uppl. s. 71); vidare omnämnes (a. st.) ett stadgande ur "then gamla Östgötha laghboken"², hvarjämte "then Östgötska laghboken" två gånger nämnes i fråga om jernbörd (s. 77). Ett så högst märkligt lagstykke, som hednalagen, hade därför säkert icke blifvit af Olaus Petri anfördt utan angifvande af källan, om hon varit känd. Särskildt kan anmärkas, att, om hednalagen funnits i en handskrift af Upplandslagen, det hade varit att vänta, att denna bestämde lag anförts — liksom i det nyss nämnda fallet — i st. för att det sväfvande uttrycket "gambla lagböcker" (se s. 100) nyttjats. — Männe icke vidare det är troligt, att öfverskriften *Af thöm gamblu Laghum . . .* just tillkommit som en upplysande randanmärkning i den gamla

¹ Jfr här förut s. 115.

² Då det (a. a. s. 82) utan närmare bestämning heter "och ther fore warder berördt i laghbokenne om heredzkyrkior", så syftas här uppenbarligen på den gällande Landslagen och dithörande kyrkobalk ur Upplandslagen, som i yngre handskrifter har *hæradz kirkia* för det äldre *hundaris kirkia* (se Schlyter, LL Ordb. s. 287—288). Likaså afses den då gällande lagen (Upplandslagens kyrkobalk), då det (s. 11—12) heter, att "Sweriges laghboock" förbjuder att tro "på stenar och lundar" och att "i laghbökene forbudit warder, att man icke skal affgudhom bloota". — Rörande 2 ställen, då, liksom vid hednalagen, endast "gambla laghböcker" anföras, se här förut s. 116 och längre fram s. 132. —

handskriften, emedan denna utgjorde ett fragment af en eljes okänd lagkodex?

2) Den handskrift, hvori hednalagen stått, har allmänt haft diftongen *ei*; så i *eigh* (*äi*), *þeir*, *heitir* (i B), *eidganger*.

3) Handskriften har haft norska språkformer, blandade med de svenska. Sådana norvagismer äro *ek* och *iardu*, om hvilka se ofvan s. 112. Säsom sådana kunna och böra säkerligen äfven de nyssnämnda orden med *ei* uppfattas. Norsk form kan äfven det i B stående *markar* — som enligt min tanke (jfr s. 115) äfven stått i originalhandskriften — för *merkir* i A vara. I de svenska landskapslagarne är nämligen *mærkia* den allmänna formen, medan fno. har såväl *merkja* som *marka*¹.

4) Handskriften har betecknat ordet *maþer* med runtecknet Υ , som förekommer 4 gånger i A.

5) Handskriften har haft ρ omvexlande med δ ! Denna vigtiga slutsats kan dragas deraf, att i texten A ρ och d vexla med hvarandra i mid- och slutljud, der fornsvenskan som regel har ρ , fno. δ . Sålunda har Olaus Petri med ρ : *oqueþins*, *nþingx*, *iorþu*, *talapi*, *þorþi*, *baþir*, men med d : *ord* (7 ggr), *orda*, *eid-*, *houud-* (, med). Detta senare skrifsätt med d , som i ordet *ord* regelbundet återkommer 8 gånger, kan i en urkund, som eljes — och fullt regelrätt, då det sker — använder ρ , icke gerna förklaras på annat sätt, än att originalhandskriften haft δ , hvilket Olaus Petri förmodligen ansett vara endast en tillfällig, betydelselös ändring af d -tecknet, med hvilket senare han därför återgifvit det. — Af texten B låter sig intet med visshet slutas i nu ifråga-

¹ Då Helsingelagen afvikande från de öfriga svenska lagarne har (*af-*)*marka*, bör detta säkerligen uppfattas som "Tilnärmelse till Norsk" på samma sätt som förhållandet är med de talrika andra, med fno. öfverensstämmande uttryck i Helsingelagen, hvilka Bugge samlat (se *Rune-Indskriften paa Ringen i Forsa Kirke i Nordre Helsingland* . . . Christ:a, 1877, s. 49—51).

varande afseende. Den nyttjar *dh* äfven i fall, då *A* har *d* (se s. 102, 128), och *d* 2 gånger i st. f. det vän-
tade *dh* för *p* i midljud. Dessa båda sista fall — *iardu*,
thordi — kunna synas nog egendomliga, men finna sin
förklaring deraf, att äfven i Upplandslagens text af 1607
p efter *r* synes hafva genomgående omskrifvits med en-
samt *d* (ej *dh*)¹.

De under 4 och 5 nu afhandlade fallen — liksom
den förut afhandlade läsarten *glöper* — visa fördelen af
att hednalagen upptecknats i tvänne olika afskrifter.
Det så anmärkningsvärda bruket af Ψ och δ i detta
lagfragment hade af Burei afskrift allena icke kunnat
synas.

Jag har härmed redogjort för de märkligaste egen-
domligheterna i hednalagens nu förlorade originalhand-
skrift, så vidt dessa med ledning af de båda texterna
A och *B* kunna uppvisas. Nu frågas: finnes någon af
oss känd handskriftlig lemning, som kännetecknas af
samma egendomligheter, som hednalagen, och som lik-
som denna är ett fragment? Ja, en sådan finnes,
och den består i de i Norge funna 2 pergaments-
bladen af en kodex, som innehållit den äldre Vest-
götalagen. Dessa båda blad — af Klemming aftryckta
i bihanget till redogörelsen för Svenska Fornskrift-säll-
skapetets allmänna årsmöte 1874 — ha, liksom hednala-
gen, norska ordformer blandade med de svenska² — så-
som diftongen *ei*³, *iardar* (i gen. sing.), *nvma*⁴, *fimta*

¹ Se t. ex. början af Jorda Balke, där talrika dylika fall möta.

² Jfr Rydqvist, SSL. I, XXIX n. *.

³ I orden *eig*, *þeir*, *eið* — äfven så skrifu i hednalagen —,
þeim, *ein*, *einca*, *heimgierþ* (men *hem*, *hemfold*).

⁴ Schlyter uppgifver (Frey, 1847, s. 195—196), att i fragmentets
andra blad — det första, som äfven har *nvma*, var då ej än funnet —
"står icke *nv ma*, utan *nema*", och att "Prof. Munch" — som först af-
tryckt stycket — "påbördat fragmentet en oriktig läsart, som der icke
finnes, nemligen *nv ma*"; handskriften har emellertid verkligen *nv ma*
(deladt på 2 rader), såsom, utom Munch, både Rydqvist och Klemming
äfven läst, och jag sjelf haft tillfälle att öfvertyga mig om.

m. fl., om hvilka alla mer strax —, har både *ð* och *p*¹, har runtecknet *Y* en gång för *maðr*. Vid sådant förhållande synes det icke böra anses allt för djärft att antaga, att hednalagens originalhandskrift tillhört samma kodex som de i Norge funna fragmenten af äldre Vestgötalagen². Af denna kodex skulle sålunda på 1500-talet och i början af 1600-talet ett fragment hafva funnits i Stockholm. Ett sådant antagande innebär naturligtvis ingen orimlighet. Vare sig handskriften varit skrifven i Norge — hvilket synes mindre sannolikt — eller i Sverige af en norsk skrifvare³, måste den antagas ha varit afsedd för nyttjande i Sverige. Möjligt vore, att den tillkommit någonstades i Vestergötlands gränstrakter mot Bohuslän eller på Dalslands gräns mot Norge, hvilket skulle kunna förklara så väl den omständigheten, att några fragment kommit till Norge — dessa äro funna "såsom infattning till räkenskapsböcker" från öfre Telemarken för åren 1637 och 1638 — och andra till Stockholm, som ock att en norsk skrifvare nyttjats.

Men jag måste här afbryta framställningen för ett ögonblick. Det gäller att besvara en invändning, som någon kunde vara sinnad att göra mot det här, i öfverensstämmelse med Rydqvist i fråga om äVGL.-fragm., gjorda påståendet, att norska former finnas i dessa fragment och i hednalagen. Denna invändning — som af lätt insedda skäl icke lämpligen kunnat upptagas till

¹ Särskildt kan påpekas att efter *r* dels *p* (*heimgierþ*), dels *ð* (*garðr*, *varða* m. fl.) brukas, alldeles som i hednalagen.

² I det följande angifna med förkortningen äVGL.-fragm. eller, där ingen tvetydighet kan uppstå, blott fragm.

³ Rydqvist förmodar (SSL. I, XXIX not *), att äVGL.-fragm. skrifvits "af en Isländare eller Norrman". Hör hednalagen, såsom jag vill göra troligt, till dessa fragm., så visar formen *iarpju* (isl. *jörðu*) bestämt på en norrman, hvilket alternativ ju ock andra omständigheter måste göra antagligast.

bemötande förr än nu, då hednalagens och äVGL-fragm:s samhörighet blifvit uppvisad — lyder sålunda: kunna icke dessa så kallade norska former lika väl uppfattas som mycket ålderdomliga svenska former? Måste icke fornsvenskan en gång hafva haft just diftongen *ei* allmänt, genitivformen *iarþar* för det yngre genom analogibildning uppkomna vanliga *iorþar*, dativformen *iarþu* för det senare *u*-omljudna *iorþu*, det obrutna *ek* för det yngre genom brytning uppkomna *iak*, *nuna* (jfr fno. *nema*) för det yngre förkortade *num*, *fimta* för *fæmta*, der *i* såsom så ofta, gått öfver till (*e*—) *æ*? Den norske forskaren P. A. Munch var just af denna mening rörande det först funna fragmentet af äVGL., hvilket han ansåg hafva äldre svenska former än den af Schlyter utgifna handskriften af äVGL., vara "den ældste hitil bekjendte. Levning af svensk Bogskrift" samt härröra från början af 1200-talet. Hvad hednalagen särskildt beträffar, antager Rydqvist för den samma möjligheten af att "*ei* öfvergått ur en äldre urkund" (SSL. IV, 140), och anför dess *ek*¹, *iardu* som svenska fornformer af ålderdomlig prägel (SSL. IV, 48, 189). Härvid är nu följande att märka. Att former som *iarþar*, *iarþu* en gång funnits i fornsvenskan, må vara möjligt; men säkert är det icke. Den allmännast gängse åsigtan uppfattar visserligen de nämnda formerna som de äldre och *iorþar*, *iorþu* som de yngre, men enligt en annan helt ny teori äro tvärt om dessa senare former de ursprungligare²; formerna *iarþar*, *iarþu* måste då uppfattas som

¹ Det kan här förtjena nämnas, att Lyngby på det ofvan (s. 103) omnämnda stället fäst uppmärksamhet vid, att Klemmings upplaga har *Jach* för 1607 års texts *ek*.

² Enl. J. Schmidt, H. Paul m. fl. Jämför särskildt den senares framställning i Paul-Braunes *Beiträge zur geschichte der deutschen sprache und literatur*, Band VI, s. 16 följ. — Jag nyttjar tillfället att här i största korthet nämna, att de fgn. formerna *biern*, *smier* m. fl., i hvilka Söderberg (*Forngutnisk Ljudlära* . . . Lund 1879, s. 27 n. 1) finner bevis mot ett samnordiskt *iø* — och särskildt mot riktigheten

nyare bildningar, hvilka i sådant fall ovilkorligen måste gälla som norska (den förra äfven som isländsk). Men jag vill icke grunda min motbevisning på en ännu långt ifrån allmänt erkänd teori. Äfven om man fasthåller vid den äldre uppfattningen af förhållandet mellan de nämnda dubbelformerna, måste man bestrida sannolikheten af att de med *a* i roten kunnat såsom äkta svenska former fortleva i en urkund, som icke gerna kan anses vara äldre än från slutet af 1200-talet (troligen dock något yngre; se härom längre fram). Den utveckling, hvarigenom — enligt denna äldre uppfattning — *iorþar*, *iorþu* uppkommit ur *iarþar*, *iarþu*, måste nämligen nödvändigtvis antagas hafva försiggått vida tidigare än på 1200-talet. Derfor talar det förhållandet, att denna utveckling är gemensam för fastlandets fornsvenska och för forngutniskan¹, ja för fornsvenskan och forndanskan. Då nu *iarðar*, *iarþu* måste uppfattas som fornnorska former, blir det ock det naturligaste och sannolikaste att förklara formerna med *ei* samt *ek*, *fimta* m. fl. såsom norska former², hvilka af en

af min framställning af "omljudsbyrtningen" (i min afhandling *Om v-omljudet* . . . Upsala 1877) — låta på flere olika sätt förklara sig, dels som fonetiska utvecklingar, dels som analogibildningar, äfven ur en grundform med *iø*. Härom mer vid annat tillfälle.

¹ Formen *iorþar* möter oss i fgn. redan på ett minnesmärke från 1200-talet (kanske dess början), nämligen Åkirkeby-dopfunten på Bornholm (Liljegren, *Runurk.* nr 1978). Jämför om denna Wimmer, *Små bidrag til nordisk sproghistorie*, s. 193 f. (i Det philologisk-historiske Samfunds Mindeskrift i Anl. af dets 25-årige Virksomhed 1854—1879, Kjøbh. 1879), och min uppsats *Fornsvenska runhandskrifter*, s. 613, n. 2 och 616 Anm. (i *Nordisk Tidsskrift* utg. af Letterstedtska Föreningen, 2:a årg. Stockh. 1879).

² Ännu en form i äVGL.-fragm., som hittills icke uppmärksamats, kan angifvas som fornnorsk, näml. *stvið* (sid. 3⁹). På svenskt språkområde är af detta ord endast en form med *i*-omljud af *u* till *y* (*styld*, nysv. *stöld*) känd, medan fno. endast har en form med *u* (*stuldr*). Emellertid är nämnda form *stvið* dess värre icke fullt säker — i annat fall skulle den lemna ett nytt, kraftigt bevis för tillvaron af norska former i äVGL.-fragm. —; s. 2⁵ i fragm. läses nämligen äfven *skvldr* för *skyldr* (den af Schlyter utgifna handskriften af äVGL. har på samma ställe *skiuldær*, eljest *skyldær*). [S. 4⁴ ha dock fragm. *byriar* med tydligt *y*].

norsk skrifvare blifvit inblandade i den svenska hufvudstommen ¹.

Jag går nu att påpeka några smärre, hittils ej omnämnda öfverensstämmelser mellan hednalagen och fragmenten af äldre Vestgöotalagen. Liksom texten B af hednalagen har *eigh*, *eygh* (blott en gång *äi*), ha äldre VGL.-fragm. *eig* (3 ggr); skrifsättet med *h* i B är möjligen att tillskrifva Bureus, som äfven insatt *h* efter *d* i flere ord (*eidh-*, *huwdh-*, *mädh*). — I texten B är skrifsättet med *k* genomfördt liksom i UL. af 1607, men i A träffas *c* i flere ord. Detta senare skrifsätt, som afsticker från det af Olaus Petri i öfversättningen af hednalagen brukade ², har sannolikt nyttjats i originalhandskriften af hednalagen. Det är ock i äVGL.-fragm. ofta förekommande. Med hednalagens *cumber*, *oc* ³, *acri* jämför fragm:s *callar*, *oc*, *tacr*. — Med skrifsättet *haluum*, *houud-* i A jämför *stouur* i fragm. — Verbal- och nominativändelsen *r* återgifves i hednalagens båda texter genomgående med *-er*, medan äVGL.-fragm. städse ha blott *-r*. Denna lilla olikhet har emellertid intet att betyda; *-r* har förmodligen uppfattats som förkortning af det i uttalet hörda *-er* och därför återgifvits med det senare i både A och B. En oriktig läsart i A synes dessutom häntyda på, att originalhandskriften haft *-r*. *Ligger* (*han*) i A (r. 14) synes nämligen ha uppkommit genom felläsning af *liggi*, ty eljes inser man ej, hvarför denna lättfattliga och för sammanhanget väl passande form skulle af Olaus Petri hafva återgifvits med *ligger*, hvilket gjorde tillägget af *han* nödigt. Denna felläsning blir lättare förklarlig, om man tänker sig, att

¹ Längre fram i tiden träffas ett motstycke till detta svensk-norska blandspråk i den s. k. birgittin-norskan (Jfr derom min nyssnämnda afhandling om *v*-omljudet s. 30, n. 1).

² Så skrives der *kommer* (3 ggr), medan hednalagens text har *cumber* (3 ggr).

³ Det vanligare *och*, liksom *jach*, har fått sitt *ch* af Olaus Petri.

liggi blifvit läst som *liggr* och detta sedan, liksom öfver allt eljes, afskrifvits med *ligger*. Möjligen har ock ett *glöpr* af Bureus blifvit felläst som *glöpa* (jfr s. 118 här förut), hvilket kunnat ske lättare än ett *glöper*. — Slutligen må uppmärksamhet skänkas åt tvänne i sig sjelf föga anmärkningsvärda skrifsätt i äVGL.-fragm., emedan de kunna hjälpa oss att förklara det besynnerliga skriffelet hos Olaus Petri *peir sculu vapnum* för *mädh fullum wapnum* i B. I äVGL.-fragm. nyttjas oftast *f* (jämte det sällsynta *s*), hvilket till formen är ganska likt *f*; vidare skrives ändelsen *-um* dels så, dels *-ū* (se fragm. s. 2³ *hanū*, men 2⁵ *hanum*). Antager man nu, att originalhandskriften af hednalagen haft skrifsättet *fullū* (eller kanske, med ett slarfvigt skrifsätt¹, *fulū*²) för *fullum*, så kan Olaus Petri ha läst detta som *fulbu* (*fulu*) med *f* för *f* och med förbiseende af strecket öfver det senare *u*. Detta ord har han sedan rättat till *sculu* (jfr landsmålens *sulle* för *skulle*), hvilket åter medfört rättelse af *mz* (såsom handskriften troligen, liksom äVGL.-fragm., haft) till *peir* efter det en gång förut i hednalagen förekommande *peir sculu*³ (jfr härom s. 115 här förut).

Det torde nu vara på sin plats att påpeka ett par små olikheter mellan hednalagens text och äVGL.-fragm:s. Den förra har en gång *per* såsom relativ partikel, de senare aldrig denna yngre form, utan blott det

¹ Så ha äfven äVGL.-fragm. skriffelet *sköning* för *skötning* förutom andra slarffel.

² Det i Klemmings upplaga mötande *fulum* synes hafva blifvit insatt — jfr s. 101 här — efter läsarten i *Scriptores*, hvilken åter torde ha tillkommit genom Schröders rättelse af handskriftens *sculu* till *fulum* (jfr s. 104).

³ I originalhandskriften förmodar jag der hafva stått *skulu*, ej *sculu*. Skrifsättet med *c* i detta ord hos Olaus Petri kan naturligtvis bero på en tillfällighet. Men det kan ock bero därpå, att originalhandskriften haft samma af *f* och *k* sammansatta tecken *k̄*, som i ä. VGL.-fragm. brukas (se 1874 års aftryck s. 102 och Rydqvist, SSL. I, XXIX n *). Detta af Olaus Petri okända tecken kunde lätt tagas för *sc* (snarare än för *fk*).

äldre *er* (*ær*). Emellertid bör det väl kunna antagas, att den för båda gemensamma handskriften jämte det allmännare *er* någon enstaka gång haft *þer*, då samma förhållande eger rum i hufvudkodex af *ävGL*. — I hednalagen träffas *þan* (den) 6 gånger, hvilken form ej träffas i *ävGL*-fragm., hvilka blott ha det yngre *þen*, *þenn* (hvar sin gång). I *ävGL*:s hufvudkodex träffas äfven vexlingen mellan *þan* och *þæn* (*þen*), hvilket senare dock är allmännast. Att endast *þan* i hednalagen träffas, kan bero derpå, att den norske skrifvaren stundom låtit sin dialekt mer göra sig gällande, eller ock kan den äldre formen i en del af handskriften ha varit allmännare, den yngre i en annan. — Hednalagen har en gång *vara*, *ävGL*-fragm. en gång *vera*. Denna vexling är välbekant redan i *ävGL*. Som *ävGL*-fragm. en gång hafva *varða* för *værða*, bör handskriften väl kunna antagas hafva haft *vara* jämte *vera*. Man finner sålunda, att äldre och yngre former äro tämligen jämt fördelade mellan hednalagen och *ävGL*-fragm., och att icke på ena stället alla de äldre, på andra stället alla de yngre formerna förekomma. Hednalagen har det äldre *þan*, de yngre *þer*, *vara*, *ävGL*-fragm. ha de äldre *er* (*ær*), *vera*, de yngre *þen* (*þenn*), *varða*. Om *ælla* -*ællar* se s. 139 anm. till rad 11, om -*as* och -*az* se s. 136. Nu påpekade obetydliga och lätt förklarliga skiljaktigheter mellan hednalagens och *ävGL*-fragm:s skrif- och språkbruk torde icke i någon mon böra anses motväga de många viktiga öfverensstämmelserna eller göra den slutsats tvifvelaktig, som jag dragit af dessa senare.

De båda i Norge funna fragmenten af *ävGL*. utgöra tvänne pergamentsblad af ovanligt litet format (endast $5\frac{1}{2}$ tums höjd, $3\frac{1}{2}$ tums bredd). I Olai Petri krönika (Klem:s uppl. s. 49) yttras, sedan det först nämnts, att "fördom dags woro icke så munga saker vthrettade i bescriffuen lagh som nw är" . . . . "Ja i för-

stonne hade the ingen laghboock", följande anmärkningsvärda ord: "Så wordo doch med tijdhen noghra få stadhgar bescreffne, men ganska eenfaldeliga, och thet kan noogh merkias aff the gamla laghböcker som brukades för try eller fyra hundrade år sedhan, The äro ganska små¹ och eenfaldeliga vth-satta, at man må dragha så snart thet ena forstondit ther vth som thet andra". Skulle det vara alt för djärt att sammanställa dessa ord om "the gamla laghböcker" såsom varande "ganska små" med nyssnämnda faktum, att äVGL.-fragm. äro af ett ytterst litet format i jämförelse med öfriga svenska laghandskrifter, så vidt dessa äro af oss kända? Om det fragm., som innehållit hednalagen, såsom jag ofvan sökt göra troligt, hört till samma handskrift som äVGL.-fragm., har äfven det förra utgjort ett eller flere — härom mera straxt — pergamentsblad af samma ovanligt lilla format som de senare. Ligger det icke då rätt nära till hands att tänka sig, att Olaus Petri fäst särskild uppmärksamhet vid denna fragmentets ovanliga yttre beskaffenhet och deraf dragit den visserligen förhastade slutsatsen, att den gamla lagbok², som fragmentet tillhört, varit till innehåll liksom till format helt liten. Det nu sagda gör icke anspråk på att vara mer än en lös gissning, som kanske en och annan finner allt för vågad.

Man kan nu göra sig den frågan, om det fragment, som innehållit hednalagen, bör antagas hafva varit af större omfång. Ett bestämdt svar på detta spörsmål kan naturligtvis icke gifvas. Visst är, att hednalagen allena icke behöfver hafva upptagit mer än ett enda pergamentsblad af samma storlek som äVGL.-fragm. (se derom i slutet af denna afhandling). Följande skulle

¹ Spärradt af mig.

² Vid pluralformen "laghböcker" hos Olaus Petri är väl alls ingen vigt att lägga.

emellertid möjligen kunna anföras såsom stöd för den meningen, att det ifrågavarande på Olai Petri tid befinnliga fragmentet varit af något större omfång. Tvänne gånger anföras i Olai Petri krönika gamla lagstadganden, hvilka icke återfinnas i de nu bevarade landskapslagarne. Ena gången heter det på tal om jernbörden (s. 51): ". . . och finnas än nw gamla laghböcker¹ som sådana sett innehålla, om twiffuelachtiga saker, Stånde til jern och Gudz doom, warder han skäär ått jerne, wari frij, Brinner ått jerne wari felter¹. Sådana ordh the ther stå i laghbokenne . . ." På andra stället läses följande (s. 82): "Och ther före finnes bescriffuit i the gamla laghböcker som her i Swerige brukades för trij eller fyra hundrade år sedhan¹, at then som åtte så mykin jordh som han kunde begraffuas vthi², thet är siw fötther i längdenne och tree fötther i breddene, then recknades för jordhägande, an thå at han hade borth soldt all annor jordh. Men hade han och såldt sijn läghrestadh medt, så kallades han all säla¹, then ther all jordh borth såldt hade, och räknades icke för en bollfast mann, aff huilkit . . ." Anmärkningsvärdt är nu, att i dessa fall, i likhet med förhållandet vid hednalagens meddelande, men i olikhet med de här förut (s. 122) omnämnda fallen, då Upplands- och Östgöotalagarne — den senare just en gång i fråga om jernbörd — anföras, de gamla lagar icke nämnas, ur hvilka de båda, ålderdomliga stadgandena hemtats. Man skulle väntat, synes det mig, att Olaus Petri skulle äfven i dessa fall hafva anført källan för de så märkliga lagstadganden, hvilka han meddelar, så framt denna varit honom bekant. Man

¹ Spärradt af mig.

² Olaus Petri säger straxt förut, att fordom "hwar släkt hade sin eeghen ättahaga i sin boolstadh . . ."

ledes här af på den tanken, att äfven dessa båda lagstadganden funnits i ett fragment af någon gammal lagkodex, i hvilket fall det ju ligger närmast att tänka på den samma, som innehållit hednalagen. Af intresse är med afseende härå att iakttaga, att den åldersbestämning — "trij eller fyra hundra år" —, som nyttjas vid anförandet af stället om *allsäla*, är ordagrant den samma, som å det här förut citerade stället om "ganska små" lagböcker. Då det för öfrigt i stadgandet om *allsäla*, liksom i hednalagen, är fråga om hedniska plägseder, är det särskildt frestande att våga den förmodan, att dessa båda lagstadganden tillhört samma handskrift. Man måste medgifva, att detta antagande är vida sannolikare än det, som med eljes samma förutsättningar, som här blifvit gjorda, måste blifva en följd af dess förkastande, nämligen att dessa båda lagstadganden, härrörande från hednisk tid, stått i hvar sitt af tvänne nu förlorade fragment af gamla laghandskrifter¹. Hvad stadgandet om jernbörd särskildt vidkommer, så påminna flere uttryck i det lilla stycket om Skånelagens bestämmelser, men olikheten är dock så bestämd, att man omöjligen kan antaga, att det hemtats af Olaus Petri från denna lag.

Det är sålunda möjligt, kanske sannolikt, att det handskriftsfragment, som innehållit hednalagen, och som

¹ En och annan läsare har kanske, liksom jag, blifvit slagen af den likhet, som i några afseenden råder mellan det af Olaus Petri meddelade stadgandet om *allsäla* och det i Vestmannalagen I, Bygninga balkir, 1 (och Vestm.-lagen II, Jorþa balkær, 1) befintliga ålderdomliga stycket om *alsæla*, där det talas om att *lighri rapa*. Man kunde ett ögonblick vara frestad att tro, att Olaus Petri missförstått detta ställe — *lighri* betyder där något helt annat än "låghestadh" — och fritt återgifvit det i sin krönika på ofvan angifna sätt. Vid närmare begrundande finner man dock, att sådant ej är möjligt att antaga — enär bland annat enskildheterna allt för mycket afvika —, utan att Olaus Petri verkligen måste hafva följt ett gammalt lagstadgande af sådant innehåll, som han angifver.

fanns på Olai Petri och Burei tid¹, äfven innehållit andra stycken af en gammal lagredaktion och särskildt de nu omnämnda stadgandena om *allsäla* och om jernbörd. Emellertid medgifves villigt, att den bevisföring, jag sökt åvägabringa för denna åsigt, icke kan anses vara af strängaste art.

Jag öfvergår nu till det tredje och sista af de i början (s. 103) framställda spörsmålen, eller det: hvilken landskapslag har hednalagen tillhört? Om, såsom jag i det föregående genom sammanställande af en mängd slående öfverensstämmelser sökt göra troligt, hednalagen och äVGL.-fragm. tillhört samma originalhandskrift, ligger det onekligen närmast till hands att antaga, att hednalagen utgjort en del af äVGL. Ett sådant antagande får ingalunda därför tillbakavisas, att den af Schlyter utgifna handskriften af äVGL. saknar det ytterst ålderdomliga lagstadgande, som träffas i hednalagen. Detta kan nämligen såsom föräldratt hafva uteslutits i den nämnda handskriften af äVGL., alldeles som kapitlet om köp af trälar såsom handlande om något, som "hunnit alldeles komma ur bruk eller blifvit genom en särskild lag förbudet", uteslutits ur den äldre handskriften af Gutalagen, medan det ännu finnes kvar i den yngre (se Schlyter, Gotlands-Lagen, s. IX). Det bör med afseende på detta antagande märkas, att den handskrift af äVGL., som fragm. tillhört, icke kan vara en afskrift af den af Schlyter utgifna handskriften, utan är, såsom det af viktiga afvikelser och tillägg samt bättre läsarter synes, af denna alldeles oberoende; en för båda gemensam originalhandskrift torde ej ens böra antagas. — Skulle stadgandena om *allsäla* och om jernbörd verkligen hafva hört till samma handskrift som hedna-

¹ Att detta handskriftsfragment efter Burei tid spårlöst försvunnit, är icke underligare, än att de handskrifter af Upplands- och Östgötalagarne, hvilka år 1607 utgäfvos i tryck, och många flere i början af 1600-talet befintliga handskrifter gått förlorade.

lagen och följaktligen som äVGL.-fragm., torde man äfven böra antaga, att dessa tillhört äVGL. Att dessa saknas i den enda fullständiga handskriften af äVGL. skulle då förklaras på samma sätt, som nu skett i fråga om hednalagen. I själfva verket är det icke annat, än hvad man kunde vänta, att någon handskrift af äVGL. innehållit något stadgande om jernbörd, då såväl Östgöta- som Helsingelagarne — för utom Skånelagen — omnämna detta äldre rättsinstitut.

Några ord böra kanske nu egnas åt den redan i förbigående berörda frågan om åldern af den handskrift, som äVGL.-fragm. och, efter mitt förmenande, hednalagen, möjligen ännu andra af Olaus Petri bevarade lagfragment, tillhört. Att Munch tillskref äVGL.-fragm. en mycket hög ålder (början af 1200-talet), har ofvan (s. 126) nämnts; orsaken därtill var hufvudsakligen den, att han ansåg det innehålla urgamla svenska former, eljes ej i svensk skrift förekommande. Då emellertid dessa former äro norska, försvinner detta skäl till antagande af en så hög ålder. Schlyter och Klemming anse handskriften af äVGL.-fragm. vara från slutet af 1200- eller början af 1300-talet. Jag vill i detta ämne endast tillägga följande. Mot antagande af en allt för hög ålder af äVGL.-fragm. tala former som *varða* för *værða*, *þen*, *þenn* för *þan*, *þet* för *þat* och möjligen *atr* på ett ställe, där äVGL. har *aftær*. Hvad hednalagen vidkommer, gäller det samma om dess *þer* för *er*, *vara* för *væra*, *halla* för *halda* och *þet* för *þat*. Ett slutligt afgörande af frågan om åldern af handskriften till äldre VGL.-fragm. synes kunna vinnas endast på det sätt, att man, sedan antagandet om en norsk skrifvare blifvit erkänt vara oundvikligt, anställer en jämförelse med norska handskrifter från de senast nämnda tidpunkterna och ej med svenska handskrifter från denna tid.

Jag skall nu till slut återgifva hednalagens text i det skick, jag tänker mig den hafva haft i handskriften (med ungefär lika många ord på hvar rad och med lika många rader på hvar sida som i äVGL.-fragm.). Till ledning härvid tjena dels den här förut gjorda undersökningen om förhållandet mellan texterna A och B, dels skrifbruket i äVGL.-fragm. I senare afseendet kan följande märkas. I äVGL.-fragm. nyttjas oftast *f* (jfr här förut s. 129), någon gång *s*; *v* står ofta för *u*; *mz* är förkortning för *mød* (en gång utskrifvet i fragm.), *h'* för *han*. Liksom i äVGL.-fragm. är *k* tecken för *fk*. Stora bokstäfver och punkter har jag insatt godtyckligt. I *mötaz* har jag insatt *z* efter *tapaz*, *byriaz* i äVGL.-fragm.; det kan i B lätt ha ändrats till *s*. Vid smärre afvikelser mellan A och B har jag valt skrifsättet i A i följande fall: *c* för *k*, såsom ofvan (s. 128) nämnts; *o* i *houuð*- (jfr äVGL.-fragm:s *stouur*), der B har *u*; *u* framför vokaler, der B har *w*; *v* i början af ord, där B har *w*; däremot skrifsättet i B i följande fall: (oftast) *æ*, der A mest, liksom i krönikan, genom tyskt inflytande har *e*; *a* i *gialdvm* (jfr äVGL.-fragm:s *gialda*, *gialdi*), der A har *giældum*; *u* (*v*) i *vgildum*, der A har *ogildom*; formen *ælla* för *eller* i A (jfr härom s. 139) anm. under texten). Framför *r* har jag, i öfverensstämmelse med äVGL.-fragm. (t. ex. *havr*), skrifvit *r* i st. *f*. *w* i B, *u* i A. — På ett enda ställe har jag vidtagit en ändring af texten, sådan denna lyder både i B och (i några afskrifter) i A och möjligen lydt i originalhandskriften. Det meningslösa ordet *van* i orden *þa mun han van vara* —, har jag nämligen med en nära till hands liggande rättelse återgifvit med *þan*, hvars *p* dock blifvit utmärkt med kursiv stil till angifvande af att den ursprungliga texten möjligen frångåtts. Det är nämligen ganska antagligt, att denna senare redan haft skrifelet (jfr s. 129 och n. 1); men det kan ock

hända, att *p* i handskriften blifvit otydligt, så att man ej såg det lodräta strecket öfver och under bågen, hvarvid *p* lätt kunnat läsas som *v*. Med denna rättelse *þa mun han þan vara sum han heitir* får man en god mening: då må han *den* vara (= vara det, på nysvenska), som han heter, d. v. s. en man, som "ej är mans make och ej man i bröstet". — På ett ställe är troligen ett ord öfverhoppadt, nämligen der det heter *þa se han* √ *þæss værri þet talapi han eig halla þorþi*; mellan *værri* och *þet* synes partikeln *at* eller *ær* vara utesluten. Jag har dock ej ansett nödigt att rätta detta.

Några smärre anmärkningar rörande den på nu angifvet sätt rekonstruerade textens förhållande till aVGL.-fragm. har jag ansett lämpligast kunna meddelas nederst å s. 139, 140 under sjelfva texten och öfversättningen.

En så vidt möjligt ordagrann öfversättning har jag trott mig böra till en och annan läsares tjänst vidfoga den ålderdomliga texten. De ställen, der jag afviker från den af Schlyter i glossaret till UL. och LL.-Ordb. gifna tolkningen, må här särskildt skärskådas. Vid stället *oc markar han a iarþu* fattar Schlyter *han* som objekt till *markar* och öfversätter: "utmärker honom i jorden¹, förmodligen genom nedsättande af en så kallad nidstång . . . såsom tecken dertill, att den som så märkt den andre¹ varit på stället och utropat honom som niding" (LL.Ordb; jfr UL. s. 376). Denna tolkning förefaller mig icke rätt sannolik. Jag förmodar, att *han* är subjekt till *markar*, satt efter verbet på grund af det föregående *þa* (*þa opar han þry nipingæ op oc markar han . .*). *Markar* står sålunda absolut med betydelsen af göra ett märke. — Om tolkningen af *glöþr orða værstr* se här förut s. 117. — I uttrycket *tunga houuðbani* öfversattes det senare ordet af Schlyter med dräpare (UL. s. 348); men i LL.Ordb. s. 798 heter det, efter det att det "Isl. *höfuðbani, höfuðsbani*" jäm-

¹ Spärradt af mig.

förts: "Då jag icke känner att det Isl. ordet varit brukadt i eg. bem. af dråpare, såsom BH. öfvs:r, finner jag orden *tunga h.* [,] i U. böra öfvs:s: tungan är orsaken till hans död, o: han har sin egen tunga l. sitt förolämpande tal att skylla för sin död, hvilket i allt fall är tydliga meningen af de anf. orden . . ." Den här af Schlyter lemnade öfversättningen här, efter min tanke, icke träffat uttryckets kärna eller dess djupaste mening. Man måste för att komma till denna först göra klart för sig, hvad den egentliga betydelsen af ordet *houuðbani* kan vara. Som bekant nyttjas ordet *hufvud* ännu i nysvenskan såsom första led i många sammansatta ord med betydelse af främst, förnämst; så i *hufvudsak*, *hufvudman*, *hufvudstycke*, *hufvudbok*, *hufvudämne* m. fl. Den samma användningen hade ordet i fsve. och i talrika fall i fno.¹ På sådant sätt synes mig *houuð-* i *houuðbani* böra uppfattas. Meningen af det ifrågavarande ordspråket blir då: tungan är "hufvuddråparen" = den främste dråparen, den förnämsta orsaken till människors mördande, hvilken tanke passar väl samman med och liksom tjenar till förklaring af det omedelbart föregående uttrycket: ordförbrytelse är värst. — Här följa nu text och öfversättning.

¹ I Hávamál (v. 73, Bugges upplaga) träffas följande verser:

*Tveir 'ro eins heriar,
tunga er haufuþs bani.*

Det synes ingen anledning vara att här antaga ett sammansatt ord (*höfuðsbani*). Meningen torde helt enkelt vara den: tungan är hufvudets bane (eller med fri omskrifning af båda verserna: af två ting — tunga och hufvud —, som tillhöra samma kropp, är det förra ofta orsaken till det senares förderf). Möjligt är emellertid, att detta förmodligen allmänt kända uttryck ur Hávamál föranledt, att en form *höfuðsbani* finnes som biform till det fno. *höfuðbani* — i Laxdoela-sagan träffas t. ex. båda formerna, likaså i Njála —, hvars ursprungliga betydelse säkerligen är den samma, som ofvan för det fsve. ordet angifves, eller främste dråpare, förnämsta dödsorsak, hvilken betydelse också synes passa på alla de i Cleasby-Vigfussons lexikon anförda ställena — utom det ofvannämnda i Hávamál — liksom på det af Schlyter omnämnda stället i Flóamanna-saga.

Givr ·ȳ· oquæþinf orð manni.
 þu ær æi manf maki oc eig
 ·ȳ· i brysti. Ek ær ·ȳ· sum
 þv. þeir kvlv mōtaz a þriggia
 vægha motum. Cumbr þan orð 5
 havr giuit oc þan cumbr eig
 þer orð havr lutit. þa mvn h'
 þan vara svm h' heitir.
 ær eig eiðgangr oc eig
 vitniþbær huarti firi man 10
 ælla kvnv. Cumbr oc þan orð
 havr lutit oc eig þan orð

Gifver man oqvädins ord åt man: "Du är ej mans make och ej man i bröstet". — "Jag är man som du!" — De skola mötas vid tre vägars möte. Kommer den, som ord har gifvit, och den kommer ej, som ord har mottagit, då må han det vara, som han heter; är ej edför (= får ej gå ed) och (är) ej vittnesgill hvarken för man eller qvinna (= i en mans eller i en kvinnas sak). Kommer ock den, som ord har mottagit, och icke den, som ord

---

2. Jag har här och 3, 9 insatt *ær* efter *är* alla gångerna i B, ehuru A har *er* öfver allt. I äVGL.-fragm. träffas *ær* och *er* om hvart annat. — 5. B har *wægha*, A *wegha*; äVGL.-fragm. ha *vægnær* men *segnar*. I *lagath*, *eig* ha äVGL.-fragm. blott *g*, i *vargh gh*. — 11. B har *ælla*, A har *eller*. Jag kunde hafva insatt den mellan båda liggande formen *ællar*, som äVGL.-fragm. ha 3 gånger, men som vexlingen mellan *ællar* och *ælla* är vanlig i fsve. i samma handskrift, har jag föredragit att låta formen i B kvarstå.

havr giuit. þa opar h' þry
 niþingx op oc markar h' a
 iarþv. þa se h' ·Y· þæff værri
 þet talapi h' eig halla
 þorþi. Nv mötaz þeir þapir 5
 m; fullū vapnvm. Faldr þan
 orð havr lutit. gildr m;
 haluum gialdum. Faldr þan
 orð havr giuit. Glöþr orða
 værstr. Tunga houuðbani. 10
 Liggi i vgildum acri.

har gifvit, då ropar han tre nidings rop (= tre gånger
 ropet niding) och gör han märke på jorden. Då vare
 han man dess värre, som det talade han ej hålla tordes.
 Nu mötas de båda med fullständiga vapen. Faller den,
 som ord har mottagit: (vare han) gill (= för honom
 bötes) med half gäld. Faller den, som ord har gifvit:
 ordförbrytelse (är) värst, tungan (är) främste dråparen;
 ligge på ogill mark (= ligge ogill).

6. Om vexlingen mellan *-ū* och *-um* se ofvan s. 129.

Anm. Jag har i ofvanstående uppsats, efter Burman, Schlyter m. fl., antagit,
 att Joh. Thomæ Bureus varit utgifvare af 1607 års upplaga af Uplandslagen. Saken
 synes emellertid vara mer än tvifvelaktig att dömma af följande nyss emottagna be-
 nägna meddelande — som jag fått tillstånd att offentliggöra — af öfverbibliotekarien
 m. m. G. E. Klemming: "Inga bevis för Joh. Bureus utgifvande af lagarna finnas;
 ingen samtidig anteckning. Uppgiften är osannolik. Bure sjelf har ej sagt något
 derom. Listan på hans arbeten hos Schefferus härstammar säkerligen från honom
 och upptar dem ej. Om han 1607—1609 hade haft uppdraget, skulle det nog ej
 1613 blifvit lemnadt åt Jonas Bure. Uppgiften har jag ej sett äldre än hos Bur-
 man; förmodar att han orätt läst eller skrivit: JOH. för JON".

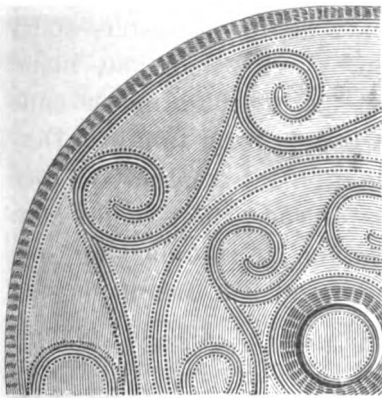
L. Fr. Leffler.

Två nordiska bronsålderssaker funna i Schweiz.

Vid ett besök i museet i Lausanne våren 1879 öfverraskades jag af att der se tvänne bronser af former, hvilka voro mig alltför väl bekanta för att något tvifvel om deras nordiska ursprung kunde vara möjligt. Det var ett hängkärl och hälften af ett redan i forn-

37.

38.

39.

tiden itubrutet spänne af det slag, som är känt under namnet glasögonförmiga. Direktören för museet, herr Morel-Fatio, upplyste mig om, att båda sakerna i september 1878 blifvit funna vid Corcelettes på stranden

af Neufchâtel-sjön, bland de påbyggnadslemningar, som der finnas, och hvarest en mycket stor mängd brons-saker under de två sista åren påträffats, hvilka nu likaledes förvaras i Lausannes museum.

Genom herr Morel-Fatios förekommande välvilja har jag nyligen af båda sakerna erhållit mycket väl utförda teckningar, hvilka här återgifvas fig. 37—39. Alla teckningarna äro utförda i hälften af verkliga storleken. Fig. 37 visar hängkärlet sedt från sidan, med de två vanliga, uppstående öronen; fig. 38 något mer än en fjerdedel af kärlets botten; och fig. 39 det halfva spännnet. Båda föremålen sakna erg och hafva äfven för öfrigt samma utseende som de andra bronserna från Corcelettes. Ornamenten å kärlet äro punsade; men de å spännnet, äfven de concentriskas kretsarna, äro upphöjda, ehuru ej drifna, utan gjutna.

För hvar och en, som känner bronsålderns minnen i Europas särskilda länder, torde det vara klart, att dessa båda bronsarbeten kommit till Schweiz från Norden. Hvarken i Schweiz eller i länderna vester, söder och öster derom är nämligen, så vidt man vet, bland de tusentals bronser, som der anträffats, något enda kärl eller spänne af nu ifrågavarande form funnet. Deremot äro sådana mycket allmänna i Skandinavien och i norra Tyskland, från hvilket område man redan känner 147 hängkärl och 163 spännena af samma slag som de här afbildade. Härtill kommer att, såsom jag på andra ställen¹ sökt visa, dessa typer äro utvecklade inom nämnda nordiska område, samt att de sirater, som ses på här afbildade kärl liksom på många af de nordiska, ej finnas annorstädes, under det de i Norden icke äro sällsynta. En del af dessa sirater äro visserligen tvifvelsutan kopierade efter förebilder komna från södra Europas länder, men de äro kopierade på ett

¹ *Bohuslänska fornsaker*, bihang, sid. 31 o. följ.

sätt som i sistnämnda länder aldrig förekommer.¹ Såsom ett ytterligare bevis för dessa kärles nordiska ursprung har äfven med skäl anförts, att man i Danmark funnit ett hängkärl af alldeles samma form som vår fig. 37, hvilket aldrig varit färdigt. Det är ännu fylldt med den inre lerformen, och några sirater hafva ej blifvit inpunsade, såsom eljest är vanligt.

Bland de vid Corcelettes funna saker, som förvaras i Lausannes museum, märkte jag äfven en spjutspets af brons, som liknade de nordiska och som möjligen kunde vara af nordiskt ursprung. Men emedan jag ej har teckning deraf, kan närmare upplysning härom ej nu lemnas.

Fyndet af de båda här afbildade bronserna är mycket viktigt derför, att det torde vara det första med säkerhet kända exempel på nordiska bronsåldersarbetens förekomst så långt utanför det nordiska områdets gränser. Liksom de många söderifrån komna saker, hvilka anträffats i nordiska bronsåldersfynd, vittna de vid Corcelettes funna nordiska arbetena om förbindelser mellan Norden och mellersta Europa redan långt före Kristi födelse.

Af de ofvan nämnda 147 nu från Norden kända hängkärlen äro 3 funna i Norge,² 38 i Sverige,³ 65 i

¹ Så är t. ex. det ornament som bildar yttre kretsen å fig. 251 och inre kretsen å fig. 252 i *Sv. forns.* troligen en kopia, ehuru ej i första hand, af ett bandornament som ses på äldre bronsarbeten från Medelhafvets kulturländer (t. ex. *Museo etrusco al Vaticano*, del I, pl. IX, fig. 2). En mellanform mellan dessa och de nyssnämnda nordiska, der det snodda bandet är bättre kopieradt, förekommer på hängkärl afbildade i *Sveriges historia*, 1:a delen fig. 168 (funnet i Vestergötland), i *Madsens Afbildningar, Broncealderen* II pl. 18 och 20 (funna i Danmark), samt i *Meklenb. Jahrbücher*, 7 sid. 34.

² *Årsberetning af Foreningen till norske Fortidsmindemerkens Bevaring* för 1870 pl. 1 fig. 4 och 1874 pl. 2 fig. 7 och 8.

³ Utom de 33 i *Bohuslänska fornsaker* (bihang, sid. 30) af mig omtalade, äro näml. 2 funna vid Simris i Skåne (uti apotekaren E. Svanlunds och herr C. J. Nisbeths samlingar i Simrishamn), 1 vid Sätaröd i Vestra Vrams socken, Skåne (uti ryttmästaren G. v. Essens

Danmark och 41 i Tyskland (de flesta i Hannover, Holstein, Meklenburg, Pommern, Brandenburg och norra delen af preussiska provinsen Sachsen). Det längst mot vester anträffade kärl af denna form, som jag känner, är ett som förvaras i Münsters museum och som är funnet i trakten af denna stad; det längst mot söder i Tyskland funna hängkärlet torde vara det från Wegeleben öster om Halberstadt, hvilket kärl nu förvaras i Wernigerodes museum;¹ och det östligaste är ett från Schönebeck, nordost om Stargard i Hinter-Pommern, hvilket tillhör museet i Stettin.

De ofvan omtalade 163 glasögonformiga spännena äro så fördelade, att 2 äro funna i Norge, 41 i Sverige,² 1 i Finland (nära Viborg),³ 44 i Danmark, 74 i Tyskland och 1 i Nederländerna. Det sistnämnda, funnet vid Bonnerveen i provinsen Drenthe, är det längst mot vester anträffade spänne af detta slag som jag känner; det förvaras i Groningens museum. De sydligaste inom Tyskland äro funna i Hannover, preussiska provinsen Sachsen och Brandenburg, och de östligaste i Hinterpommern.

samling i Lund), 1 i Sankt Olofs socken, Skåne (uti sergeant G. Sjösteds samling i Raskerum), samt bitar af 1 i Gödestads socken, Halland (Statens Hist. Mus. 6108). Det i *Bohuslänska fornsaker*, bihang, sid. 30 not 1, omtalade "större stycke af ett bronskärl" är utan tvifvel en del af en mycket stor "kupa" af samma form som fig. 246 i *Sv. forns.*

¹ Afbildadt i Augustin's *Abbildungungen von — » — Alterthümer* (Wernigerode, 1872), pl. XVII fig. 1.

² Utom de 33 i *Bohuslänska fornsaker* (bihang, sid. 44) af mig omtalade, äro nämligen 2 funna vid Simris i Skåne (uti apothekaren E. Svanlunds och herr C. J. Nisbeths samlingar i Simrishamn), 1 i Västra Göinge härad, Skåne (uti greve R. Hamiltons samling på Ovesholm), 1 i Ingelstads härad, Skåne (uti Statens Hist. Museum, nr 6150), 1 i Gödestads socken, Halland (uti samma museum, nr 6108), 1 i Kareby socken, Bohuslän (uti samma museum; nyligen erhållet från Oldnord. Museum i Köpenhamn), samt 2 från Näs socken i Vartofta härad, Vestergötland (uti trafikdirektören G. K. Troilis samling i Göteborg).

³ Aspelin, *Antiquités du Nord Finno-Ougrien*, fig. 393.

Man ser här af, huru anmärkningsvärdt sällan något af dessa i Skandinavien och norra Tyskland så ofta anträffade kärl och spännen hittats utom dessa länder. De enda fallen, utom fyndet vid Corcelettes, äro de i Finland och Nederländerna hittade glasögonformade spännen, af hvilka det förra troligen kommit dit från Sverige eller Danmark och det senare från vestra Tyskland. Äfven i afseende på andra nordiska bronsålders typer har man med skäl gjort den anmärkningen, att de nästan aldrig träffas utom det nordiska områdets gränser, under det att man inom nämnda område ej sällan funnit främmande arbeten som under vår bronsålder blifvit hit införda, de flesta från mellersta eller södra Europa.

Det nu beskrifna fyndet vid Corcelettes torde vara af ej ringa betydelse för den nordiska bronsålderns kronologi. Bland den mängd föremål, som uti lemningsarna af pålbyggnaderna vid Corcelettes anträffats, lära nämligen icke finnas några föremål af jern eller några sådana bronsarbeten som tillhöra jernåldern. Det enda, som antyder en börjande kännedom om jernet, är, att en der funnen bronsarmring af en i Schweiz vanlig form är prydd med en inläggning af jern. Pålbyn vid Corcelettes hör således till bronsåldern, men har ej blifvit förstörd förr än mot slutet af denna period. När man nu bland dess ruiner finner två nordiska bronsåldersarbeten, får man ock här af skäl att antaga, att den senare delen af bronsåldern i Schweiz är samtidig med den del af Nordens bronsålder, hvartill båda dessa arbeten höra. Att detta är senare delen af den nordiska bronsåldern, visas af sirater och fyndförhållanden. De nyaste undersökningar jag haft tillfälle företaga hafva visserligen gjort det sannolikt, att hängkärl och spännen af nu i fråga varande typer ej höra till slutet af vår bronsålder, men det är dock klart, synes det mig,

att de förskrifva sig från en senare tid än vår äldre bronsålder, och det är sannolikt, att den första, om ock ännu obetydliga kännedomen om jernet framträngt till Nordens gränser redan på den tid, då dylika kärl och spännan voro i bruk. Det torde emellertid, att döma af hvad vi för närvarande veta om denna tids förhållanden, ännu hafva dröjt ganska länge, innan kännedomen om och tillgången på jern blefvo så stora i Norden, att man der kan tala om någon egentlig jernalder.

I betraktande af den tid, då jernaldern började i Schweiz och i angränsande länder, samt med afseende på åtskilliga både inom Tyskland och Skandinavien anträffade fynd, synes det vara sannolikt, att de båda vid Corcelettes funna nordiska bronserna tillhöra ungefär midten af det första årtusendet före Kristi födelse; och det skulle ej förvåna mig, om kommande fynd ådagalade, att dessa båda föremål snarare förskrifva sig från det 6:te eller 7:de århundradet före Kr. föd., än från det femte.

Det är mycket sannolikt, att det nu beskrifna fyndet af en eller annan fornforskare utanför Norden kommer att med glädje helsas såsom ett afgörande bevis för oriktigheten af den här ofvan uttalade och i Norden vanliga åsigten, att de nu i fråga varande kärlden och spännena äro förfärdigade i Skandinavien och Tyskland, samt såsom ett lika välkommet stöd för det påståendet, att alla sådana saker äro etruskiska arbeten. Det är isynnerhet tyska författare som anse, att alla i Norden funna bronser från den tid vi kalla bronsåldern — åtminstone alla som på något sätt utmärka sig genom skönhet i form och sirater eller genom arbetets godhet — ej äro tillverkade här utan införda hit från Italien eller andra kulturländer vid Medelhafvet. Man har härvid särskildt tänkt på Etrurien såsom dessa bronsers

hemland utan att besinna, hvarken att Etruskerna redan hade sin bronsålder långt bakom sig, innan deras industri vann den utveckling som här afses, ej heller att de handelsförbindelser mellan Etruskerna och Norden, om hvilka både forntidens författare och mångfaldiga i vår tid gjorda fynd vittna, höra till en jämförelsevis så sen tid, att de snarare hafva haft inflytande på jernålderns än på bronsålderns början i länderna vid Östersjön. De flesta tyska fornforskare förneka för öfrigt tillvaran af all egentlig bronsålder, emedan enligt deras förmenande jern och stål varit förr kända än brons.

Dessa åsigtter hafva under de senare åren med stigande ifver förfäktats af herrar Lindenschmit, Hostmann, Genthe m. fl., och flertalet af dem, som nu i Tyskland sysselsätta sig med studium af fornsaker, betraktar det som en löjlig nationalfåfånga hos de nordiska forskarne, då dessa tala om en bronsålderskultur i Norden, och då de framlägga sina bevis för, att de vackra här funna bronserna äfven äro tillverkade här. Det är betecknande för ställningen, att dessa mot hela den skandinaviska fornforskningen riktade, vanligen mycket häftiga angrepp utgått från män, hvilka af sina landsmän betraktas såsom vetenskapens främste representanter i Tyskland, och att man för de uppsatser, i hvilka dessa angrepp gjorts, funnit plats i Tysklands förnämsta arkeologiska tidskrifter. Det är nämligen isynnerhet uti den mycket betydande tidskriften *Archiv für Anthropologie* (band. 8—10, åren 1876 och 1877), som den tyska uppfattningen af frågan i senare tid utvecklats, hvarvid den skandinaviska fornforskningens hela method angripits. Å den nordiska sidan har försvaret egentligen ledts af dansken Sophus Müller, en af de mest framstående nordiska forskarne, hvilken med mycken skicklighet fört vår talan. Olyckligtvis hafva de tyska författarne af stridens hetta förledts till ett stundom nästan öfvermo-

digt och sårande språk, hvilket är så mycket mer att beklaga, som både Lindenschmit och Hostmann genom förut utgifna viktiga arbeten inlagt mycken förtjänst om den tyska fornforskningen.

Frågan, huruvida en bronsålder verkligen funnits, och om de här afbildade båda sakerna hört till en sådan period, kunna vi nu lemna åsido, emedan bevisen för riktigheten af en sådan åsigt äro väl kända i hela Skandinavien. Vi vilja blott nämna, att denna åsigt delas af nästan alla länders fornforskare, utom flertalet af de tyska, och att en af Tysklands mest framstående klassiska arkeologer, professor Helbig, hvilken i senare tid börjat sysselsätta sig äfven med den förhistoriska tiden och i år utgifvit ett arbete om de äldre kulturförhållandena i norra Italien,¹ dervid utan tvekan slutit sig till samma uppfattning af bronsåldern som nordborne.

De enda skäl man från tysk sida egentligen framställt för det påstående, att sådana bronser som de här i fråga varande icke äro förfärdigade i Norden, äro, att dessa äro så utmärkta och vitna om en så hög grad af konstskicklighet, att de ej kunna vara förfärdigade i det barbariska Norden. Men då man om tillståndet här under årtusendena närmast före Kr. föd. ej känner något annat än hvad fornlemningarna lära oss, vet man ej heller, hvad den nordiska industrien då kunde åstadkomma, förr än man granskat de arbeten, som visa sig vara tillverkade här. Den method, hvarigenom man lär känna hvad som är nordiskt arbete och hvad som är främmande, är till sin princip lika enkel som den för användningen fordrar tid och vidsträckta forskningar. Vi undersöka nämligen för hvarje särskild typ, huruvida den är allmän i Norden, och om den någonsin hitats utom Norden, eller om den endast sällan anträffats

¹ *Die Italiker in der Poebene. Beiträge zur altitalischen Kultur- und Kunstgeschichte.* Leipzig 1879.

här, men i stort antal annorstädes. Är den i stor mängd funnen i Norden, men aldrig eller mycket sällan i andra länder, så draga vi häraf den slutsatsen, att typen sannolikt är inhemsk här. Och denna sannolikhet växer i samma mån, som antalet här funna exemplar växer, under det att fortfarande inga, eller ett försvinnande litet antal, äro kända från andra länder. Blir den förra siffran mycket hög, blir ock sannolikheten slutligen så stor, att den närmar sig visshet, så mycket som inom de empiriska vetenskaperna är möjligt. Har man deremot i Norden endast funnit några få exemplar af en typ, som i en annan trakt, t. ex. Italien, är allmän, så säga vi naturligtvis, att denna typ är italiensk och de hos oss funna exemplaren införda hit.¹

Lika litet som ett eller ett par i Sverige anträffade exemplar af en typ, hvilken från Ungern är känd i stor mängd, rubbar den åsigten, att denna typ är främmande för Sverige och hemma i Ungern; lika litet kan åsigten om en typs nordiska härkomst rubbas deraf, att ett eller två exemplar deraf träffas utom Nordens gränser, så länge antalet af de inom Norden funna är stort.

Vi kunna åskådliggöra detta genom ett exempel från en tid, som ej längre är förhistorisk. Ingen betviflar, att de till vikingatiden hörande ovala spännbucklorna äro nordiska arbeten, och dock äro icke några få utan ett par tiotal sådana spännen funna i andra län-

¹ Vid de tyska fornminnesföreningarnas möte i Marburg, septem-ber 1878, omtalade jag denna enkla method, men i det uti *Correspondenzblatt des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Alterthumsvereine* (1879, sid. 19) intagna referatet blef mitt yttrande vanständt derhän, att det heter: "Om fem exemplar äro funna i Sverige och ett i Italien, så äro de alla fabricerade hos oss och det sistnämnda importeradt till Italien". Denna del af referatet hade jag ej sett, innan den trycktes. Den sid. 26—27 intagna delen af redogörelsen för förhandlingarna hade jag deremot genomsett i manuskript, men deri endast gjort de ändringar som voro oundgängligen nödvändiga, för att undvika uppenbara fel. Jag hade icke omarbetat den, såsom man kunde tro, då man läser hvad som säges sid. 18.

der, såsom Ryssland, norra Tyskland, norra Frankrike, England, Skotland och Irland;¹ men dessa tiotal, som således äro funna i trakter, hvilka nordborne under vikingatiden ofta besökte, utgöra ett försvinnande litet antal i jämförelse med de elfva eller tolfhundra, som redan äro kända från Skandinavien.

På samma sätt är det ock med de två föremål som vi här afbildat. Den omständigheten, att *ett* hängkärl och *ett* glasögonformigt spänne hittats i Schweiz kan ej i minsta mon rubba vår öfvertygelse om, att de äro förfärdigade i Norden, så länge man hvarken i Schweiz eller andra länder funnit något nämnvärdt antal sådana arbeten, men dessa deremot i så betydande mängd äro kända från Norden.

Väl skola utan tvifvel några af de tyska fornforskarna förklara, att denna min åsigt är orimlig och att både kärlet och spännet äro förfärdigade söder om Alperna, men det synes mig, att man med större skäl kan säga, att de båda bronserna kommit till Schweiz från Norden, der alldeles dylika i stor mängd och på flere olika ställen hittats, än från Italien, då man bland de otaliga kärl och spännen af brons, som der tillvaratagits, aldrig sett ett enda sådant som de nu i fråga varande.

¹ Se min uppsats om dessa spännen i *Månadsbladet* 1873, sid. 177 o. följ. Några ovala spännbucklor, funna i Preussen, förvaras i Königsbergs museum.

Oscar Montelius.

Märkedagar i juli, augusti, september och oktober månader.

Juli 2. *Maria besökelse.* Regn denna dag bebådar långvarig väta. VG, Vest.

Juli 8. *Kilian.* Roffrö bör sås ÖG.

Juli 10. *BondeKnut.* Rätta slottertiden. Hall.

Juli 20. *Margareta.* Regn under föregående natt skadar nötterna (och bokällonen) VG, Hall. — Regn denna dag bebådar långvarigt regn. VG.

Juli 25. *LoppJakob* bestämmer väderleken under skördemånaden, beräknad till den 24 augusti. Hels. — Nu komma insekter i stora skaror Söd. — Regn denna dag skadar humlen VG — Tordönstid, norra VG — Regn denna dag bebådar långvarigt regn Verml.

Juli 26. *Marta.* Regn denna dag ger god humleskörd (VG) och bebådar långvarigt regn (Sm). — Frost under föregående natt farlig Jämtl.

Juli 27. *Sju sofvare.* Bestämmer vädret för lång tid, vanligen sju veckor (hela Sverige) — Den som är sömnig denna dag, blir sömnig hela året VG — Denna dag bör man så kasråg Dalsl.

Juli 28—30. Nätterna till dessa dagar, om de inträffa före fullmånen, äro skadliga och kallas jernnätter Hels. — Köld under natten till den 29 ytterst farlig Jämtl. — Nätterna till **29—31 juli** jernnätter, farliga för växande säd N. Hels.

Juli 29. *Olsmessa.* Nu bör säden kunna skäras, annars stor nöd (den s. k. Olsmesseökronen) — Om fullmåne denna dag, blir vintern hård VG. — Starkt solsken, som påskyndar sädens mognande, kallas Olsmesse-sken VG. — »Olofssedlar» (en något vågad etymologi!) pläga denna dag gifvas Vest.

Augusti 1. *Petri fängelse.* Regn denna dag blir vanligen långvarigt och skadar säden Upl, Hels, VG, Vest.

Augusti 10—12. Nätterna till dessa dagar farliga för säden. — Nätterna till 11—13 jernnätter, fryser det ej då, kan man vara lugn för frost intill den 24. Jämtl.

Augusti 10. *Larsmessa.* Gammal råg bör sås Hels., Upl, ÖG, KL., Ner., VG, Vest. — Om kall, god höst, och tvärt om Hels. — Nu bör säden vara inkörd VG. — Rätta skördetiden Söd. — Lars med päronet Vest.

Augusti 12. *Clara.* Vasaråg bör sås denna dag Dalsl.

Augusti 15. *Vårfrudag.* Regn denna dag bebådar regn i 14 dagar ÖG, Vest. — Våta veckan börjar Söd. Helsosamma örter plockas VG. — Klar dag bådar godt år VG.

Augusti 17—28. Jernnätter VG.

Augusti 19. *Magnus.* Råg bör nu sås Upl. — Måns, blif inne med din såg och din skrofhöfvel, eljes blir du våt både om tröja och stöfvel VG.

Augusti 20. *Samuel.* Råg bör sås Upl.

Augusti 22. *Symforian.* Första höstdag VG, Sm., Dalsl. — Den tredje af årets treetingar begynner ÖG. — Bestämmer höstens väderlek Jämtl.

Augusti 24—26. Nätterna till dessa dagar farliga för säden N. Hels. — Den 24—27 angifva vinterns väderlek VG.

Augusti 24. *Bartelsmessa.* Är dagen regnfri, blifva ärterna goda Hels. — Såningsfrö bör vara skördadt Jämtl. — all säd bör vara på snes eller i skyl Hels., Söd. — Den nya rågen sås Upl., KL, VG. — Nu bör man slagta bockår, bin och baggar VG, ÖG — Kastar första kalla sten i vattnet N. Hels. — Är dagen lugn blir hösten stormig Hels. — Humlen skördas ÖG, VG. — Första höstdag ÖG — Är dagen torr, blir det torrt i sex veckor VG — Är dagen kall, blir det sträng vinter VG — är dagen klar blir det god höst Sm. —

Bertla hur du bertla vell
kör jag in mina ärter lell VG.

Augusti 27. *Rufus.* Råg sås ÖG.

Augusti 29. *Johannes döparens halshuggningsdag.*

Såd som nu sås, växer ej KL.

September 1. *Egidius.* Klart och torrt väder bå-
dar god bergning (Upl), ger godt väder i fyra veckor
(Sm), bestämmer vädret för hela månaden VG.

September 4. Råg sås Söd.

September 8. Säden bör nu vara skuren, äfven om
den ej är mogen, Hels. — Svalorna flytta Vest.

September 14. Svalorna flytta ÖG, VG, Söd, Ner.
— Nu bör hvete sås Dalsl.

September 23. Dagjämningsstormar vid fullmåne VG.

September 29. Gamla flyttningstiden — Kreaturen
tagas in natten före och natten efter denna dag VG —
Blåser det denna dag, blåser det till jul Sm — Östlig
blåst gör fodret drygt Hall. — Firas som en högtidsdag
VG — firas som skyddsenglarnes fest, man beder:

min goda engel fin,
kom fredlig till mig in,
styr, led och för på allan väg
all handlen min VG.

Oktober 5-7. Starka stormar vanliga VG.

Oktober 7. *Birgitta.* Den vackraste tid på hösten
Söd. — Regn denna dag medför en veckas regn VG.

Oktober 14. *Calixtus.* Första dag i vinterfallet eller
löffallet Hall.

Oktober 16. Regn denna dag gör vått år och ym-
nig skörd VG — Gallussommar VG — Klart väder gör
torkår Sm — Släppas fåren ut denna dag få de gall-
sjuka Hall.

Om det regnar på Galle

växer det korn på backe och knalle, VG.

d. v. s. blir det godt år.

Oktober 18. *Kål-Lucas.* Allt i kål-, krydd- och trägårdar bör vara inbergadt VG.

Oktober 28. *Simon och Judas.* Lindrig köld gör sträng köld i slutet af november VG — Faller löfvet denna tid, blir vintern tidig och slutar lindrigt VG — förebudshelg VG.

Från Akademiens sammankomster.

Den 16 juli 1879.

Akademiska ärenden. Akademiens sekreterare anmälte sig vilja begagna sig af den semester, hvartill han är berättigad, och förordnades förste amanuensen dr Hans Hildebrand att under tiden förestå tjänsten.

Från Regeringen. Chefen för k. ecklesiastik-departementet hade meddelat, att riksdagen hade beviljat riksantikvarien B. E. Hildebrand en årlig pension af 6000 kr. att uppbäras från och med månaden näst efter den, då afsked varder honom beviljadt.

Inlösta fornsaker och mynt. 35. Ett fynd bestående af 10 hela och 255 brutna kufiska mynt, en bit af ett bayerske hertigen Henrik I:s mynt samt 31 små bitar af tenar och smycken, allt af silfver och funnet i en stenbacke å gården Lund, Landeryds sn, ÖG. Inv. 6368. — Skatten låg under större stenar i en stenbacke. För 2 år sedan hade några mynt, som lågo alldeles bara nära en sten, varsnats af en bondgumma, som trodde stället vara ett offerkast, hvarför hon ej tordes röra mynten. På våren sågos de å nyo af några barn, hvilka omtalade saken, och då lyftes skatten.

36. Ett fingerguld från medeltiden med vidgad framsida, som prydes med vertikala förhöjningar, f. i Lummelunda sn, Gotland. Inv. 6369.

37. En fingerring af förgylt silfver (från medeltiden) liknande den som är afbildad i *Teckningar ur svenska Statens Historiska Museum*, h. 2 pl. 10 fig. 1, f. i en åker vid Kasse, Hangvars su, Gotland. Inv. 6370.

38. Ett fingerguld flätadt af tenar med mellanliggande snodd (senare jernåldern = M. 621), f. vid Nors, Lärbro sn, Gl. Inv. 6371.

39. Ett fingerguld, slät ring, å hvars insida läsas de tre orden *buo, berto, bertora* (vanlig inskrift i ringar), med en skifva å framsidan, å hvilken ses en i relief arbetad bild af Vår Fru med Barnet, f. å öfverstebostället Arnö, ÖfverGrans sn, Upl. Inv. 6372.

40. 115 arabiska och 2 persiska silfvermynt, f. å Fitja gård, Fitja sn, Upl. Inv. 6373.

41. Ett litet ryskt kors af brons, f. vid Bo å Vermdön, Upl. Inv. 6374.

42. Tretiotvå fornsaker, de flesta från stenåldern (bland de öfriga en bronscelt) f. i Uppland och Vestmanland. Inv. 6375.

43. Tre dr. Kristinas solidi för Riga, slagne åren 1637, 1642 och 1646. Inv. 6376.

Hembjudna fornsaker. Ett modernt kantbeslag, f. å Hassla Östergården, Skaraborgs län; inlöstes icke.

En silfverkauna från slutet af 1600-talet med infattade medaljer; hembjuden af fru Blomstedt, f. von Baumgarten; inlöstes icke.

Äldre byggnader. Chefen för k. ecklesiastik-departementet hade underrättat, att Kongl. Majt icke bifallit stadsfullmäktiges i Halmstad ansökan att få borttaga norre port. (Jfr *Månadsbladet* nr 89 & 90).

Undersökning af fornlemningar. Akademien medgaf, att Vermlands naturhistoriska och fornminnesförening må, genom lektor T. Sæve och riksdagsmannen Jan Magnusson i Granbäckstorp, undersöka forntida gravfvar å Herrestads egor, Östra Emterviks sn, Vermland, med rätt för Akademien, att, mot bestridande af undersökningskostnaden, ur fynden uttaga för Statens Historiska Museum hvad för detta kan anses nödigt.

Docenten Sv. Söderberg erhöll på enahanda vilkor rätt att undersöka forntidsgravfvar i Raus och Ramlösa socknar.

Vestmanlands fornminnesförening hade insändt berättelse om en med vederbörligt tillstånd företagen undersökning af gravfvar å Brottberga egor, Skerike sn, Vestmanland.

Borttagande af fornlemningar. Akademien medgaf, att hemmansägaren N. J. Johansson och arrendatorn C. Svensson må, för åkerns utvidgande, borttaga de obetydliga kvarstående lemningarna af ett röse på Broby egor, Lannaskede sn, Småland, i hvilka fornsaker anträffats, som blifvit inlösta för Statens Historiska Museum (se nr 89 & 90 s. 87 nr 34).

Medaljförslag. 9. Ett förslag till Vesterås' handverksförenings belöningsmedalj godkändes.

10. Ett förslag till medalj öfver gymnastikern prof. Branting godkändes.

Göteborgs museum. Akademien medgaf, för sin del, att till museet må intagas en i Ny Elfsborgs fäste inmurad runsten.

Etnografiska anteckningar. Metallarbetaren G. Eriksson hade inlemnad en samling anteckningar om skämtlekar, sång- och danslekar m. m. från Södermanland, hvilken inlöstes.

Gåfvor a) till Statens Historiska Museum: 19. Af *Östra Vrams* församling i Skåne: en lärftsdruk, sömmad med rödt silke (bibliska scenor, ornament m. m.) slutet af 1600-talet. Inv. 6378.

20. Af vaktmästaren *J. Berger*: en i agat graverad sigillstamp med Grillska vapnet. Inv. 6381.

21. Af hr *H. Lundberg*, Tränö, Ångermanland: en modell af en kinesisk klämsko med benholk. Inv. 6382.

b) till *k. Mynnkabinettet*: 9. Af *universitetet* i Köpenhamn: ett exemplar i brons af dess jubelmedalj. Inv. 6377.

10. Af arkitekten *V. Vogt*: fyra tennmedaljer präglade till minne af verdensutställningen i London 1851. Inv. 6379.
11. Af *Bergviks kontor* i Helsingland: 2 ensidiga marokkanska pesetas, enligt uppgift funna i Helsingland. Inv. 6380.
12. Af vaktmästaren *J. Berger*: ett mindre turkiskt mynt. Inv. 6381.
- c) till *Akademiens boksamling*: 18. Af *Köpenhamns universitet*: dess till jubelfesten utgifna skrifter.
19. Af *Fysiografiska Sällskapet* i Lund: Minnesskrift utgifven af Sällskapet med anledning af dess hundraårsfest den 3 okt. 1879.
20. Af *Finska Vetenskaps Societeten*: *Bidrag till kännedom om Finlands natur och folk* h. 20, 25—31; — *Observations météorologiques* 1874—1876; *Öfversigt af Societetens förhandlingar* h. 18—20; — *Hjelt, Carl von Linné som läkare*.
21. Af *Göteborgs och Bohusläns hushållningssällskap*: Nilén, *Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden*.
22. Af *Arkeologiska Sällskapet* i Agram: *Diestnik hrvatskoga arkeol. družtra* 1: 3.
23. Af *der Oldenburger Landesverein für Altherthumskunde*: *Bericht über die Thätigkeit des Vereins vom 1 März 1877 till 1 Januari 1878*.
24. Af dr *Oscar Montelius*: hans bok *Lifvet i Sverige under hednatiden*, 2:a uppl.
25. Af hr *Alph. de Schodt*: *Medailles antiques inédites*.

Den 20 augusti 1879.

Akademiska angelägenheter. Hr E. Elfberg hade anmält, att framlidne gravören C. H. Beurling i sitt testamente förordnat, att tvenne handteckningar af Masreliez (allegoriska framställningar af Svenska och af k. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien) skola till Akademien öfverlemnas.

Till utländsk korresponderande ledamot valdes hr *Josef Ignacy Kraszewski* i Dresden.

Från Regeringen. Kongl. Maj:t hade infortrat Akademiens utlåtande rörande en underdånig ansökan af sällskapet *Gotlands Fornvännar*, att Kongl. Maj:t ville taga i nådigt öfvervägande om och i hvad mon köpeskillingen för 57 inom Gotlands län befintliga f. d. hospitalslägenheter, hvilka blifvit från Serafimer Ordens gillet till statsverket indragna, må kunna disponeras till bevarande af kyrkoruinerna i Visby eller, i händelse hinder härför skulle möta, att Kongl. Maj:t ville göra framställning till riksdagen om anslag för sådant ändamål som i 1866 års riksdagsbeslut afses.

Inlösta fornsaker och mynt. 43. Ett bronssvärd, f. å komministerterbostället i Stora Mellösa sn, Nerike. Inv. 6384.

44. En fingerring af guld, f. å nr 2 Dödevi, Högby sn, Öland. Inv. 6385.

45. En byzantiske kejsaren Theodosius II:s solidus, f. å nr 10 Sandby, Högby sn, Öland. Inv. 6386.

46. En stor dosformig spännbuckla med silfver- och guldprydnader samt 35 holkar (jfr M. 613) hörande till ett hals- eller bröstsmykke, f. vid Krasse, Guldrupe sn, Gotl. Inv. 6387. — Jfr nästa nr.

47. Ett bågspänne, en ringsölja, 60 halperlor af brons m. m., spridda fynd från Vallstenarum, Gotland. Inv. 6388.

48. En större ringsölja af brons, f. vid Vestergårda, Fide sn, Gotl. Inv. 6389.

49. Svärd, spjutspetsar och sköldhandtag af jern, f. under odling i en 7 f. lång graf med stående hällar vid ändarne, med aska och brända ben på bottnen, vid Kisslings, Fole sn, Gotl. Inv. 6390.

50. En ryttarehammare af jern, f. vid Petsarfve, Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6391.

51. Mer än 70 perlor af glas, m. m., öfre delen af en stenyx m. m., f. vid Hallfoser, Dalhems sn, Gotl. Inv. 6392.

52. En rund spännbuckla af brons med silfversnodd kring kanten m. m., f. å Vallstenarum, Gotl. Inv. 6393.

53. En stenmejsel, bottnen till en rund spännbuckla, 2 perlor, f. på olika ställen i en åker under Thomase, Lokrume sn, Gotl. Inv. 6394.

54. En jernyx, f. i Etelhems sn, Gotl. Inv. 6395,

55. En bronstutulus och ett Severin Norrbys mynt, f. vid Bjers, Lojsta sn. Inv. 6396.

56. En armbygel af brons, f. vid Rodarfve, Östergarns sn, Gotl. Inv. 6397.

57. En hålcelt af brons, f. i en stenvast vid Petsarfve, Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6398.

58. En hålcelt af brons och en bit af en halsring af brons, f. vid Hejsslunds, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6399.

59. En bit af en med liniesirater prydd bronsskena, f. vid Kopungs, Gothems sn, Gotl. Inv. 6400.

60. Två ringsöljor, en af silfver, en af brons, f. vid Salmunds, Mästerby sn, Gotl. Inv. 6401.

61. En bågnyckel med tre tänder af brons, f. vid Rosarfve, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6402.

62. En remsölja, en ringsölja m. m., af brons, f. vid Qvie, Martebo sn, Gotl. Inv. 6403.

63. En ringsölja af brons, f. vid Hästings, Guldrupe sn, Gotl. Inv. 6404.

64. En djurhufvudformad spännbuckla af brons m. m., f. i Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6405.

65. Bitar af lerkrukor och en ask af bark hörande till det förut (89 & 90, s. 65 under nr 14) omtalade fyndet från Bols, Hafdhems sn, Gotl. (Inv. 6331, med kufiska, byzantiska och tyska mynt) Inv. 6406.

66. Nio hela, två brutna kufiska, angelsaksiska och tyska silfvermynt, en halsring af brons m. m., f. vid Larsarfve, Stenkumla sn, Gotl. Inv. 6407.

67. Svärd, sköldbuckla, pilspetsar, af jern, små bronsbeslag i ormbufvudform, små benbrickor m. m., f. å Vallstenarum, Gotl. Inv. 6408.

68. En stenysa med skafthål och en spjutspets af jern, f. i Skepp-tuna sn, Upl. Inv. 6409.
69. En stenysa, f. vid Söderby, Mellösa sn, Söd. Inv. 6410.
70. En båtformig yxhammare af sten och en hålmejsel af flinta, f. vid Skälby, Arby sn, KL. Inv. 6411.
71. En fingerring af brons, f. vid Högnäs, Källa sn, Öl. Inv. 6412.
72. Två qvarnstensformade runstenar från Hammarby, Länna sn, Upl. Inv. 6113.
73. Ett silfvermynt prägladt 1795 för Nordamerikas förenade stater och ett kopparmynt å 5 centesimi af år 1869 för republiken San Marino. Inv. 6414.
74. Tre hålmejslar af flinta, f. i Skörstorps sn, VG. Inv. 6415.
75. En del bitar af kufiska silfvermynt hörande till Fitjafyndet (jfr s. 154). Inv. 6416.

Hembjudna mynt. En 1-dalers plåt af år 1676 och 88 svenska kopparmynt på 2 öre och $\frac{1}{6}$ öre, slagna under åren 1664—1676, f. å nr 1 Bettorp, N. Mökleby sn, Öl.; — inlöstes icke.

206 svenska kopparmynt, slagna under åren 1636—1740; f. nära Murums kyrka, Ås hd, Elfsborgs län; — inlöstes icke.

En fyradalers kopparplåt från 1700-talet, f. i Vårkumla sn, VG; — inlöstes icke.

Kyrkor. Kyrkoherden Ljungström hade meddelat beskrifning öfver Gärdhems gamla, nu öfvergifna kyrka (hvilken kommer att kvarstå som ruin) samt kyrkans gamla inventarier.

Handlanden Cederbom hade inlemnadt beskrifning med åtföljande teckning af den nu nedbrutna Mellby kyrka, Skara stift.

Kyrkoherden Dahlberger hade insändt ytterligare underrättelse om den nu nedrifna Virserums kyrka, Kalmar län.

Artisterna O. Sörling hade inlemnadt teckningar af Hesselskogs kyrka på Dal, som är ämnadt att rifvas.

Undersökning af fornlemningar. Fyrmästare Sidén hade insändt karta öfver Ölands fasta fornlemningar.

Akademien beslöt, att hennes första amanuens dr H. Hildebrand skulle under september månad företaga en forskningsresa i Skåne.

Fornlemningars vård. Landbrukaren C. R. Brolin hade anmält, att han ovetande hade låtit sönderspränga en runsten å Långarnö egor, Villberga sn, Upl.; runorna hade nämligen befunnit sig å stenens nedvända sida. Akademien beslöt genom landshöfdinge-embetet i Uppsala anmana hr Brolin att samla och sammansätta de spridda bitarne.

Kronolänsmannen F. W. Brändström hade anhållit, att samtliga fornlemningar å Kolje egor, Erentuna sn, Upl., måtte fridlysas.

Landbrukaren Bladin hade genom landshöfdinge-embetet i Stockholm län anhållit att få odla, bygga och plantera träd å en i Linge gårds beteshagar befintlig forntida begravningsplats. Akademien beslöt, att dessa fornlemningar skola undersökas.

På riksantikvariens begäran hade landshöfdinge-embetet låtit anställa förhör angående de vid Kurlanda å Tjörn af bröderna Bernt och

Johan Kristianssöner förstörda fornlemningarna. Som af förhöret tydligen framgick, i strid mot vederbörande kronolänsmans uppfattning, att Kristianssönerna afvetat, att högarna de förstört voro grafvar, beslöt Akademien att åtal skulle auställas.

Runstenar se ofvan under *inlösta fornsaker* nr 72 samt *vård af fornlemningar*.

Kyrkoherden Ljungström hade insändt teckning af en runsten, som han låtit resa å hemmanet Tösta Bäck- eller Börjesgården i Bjärby su, Skaraborgs län. Akademien beslöt bestrida kostnaden för runstens resning.

Kammarjunkaren L. R. Rääf hade insändt afbildning af ett runstensfragment, funnet i ett trädgårdsland vid Sunds södergård, Sunds sn, ÖG.

Gåfvor anmältes a) till *k Myntkabinettet*: 13. Chefen för k. finansdepartementet hade öfverlemnad en norsk 2-krona, af 1878. Inv. 6383.

14. Af löjtnant *J. E. Hagdahl*: Tre messingspolletter à 1, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{4}$ dagsverke för Norra Renbållnings Aktiebolaget i Stockholm. Inv. 6416.

15. Af dr' *W. Thayer* i Nordamerika: ett ex. i tenn af en medalj präglad till minne af generalmajor John Starks batalj vid Bennington den 16 aug. 1777. Inv. 6417.

16. Af hr greve *L. von Engeström*: en medalj i förgylt brons öfver J. I. Kraszewski. Inv. 6418.

b) till *Akademiens arkiv*: 5. af *Skånska fornminnesföreningen*: två fotografier af en i Lunds historiska museum förvarad oval spännbuckla.

6. Af artisten *G. Forssell*: en teckning af Johannisborgs slottsruin ÖG.

c) till *Akademiens boksamling*: 26. Af *k. Statistisch-topographischer Bureau* i Stuttgart: *Vierteljahrshefte für Württembergische Geschichte und Alterthumskunde* för 1878.

27. Af *La Commission inp. archéologique* i S. Petersburg: dess *Compte-rendu* för 1876 med atlas.

28. Af *Vestmanlands fornminnesförening*: dess årsskrift nr 2.

Den 17 september 1879.

Inlösta fornlemningar, mynt m. m. 76. En oval spännbuckla och en bit af en dylik, f. jämte brända ben i en lerkruka, som blottades vid gräfning i en sandbacke vid Karby, Vendels länsmandsdistrikt, Uppland. Inv. 6420.

77. En kejsar Ferdinand I:s thaler utan år, en kejsar Ferdinand II:s thaler för Tyrolen utan år, en k. Filip II:s af Spanien kreuzthaler för Overysse af år 1575, en hert. Vilhelms af Jülich, Cleve och Berg thaler af år 1575, en holländsk halftaler för Vestfriesland af år 1622, en hert. Julius Ernsts af Braunschweig-Lüneburg-Danneberg halftaler af år 1621 och en halftaler från hert. Christian af Braunschweig-Lüneburg som utvald biskop i Minden af år 1623 — dessa 7 mynt utvalda

ur 49 danska, norska och tyska silfvermynt från slutet af 1500- och början af 1600-talen, f. i staden Helsingborg. Inv. 6421.

78. Ett byzantiske kejsaren Anastasius' guldmynt och en hålcelt af brons, f. å skilda ställen af egorna under Hardings. Vall sn, Gotland. Inv. 6422.

79. En doppsko af brons till en svärdskada (den senare jernåldern) f. vid Lunds, Tingstäde sn, Gotl. Inv. 6423.

80. En djurhufvudformad spännbuckla af brons, f. vid Garde, Stenkyrka sn, Gotland. Inv. 6424.

81. En smal bronstacka bruten i fem delar (sannolikt från jernåldern), f. vid Skäggstade, Källunge sn, Gotland. Inv. 6425.

82. Ett jernsvärd utan fäste, en söndrig rund spännbuckla af brons, bitar af en benkam, f. i en åker vid sidan af ett utsträckt menniskoskelett å egorna till Bäckes, Endre sn, Gotland. Inv. 6426.

83. Ett bläckhorn af sten, som tillhört skalden C. M. Bellman, med inskrifterna: *Necken han tittar ur havet upp. — Af k: G. III. til C. M. Bellman. Anno. 1776.* Inv. 6427.

84. En liten hålmejsel af sten, f. å hemmanet nr 3 Bålsjö, Bjärträ sn, Ångermanland och hembjuden af P. Edholm. Inv. 6431.

Hembjudna fornsaker och mynt. En malmgryta och ett kopparmynt från frihetstiden, f. i Vestergötland — en holländsk dukat af år 1631, f. på Gotland — ett penningformigt smycke af bly med inskrift: *hony soit qui mal y pense*, f. i Halland — en modern silfverkanna tillhörig en bonde i Skåne. Intet af dessa föremål ansågs vara för Statens samlingar behöfligt.

Undersökning af fornlemningar. Bibliotekarien K. Torin hade å Akademiens uppdrag, vid Sanna, Åsaka socken, Vestergötland, undersökt lemningarna af en graf, som var så grundligt förstörd, att Akademien ansåg sig kunna lemna bifall till jordegarens ansökan att få borttaga grafven.

Fornlemningars vård. Landshöfdinge-embetet i Gefleborgs län hade anmält, att vid gräfning i en sandgrop på hemmanet Öfre Kuröd i Bäve socken anträffats 4 eller 5 menniskoskelett. Akademien beslöt att begära förbud för fortsatt grushemtning på detta ställe, intill dess det blifvit tillfälle att undersöka, huruvida benranglen träffats i en forntidsgraf eller blifvit i en senare tid nedgräfd.

Vice-pastor J. E. Ydström hade å Hvittaryds församlings vägnar anhållit att få borttaga 4 på skolhustomten å prestgårdens egor befintliga mindre kullar, som anses vara ättehögar. Akademien beslöt att anmoda komminister L. F. Palmgren att undersöka dessa kullar.

Riksantikvariern anmälte, att han besigtigat den senast verkställda igenfyllningen af den år 1874 undersökta kungshögen vid Gamla Upsala.

Äldre kyrkor. Komminister J. A. Tandström har anmält att Båraryds kyrka i Vestbo härad, Småland, kommer att år 1880 rifvas. Som denna kyrka, år 1776 förändrad och målad först år 1780, icke innehåller någon märklig forntidslemning, beslöt Akademien svara, att den för sin del icke finner något hinder möta den beslutna rifningen.

Samma beslut fattades med anledning af kyrkoherden Wickelgrens anmälan att Lidhults församlings (Sunnerbo hd, Småland) år 1721 uppförda kyrka och klockstapel komma att rifvas.

Akademien antog hr B. O. Cederboms anbud att upprätta beskrifningar öfver Tängs, Håle och Friels kyrkor i Västergötland, hvilka alla snart komma att rifvas eller restaureras.

Medaljförslag. 11. Akademien godkände sekreterarens förslag till den minnespenning Svenska Akademien kommer att prägla öfver riksrådet greve Jacob de la Gardie.

Stipendiatberättelse. Dr Montelius hade aflemnat berättelse om den resa han i egenskap af letterstedtsk stipendiat företagit.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum*:

22. Af hr *W. Schürer von Waldheim*: botten till ett bronskärl f. vid Hollsta by, Lyhundra hd, Uppland. Inv. 6428. — Delar af samma fynd hade under åren 1876 och 1877 af hr Schürer inlemnats till museet. (Inv. 5767.)

23. Af hr *J. Janson*, anstald vid P. A. Norstedt & Söners galvanoplastiska anstalt: en dolk från slutet af medeltiden, f. vid Bällsta, Vallentuna sn, Uppland. Inv. 6429.

b) till *k. Myntkabinettet*:

17. Af hr *O. A. Åslund*, Vika i Dalarne: en k. Fredrik V:s för Norge präglade 24 skilling af år 1763. Inv. 6430.

c) till *Akademiens boksamling*:

29. Af *Svenska Akademien*: dess *Handlingar*, del. 54.

30. Af *Kalmar Läns fornminnesförening*: (*Förteckning öfver Föreningens historiska och etnologiska samlingar på Kalmar slott* h. 1.

31. Af *k. Vetenskaps-Akademien i St. Petersburg*: *Bulletins*. T. XXV, nr 4.

32. Af *Physikalisch-Ökonomische Gesellschaft zu Königsberg*: dess *Schriften*, 18:de årgången 2, 19:de årg. 1—2; 20:de årg. 1.

33. Af *Institut national genevois*: dess *Mémoires* T. XIV.

34. Af hr *P. Cazalis de Fondouce*: dess *Ebauche d'une carte archéologique du département de l'Hérault*.

35. Af hr *Charles Pickering*: dess *Chronological history of plants: mans record of his own existence illustrated through their names, uses and companionship*.

Den 7 oktober 1879.

Akademiska angelägenheter. Akademiens ledamöter afgåfvor förslag till besättande af det genom professor A. Cronholms död lediga rummet i arbetande ledamöternas klaes.

Från Regeringen. Till Akademien hade remitterats ansökningar af hrr F. R. v. Kræmer och A. G. Ahlqvist om anslag af fonden till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande. Akademien anmodade sin sekreterare samt hrr Bowallius och Hans Hildebrand att afgifva utlåtande om dessa ansökningar.

Inlösta fornsaker och mynt. 85. Svenska och danska mynt och brakteater (188 st.) från k. Eriks af Pommern, Kristofers och Karl Knutssons tid, f. jämte ett förmultnadt horn under en trärot vid grus-hemtning å egorna till Mörtbol, Björkviks sn, Södermanland. Inv. 6432.

86. Ett byzantiske kejsaren Leo I:s guldmynt, f. vid Hakuse, Björka sn, Gotland. Inv. 6433.

87. Fem skafteclter och 7 spjutspetsar af brons, f. vid Sotared, Morups sn, Halland. Inv. 6434.

88. Tre kufiska samanidmynt af silfver. Inv. 6435.

89. Ett mexikanskt kejsar Maximilians guldmynt på 20 pesos af år 1866. Inv. 6436.

90. Ett k. Ludvig I:s af Portugal kopparmynt på 10 reis af år 1867. Inv. 6437.

91. 211 mynt och 232 brakteater af silfver inropade på Læssöes myntauktion i Köpenhamn.

Hembjudna mynt. Ett k. Karl XI:s 4-öre och 1 Revals 4-rundstykke från åren 1669—1678, f. i Bohuslän — återsändes.

Fornlemningars vård. Hemmansegaren Carl Larsson i Hageby, Hagebyhöga sn, Östergötland, hade anhållit att få borttaga lemningarna af en hällkista, som år 1877 blifvit af dr Montelius undersökt. Akademien fann icke skäl att gifva bifall till borttagandet af denna hällkista, den enda säkra stenåldersgraf i Östergötland, hvilken dessutom intager så liten areal, att grafvens bibehållande icke kan vålla jordegaren någon nämnvärd olägenhet.

På grund af en i tidningarna intagen notis att hr N. M. Mandelgren företagit utgräfning af flere forntidsgrafvar mellan Ljungby och Berga i Småland hade riksantikvarien hos vederbörande landshöfdinge-embete begärt undersökning, och hade från kronofogde Granqvist ingått upplysning, att vid anställd besigtning ingen af ifrågavarande grafvar blifvit under innevarande år öppnad.

Riksantikvarien hade hos landshöfdinge-embetet i Malmöhus län begärt fridlysning af en på hemmanet nr 37 Hvellinge, Hvellinge sn, Skytts hd, Skåne, nära vester om vägen mellan Hårslöf och Hvellinge kyrkor, på en hög kulle befintlig grafhög, hvilken hotas med förstöring genom ett i grusbacken under högen öppnadt grustag.

Månadsbladet utkommer under år 1880 efter samma plan och till samma pris (3 kronor) som hittills.

Detta nummer lades under pressen den 12 december 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

---

95 och 96.

1879.

Nov. och Dec.

Innehåll: 1. Jernåldern på Gotland (29 fig.). — 2. Fynd af Svenska Medeltidsbrakteater (13 fig.). — 3. Märkedagar i november och december. — 4. Från Akademiens sammankomster. — 5. Gåfvor. — 6. Besökande i Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet.

Jernåldern på Gotland.

4.

Ånyo tillåter jag mig att göra en rekapitulation. S. 703 och 704 i förra årgången meddelade jag spännetyper karakteriserande tre gotländska fyndgrupper och kulturperioder. Den *tredje* gruppen gjorde jag s. 733 f. till föremål för en vidlyftig undersökning. Af de der meddelade figurerna afbildas här åter sex (fig. 40—45) såsom för gruppen synnerligen karakteristiska och såsom de der för den följande undersökningen gifva i hög grad viktiga stödjepunkter. Figurerna visa tvenne bågspännan fig. 40 och 41, en ringformig sölja fig. 42, ett platt, rundt spänne fig. 43, en bronsbrakteat fig. 44 samt tvenne bronsholkar, som tillhört ett halssmycke fig. 45.

För den närmast följande gruppen, således den *fjerde*, har jag lemnat en redogörelse i nr 87—88. Här meddelas åter fig. 46—51 och med afseende på de stora bågspännena hänvisar jag till fig. 29 s. 58. Inom de tre spännegrupperna varsna vi en fortgående utveckling, utan afbrott, men inom denna grupp med en ny insats af ett nytt ornamentivt element: de runda platta spännena blifva högre och sidostyckena höljas med ornament (fig. 46—48), hos de små bågspännena fig. 41 växa

Inlösta fornsaker och mynt. 85. Svenska och danska mynt och brakteater (188 st.) från k. Eriks af Pommern, Kristofers och Karl Knutssons tid, f. jämte ett förmultnadt horn under en trärot vid grushemtning å egorna till Mörtbol, Björkviks sn, Södermanland. Inv. 6432.

86. Ett byzantiske kejsaren Leo I:s guldmynt, f. vid Hakuse, Björka sn, Gotland. Inv. 6433.

87. Fem skaftcelter och 7 spjutspetsar af brons, f. vid Sotared, Morups sn, Halland. Inv. 6434.

88. Tre kufiska samandmynt af silfver. Inv. 6435.

89. Ett mexikanskt kejsar Maximilians guldmynt på 20 pesos af år 1866. Inv. 6436.

90. Ett k. Ludvig I:s af Portugal kopparmynt på 10 reis af år 1867. Inv. 6437.

91. 211 mynt och 232 brakteater af silfver inropade på Læssöes myntauktion i Köpenhamn.

Hembjudna mynt. Ett k. Karl XI:s 4-öre och 1 Revals 4-rundstycke från åren 1669—1678, f. i Bohuslän — återsändes.

Fornlemningars vård. Hemmansegaren Carl Larsson i Hageby, Hagebyhöga sn, Östergötland, hade anhållit att få borttaga lemmingarna af en hällkista, som år 1877 blifvit af dr Montelius undersökt. Akademien fann icke skäl att gifva bifall till borttagandet af denna hällkista, den enda säkra stenåldersgraf i Östergötland, hvilken dessutom intager så liten areal, att grafvens bibehållande icke kan vålla jordegaren någon nämnvärd olägenhet.

På grund af en i tidningarna intagen notis att hr N. M. Mandelgren företagit utgräfning af flere forntidsgrafvar mellan Ljungby och Berga i Småland hade riksantikvarien hos vederbörande landshöfdinge-embete begärt undersökning, och hade från kronofogde Granqvist ingått upplysning, att vid anställd besigtning ingen af ifrågavarande grafvar blifvit under innevarande år öppnad.

Riksantikvarien hade hos landshöfdinge-embetet i Malmöhus län begärt fridlysning af en på hemmanet nr 37 Hvellinge, Hvellinge sn, Skytts hd, Skåne, nära vester om vägen mellan Härslöf och Hvellinge kyrkor, på en hög kulle befintlig grafhög, hvilken hotas med förstöring genom ett i grusbacken under högen öppnadt grustag.

Månadsbladet utkommer under år 1880 efter samma plan och till samma pris (3 kronor) som hittills.

Detta nummer lades under pressen den 12 december 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

---

95 och 96.

1879.

Nov. och Dec.

Innehåll: 1. Jernåldern på Gotland (29 fig.). — 2. Fynd af Svenska Medeltidsbrakteater (13 fig.). — 3. Märkedagar i november och december. — 4. Från Akademiens sammankomster. — 5. Gåfvor. — 6. Besökande i Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet.

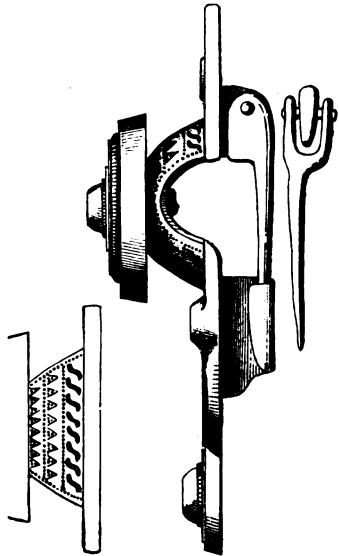
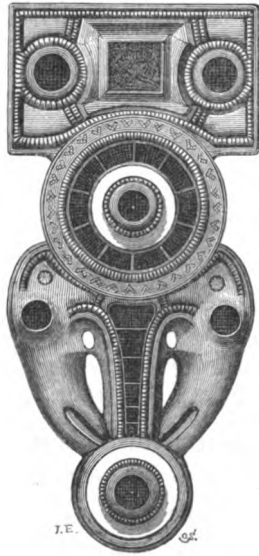
Jernåldern på Gotland.

4.

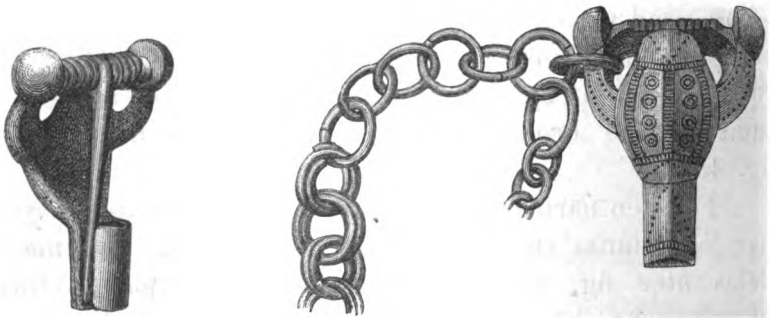
Ånyo tillåter jag mig att göra en rekapitulation. S. 703 och 704 i förra årgången meddelade jag spännetyper karakteriserande tre gotländska fyndgrupper och kulturperioder. Den *tredje* gruppen gjorde jag s. 733 f. till föremål för en vidlyftig undersökning. Af de der meddelade figurerna afbildas här åter sex (fig. 40—45) såsom för gruppen synnerligen karakteristiska och såsom de der för den följande undersökningen gifva i hög grad viktiga stödjepunkter. Figurerna visa tvenne bågspännena fig. 40 och 41, en ringformig sölja fig. 42, ett platt, rundt spänne fig. 43, en bronsbrakteat fig. 44 samt tvenne bronsholkar, som tillhört ett halssmycke fig. 45.

För den närmast följande gruppen, således den *fjerde*, har jag lemnat en redogörelse i nr 87—88. Här meddelas åter fig. 46—51 och med afseende på de stora bågspännena hänvisar jag till fig. 29 s. 58. Inom de tre spännegrupperna varsna vi en fortgående utveckling, utan afbrott, men inom denna grupp med en ny insats af ett nytt ornamentivt element: de runda platta spännena blifva högre och sidostyckena höljas med ornament (fig. 46—48), hos de små bågspännena fig. 41 växa

delarna samman och bilda en sammänhängande yta (fig. 49 o. 50), de stora bågspännena fig. 40 antaga de väldiga mått och den rika utstyrsel som fig. 29 visar. Äfven i andra detaljer visar sig denna utveckling från

40.

41.

Tredje gruppen.

ett lägre, ett enklare till ett rikare, ibland äfven från det senare till ett öfverlastadt. Utrymmet tillåter oss icke att granska denna kulturens fortgång ur alla synpunkter.

Vi öfvergå nu till ett nytt stadium inom denna utveckling.

Det finnes en grupp af gotländska runda spännen, hvars i enskildheter skiftande utseende visas af fig. 51—58. Spännet, som redan förut hade visat benägenhet att växa i höjden, har nu i detta afseende nått sitt största

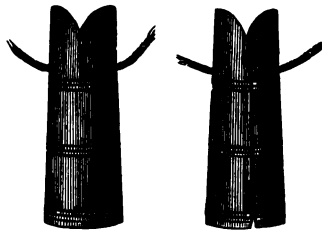
42.

43.

44.

45.

Tredje gruppen.

mått: det hela har blifvit så stort, att man fann det lämpligast att arbeta vissa delar för sig och sedan medels nitning, lödning o. s. v. fästa dem vid det egentliga spännet. Det hela var vordet så tungt, att det icke längre kan anses tillfredsställa det praktiska behovet.

Också fann man under återstoden af denna typs lifstid det vara nödvändigt att minska storleken något.

Vi vilja först egna vår uppmärksamhet åt öfver-
sidan, emedan denna utgör den ursprungliga delen af
spännnet jemte nålen. Vi hafva sett, huru ur typen med
de tre eller fyra från midten utspringande djurhalsarne
(fig. 43) uppkom typen med tre eller fyra hela ringlade djur,
hvilka af upphöjda partier söndrades från hvarandra. I
början utgjordes skilnaderna mellan djuren af rätliniga
balkar (fig. 46). Som dessa föreföllo helt stela vid sidan
af de ledigt inrullade djurkropparne, leddes man lätt
till att låta mellanbalkarne undergå en ombildning, som
åt dem skänkte större behag: det mycket goda resultat,
till hvilket man omsider kom visar fig. 47. Alla räta
linier hafva undvikits, mellanbalkarna fingo på en gång
kraft och smidighet, sammanhanget mellan spännets olika
delar fick den nödiga betoningen derigenom att fältets
midtparti utvidgades och gjordes till en fyrudd med
bugtade sidor, hvars hörn springa ut och blifva helt
smala intill dess de närma sig ytterkanten, då de åter
vidga sig och uppgå i den list, som ända från början
begränsat dessa spännens öfre yta. Man kan ock säga,
att denna ytterlist skjuter sig på fyra punkter in mot
midten och mötes halfvägs af fyra från midten utgående
armar. Det hela ger derigenom intrycket af den yppersta
sammanhållning, så mycket bättre som den synes or-
ganisk, icke blott mekanisk. För att gifva ökad kraft
åt midtpartiet har sjelfva centrum fått gestalt af en
uppstående knapp. För att betaga kantlistens delar på
de fyra ställen, der den skjuter fram inåt och derigenom
bildar större ytor, intrycket af ödslig tomhet, äro äfven
här uppstående knappar anbragta. Slutligen, för att
göra intrycket af de fyra f. d. mellanbalkarnes sam-
mandragning så mycket kraftigare, har man äfven å
deras smalaste ställen anbragt fyra uppstående knappar.

Hela denna utveckling är ganska lärorik för den, som vill göra typologiska studier. De fyra halsarne, som

46.

47.

48.

49.

50.

Fjerde gruppen.

utsprungo från midten, ersattes, när de fyra djuren hade fullständigt krupit fram och ringlat sig på spännets yta,

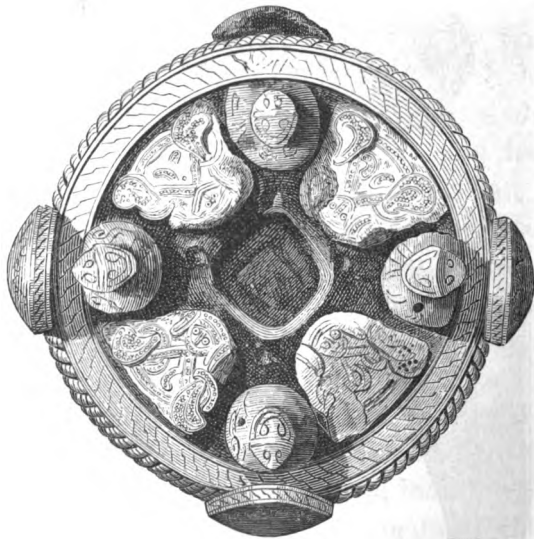
af fyra simpla och raka likaledes från midten utgående mellanbalkar. Under det de fyra djuren alltmera gjordes

51.

52.

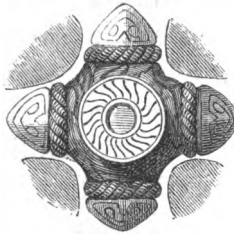
53.

Femte gruppen.

stereotypiska och slutligen började upplösas (se t. ex. fig. 47) och man på detta område icke kunde komma längre,

56.

57.

58.

55.

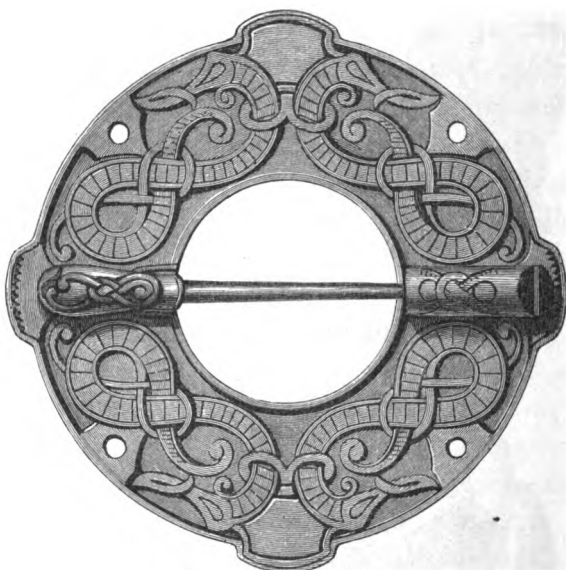

54.

Fente gruppen.

tog den skapande fantasien, som icke kan hålla sig overksam, sin tillflykt till det, som tidigare hade varit det mest oansenliga, nämligen skiljebalkarne, omgestaltade dem, egnade dem så mycken omsorg, att ramverket blir så godt som det väsendliga: det lemnar plats åt fyra sidofält, å hvilka djurbilderna, som dessförinnan voro hufvudsak, få sig platser anvisade.

Så långt hafva vi hunnit, när vi stå vid tröskeln till det nya tidsområde, till hvilket vi nu öfvergå. Jag.

59.

Femte gruppen

hänvisar till fig. 52—58. Fyrdelningen är bevarad. Midtpartiet är ännu mera prononceradt (se t. ex. fig. 54 och 56), likaså de invid kantlisten uppstående knapparna, som, för att ännu bättre falla i ögonen, hafva fått gestalt af egendomliga, hoptryckta djur; dessa djurbilder äro ibland arbetade för sig och fastsatta på ytan. Likaledes har midtpartiet blifvit arbetadt för sig, sammanhanget mellan detta och kantdelen har blifvit häfdt.

De fyra knappar, som voro anbragta på de f. d. mellanbalkarnes smalaste delar, hafva förlorat sin neutrala karakter, de hafva dragits in under midtknappens herravälde och hafva fått utseende af fyra små djurhufvud, som, springande fram från midten, vända sig utåt. Detta är af stort intresse: under utvecklingens kretsgång hafva vi kommit tillbaka till den ursprungliga framställningen — fyra från midten utspringande hufvud — men det oaktadt är skillnaden mellan de två sätten att återgifva samma motiv synnerligen stor. Det är dock härvid att märka, att när man återvände till det ursprungliga motivet skedde detta icke genom att man bragte de under mellantiden uppkomna formerna tillbaka till den ursprungliga framställningen, utan det är ett helt annat parti, nämligen midtknappen och de från denna utgående mellanbalkarne, hvilka antagit en gestalt, som är analog med det ursprungliga motivet.

Hvad tidigare var hufvudsak, nämligen de fyra om sig sjelfva lindade djurkropparne, har, sedan rampartierna blifvit de mest prononcerade delarne, så trädt tillbaka, att de fått karakter af bihang: när spännet göts anbragte man i den öfre ytan fyra fördjupningar, uti hvilka sedermera fästes fyra tunna, uppdrifna guldbleck, å hvilka medels guldtrådar och guldkorn voro anbragta fantastiska djurbilder, med hufvudet vända uppåt, med fyra extremiteter, hvilka dock icke alltid äro alla fyra fullt utpräglade, och med det för den senare järnåldern betecknande motiv, att handen (eller foten) griper omkring någon annan del af kroppen. Det hela omgifves af tvenne lister. Den ena är platt, belagd med silfver, hvarå medels niello-inläggning anbragts ett snodd-motiv. Derutanför löper en kraftig snodd af silfvertråd. Midtornamentets runda toppskifva begränsas likaledes af ett niello-prydt silfverband.

Nu vilja vi betrakta spännets sida. Denna bildades från början af en helt låg kant, som småningom blef något högre och då pryddes med liniemotiv. När man med utvecklingen af spännets öfre yta hade kommit så

60.

61.

Sjette gruppen.

långt, att deri anbragtes tre eller fyra fullständiga djurbilder, gjordes sidokanten så hög, att den kräfdes en rikare ornering, man anbragte då derå djurbilder af enahanda slag som de, hvilka befunno sig på den öfre ytan.

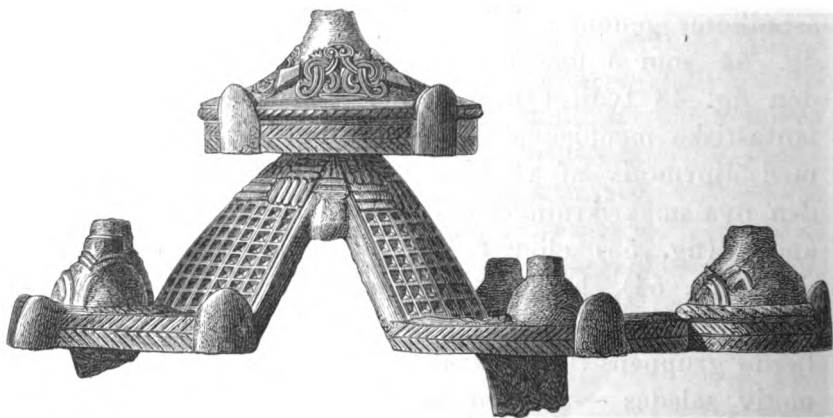
Mellan hvart par af djurbilder sattes enkla upprättstående stafvar. Dessa gjordes bredare, fördubblades, försågos med ett längs midten gående ornament o. s. v. Till sist (se fig. 48) kom detta mellanliggande ornament att spela hufvudrolen, den gamla stafven eller rättare den fördubblade stafven utgjorde numera allenast ram kring denna bild af ny ordning.

Så långt var man hunnen, när man begynte utföra de spännen, med hvilka vi nu sysselsätta oss, *den femte gruppens* spännen. Liksom man gjorde den öfre ytans partier kraftiga, så äfven sidans. De fyra särskiljande figurerna, ofta egendomliga människogestalter (se fig. 48) förhöjdes, så att de sköto högt öfver sidan, de gjordes lösa och nitades fast vid sjelfva spännet, midten gjordes insänkt, i förgylt brons, de högre liggande, plana, mångflikiga kanterna belades med silfver, å hvilket omvexling åstadkoms genom anbringande af niello-linier. Såväl å fig. 54 som å fig. 55 ser man i midten lemningar af den fig. 48 tydligt utpräglade, ehuru redan der något fantastiska människogestalten. Sidans mellanfält fylldes med djurmotiv af växlande art, t. ex. tvenne djur af den nya smakriktningens typ, ordnade vid sidan af hvarandra (fig. 55) eller tvenne om hvarandra slingrande djur (fig. 54), hvilka äro af särskild intresse, alldenstund de visa oss ett motiv, som bibehållits sedan den fjerde gruppens tid — ett den tidigare jernålderssmakens motiv således — som dock nu räddats från den upplösning, som hotade, och uppenbarar sig för oss i ny, preciserad gestalt. Den kulturströmning, som bragte in de nya motiven, var så mäktig, att stundom äfven gamla motiv fingo nytt lif. Vid denna tid har således en renässans inträffat inom den gotländska ornamentiken, af hvilken de som i våra tider ifra för åvägbringandet af en nordisk renässans kunna hafva icke så litet att lära.

Under det spännets storlek växte, fann man lämpligt att förse det med en botten, som i midten hade en rund öppning. Ehuru bottenkifvan aldrig kunde ses när spännet begagnades, försågs hon med ornament, och här återfinna vi den omskapade djurtypen från den fjerde gruppens tid — och denna nyvordna djurtyp är

63.

62.

Sjette gruppen.

intet annat än den s. k. nordiska orm- eller runstensslingan, som inom detta område visar sig tidigast (jfr fig. 59.)

Att utvecklingen af de gamla typerna sträckte sig vidare än till de runda spännena och till de mindre bågsplännena, som blefvo de s. k. djurhufvudformiga

(hvarom jag utförligt talat i mina *Bidrag till spännets historia*, Antiquarisk Tidskrift fjerde delen), se vi t. ex. af fig. 51. Med spännet fig. 54 hittades ett praktfullt halssmycke bestående af holkar alldeles lika fig. 51. Det är tydligt, att vi här hafva för ögonen en ny, förstorad, omarbetad upplaga af de för den tredje fyndgruppen karakteristiska halskedjeholkarne fig. 45.

I det viktiga fyndet från Smiss, Eke socken, Gotland (Inv. 4,078) förekom ett ännu icke fullbordadt rundt spänne, hörande till den femte gruppen, samt en bronsform, i hvilken man pressat de guldblåd, som skulle täcka öfversidans fyra fält.

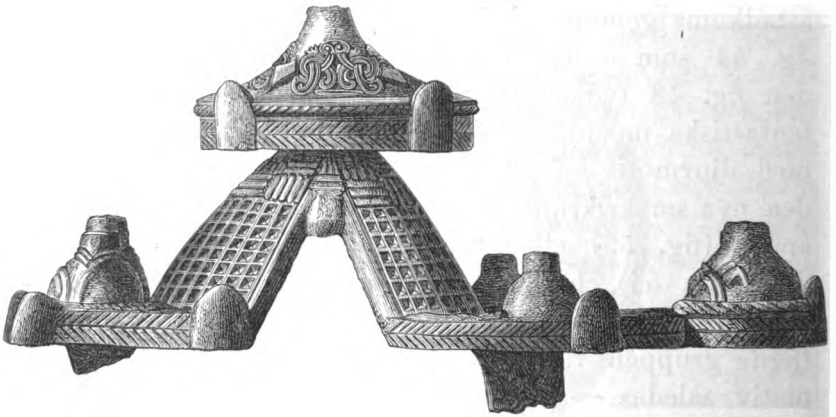
Från den femte gruppen, representerad af fig. 51—59, gå vi nu genast öfver till *den sjette*, dit vi måste räkna det runda spännet fig. 60 och 61. Frändskapen eller närmare bestämdt filiationen är tydlig, men lika tydlig är försämringen. Vi se först på öfversidan fig. 61. Midtstycket med dess fyra utsprång har krympt samman och af de utsprången afslutande djurhufvudena finnas allenast konturerna bevarade. De fyra fristående djuren äro kvar, men äro vordna plattare. De fyra midtfälten hafva icke längre pålödda ornament, utan äro ornamenten åstadkomna vid gjutningen; vi kunna i dem skönja hufvudragen af djurbilderna å samma ställen hos den femte gruppen (fig. 52 och 53), men funnos icke dessa spännen med deras ganska tydligt utpräglade djurbilder, torde ingen hafva kunnat förklara hvad den sjette gruppens ornament skulle föreställa.

Se vi på sidan, finna vi fortfarande de fyra uppskjutande gränstolparne, men huru mycket torftigare än nyss! och de mellanliggande fyra fältens ornament berätta samma saga: ett själlöst, mekaniskt återgifvande af ornament, hvilkas betydelse man ej längre kom i hog eller bekymrade sig om. Likheten med de ursprungliga typerna yppar sig allenast i sjelfva konturerna. Sido-

Under det spännets storlek växte, fann man lämpligt att förse det med en botten, som i midten hade en rund öppning. Ehuru bottens kifvan aldrig kunde ses när spännets begagnades, försågs hon med ornament, och här återfinna vi den omskapade djurtypen från den fjerde gruppens tid — och denna nyvordna djurtyp är

63.

62.

Sjette gruppen.

intet annat än den s. k. nordiska orm- eller runstensslingan, som inom detta område visar sig tidigast (jfr fig. 59.)

Att utvecklingen af de gamla typerna sträckte sig vidare än till de runda spännena och till de mindre bågspännena, som blefvo de s. k. djurhufvudformiga

(hvarom jag utförligt talat i mina *Bidrag till spännets historia*, Antiquarisk Tidskrift fjerde delen), se vi t. ex. af fig. 51. Med spännet fig. 54 hittades ett praktfullt halssmycke bestående af holkar alldeles lika fig. 51. Det är tydligt, att vi här hafva för ögonen en ny, förstorad, omarbetad upplaga af de för den tredje fyndgruppen karakteristiska halskedjeholkarne fig. 45.

I det viktiga fyndet från Smiss, Eke socken, Gotland (Inv. 4,078) förekom ett ännu icke fullbordadt rundt spänne, hörande till den femte gruppen, samt en bronsform, i hvilken man pressat de guldblåd, som skulle täcka öfversidans fyra fält.

Från den femte gruppen, representerad af fig. 51—59, gå vi nu genast öfver till *den sjette*, dit vi måste räkna det runda spännet fig. 60 och 61. Frändskapen eller närmare bestämdt filiationen är tydlig, men lika tydlig är försämringen. Vi se först på öfversidan fig. 61. Midtstycket med dess fyra utsprång har krympt samman och af de utsprången avslutande djurhufvudena finnas allenast konturerna bevarade. De fyra fristående djuren äro kvar, men äro vordna plattare. De fyra midtfälten hafva icke längre pålödda ornament, utan äro ornamenten åstadkomna vid gjutningen; vi kunna i dem skönja hufvuddragen af djurbilderna å samma ställen hos den femte gruppen (fig. 52 och 53), men funnos icke dessa spännen med deras ganska tydligt utpräglade djurbilder, torde ingen hafva kunnat förklara hvad den sjette gruppens ornament skulle föreställa.

Se vi på sidan, finna vi fortfarande de fyra uppskjutande gränsstolparne, men huru mycket torftigare än nyss! och de mellanliggande fyra fältens ornament berätta samma saga: ett själlöst, mekaniskt återgifvande af ornament, hvilkas betydelse man ej längre kom i hog eller bekymrade sig om. Likheten med de ursprungliga typerna yppar sig allenast i sjelfva konturerna. Sido-

fältsornamenten fig. 61 hafva sin förebild i sidofältsornamenten fig. 55.

Den kultur, som frambragte den sjette gruppens runda spännen, visar således tydliga tecken till återgång och försämring, men det oaktadt egde den nog kraft att uttala sig med konsekvens. Detta lär oss en blick på det stora bågspännet fig. 62.

Den tredje gruppens spännen af detta slag (fig. 40) utvecklade sig småningom och erhöilo under den fjerde gruppens tid det utseende som fig. 29 visar. För den femte gruppens ålder kan jag tyvärr icke uppvisa något stort bågspänne. Det här afbildade eger deremot i fullaste mått den sjette gruppens drag. Vi kunna se det af sjelfva spännet, men vi se det ännu mera af toppskifvans öfversida (fig. 63), som är en ganska trogen kopia af det runda spännets öfversida (fig. 60).

Den tredje gruppen representeras i Statens Historiska Museum af en mängd graffynd, som gifva oss en god föreställning om gruppens totaltecken. Den fjerde gruppens spännen äro äfven ganska talrika i museet, men graffynd, i hvilka de förekomma, äro temligen få. Af den femte gruppen har museet ej heller få spännen, men de allra flesta äro enstaka funna. Den sjette gruppens runda spännen äro icke få, men ej heller för denna äro graffynden synnerligen många — dock rikare än för den femte gruppen.

Det finnes ännu senare former, till hvilka jag hoppas en annan gång få återkomma.

Denna del af den gotländska jernåldern kan jag icke lemna utan att gifva några närmare upplysningar om de specielt gotländska brakteaterne, om hvilka jag uttalade mig alltför knapphändigt i förra årgången, i sammanhang med min redogörelse för den tredje fyndgruppen.

Specielt gotländska kunna tvenne brakteatgrupper kallas, hvilka dr Montelius i sitt arbete *Från jernalderna* betecknat med bokstäfverna E och H. Af gruppen E är ett exemplar funnet på Öland, ett annat på Björkö, hvilket naturligtvis icke häfver gruppens beteckning som gotländsk, alldenstund på Gotland äro funna mera än hundra och på dessa hundra kan man iakttaga en del skiftningar i utseende, som visa, att denna grupp är på Gotland inhemsk, men i öfrigt äro så oansenliga att man med fog kan förundras deröfver, vid tanken på de genomgripande förändringar som annars uppenbara sig samtidigt inom de gotländska fyndgrupperna. Af brakteatgruppen H är, så vidt jag vet, intet exemplar funnet utom Gotland. De å Gotland funna brakteaternas af typen E äro arbetade i förgylt brons och guld. Alla exemplar af typen H äro af guld.

Brakteaternas af gruppen E bestå (fig. 64 och 65) af ett midtstycke, en dermed sammanhängande bård och en ögla, som vanligen är cylindrisk; som en fjerde del kunna betecknas en del tråd- och kornornament, som pläga finnas pålödda strax nedanför ögla.

Det runda midtstycket visar öfverst ett mot midten nedskjutande rundadt föremål, hvars förklaring jag icke för närvarande kan gifva. Nedanför detta angifves gemmenligen midtpunkten af en rund förhöjning och från dennas närhet utgå tre böjda djurhalsar, hvar och en afslutad med ett hufvud. På fältet ses flere runda upphöjningar. De tre halsarne påminna onekligen om framställningen å en del runda spännerna af typen fig. 43 (med tre i stället för fyra), men under det å spännerna de tre halsarne stå i nära sammanhang och äga ganska kraftiga och rikt utvecklade former, äro brakteaternas djurkroppar isolerade samt äga ett slappt utseende. Förklaringen af denna företeelse uppskjuter jag till ett senare tillfälle, för att söka gifva den i ett annat sam-

manhang. Detta midtstycke visar inga andra skiljaktigheter än sådana som bero på bättre och sämre arbete.

Bården omkring midtstycket upptogs från början af ornamentsränder, vaxelvis en zigzaglinie och ett platt snoddmotiv (fig. 44). Sedermera tillades längst ut en rad små cirkelsegment. Slutligen tillkommo längst ut (ibland samman med båglinierna) trepunkterade trianglar (fig. 64) ett ganska sent motiv, som synes vara främmande för hela den tidigare jernåldern. Den utveckling, som här försiggår, består således uteslutande i tillägg af nya motiv, icke uti ett ombildande af de redan gifna. På bronsbrakteaterne saknas de trepunkterade trianglarna, hvilket visar att de höra till denna brakteatgrupps äldsta tid. Som bronsbrakteaterna tillhöra den fjerdre gotländska fyndgruppen, måste guldbrakeaterna med trepunkterade trianglar vara samtida med de senare grupperna.

I Statens Historiska Museum finnes en bronsbrakteat med trepunkterade trianglar, men denna brakteat är funnen samman med ett spänne, som tillhör den sjette fyndgruppen (Inv. 1667), hvilket på det yppersta stadfäster den nyss framhållna skilnaden i tid. Man arbetade således fortfarande E-brakteater i brons, ehuru de efter den fjerdre gruppens period icke voro så allmänna, att döma efter hittills kända fynd, som exemplaren i guld.

Brakteaterna af gruppen H (fig. 66) bestå af en slät gulds kifva, som vanligen omslutes af en fin snodd. Ytan indelas i flere fält och är ornerad med pålödda, på kant stående guldlameller samt likaledes pålödda guldkorn, oftast omslutna af en fin guldtråd. Denna typ uppenbarar sig ändå senare än E-gruppen och kan, på grund af tekniska skäl, anses vara samtidig med den femte gotländska fyndgruppen. För denna tidsbestämning talar äfven den omständigheten, att nedanför H-brakteaternas

ögla förekommer vanligen ett djurornament af samma slag som på sidofälten å öfre ytan af den femte gruppens stora runda spännet. Derfor talar ytterligare den omständigheten, att på spännet fig. 54 förekommer i

64.

65.

66.

67.

midtpartiets runda toppskifva (fig. 58) enahanda guld-lamellsornament som på dessa brakteater.

När H-brakteaterna kommo på modet tillverkades fortfarande brakteater af E-typen: man finner exemplar

af båda grupperna i samma fynd. Att detta sammanträffande i fynden icke beror derpå, att man jämte de nya brakteaterna af H-typen från fädernas dagar bevarade äldre af E-typ, visas påtagligt af sådana E-brakteater, som nedanom öglan hafva samma djurbildsornament som är karakteristiskt för H-gruppen.

För tidsbestämningen lemnar brakteaten fig. 65 god hjälp. Här är midtornamentet nytt; det öfverensstämmer på det närmaste med ett silfversmycke fig. 67 som tillhör Föhlagenfyndet, af hvars mynt de yngsta tillhöra slutet af 900-talet.¹⁾ På denna samma brakteat förekommer en utbildning af den trepunkterade triangeln, nämligen en triangel med en enpunkterad rhomb på spetsen. Samma motiv förekommer å en armbygel, funnen vid Buters i Hogräns socken, Gotland, tillsammans med kufiska mynt, af hvilka det yngsta är prägladt år 945 e. Kr.

Hans Hildebrand.

Nya bidrag till Sveriges mynthistoria under medeltiden.

Uti *Månadsbladet* för år 1875, nr 48, hade jag nöjet införa beskrifning och afteckning af nio konung Johan Sverkerssons brakteater, hvaraf endast två varit förut bekanta, alla erhållna i ett till Statens samling inlöst fynd från en mosse i Dimbo socken i Västergötland. Dessa fullt säkra hållpunkter i fäderneslandets äldre mynthistoria stärkte min förhoppning, att ur vår jord skola, förr eller senare, upphemtas nya bidrag att fylla den stora luckan i denna historia mellan konung Anund Jakob och Folkungasläktens uppstigande på

¹ *Antiquarisk Tidskrift för Sverige*, del. 3.

Sveriges konungatron. Det har alltid synts mig vara otroligt, att ett så lifskraftigt folk, som en gång egt inhemskt mynt och under lång tid hembragt utomordentligt rika skatter af främmande mynt, skulle under en tiderymd af två hundra år försummat att förskaffa sig ett inhemskt, för det ordnade samhällslifvet så viktigt bytesmedel, ännu mera behöfligt, sedan den stadgade kristendomen stärfjat hogen för de vinstbringande vikingatågen och handelsresorna till aflägsna länder.

68.

69.

70.

71.

72.

73.

74.

75.

76.

77.

78.

Min förhoppning i detta afseende har vunnit en i hög grad glädjande bekräftelse genom ett i Eskilstuna, vid jordschaktning å kyrkogården, anträffadt fynd, hvilket, ehuru af hittaren olagligt försåldt till en enskild person, lyckligtvis kunnat, fastän mot dryg betalning, förvärfvas åt Myntkabinettet.

Detta fynd har gifvit oss sju hittills okända brak-teater med namnet KANVTVS och fyra andra dermed

samtida, hvaribland en med inskrift VLF IARL, en med ARVSAR, samt tvenne med figurer (fana, torn) utan säkra, åtminstone icke tydbara inskrifter. Alla dessa brakteater visa i afseende på storlek, arbetsätt och silfrets beskaffenhet nära öfverensstämmelse med de förut erhållna konung Johan Sverkerssons, och kunna således i afseende på tiden icke vara betydligt skilda från dessas.

Namnet *Kanvtus* tillhör utan tvifvel en svensk konung, ehuru här icke förekommer ordet REX, så som på ett par af Johan Sverkerssons brakteater. Man har här att välja mellan två regenter, konung Knut Eriksson, Erik den heliges son, som regerade från år 1167 till 1195 (eller 1196), och upprorskonungen Knut Långe, som, sedan han förjagat sin frände, den unge konungen Erik Eriksson, tillvällade sig och bibehöll konungamakt och namn under åren 1229—1234.

Det kan väl synas vara mera antagligt, att så många med olika typer försedda brakteater blifvit präglade under Knut Erikssons nära tretioåriga, jämförelsevis lugna regeringstid, än under den korta och oroliga tid Knut Långe innehade konungamakten. Men den fullkomliga öfverensstämmelsen med konung Johan Sverkerssons brakteater gifver anledning antaga, att de nu funna tillhöra den senare, nära samtida konung Knut. Det är dessutom icke mera otroligt, att denne konung under sin fyraåriga regering kunnat låta prägla brakteater med sju olika typer, än att under konung Johans sexåriga regering präglats brakteater med nio, mer eller mindre skiljaktiga typer. Särskild anledning att hänföra dessa brakteater till Knut Långe gifver den under nr 1 beskrifna skölden, hvilken fullkomligt öfverensstämmer med den fädernesköld, som finnes på den fordom i Skoklosters kyrka, nu i Statens Historiska Museum förvarade tapeten med bilden af Knuts son Holmger, som år 1248

blef halshuggen och efter döden betraktades som en helig martyr. Till konung Knut Eriksson synas deremot med större visshet kunna hänföras de förut kända brakteaterna med inskrift *Knvt rex*, *Kanvt rex* (*Brenners Thesaurus*, tab. III, och *Berchs Beskrifning*, pag. 21, *Månadsbladet* nr 40), hvilka till arbetsätt och silfrets beskaffenhet närmare öfverensstämman med de små mynt och brakteater, som utan tvifvel tillhöra en tidigare period af Sverkerska och Erikska konungaätternas regeringstid.

Brakteaten med inskrift VLF IARL kan icke med skäl tilläggas någon annan än Folkungen Ulf Fasi, som af konung Knut Långe antogs till »Svears och Götars Jarl» och bibehöll denna befattning äfven sedan Erik Eriksson återvunnit den tron, från hvilken han af Knut blifvit bortjagad. Den nära öfverensstämmelsen i arbetsättet mellan Ulfs och Knuts brakteater gifver ytterligare stöd åt antagandet, att dessa senare böra tillägnas Knut Långe.

Den på en af brakteaterna i detta fynd förekommande inskriften ARVSAR torde väl icke kunna antagas hafva annan betydelse, än att angifva präglingsorten, och ligger då närmast till hands att tänka på staden Arosia, vare sig det nuvarande Vesterås eller Uppsala.

Hvar och en bland dessa brakteater väger mellan 20 och 30 gram, utom Ulf Jarls, hvilken icke hinner fullt till 20 gram. Alla hafva kring kanten en upphöjd perlränd.

Med hänvisning till de här ofvan intagna afbildningarna meddelas följande beskrifning.

1. En trekantig, aflång sköld inom en slät ring. I skölden två, med en bladranka ornerade bjelkar, af

hvilka den nedre är blott obetydligt synlig öfver sköldens spets. Omskrift: + KANVTVS. — Fig. 68.

Anm. I konungens namn på denna och de följande brakteaterna är N tecknad $\bar{N}$, T är af äldre medeltidsform, S är satt bakvänt.

2. Ett framvänt, krönt människohufvud, med lockar vid sidan och smal hals inom en till hälften slät, till hälften perlsirad ring. Omskrift: + KANVTVS. — Fig. 69.

3. Lik nr 2; men kronan simplare, utan synliga lockar, inom en slät ring. Omskrift: + KANVTUS.

4. Ett åt venster gående lejon, seende tillbaka, med uppslängd, tillbakaböjd svans, inom en slät ring. Omskrift: + KANVTVS. — Fig. 70.

79.

80.

4 a. Lik nr 4, men under lejonet en kula eller punkt.

5. En lilja inom en slät ring. + Omskrift: KANVTVS. — Fig. 71.

6. En åttauddig stjerna inom en perlring. Omskrift: + KANVTVS. — Fig. 72.

7. En åttabladdig ros. Omskrift: + KANVTVS. Fig. 73.

8. Ett framvänt krönt människohufvud med en enkel hårlock vid vardera sidan, utan hals, inom en slät ring. Omskrift: + A.R.V.S.A.R. — Fig. 74.

Anm. S är bakvänt, liggande.

9. En stående fana med tre uddar på duken. Till höger om fanstången en tre- eller fyrauddig stjerna samt en sirat eller två bokstäfver (möjligtvis G A); på andra sidan om fanstången två bokstäfver (A och I eller T?), — allt inom en slät ring eller perkring, utanför hvilken synas spår af bokstäfver eller streck. — Fig. 75 och 76.

10. Ett torn med tre tinnar; deröfver en sirat, liknande ett utspärradt A och en punkt, allt inom en slät ring, utanför hvilken ses streck eller orediga bokstäfver. — Fragment. — Fig. 77.

11. En hand med utsträckta fingrar inom en slät ring. Omskrift: + VLF IARL. — Fig. 78.

Anm. Bokstafven F är upp och nedvänd,

I fyndet förekommo äfven ett rundt smycke af silfver med sju uppdrifna kulor och pålagda trådornamenter (fig. 79) samt ett fragment af ett likartadt smycke (fig. 80), och en liten ring (2,2 cm bred) af en smal, trind silfverten, hvars ena spetsiga ända är uppböjd och infäst i ett hål i den andra ändan.

Bror Emil Hildebrand.

Märkedagar i november och december månader.

November 1. *Alla helgon.* Kreaturen intagas VG. Firas som liten högtidsdag VG. — Bestämmer vinterns väder Dals.

Kommer vintern nu skridande,
kommer han Andersmessen ridande VG.

November 11. *Martin.* Är dagen klar, blir vintern sträng Sm.

November 20. Är vädret denna dag kallt och ombytligt, blir det blåst VG.

November 23. *Clemens.* Årets fjerde tretting börjas ÖG.

November 25—30. Regn dessa dagar bebådar blid vinter Dals.

November 30. *Andersmessa.* Köld denna dag ger blid vinter och obehaglig vår, Hels., Upl., KL. — Andersmessovinter Söd. — Regnar det Anders, då regnar det Anna och då regnar det alla vintermånaderna VG. — När Anders slaskar, då braskar jul. —

Bär stubben hatt
om Andersmesso natt,
så bär han ock hatt
Vårfrunatt VG.

Om stubben bär hatt (snö) Andersmessonatt, så blir det åkføre till alla vintermarknader Sm.

Under *Advent* får ej lysas till äktenskap VG.

December 6. *Nicolaus.* Bestämmer vädret under december. VG.

December 9. *Anna.* Tö denna dag ger tö hela vintern. VG.

December 13. *Lucia.* Längsta natten på året ÖG, Söd. — Stark storm vanlig; kullfallna stockar i mossar kallas Lussefall KL. — Nu bör tröskningen vara slut VG. — Man utkläder sig på morgonen, bär brinnande ljus på hufvudet, intager en stark frukost VG. — Nu börjas den lilla goda räppen, som räcker till 20:de dag jul VG. — Hästarne böra vinterskos VG. — Hvad som göres denna dag, lyckas ej. Vest. — Fordom vakade man hela natten med ljus VG.

December 21. *Thomasmessa.* Man får ej mala på hemqvarnar VG. — Man bör akta sig för större verlds-

liga göromål VG. — Torka bådar godt år VG. — Tomasdag hålles marknad i hvar stad VG. — Natten till den 21 spöka onda andar, i synnerhet vid qvarnar VG.

December 20—21 bör man icke låna af någon VG.

December 24. Stark frukost på morgonen VG.

December 25. Den som först kommer från kyrkan, får först inbergadt VG. — Klar julnatt med nordanväder ger goda år, våt och stormig julnatt med sunnan ger svårt år VG. — Natten till den 24 klar utan storm, blir det mycket frukt. — Natten till den 25 stormig, blir det godt år Hels. — Är denna natt stormig, blir det krig och betydliga mäns dödsfall VG.

Det är ej nyttigt att hugga ved hemma i julveckan VG.

December 26. *Staffans skede.* Hästarne böra svettidas under besök till grannarne, de böra vattnas i rinnande vatten, helst i nästa härad VG.

Från Akademiens sammankomster.

Den 7 oktober 1879.

(Forts.)

Fornlemningars vård. Landmätaren A. M. Lindeblad hade insändt dels utdrag af protokollet vid skiftesförrättningen i Oppeby, Ydre hd ÖG den 26 sistlidne augusti, dels en vid samma tillfälle af samtliga jordegarne, på hr Lindeblads uppmaning, skriftligen affattad öfverenskommelse att afsätta en plan af 0,15 kvadratref i vidd omkring den numera reste Oppeby runsten och att från allmänna landsvägen till nämnda plan afsätta en väg af 4 fots bredd, hvarjämte han anmält, att jordegarne förbundit sig att lemna erforderlig vård åt öfriga på byalagets egor befintliga fornlemningar. — Akademien beslöt att till hr Lindeblad aflåta en tacksägelseskrefvelse samt att till honom öfverlemla de hittills utkomna två häftena af planschverket *Teckningar ur Statens Historiska Museum*.

Akademien beslöt att till landbrukaren Carl Peter Andersson i Qvarntorp (Svanshals sn, ÖG), som rest en runsten anträffad i qvarn-

dammen på hans hemman, öfverlemnade ett exemplar i silfver af Akademiens jetton.

Kyrkliga fornlemningar. Sedan anmälan gjorts, att Husby Sju-tolfts väggmålningar blifvit restaurerade, uppdrog Akademien åt sin förste amanuens dr Hans Hildebrand att besigtiga dem.

Kontraktsposten Linde hade anmält, att vid en reparation å Gam-malkils kyrka i Linköpings stift hade i sakristians inre tak under lim-färgen upptäckts några till en del ofullständiga målningar på bräder, som antagligen tillhört taket i den år 1734 tillbygda delen af kyrkan.

Medaljförslag. 12. Ett sällskap kalladt »B af B» hade inlemnadt förslag till en liten minnespenning öfver skalden C. M. Bellman, hvilket förslag godkändes.

Folksägner. Hr B. O. Cederbom hade inlemnadt en samling »Säg-ner, skrock, vidskepelse m. m. samlade i Kållands härad i Vestergöt-land.»

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum*: 24. Af *Botil-sätters församling* i Vermland: en dopfunt af sten med relieffornament och ett rökelsekar af malm. Inv. 6438.

25. Af professor *G. Ljunggren*: en smal fingerring af koppar med en bild af Jungfru Maria med Barnet på en oval platta, f. vid gräf-ning i gifvarens trädgård i Lund. Inv. 6439.

26. Af studeranden *A. Collin*: en smal slipad hålmejsel af flinta från Lyngby och ett stenredskap af s. k. kökkenmöddingstyp från Glimminge i Bara sn, Skåne. Inv. 6440.

27. Af apotekaren *H. Thedemius*: tre stenåldersredskap och ett sänke af täljsten, f. i Tanums sn, Bohuslän. Inv. 6441.

28. Af med. fil. kandidaten *Carl Fürst*: en båge af ett spänne och ett rembeslag af brons, bitar af lerkärl, flintspåner, en på sidorna afslagen flintkärna och ett flintredskap, f. på olika ställen i norra Ble-kinge. Inv. 6442.

29. Af läraren vid Uppsala läns folkhögskola *H. Larsson*: en liten stenyxa, f. vid Biskopsgården i Lundby sn på Hisingen, på samma ställe hvarest fyndet af flintspåner (nr 13, Inv. 6343 a) blifvit hittadt. Inv. 6444.

b) till *k. Myntkabinettet*: 18. Af fru *Elvira Jensen*, f. Modén, från Spasky i Kasanska guvernementet, Ryssland: ett kufiskt samandmynt, 3 små otydliga, nyare orientaliska mynt af silfver, 2 ryska kejsarinnan Katarina II:s större kopparmynt samt 7 små otydliga kopparmynt. Inv. 6443.

c) till *Akademiens boksamling*: 36. Af *Ossolinski-institutet* i Lem-berg: 42 polska arbeten i historia m. m.

37. Af professor *H. Handelsmann* i Kiel: *Antiquarische Miscellen*.

38. Af *k. Videnskabernes Selskab* i Köpenhamn: *Oversigt 1879* nr 2.

39. Af lektor *Oscar Rancken*: *Några åkerbruksplägseder ibland Svenskarne i Finland*.

40. Af ceremonimästaren friherre *A. W. Stjernstedt*: *Koehne, Monnaies des souverains de Suède, frappées dans les provinces baltiques et en Allemagne.*

Den 21 oktober 1879.

Akademiska krenden. Den af H. M. Konungen gillade förteckningen på personer, som blifvit föreslagna till återbesättande af det efter hr Cronholm lediga rummet bland Akademiens arbetande ledamöter, upplästes.

Inlösta fornsaker och mynt. 92. En fyrryggad gulfingerring, f. vid Storkullen, Hömbs sn, VG. Inv. 6446.

93. Ett ungerskt guldmynt af år 1870 på 20 francs. Inv. 6447.

94. Ett i Heda sn, ÖG, funnet bronssvärd af hittills okänd form. Inv. 6454. — Detta svärd kommer att afbildas och beskrivas i *Månadsbladet* nr 97.

Inlemnade fornsaker. De vid Linga anträffade fynden, se under följande rubrik. Inv. 6448.

Undersökning af fornlemningar. Dr Montelius hade rest till Linga, Öfverjärna sn, Södermanland, för att granska den begravningsplats, hvilken jordegaren hr Bladin begärt att få odla, bebygga och med träd plantera och gjort med jordegaren det aftal, att odlingen för närvarande skulle sträcka sig endast till kanten af den egentliga gruppen af grafhögar, till följd hvaraf tvenne högar skulle behöfva borttagas. Dessa båda högar hade af dr Montelius blifvit undersökta och befunnits hvardera omsluta ett stenröse, hvori anträffades brända ben, några jernnaglar samt bitar af lerkrukor. Akademien godkände detta och medgaf, att de båda undersökta högarna må utjämnas, att byggnader må uppföras å den närmast gården liggande delen af hagen samt att grafältet må med träd planteras.

Kyrkliga fornlemningar. Professor Ljunggren hade insändt en större fotografi af de å korväggen i Stäfvie kyrka (Skåne) förekommande väggmålningarna.

Dr Hans Hildebrand, som besigtigat de i HusbySjutolft renoverade väggmålningarna, vitsordade, att arbetet blifvit utfördt med synnerlig skicklighet och noggrannhet samt pietet mot den ursprungliga anordningen, och ansåg sig Akademien på grund deraf böra tillstyrka utbetalandet af det för detta ändamål beviljade statsanslag af 600 kr.

Medaljförslag. 13. Ett af sekreteraren uppsatt förslag till en minnespenning, som k. Vetenskaps Akademien ämnar prägla öfver professor Nordenskiöld och löjtnant Palander, godkändes.

Gåfvor anmäldes a) till *Statens Historiska Museum*: 30. Af godsägaren *G. J. Coyet*: foten till en döpfungt af sten med fyra skulpterade människohufvud. Inv. 6449.

31. Af godsägaren *K. Schmidt*: en flintdolk, f. i Hvittaryds sn, Småland, och en spjutspets af flinta från Kullaberg, Skåne. Inv. 6450.

32. Af hr *G. Nilsson*: en oval spännbuckla af brons, f. i en grafhög vid Fristad, Tåby sn, ÖG. Inv. 6451.

b) till *k. Myntkabinettet*: 19. Af fru *E. G. de Lor*: 2 exemplar (1 i silfver, 1 i brons) af en i Genève präglad jubelmedalj (*«3e jubilé de la réformation 23 août 1835»*). Inv. 6452.

20. Af expeditionsskreteraren *C. O. Vougt*: ett litet fornpersiskt guldmynt samt ett silfvermynt från Rhodos. Inv. 6453.

c) till *Akademiens arkiv*: 6. Från gravören *C. H. Beurtings sterbhus*: två inom en förgylld ram infattade originalteckningar af *L. Masreliez* utförda för k. Gustaf III, framställande allegoriska figurer, den ena med afseende på Svenska Akademien, den andra med hänsyn till Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien.

d) till *Akademiens boksamling*: 36. Af öfverbibliotekarien *G. E. Klemming*: *k. Bibliotekets handlingar* 1.

37. Af *Smithsonian Institution* i Washington: *Annual report for the year 1879*; — *Smithsonian miscellaneous collections vol. XIII—XV*.

38. Af sir *Henry Dryden*: *Illustrations of some parts of the cathedral-church, dedicated to S. Magnus, at Kirkwall on Orkney*.

39. Af löjtnant *W. Ridderstad*: *F. W. Hoffman, Otto von Guericke, Bürgermeister der Stadt Magdeburg*.

40. Af *Uppsala universitet*: *Uppsala universitets fyrahundraårs jubelfest september 1877*.

41. Af grefve *L. von Engeström*: *Pamiasta Obedodu uroce ystoci imienin J. I. Kraszewskiego Posen 1879*.

Den 4 november 1879.

Akademiska ärenden. Till arbetande ledamot valdes lektor *A. G. Ahlqvist*.

Från Regeringen. Akademien afgaf ett tillstyrkande utlåtande rörande hrr v. Kræmers och Ahlqvists ansökningar om anslag.

Inlöst fynd. 95. Ett bågspanne af brons, f. vid Rösslösa, Kastlösa sn, Öland. Inv. 6455.

Gåfvor anmäldes a) till *Akademiens arkiv*: 7. Af divisionschefen vid den k. norska geografiska opmåling *Petersen*: 34 stora planscher med afbildningar af fornsaker i Kristiania Museum, med text.

b) till *Akademiens boksamling*: 42. Af *Geologiska byrån*: dess under året utgifna kartblad och skrifter.

Akademien beslöt att till hr *Petersen*, såsom uttryck för Akademien tacksamhet, lemna sin antiqvariska prismedalj i silfver.

Den 18 november 1879.

Från Regeringen. Kongl. Majt hade infordrat utlåtande angående dr *A. Hazeli* hembud till Staten af det Skandinavisk-etnografiska museet. Sekreteraren anmodades att jämte hrr *Odhner* och *Hans Hildebrand* uppsätta ett förslag till underdånigt utlåtande. Till kommitterade öfverlemnades en promemoria af hr *Hans Hildebrand* rörande utvidning af den moderna afdelningen i Statens Historiska Museum.

Inlösta fornsaker och mynt. 95. En markgreve Georg Vilhelms af Brandenburg achtzehner af år 1621, f. å hemmanet Mon nr 6, Ofvansjö sn, Gestrikland. Inv. 6456.

97. En smal, jämbred tretryggad fingerring af guld, f. vid Ringome, Alfva sn, Gotland. Inv. 6458.

98. 22 kufiska, 3 angelsaksiska, 1 tyskt mynt, några myntbitar och en bit af ett bronsbeslag, f. vid Bjers, Guldrupe sn, Gotland. Inv. 6459.

99. En stor, klotrund silfverperla med filigranornament, f. vid Ytings, Gothems sn, Gotland. Inv. 6460.

100. Ett holländskt guldmynt, 171 gotländska och nordtyska silfvermynt från 1300-talet, f. vid Kyrkeby, Hangvars sn, Gotland. Inv. 6461. — 301 silfvermynt återsändes.

Byten. 6. I utbyte mot 11 angelsaksiska silfvermynt lemnades till ceremonimästaren frih. A. W. Stjernstedt 33 angelsaksiska mynt. Inv. 6457.

I utbyte mot det förut (s. 188) omtalade bronsvärdet och en fingerring från bronsåldern lemnades 45 svenska, 1 gotländsk, 4 danska, 13 tyska, 5 engelska och 5 kufiska silfvermynt. Inv. 6459.

Gåfvor anmäles a) till *k. Myntkabinettet*: 21. Af *K. Norska regeringen*: den norska handverks- och industriföreningens medalj. Inv. 6462.

b) till *Akademiens boksamling*: 43. Af *Generalstaben*: Kartbladet Norrtelje och Svenska Björn.

44. Af *Landsmålsföreningarna i Uppsala: Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif.* I. 1—6.

45. Af *Upplands fornminnesförening: dess Tidskrift* h. 8.

46. Af *kejs. tyska arkeologiska institutet i Rom: De Rossi, Piante iconografiche e prospettiche di Roma anteriori al secolo XVI.*

47. Af öfverintendenten *Chr. Holst*: en kort lefnadsteckning öfver k. Karl XIV Johan.

48. Af hr *Rivett-Carnac* i Ostindien: hans skrifter *Prehistoric Remains in Central-India, Rough notes of the snake-symbol in India* samt *Archæological notes on ancient sculpturings on rocks in Kumaon, India.*

Den 2 december 1879.

Inlösta fornsaker och mynt. 101. Tolf fornsaker af sten, f. på Dal. Inv. 6463.

102. En spjutspets, 2 pilspetsar, en bit af en stigbygel af jern, en arming, en mindre ring, ett halft seldonsornament, en vågbalans, bitar af vågskålar m. m. af brons, ett vigtlod en bit af ett bryne, f. bland kvarlevorna af ett röse vid Broby, Lannaskede su, Småland. Inv. 6464. — Här till samma fynd som Inv. 6363.

103. Ett romerska kejsaren Libii Seueri guldmynt, f. vid nr 3 Dödevi, Högby sn, Öland. Inv. 6465.

104. En fingerring af guld med infattad safir och inskriften *pax pos(s)-essori* (frid åt egaren). Inv. 6466.

105. En stenyxa, 2 spännbucklor, en ringsölja, en fingerring, en tregrenig nyckel, 2 nålar, ett ringspänne af brons, 10 perlor af glas, 1 kufiskt, 1 bysantinskt och 11 nyare mynt af silfver m. m., f. på Gotland. Inv. 6468.

PAX POSSESSORI

106. Två söljor, ett kors med hängande löf, 2 fingerringar och en ornerad skål, allt af silfver, från Jämtland. Inv. 6469.

107. En öppen armring, 111 tyska m. fl. mynt samt flere bitar af mynt och smycken, f. vid Sundbro, Bälunge sn, Uppland. Inv. 6471.

Byten. 7. I utbyte mot 26 svenska medeltidsbrakteater, f. å Eskilstuna kyrkogård (f. d. klostertomten) lemnades åt ingenjören A. Santesson en k. Sigismunds riksdaler af år 1594 och en kontant mellangift. Inv. 6467. — Se andra uppsatsen i detta dubbelnummer.

8. I utbyte mot 2 angelsaksiska samt ett tyskt medeltidsmynt lemnades till hr Heilborn 2 Karl Knutssons Åbo-örtugar. Inv. 6470.

Statens Historiska Museum. Akademien beslöt att hos k. Öfverintendentsembetet anhålla om rätt att begagna ett i Nationalmusei källarvåning befintligt rum, för att deri förvara sådana fornsaker, som skulle ordnas och prepareras innan de i museet inläggas eller uppställas.

Medaljförslag. 14. Ett af sekreteraren uppsatt förslag till k. Vetenskapsakademiens minnespenning öfver rikshistoriegrafen Jonas Hallenberg godkändes.

Gåfvor anmäldes a) till *Statens Historiska Museum*. 33. Af gods-egaren *C. J. Ekerot*. Två flintstycken, ett bronsdiadem, bitar af lerkrukor samt obrända djurben, f. i fyra stenrösen å Fälle egor, Mönsterås sn, Kalmar län. Inv. 6473.

34. Af konduktören *J. A. O. Nyholm*. Två verktyg af sten, 2 spjutspetsar af jern, den ena med silfverinläggning på skaftholken, m. m. Inv. 6474.

b) till k. *Myntkabinettet*. 22. Af grosshandlare *J. A. Sandberg*: 8 dr. Kristinas och k. Karl Gustafs Riga-solidi samt en k. Gustaf II Adolfs medalj i tenn öfver monumentet vid Schwedenstein, jfr B. E. Hildebrand, *Kongl. Minnespenningar*, 1, s. 207 nr 250. Inv. 6478.

c) till *Akademiens boksamling*:

49. Af *Svenska Akademien*: dess *Handlingar*, del 55.

50. Af kgl. *Vetenskapsakademien* i S:t Petersburg: dess *Bulletins*, XXV nr 5.

51. Af k. *Preussiska Vetenskaps-Akademien*: dess *Monatsberichte*.

52. Af dr *D. E. D. Europæus*: dess skrift: *Die Stammervandschaft der meisten Sprachen der alten und australischen Welt*.

Den 16 december 1878.

Akademiska ärenden. Riksantikvarien B. E. Hildebrand anmälte sin afsigt att nu ingå till Kongl. Maj:t med underdånig ansökan om afsked.

Inlösta fornlemningar och mynt. 108. Nio k. Eriks af Pommern i Gurre slott på Seland slagna kopparhaltiga mynt. Inv. 6475.

109. En bronsyxva och ett i flera stycken brutet bronssvärd, f. i Skåne. Inv. 6476.

Hembjudet mynt. Ett k. Ludvig XV:s i Frankrike silfvermynt, f. vid foten af Kullaberg, inlöstes icke.

Kyrklig fornlemning. Okome församling i Halland hade förklarar sig icke vilja till Statens samlingar afstå sin funt.

Medaljförslag. 15. Akademiens godkände förslaget till en medalj, som H. M. Konungen beslutat låta prägla att i silfver utdelas till hvar och en af deltagarne i Vegas resa kring Asiens norra kust.

Gåfvor anmäles: a) till *Statens Historiska Museum*: 35. Af gods-egaren *G. Coyet*: en väl skulpterad dopfontsskål af sten, som tillhört Bara kyrka i Skåne. Inv. 6477.

b) till *K. Myntkabinettet*: 23. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg*, en k. Gustaf II Adolfs medalj i silfver från 1629. B. E. Hildebrand, *Kongl. Minnespenningar* 1, p. 155 nr 104 a. Inv. 6478.

c) till *Akademiens boksamling*: 53. Af *die Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte*: dess *Zeitschrift*, band 9.

53. Af *die Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthums-kunde*: nästan fullständig serie af *Baltische Studien*.

55. Af *k. Ecklesiastik-departementet*: Silfverstolpe, *Svenskt Diplomatarium från 1401*, del 2 h. 1 (2 ex.). — *K. Gustaf I:s registratur*, del 8; — *Meddelanden från Svenska Riksarkivet* 3; — *Årsberetninger för det k. Geheimearchiv* (i Köpenhamn) band VI h. 24.

Den 21 december 1879.

Akademiskt ärende. Akademien uppsatte en skrifvelse, som skulle biläggas riksantikvariens till Kongl. Majt ställda afskedsansökan och i hvilken Akademien underdånigst hemställde, om icke Kongl. Majt skulle tackas till efterträdare utnämna Akademiens förste Amanuens.

Gåfvor till Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet år 1878.¹

1. Af agronomen *C. F. Nordenskjöld*: En båtformig yxa af grönsten, f. vid Markebo, Tjällmo sn, Östergötland; — en yxa af grönsten med skafthål, f. å komministersbostället i Hvetlanda sn, Småland. Inv. 6109.

2. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg*: En högst sällsynt variation af en konung Karl XII:s minnespenning i silfver, slagen med anledning af freden i AltRanstadt d. 14 sept. 1706, (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar*, N:o 100, a). Inv. 6110.

3. Af professor *F. W. Scholander*: En liten kompassdosa af förgylt silfver, hvars lock och botten ntgöras af bildsidorna af en konung Johan III:s och drottning Katarina Jagellonicas medalj; på lockets undersida en graverad vapensköld utan märke samt året 1573; i dosan en magnetnål. Inv. 6113.

4. Af åbon *Jöns Knutsson* i Veberöd: En jernyxa, f. vid Veberöd, Veberöds sn, Skåne. Inv. 6114.

5. Af herr *Guido Wohlfahrt*: En förrostad, itubruten medaljong af gjutjern med konung Gustaf II Adolfs bröstbild, f. vid Enköping. Inv. 6115.

6. Af fru *Hilma Egges sterbhus*: Biskop M. Lehnbergs sigill, graveradt i karneol utan infattning, familjen af Lehnbergs adliga sigill graveradt i stål, och krigsrådet Ol. Åhlströms sigill, graveradt i stål. Inv. 6116.

7. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg*: En konung Sigismunds medalj i silfver, slagen med anledning af eröfringen af staden Smolensk den 13 juni 1611, (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar* nr 21). Inv. 6121.

8. Af jägmästaren *A. O. O. Törngren*: En skopa eller kokpanna af tälgesten med nästan trindt, utstående skaft, på öfre sidan prydt med ett slingornament, f. i sjön Hornafvan i Lappland. Inv. 6122.

9. Af doktor *G. Ehrengrenat* (testamentarisk gåfva): Flere smycken af silfver, 35 hela kufiska mynt, 96 bitar af d:o, 2 opräglade myntplansar och 2 vesterländska mynt utan inskrift, allt af silfver. Inv. 6123.

10. Af *H. M. Konungen*: En dopfont med tillhörande fot af sten, på hvilken ses året 1561 och svenska vapnet. Förut länge förvarad i kongl. Slottets källare. Inv. 6125.

11. Af direktör *R. Brouhn*: En väl arbetad jernyxa, f. vid Mem, Täby sn, Östergötland. Inv. 6126.

12. Af brukspatron *C. F. Lundström*: En båt, bildad af en urholkad trästam, f. vid Rotsunda, Sollentuna sn, Upland. Inv. 6127.

13. Af doktor *Gomer Brunius*: Ett knifskäft af brons med spår af emaljinkrustering; öfre ändan i form af djurhufvud. Inv. 6133.

¹ För de år 1879 lemnade gåfvorna redogöres redan i denna årgång i sammanhang med redogörelsen för Akademiens sammankomster.

14. Af herr *Knut Hallman*: En tegelsten hörande till en bågsträng i ett hvalf från senare delen af medeltiden, f. i Krokeks kyrkogård, Östergötland. Inv. 6139.

15. Af herr *Knut Hallman*: En broderad remsa till en messhake. Inv. 6140.

16. Af konsthandlanden *H. Bukowski*: En slät, på utsidan kullrig öppen armring af brons med vacker ærugo och linesirater vid ändarne, f. i Polen. Inv. 6141.

17. Af kanslisekreteraren *Otto A. Sjögren*: Tio tunna silfvermynt med en krona på ena sidan och en stor bokstaf B, E eller G på andra sidan, f. på 1780-talet i muren å Ekeby kyrka i Östergötland; — två små brakteater af silfver, den ena med ett krönt människohuvud, den andra med ett drakhuvud, f. år 1829 på Högby skogsmo; — tre svenska kopparmynt: 1 misspregladt 1 öre k.m. af år 1719, $\frac{1}{2}$ skilling af år 1803 och 1 d:o af år 1819. Inv. 6145.

18. Af artisten *L. Baltzer*: Ett originaltryck i cement af en figur (häst) å en hällristning vid Disåsen å Stora Backa i Brastad sn, Bohus ä. Inv. 6146.

19. Af medicine studeranden *Carl Fürst*: 44 nyare utländska mynt, medaljer och jettoner (9 af silfver, 30 af koppar, 4 af messing, 1 af tenn). Inv. 6151.

20. Af herr *J. A. Nordström*: Ett bågspänne af brons med från tvärstångens midt utgående lång spets, tornen afbruten; — ett dubbelviket bronsbeslag; — 88 gröna och blå glasperlor, 6 bernstensperlor, f. på ön Tjufholmen nära Sundsvall. Inv. 6152.

21. Af konsthandlaren *Henri Stettiner* i Paris: En sällsynt medalj öfver konung Gustaf II Adolf och hans gemål Maria Eleonora, i förgylt silfver (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar*, nr 309). Inv. 6153.

22. Af baron *Liedts* i Bruxelles: Ett exemplar i brons af en medalj, präglad till minne af de svenska gymnasternes besök i Bruxelles i juli 1877, med inskrift på fransidan: »Gymnastikfesten i Brüssel 14—19 juli 1877». Inv. 6154.

23. Af konsul *V. F. Thornburn*: En afgjutning i gips af en hällristning vid Utby i Herrestads sn nära Uddevalla, på hvilken förekomma några runor. Inv. 6155.

24. Af herr *Richard Fredriksson*: En hälcelt af brons utan ögla, f. vid Hesselby gård, Sparrsätra sn, Upland. Inv. 6160.

25. Af bryggaren *F. R. Neumüller*: Stenyxa med skafthål, f. vid Skarpneck, Bräun kyrka sn, Södermanland. Inv. 6166.

26. Af rektor *N. G. Bruzelius*: Ringklocka af messing med ögla, utan kläpp från början af medeltiden, f. mellan Lemmeströ och Böringe, Vennehögs hd, Skåne. Inv. 6167.

27. Af doktor *H. Hofberg*: En parerstång till svärd af silfver, å hvardera sidan ett fält med upphöjda slingornament. Inv. 6214.

28. Af apotekaren *S. Crona*: En jernknif och två söndriga jernspänneu, f. vid Tranås qvarn, Säby sn, Småland. Inv. 6216.

29. Af H. K. H. *prinsessan Eugenie*: Ett litet ovalt ur af silfver med enkel boett, hvilket uppgifves hafva tillhört konung Carl XII och

som tillfallit gifvarinnan genom arf efter H. M. enkedrottning Josefina. Inv. 6217.

30. Af kabinettskamarherren *Sixten Flach*: Ett fragment af en holk af jern och messing af obekant bruk, f. vid Svensksund, Konungssunds sn, Östergötland. Inv. 6218.

31. Af fyrmästaren *H. A. R. Sidén*: En pilspets af ben med tolf hullingar, f. i Källingemöre mosse, Köpings sn, Öland. Inv. 6219.

32. Af med. doktorn, friherre *C. G. Cederström*: En stenhammare med skafträna rundt om, f. i Halland. Inv. 6220.

33. Af svarfvaren *P. Falck* i Strömstad: En trekantig skifva af elghorn (öfre ändan af en selpinne), med inristade koncentriska ringar och streck och årtalet 1727. Inv. 6221.

34. Af *Östra Eneby församling* i Östergötland: En dopfunt af sten med fyrflikig skål, rikt skulpterad; foten med 4 djurhufvuden. Inv. 6232.

35. Af herr *J. A. Nordström*: Fyra glasperlor med guldbeläggning under yttersta glaslammellen, f. på Tjufholmen vid Sundsvall. Inv. 6233.

36. Af herr konsthandlanden *H. Bukowski*: En öppen armrings af brons med längsgående lineära sirat, f. i Lithauen. Inv. 6237.

37. Af landskanslisten *Alex. Eklundh*: Åtta bitar af en oval spännbuckla; — en kupig hattformig teunknapp (?) med zigzaglinier kring kanten; — en platt, ljus blågrön perla af glasfluss, f. vid Vinninge, Bergs sn, Småland. Inv. 6242.

38. Af komminister *O. G. Blomberg*: En lång, smal, nästan trind stenyxa af grönsten utan skafthål, f. vid Sör Åby, Vestermo sn, Södermanland. Inv. 6243.

39. Af apotekaren *A. Eriksson*: En yxa af grönsten med skaft-hål, f. vid Kalfsvik, Österhaninge sn, Södermanland. Inv. 6244.

40. Af *kongl. Vetenskapsakademien*: Ett exemplar i silfver af den till senaste högtidsdagen präglade minnespenningen öfver kongl. lifmedicus Per af Bjerkén. Inv. 6250.

41. Af urmakaren *Adolf Unnerus*: En större eneggad jernknif; — en jernyxa, f. vid Viflung, Helvi sn, Gotland. Inv. 6251.

42. Af *Österhaninge församling* i Södermanland: Ett antependium med 4 broderade helgonfigurer, fästa på rött siden. Inv. 6252.

43. Af kommissionslandtmätaren *L. Zethræus*: En delvis slipad hålmejsel af flinta, uppåt starkt afsmalnande, med plana smalsidor, f. vid Djupfors by, Skellefte sn, Vesterbotten. Inv. 6256.

44. Af kronolänsman *A. Nettelblatt*: En tveggad knif eller spjutspets af rödbrun skiffer med en gröngrå flamma öfver midten, f. vid Lunds by, Skellefte sn, Vesterbotten. Inv. 6257.

45. Af läroverkskollegan *E. Th. Sundelin*: En flintdolk med fyrkantigt skaft, f. vid Vårfrukyrka sn, Upland, Inv. 6258.

46. Af stadsläkaren doktor *E. O. Th. Vesterlund*: Tre riksföreståndaren Sten Sture den äldres Vesterås-halförtugar, f. i Enköping. Inv. 6259.

47. Af *kongl. Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg*: Ett exemplar i silfver af en minnespenning, som blifvit präglad med anledning af samhällets hundraårsfest. Inv. 6264.

48. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg*: En minnespenning i brons, slagen med anledning af drottning Christinas intåg i Rom den 14 (24) december 1655. (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar*, nr 83, b.) Inv. 6265.

49. Af *Tyresö församling* i Södermanland: Tre skulpterade bilder af trä, föreställande Gud Fader med den döde Kristus, Jungfru Maria med barnet och ett qvinligt helgon. Inv. 6267.

50. Af direktör *C. Nisbeth*: 48 st. ringhaltiga mynt från danska borgarkrigen under senare hälften af 13:de och första hälften af 14:de århundradena. Inv. 6268.

51. Af agronomen *C. F. Nordenskjöld*: En samling fornsaker af sten (35 stycken), två bitar af spiralfärad brousring med kulformiga ändknappar, hvardera med tre utsprång, en jernknif, en kanonkula af jern, f. i Kinda, Hanekinds, Ydre, Aska och Bankekinds härader i Östergötland och Sefvede härad i Kalmar län. Inv. 6298.

52. Af trafikdirektören *C. J. Hammarsköld*: En halfklotformig gryta af tålgsten, f. vid Klyften, Öfre Röra, Spekeröd sn, Bohuslän. Inv. 6299.

53. Aflemnadt från *kongl. Myntet*: Nio mynt af 1877 års prägling två af guld, fyra af silfver, tre af koppär; tjuguen medaljer af silfver. Inv. 6119.

54. Från *kongl. Kommerskollegium*: Fem kopparplåtar till kollegii assignationer å riksbanken, två plåtar till kollegii assignationer å riksgäldskontoret, två sigill för manufakturdiskonten, två stämplrar för samma kontor och en svartstämpel för d:o. Inv. 6159.

55. Af professor *O. Sandahl*: En runsten, som sutit i gifvarens hus, Slussplan nr 61 (Liljegren, Runurkunder, nr 364). Inv. 6165.

56. Från *kongl. Finansdepartementet*: Tre norska mynt af 1877 års prägling (1 af guld, 2 af silfver). Inv. 6168.

57. Deponerat af *Österhaninge församling*: Ett tveedgadt bödel-svärd med inskrift på klingan: »Medh dette svärd är Richs Rådetz och General Gouverneurs i Finland gamla Claes Flemingz ena Son hals-huggen efter Konung Carl den IX befallning». Fästet nyare, slidan med nyare skinnöfverdrag. Riksrådet och amiralen friherre Claes Bjelkenstjernas drägt (jacka, benkläder af ljusgrått kläde och linneskjorta), som han bar, då han sårades i sjöslaget i Öresund år 1659 mot de förenade danska och holländska flottorna, samt kanonkulan, som träffade honom i venstra höften, och en tobakspipa, som han vid samma tillfälle lærer begagnat. Inv. 6252 B.

Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet

hafva under år 1879 besökts af följande antal personer:

Januari.....	1,365.	Juli.....	2,968.
Februari.....	1,256.	Augusti.....	3,190.
Mars.....	1,099.	September.....	2,396.
April.....	1,348.	Oktober.....	1,459.
Maj.....	1,609.	November.....	1,429.
Juni.....	2,145.	December.....	623.
		Summa	20,887.

Medeltalet af besökande under de närmast föregående sju åren har varit 23,428.

Museet och myntkabinettet hållas öppna för allmänheten tisdagar och fredagar, sommartiden kl. 12—3, vintertiden 12—2, utan afgift. För forskare är det tillgängligt alla helgfria dagar.

Detta nummer lades under pressen den 27 Januari 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens **Månadsblad** utkommer under år 1880 efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset blir 3 kr. deri inberäknad afgiften till postverket. Prenumeration mottages i bokhandeln och på postkontoren, men i följd af de nya föreskrifterna om försändning af periodiska skrifter icke hos Akademien.

I bokhandeln finnes å 6 kr:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum**. Första häftet, innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas, jämte annat, det icke minst genom sin ornamentik viktiga Ulltuna-fyndet.

Andra häftet innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här afbildas ett stort antal smycken från medeltiden.

 Se omslagets andra sida.

Stockholm, 1880. Kongl. Boktryckeriet.

